

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE

Egz. nr **22**

ASG wewn. 3522/8C

PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE
OPERACJI OBRONNEJ ARMII
Z UWZGLĘDNIENIEM KIERUNKU
NADMORSKIEGO

Podręcznik

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Instytut Działalności Zbrojowej Specjalnych

45306

WARSZAWA 1980

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**

IM. GENERAŁA BRONI

KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE

~~XXXXXXXXXX~~
~~XXXXXXXXXX~~
Egz. nr **22**

ASG wewn. 3522/8C

**PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE
OPERACJI OBRONNEJ ARMII
Z UWZGLĘDNIENIEM KIERUNKU
NADMORSKIEGO**

Podręcznik

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WY
Instytut ds. Bezpieczeństwa Specjalnego

WARSZAWA 1980

45386

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

JAWNE

PODSTAWA
Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 86 ust. 2
(Dz.U. RP Nr 14 poz. 95)

ASG wewn. 3522/80

~~02140~~
~~Składowa~~

~~Składowa~~

Egz. nr 22

PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE OPERACJI OBRONNEJ ARMII Z UWZGLĘDNIENIEM KIERUNKU NADMORSKIEGO

Podręcznik

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 12657

Archiwum Biblioteki Specjalnej
Zz. ewid. 45386

REDAKCJA PODRĘCZNIKA
płk prof. dr Kazimierz NOŻKO

WARSZAWA

1980

AUTORZY PODRĘCZNIKA

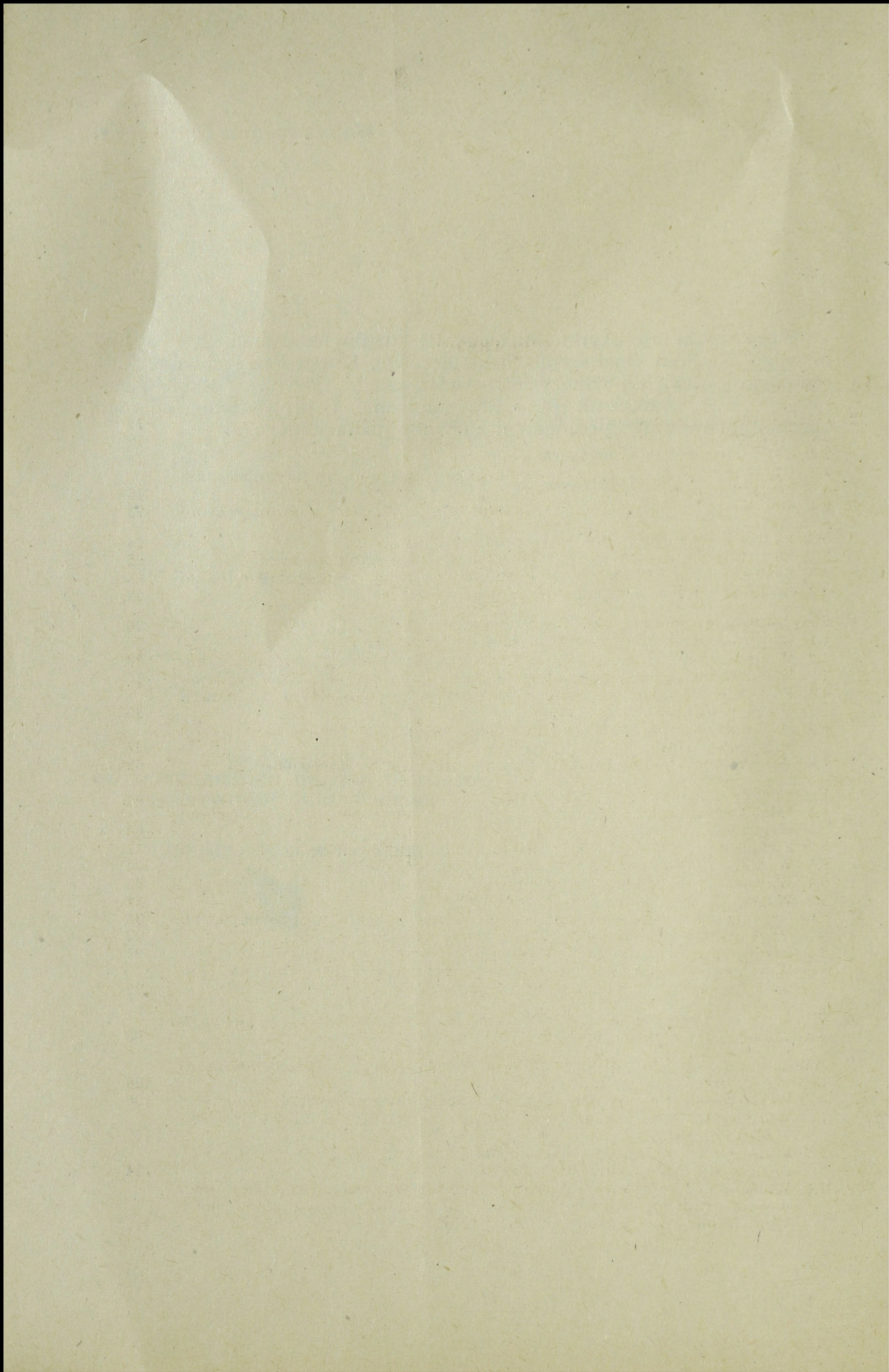
1. ~~plk. prof. dr~~ Kazimierz NOŻKO — Założenia wstępne, zakończenie, rozdziały 2, 3, 4, 5 i 6 oraz wszystkie załączniki
2. plk dr Władysław KISIEL — rozdział 7
3. plk dypl. Stanisław LEWANDOWSKI — rozdział 8

Warszawa, dnia 30.10.1980 r.

Wprowadzam do użytku słuchaczy III kursów akademickich, Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego, Kursu Przeszkolenia, kursów doktoranckich i nauczycieli akademickich Akademii Sztabu Generalnego WP podręcznik pt.: „Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej armii z uwzględnieniem kierunku nadmorskiego”.

KOMENDANT
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO WP
im. gen. broni K. Świerczewskiego

gen. broni dr Józef KAMIŃSKI

SPIS TREŚCI

1. Założenia wstępne	7
2. Ogólne zasady współczesnej operacji obronnej armii	12
2.1. Warunki przejścia armii do operacji obronnej	12
2.2. Cel i zadania armii w operacji obronnej	16
2.3. Operacyjno-taktyczne wymagania stawiane obronie organizowanej przez armię	18
2.4. Operacyjno-taktyczne wykorzystanie terenu w operacji obronnej armii	23
3. Właściwości organizacji operacji obronnej armii	25
3.1. Możliwości organizacji i prowadzenia operacji obronnej armii	25
3.2. System obrony i ugrupowanie operacyjne armii w operacji obronnej	29
3.3. System ognia w operacji obronnej armii	32
4. Przygotowanie operacji obronnej armii	36
4.1. Warunki przygotowywania operacji obronnej armii	36
4.2. Wypracowanie i sformułowanie decyzji do operacji obronnej armii	38
4.3. Wymagania operacyjne w zakresie planowania operacji obronnej armii	46
4.4. Postawienie zadań wojskom i organizacja współdziałania w operacji obronnej armii	50
4.5. Organizacja operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk w operacji obronnej armii	57
4.6. Wymagania operacyjne w zakresie organizacji dowodzenia	62
5. Prowadzenie operacji obronnej armii	68
5.1. Właściwości przejścia armii do operacji obronnej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem	68
5.2. Zwalczanie nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony	71
5.3. Wykonanie kontrprzygotowania w operacji obronnej armii	74
5.4. Wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony	78
5.5. Walka o utrzymanie taktycznej strefy obrony	81
5.6. Organizacja i wykonanie przeciwuderzenia w operacji obronnej armii	85
5.7. Prowadzenie działań bojowych w głębi obrony armii	92
5.8. Przejście armii z operacji obronnej do operacji zaczepnej	93
5.9. Właściwości zabezpieczenia gotowości przejścia wojsk armii do działań obronnych z użyciem broni jądrowej	95
6. Właściwości zapewnienia odporności wojsk w operacji obronnej armii w warunkach użycia broni jądrowej	98
7. Właściwości organizacji i prowadzenia obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim	106
7.1. Właściwości obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim	106
7.2. Właściwości organizacji obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim	109
7.3. Właściwości organizacji współdziałania w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim	114
7.4. Właściwości prowadzenia obrony (operacji) przeciwdesantowej przez wojska armii na wybrzeżu morskim we współdziałaniu z siłami morskimi, lotnictwem, wojskami OPK i OTK	116

8. Organizacja i prowadzenie walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii	122
8.1. Cel i zadania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii	122
8.2. Siły i środki przeznaczone do realizacji zadań walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii, ich możliwości i zasady wykorzystania	126
8.3. Ogólne zasady planowania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii	131
8.4. Prowadzenie walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii	134
9. Zakończenie	141
10. Załączniki:	
nr 1 — Kalkulacje przejścia armii do operacji obronnej w toku operacji zaczepnej — wklejka po str.	142
nr 2 — Właściwości przejścia APanc do operacji obronnej w okresie II wojny światowej	143
nr 3 — Przejście APanc do operacji obronnej w toku operacji zaczepnej wklejka po str.	150
nr 4 — Grafik pracy równoległej w czasie wypracowywania decyzji i planowania działań bojowych wklejka po str.	150
nr 5 — Model wypracowania decyzji przez dowódcę armii wklejka po str.	151
nr 6 — Decyzja dowódcy armii o operacji obronnej (w języku polskim)	151
nr 7 — Decyzja dowódcy armii o operacji obronnej (w języku rosyjskim)	157
nr 8 — Decyzja dowódcy armii o operacji obronnej (w formie graficznej) — wklejka po str.	166
nr 9 — Legenda do planu operacji w języku rosyjskim	167
nr 10 — Rozkaz operacyjny armii dla dywizji I rzutu operacyjnego armii	181
nr 11 — Zarządzenie bojowe armii dla dywizji II rzutu operacyjnego armii	184
nr 12 — Zarządzenie bojowe armii dla dywizji II rzutu operacyjnego armii	186
nr 13 — Zarządzenie bojowe armii dla dywizji do walki z desantem powietrznym	188
nr 14 — Zarządzenie armii o OPBMAR	189
nr 15 — Meldunek bojowy armii w operacji obronnej	191
nr 16 — Sprawozdanie operacyjne armii w operacji obronnej	193
nr 17 — Decyzja dowódcy armii do wykonania kontrprzygotowania i uderzenia przed przedni skraj obrony — wklejka po str.	196
nr 18 — Model wykonania przeciwuderzenia — wklejka po str.	196
nr 19 — Główne przedsięwzięcia operacyjno-taktyczne zapewniające odporność wojsk w obronie — wklejka po str.	196
nr 20 — Publikacje o operacjach i działaniach obronnych w aspekcie historycznym	197

1. ZAŁOŻENIA WSTĘPNE

W rozkazie ministra obrony narodowej do szkolenia sił zbrojnych PRL w roku 1980 zostało postawione następujące zadanie: „Osiągnąć wyższą sprawność przechodzenia wojsk z natarcia do obrony w celu odparcia przeważających sił nieprzyjaciela. Nadać obronie większą trwałość, lepiej dostosowując zgrupowanie operacyjne (bojowe) wojsk oraz system ognia i zapór do konkretnej sytuacji, a przede wszystkim naturalnych właściwości terenu”.¹ W zadaniach tych zawarta jest cała istota współczesnej obrony. Dlatego też w poszczególnych rozdziałach niniejszego podręcznika szczególnie mocno eksponuje się te założenia oraz przedsięwzięcia organizacyjne — a także działania wojsk zarówno w okresie przygotowywania, jak i prowadzenia operacji obronnej — które będą określać sposoby i możliwości wykonywania tego wyjątkowo trudnego zadania.

Nieprzypadkowo bowiem w rozkazie, wyznaczającym zadania w ostatnim roku realizacji „Dyrektywy ministra obrony narodowej do działalności sił zbrojnych PRL w latach 1976—1980”, wymaga się osiągnięcia wyższej sprawności wojsk w przechodzeniu z natarcia do obrony.

We współczesnych bowiem warunkach przejście do obrony w czasie działań zaczepnych będzie nader częstym i typowym zjawiskiem. Działania obronne będą się przeplatać i uzupełniać z działaniami zaczepnymi, które nadal stanowią zasadniczy rodzaj działań bojowych w osiągnięciu celów i zadań strategicznej operacji na kontynentalnym TDW. Należy jednak stwierdzić, że prowadzenie natarcia bez skutecznych działań obronnych jest po prostu niemożliwe. Powszechnie znana jest teza sformułowana przez W. I. Lenina o tym, że „... takich wojen, które rozpoczynają się i kończą nieprzerwanym zwycięskim natarciem nie było w historii świata, jeżeli zaś występowały, to jako wyjątek”.²

Wzajemny ścisły związek działań zaczepnych z obronnymi z całą wyrazistością uwidocznił się w okresie II wojny światowej. Na przykład w trzecim okresie wojny, tj. od stycznia 1944 r. do 11 maja 1945 r., wówczas gdy powszechnie się uważa, że Armia Radziecka była w zdecydowanej ofensywie, w rzeczywistości większość czasu poświęcono prowadzeniu niekiedy bardzo napiętych i trudnych działań obronnych. Stosunek natarcia do obrony w tym okresie — przyjmując za jednostkę obliczeniową „armiodzień”, tj. jeden dzień działań jednej armii na froncie radziecko-niemieckim będzie następujący:

¹ Rozkaz ministra obrony narodowej do szkolenia sił zbrojnych PRL w roku 1980. Warszawa 1979.

² W. I. Lenin: Dzieła, t. 44 (wyd. ros.). Moskwa 1954, s. 209.

a) na kierunku północnym i północno-zachodnim, z ogólnej liczby 5264 „armiodni”, natarcie prowadzono w ciągu 1149 „armiodni”, a obronę w czasie 4115 „armiodni”;

b) na kierunku zachodnim, z ogólnej liczby 10 686 „armiodni” natarcie prowadzono w ciągu 3529 „armiodni”, a obronę przez 7137 „armiodni”;

c) na kierunku południowo-zachodnim, z ogólnej liczby 6756 „armiodni”, natarcie prowadzono w ciągu 3233 „armiodni”, a obronę przez 3523 „armiodni”.³

Przytoczone dane jednoznacznie wskazują na zależność i współzależność natarcia i obrony. Przypomnijmy, że działania obronne stwarzały warunki i decydowały o możliwości przygotowania, a następnie prowadzenia skutecznych i bardzo zdecydowanych działań zaczepnych przez Armię Radziecką. Potwierdzeniem wysuniętej tezy są również działania wojenne w Korei, Indochinach i na Bliskim Wschodzie.

Hipotetyczna wizja współczesnych działań wojennych, w których może być użyta broń jądrowa i inne najnowocześniejsze środki ogniowego rażenia i radioelektronicznego oddziaływania, nie tylko nie wyklucza ścisłego związku natarcia z obroną, lecz przeciwnie — jeszcze bardziej, dialektycznie łączy te dwa rodzaje działań.

Wymownym i wyjątkowo pouczającym przykładem wskazującym związek działań zaczepnych z obronnymi było ćwiczenie „Lato-78”. W podsumowaniu tego ćwiczenia minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski powiedział m. in.: „W naszym ćwiczeniu celowo i świadomie zastosowaliśmy szeroko działania obronne. Wykorzystanie do tego 7 armii (ŚOW — uwaga K. N.), będącej niemal pancernym związkiem operacyjnym było nietypowe, lecz umotywowane potrzebami sytuacji. Historia niejednokrotnie wykazała, że sukces towarzyszył zawsze tym wojskom, które były dobrze przygotowane do działań w różnych, nawet nietypowych dla ich struktury czy wyposażenia warunkach, które umiały dobrze nacierać, jak i bronić się.”⁴

Warunki i sytuację operacyjno-strategiczną przejścia 7 armii do obrony należy uznać za typowe dla współczesnych działań wojennych, w których główne siły frontu przechodzą do operacji zaczepnej, a część jego sił, na przykład jedna armia, będzie wykonywać operację obronną, zapewniając w ten sposób dogodne warunki do uderzenia na kierunku głównym.⁵

Obronę należy więc traktować jako wymuszony lub zamierzony rodzaj działań bojowych. Przygotowując bowiem i prowadząc operację zaczepną celowe będzie przewidywanie sytuacji, w których zajdzie konieczność przejścia do operacji obronnej w określonym czasie i miejscu (obszarze, rubieży). Armia działająca w składzie frontu, a niekiedy samodzielnie, może przechodzić całością lub częścią sił do obrony. Jeśli główne siły będą przechodziły do obrony, będzie to operacja obronna armii.

---

³ Szczegółowe kalkulacje — w książce K. Nożko: Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej. Warszawa 1973, s. 262 i 263.

⁴ Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego. Warszawa 1979.

⁵ Typowym przykładem takiego działania była operacja 3A w ćwiczeniu „Przełom-79”, które przeprowadził komendant ASG WP w 1979 r. Opracowanie metodyczne ASG WP, 1979.

Przez pojęcie „operacja obronna armii” należy rozumieć całokształt walk i bitew na lądzie i w powietrzu połączonych wspólnym zamiarem dowódcy, prowadzonych w oparciu o umiejętne wykorzystanie obronnych warunków terenu odpowiednio przygotowanego pod względem inżynieryjnym w celu załamania lub odparcia natarcia przeważających sił nieprzyjaciela, zyskania na czasie, utrzymania bronionego obszaru (rejonu, rubieży) i stworzenia dogodnych warunków przejścia do działań zaczepnych wojskom prowadzącym obronę lub działającym na innym kierunku.

W każdej sytuacji operacyjno-taktycznej lub strategicznej, prowadząc operację zaczepną lub przechodząc do operacji obronnej,⁶ należy dostrzeżać i uwzględniać cel końcowy, tj. rozbitcie określonego zgrupowania wojsk nieprzyjaciela lub przetrwanie sytuacji kryzysowej, która wynikła w toku działań zaczepnych. Prowadzenie zaś działań operacyjnych w takiej lub innej formie powinno być rozpatrywane i traktowane nie jako wymuszona konieczność, lecz jako środek, jaki w danej sytuacji najskuteczniej zapewnia osiągnięcie celu końcowego.

Dlatego też dowódcy, oficerowie sztabu i wojska powinni być w jednakowym stopniu przygotowani do prowadzenia zarówno operacji zaczepnej, jak i obronnej.⁷ Tym bardziej, że głęboka znajomość założeń, zasad i sposobów skutecznego działania w operacji obronnej jest przydatna do prowadzenia działań zaczepnych.

We współczesnych warunkach, przechodząc do obrony, trzeba przewidywać sposoby prowadzenia bitwy obronnej podporządkowując je sposobom przejścia do operacji zaczepnej,⁸ a prowadząc działania zaczepne, należy być w gotowości do przejścia do operacji obronnej (Załącznik nr 1). W umiejętności prowadzenia tych dwóch rodzajów działań najlepiej wyraża się dialektyka konfrontacji zbrojnej z silnym nieprzyjacielem, dysponującym najnowocześniejszymi środkami walki i sprzętem bojowym. Należy bowiem coraz bardziej uwzględniać jakościowe możliwości nieprzyjaciela — jak mówił minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski na posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony w Berlinie w grudniu 1978 r. — „... Ze szczególną uwagą trzeba obserwować i stosownie reagować na ilościowy i jakościowy rozwój tych sił i środków przeciwnika, którym nadaje się priorytet, z których buduje się doktrynalny i szkoleniowy model zaskoczenia oraz prowadzenia zwłaszcza pierwszej fazy działań wojennych...”. Należy podkreślić, że nadrzędną, wspólną dla nich wszystkich cechę stanowi częstokroć wyższa jakość techniczno-bojowa.⁹

Uzyskując doskonalsze jakościowo parametry bojowe przy niezmien-

---

⁶ W. W. Turczenko, Tendencje rozwoju teorii i praktyki strategicznej obrony. W: *Wojenna Mysl* 1979, nr 8, s. 13—24.

⁷ a) W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą*. Lwów 1928, s. 230.

b) K. Nożko, *Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej*, op. cit., s. 260—316, 337—347.

⁸ S. Sztemięko, *Jeszcze raz o Sztabie Generalnym w latach wojny*. Warszawa 1976, s. 110—121, 261, 288—293.

⁹ Wystąpienie ministra obrony narodowej PRL gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego w dyskusji nad pierwszym punktem porządku dziennego na posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony w Berlinie, grudzień 1978 r.

nych stanach liczbowych oddziałów i związków, potencjalny przeciwnik coraz bardziej przygotowuje swoje siły zbrojne do działań zaczepnych.¹⁰ „Jest to de facto model zaczepny” — mówił na ten temat minister obrony narodowej gen. armii W. Jaruzelski na wspomnianym posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony. Model ten można przedstawić w sposób następujący:

I. Rozpoznanie. Jest ono ofensywne, głębokie, precyzyjne, o wydłużonym zasięgu, odporne na zakłócenia, prowadzone aktywnie i niezależnie od pory doby oraz warunków atmosferycznych. Przeciwnik wyraźnie preferuje tę dziedzinę, jest w niej silny, dysponuje wysoce zróżnicowanym arsenałem środków i specjalności rozpoznawczych, funkcjonujących we wszystkich geofizycznych sferach i na wszystkich szczeblach.¹¹

II. Obezwładnienie i niszczenie systemów dowodzenia i węzłów łączności, zwłaszcza na skutek intensywnego zakłócania radioelektronicznego, działań lotnictwa oraz działań specjalnych.

III. Mocne, zaskakujące uderzenie z powietrza. Zaczepne działanie lotnictwa tradycyjnie należy do doktrynalnych kanonów przeciwnika. Należy uwzględnić, że przeciwnik „Posiada i rozwija przede wszystkim park samolotów uderzeniowego przeznaczenia, wzmacnia jego potencjał ogniowy, zwiększa skalę trenowania samodzielnej operacji powietrznej”.¹² Silnie ponadto eksponuje uderzenie lotnictwa jako bezpośrednie wsparcie zgrupowań uderzeniowych wojsk lądowych.

IV. Wykrywanie i paraliżowanie działań, a następnie rozbicie przede wszystkim głównych zgrupowań pancerno-zmechanizowanych, a więc tych sił, które decydują o możliwościach obronnych armii. Szczególnie groźne dla obrony będzie użycie przez nieprzyjaciela broni neutronowej i bomb paliwowo-powietrznych.

V. Szybkie i skryte skoncentrowanie wojsk na wybranych kierunkach, a następnie zdecydowane wykorzystanie coraz większych manewrowych i ogniowych możliwości broni pancerniej i artylerii do rozwinięcia natarcia we współdziałaniu z lotnictwem, a na kierunku nadmorskim — także z marynarką wojenną i desantem morskim.

We wszystkich wymienionych elementach tego modelu należy uwzględnić ponadto aktywne i wysoce zorganizowane psychologiczne oddziaływanie na wojska przechodzące do obrony oraz możliwość rozkręcenia — w dowolnym okresie spirali atomowej.

Przedstawiono tu przede wszystkim podstawowe atrybuty zaczepnego działania nieprzyjaciela. Wobec tego wymagane jest takie działanie, jakie pozbawi nieprzyjaciela jego silnych stron oraz zdeorganizuje model jego systemu prowadzenia operacji o charakterze zaczepnym. Działaniami takimi, które mogą być prowadzone w sposób zamierzony lub wymuszony, będą działania obronne. Nadanie im odpowiedniej aktywności, trwałości i dostosowanie ugrupowania bojowego oraz systemu ognia i zapór do

¹⁰ Bardzo interesujące dane o ogromnym „przyroście” możliwości prowadzenia działań zaczepnych przedstawił W. Gidaszow w artykule pt.: Wzglądy na wiedzenie nastupatielnych diejstwij. W: Zarubiežnoje Wojennoje Obozrienije 1979, nr 5.

¹¹ Uwzględnić również należy ogromne możliwości rozpoznania z kosmosu.

¹² Wg wystąpienia ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego na posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony w grudniu 1978 r. w Berlinie.

konkretnej sytuacji, zwłaszcza do właściwości terenu, daje ogromną szansę wygrania stawki najwyższej — załamania zaczepnych działań nieprzyjaciela oraz stworzenia dogodnych warunków do jego rozgromienia i osiągnięcia celu operacji kosztem najmniejszych strat własnych. Powyższa teza stanowi myśl przewodnią podręcznika,¹³ który powinien służyć oficerom szczebla operacyjnego do uzyskania trwałej teoretycznej podstawy racjonalnego rozwiązywania praktycznych zadań, polegających na przygotowaniu i prowadzeniu operacji obronnej, a oficerom szczebla taktycznego powinien ułatwić zrozumienie miejsca i roli związków taktycznych (oddziałów) w realizacji celu współczesnej operacji obronnej armii.

W związku z tym, że jest to podręcznik po raz pierwszy opracowany zarówno w ASG WP, jak i w naszych siłach zbrojnych, autorzy nie pretendują do wyczerpującego omówienia poszczególnych problemów operacji obronnej armii. Będą natomiast wdzięczni za uwagi i propozycje dotyczące nowego ujęcia, zmian i poprawek treści zawartej w rozdziałach niniejszego podręcznika.

---

¹³ W podręczniku pominięto te zagadnienia i problemy, które rozpatrywane są w podręcznikach wydanych przez Katedrę Sztuki Operacyjnej: „Założenia i zasady sztuki operacyjnej”; „Operacja zaczepna frontu”, „Operacja zaczepna armii”, „Założenia i zasady walki radioelektronicznej”.
Metodyka studiowania niniejszego podręcznika zawarta jest w założeniach wstępnych podręcznika: Założenia i zasady sztuki operacyjnej. Warszawa 1977.

nych stanach liczbowych oddziałów i związków, potencjalny przeciwnik coraz bardziej przygotowuje swoje siły zbrojne do działań zaczepnych.¹⁰ „Jest to de facto model zaczepny” — mówił na ten temat minister obrony narodowej gen. armii W. Jaruzelski na wspomnianym posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony. Model ten można przedstawić w sposób następujący:

I. Rozpoznanie. Jest ono ofensywne, głębokie, precyzyjne, o wydłużonym zasięgu, odporne na zakłócenia, prowadzone aktywnie i niezależnie od pory doby oraz warunków atmosferycznych. Przeciwnik wyraźnie preferuje tę dziedzinę, jest w niej silny, dysponuje wysoce zróżnicowanym arsenałem środków i specjalności rozpoznawczych, funkcjonujących we wszystkich geofizycznych sferach i na wszystkich szczeblach.¹¹

II. Obezwładnienie i niszczenie systemów dowodzenia i węzłów łączności, zwłaszcza na skutek intensywnego zakłócania radioelektronicznego, działań lotnictwa oraz działań specjalnych.

III. Mocne, zaskakujące uderzenie z powietrza. Zaczepne działanie lotnictwa tradycyjnie należy do doktrynalnych kanonów przeciwnika. Należy uwzględnić, że przeciwnik „Posiada i rozwija przede wszystkim park samolotów uderzeniowego przeznaczenia, wzmacnia jego potencjał ogniowy, zwiększa skalę trenowania samodzielnej operacji powietrznej”.¹² Silnie ponadto eksponuje uderzenie lotnictwa jako bezpośrednie wsparcie zgrupowań uderzeniowych wojsk lądowych.

IV. Wykrywanie i paraliżowanie działań, a następnie rozbitcie przede wszystkim głównych zgrupowań pancerno-zmechanizowanych, a więc tych sił, które decydują o możliwościach obronnych armii. Szczególnie groźne dla obrony będzie użycie przez nieprzyjaciela broni neutronowej i bomb paliwowo-powietrznych.

V. Szybkie i skryte skoncentrowanie wojsk na wybranych kierunkach, a następnie zdecydowane wykorzystanie coraz większych manewrowych i ogniowych możliwości broni pancerniej i artylerii do rozwinięcia natarcia we współdziałaniu z lotnictwem, a na kierunku nadmorskim — także z marynarką wojenną i desantem morskim.

We wszystkich wymienionych elementach tego modelu należy uwzględnić ponadto aktywne i wysoce zorganizowane psychologiczne oddziaływanie na wojska przechodzące do obrony oraz możliwość rozkręcenia — w dowolnym okresie spirali atomowej.

Przedstawiono tu przede wszystkim podstawowe atrybuty zaczepnego działania nieprzyjaciela. Wobec tego wymagane jest takie działanie, jakie pozbawi nieprzyjaciela jego silnych stron oraz zdeorganizuje model jego systemu prowadzenia operacji o charakterze zaczepnym. Działaniami takimi, które mogą być prowadzone w sposób zamierzony lub wymuszony, będą działania obronne. Nadanie im odpowiedniej aktywności, trwałości i dostosowanie ugrupowania bojowego oraz systemu ognia i zapór do

¹⁰ Bardzo interesujące dane o ogromnym „przyroście” możliwości prowadzenia działań zaczepnych przedstawił W. Gidasow w artykule pt.: Wzglady na wiedzenie nastupatielnich dziejstwij. W: Zarubiežnoje Wojennoje Obozrienije 1979, nr 5.

¹¹ Uwzględnić również należy ogromne możliwości rozpoznania z kosmosu.

¹² Wg wystąpienia ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego na posiedzeniu Komitetu Ministrów Obrony w grudniu 1978 r. w Berlinie.

konkretnej sytuacji, zwłaszcza do właściwości terenu, daje ogromną szansę wygrania stawki najwyższej — załamania zaczepnych działań nieprzyjaciela oraz stworzenia dogodnych warunków do jego rozgromienia i osiągnięcia celu operacji kosztem najmniejszych strat własnych. Powyższa teza stanowi myśl przewodnią podręcznika,¹³ który powinien służyć oficerom szczebla operacyjnego do uzyskania trwałej teoretycznej podstawy racjonalnego rozwiązywania praktycznych zadań, polegających na przygotowaniu i prowadzeniu operacji obronnej, a oficerom szczebla taktycznego powinien ułatwić zrozumienie miejsca i roli związków taktycznych (oddziałów) w realizacji celu współczesnej operacji obronnej armii.

W związku z tym, że jest to podręcznik po raz pierwszy opracowany zarówno w ASG WP, jak i w naszych siłach zbrojnych, autorzy nie pretendują do wyczerpującego omówienia poszczególnych problemów operacji obronnej armii. Będą natomiast wdzięczni za uwagi i propozycje dotyczące nowego ujęcia, zmian i poprawek treści zawartej w rozdziałach niniejszego podręcznika.

---

¹³ W podręczniku pominięto te zagadnienia i problemy, które rozpatrywane są w podręcznikach wydanych przez Katedrę Sztuki Operacyjnej: „Założenia i zasady sztuki operacyjnej”; „Operacja zaczepna frontu”, „Operacja zaczepna armii”, „Założenia i zasady walki radioelektronicznej”.

Metodyka studiowania niniejszego podręcznika zawarta jest w założeniach wstępnych podręcznika: Założenia i zasady sztuki operacyjnej. Warszawa 1977.

cyjno-taktycznej, warunków terenowych i będą one zaskoczeniem dla nieprzyjaciela przechodzącego do działań zaczepnych. Obrona bowiem nie znosi szablonu.

Wspomniano, że operacja obronna może być przygotowywana zawczasu oraz w ograniczonym czasie.¹⁵ Obrona przygotowywana zawczasu oparta jest na rozwiniętym systemie inżynieryjnej rozbudowy terenu i pełnym systemie zapór oraz ognia. Przejście do obrony w ograniczonym czasie polega na zorganizowaniu przede wszystkim systemu ognia i zapór oraz kolejno rozbudowywanych pozycji i pasów obrony, najczęściej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem. Przy przejściu armii do obrony uwzględniać należy fakt, że będzie ona z zasady odczuwać brak sił i środków oraz czasu. Jej związki taktyczne mogą działać na różnych głębokościach i kierunkach. Siły główne armii najczęściej związane będą w walce z przeważającymi siłami nieprzyjaciela. Należy liczyć się z tym, że wojska armii mogą ponieść duże straty, a niektóre oddziały lub nawet związki taktyczne okażą się nie w pełni zdolne do walki. Na różnych kierunkach wojska armii mogą przechodzić do obrony w różnym czasie.

W pierwszej kolejności do obrony będą przechodzić te związki taktyczne, które znalazły się w niedogodnej sytuacji spowodowanej aktywnym oddziaływaniem przeważających sił nieprzyjaciela zarówno jego zgrupowań lądowych, jak i lotnictwa. Na innych kierunkach poszczególne związki taktyczne mogą kontynuować natarcie, zwłaszcza w celu uchwycenia dogodnych rubieży, których opanowanie znacznie poprawi położenie operacyjne armii i będzie sprzyjać zorganizowaniu trwałej obrony. Część sił armii może być związana walką z desantem powietrznym lub morskim wysadzonym na tyłach wojsk armii. W wielu sytuacjach liczyć się należy z ogromnymi trudnościami w materiałowym i technicznym zabezpieczeniu walczących wojsk, gdyż tyły armii mogą być skutecznie obezwładnione lub nastąpi ich oderwanie od sił głównych. Szczególnie trudna sytuacja może zaistnieć wówczas, gdy nieprzyjaciel w sposób nieoczekiwany dla armii użyje broni jądrową i w ślad za uderzeniami tą bronią przejdzie silnymi zgrupowaniami pancernymi do działań zaczepnych. W takiej sytuacji zasadniczym zadaniem armii będzie wzięcie udziału — z wykorzystaniem jak największej ilości środków przenoszenia broni jądrowej — w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu.¹⁶ Równocześnie konieczne będzie podjęcie zasadniczych przedsięwzięć i zorganizowanego działania ocalałymi od uderzeń jądrowych siłami armii w celu odparcia natarcia zgrupowań lądowych i uderzeń lotnictwa nieprzyjaciela oraz zapewnienia niezbędnych warunków do odtworzenia zdolności bojowej i przystąpienia do zorganizowanej likwidacji skutków uderzeń bronią jądrową nieprzyjaciela.

Niezależnie jednak od warunków i sytuacji operacyjnej, w których armia przechodzi do obrony, należy ją tak organizować, aby skutecznie mogła przeciwstawić się współczesnym środkom ogniowego oddziaływania i uderzeniom lotnictwa oraz wojsk — zwłaszcza pancernych — nieprzyjaciela. Modelowi zaczepnego działania nieprzyjaciela należy więc

¹⁵ W obu wypadkach należy uwzględniać możliwości, warunki i czas przejścia nieprzyjaciela do działań zaczepnych oraz charakter działań prowadzonych przez wojska bezpośrednich sąsiadów armii przechodzącej do obrony.

¹⁶ Omówienie ćwiczenia „WRZESIEŃ-78”. Warszawa 1978.

przeciwstawić własny model obronnego działania. O trwałości bowiem i sile współczesnej obrony będą decydować takie przede wszystkim czynniki, jak:

— umiejętne i sprawne zorganizowanie systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego;

— umiejętne wykorzystanie sił i środków raketowo-jądrowych do zniszczenia lub obezwładnienia najważniejszych obiektów przeciwnika i wykorzystania skutków tych uderzeń do rozbicia zgrupowań wojsk, które włamały się w głąb obrony;

— wykorzystanie obronnych właściwości terenu do inżynierskiej rozbudowy pasów i pozycji obronnych oraz zachowania warunków obrony przed bronią masowego rażenia;

— współdziałanie związków taktycznych z lotnictwem, sąsiadami i wewnątrz armii, zapewniające szybkie ześrodkowanie sił i środków na decydujących i rozstrzygających o powodzeniu kierunkach;

— zapewnienie warunków do narastania siły oporu na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela, zwłaszcza na skutek wykonania manewru siłami i środkami przeciwpancernymi zarówno na lądzie, jak i w powietrzu;

— skuteczna osłona wojsk armii i obiektów tyłowych przed uderzeniami z powietrza i zapewnienie warunków do szybkiego likwidowania grup specjalnych i desantów nieprzyjaciela, którym udało się przeniknąć w głąb ugrupowania wojsk armii;

— skuteczne prowadzenie walki radioelektronicznej oraz zwalczanie sił i środków rozpoznania nieprzyjaciela;¹⁷

— nieoczekiwane dla nieprzyjaciela wykonanie: kontrprzygotowania, a niekiedy również uderzenia przedni skraj obrony, kontrataków i przeciwuderzeń, oraz przejście w toku napiętych działań obronnych do operacji zaczepnej;

— wysoki stan polityczno-moralny i dyscyplina broniących się wojsk oraz zachowanie ciągłości w dowodzeniu i tyłowym zabezpieczeniu.

Bardzo istotnym problemem w operacji obronnej armii jest organizacja obrony przed bronią neutronową w ramach OPBMAR.¹⁸

Wymienione czynniki należy uzależniać od warunków przejścia armii do operacji obronnej, rozpatrując je w ścisłym powiązaniu i wzajemnym uwarunkowaniu.

Polecenia:

1. Powołując się na doświadczenia historyczne i wnioski z ćwiczeń uzasadnić zależność działań zaczepnych od działań obronnych.

2. Przedstawić warunki, w jakich armia może przechodzić do operacji obronnej oraz uzasadnić możliwości jej organizowania.

3. Omówić model zaczepnego działania nieprzyjaciela.

4. Scharakteryzować czynniki decydujące o trwałości i sile współczesnej obrony.

5. Scharakteryzować warunki, w jakich przechodziły do obrony APanc w okresie drugiej wojny światowej i przedstawić wnioski i doświadczenia, które mogą być przydatne w warunkach współczesnych.

¹⁷ Możliwości rozpoznania powietrzno-kosmicznego nieprzyjaciela. W: Sygnały, nr 11/442 z 30.10.1979 r. ASG WP, s. 14—21.

¹⁸ J. Pięta, Właściwości bojowe broni neutronowej i niektóre problemy działań wojsk oraz OPBMAR w warunkach jej użycia. Wyd. ASG WP 1979, s. 222—293.

2.2. Cel i zadania armii w operacji obronnej

Cel operacji obronnej i zadania armii określa dowódca frontu w zależności od celu i ogólnego zamiaru operacji frontowej z uwzględnieniem konkretnej sytuacji, zwłaszcza zaistniałej na kierunku (w pasie) działania danej armii. Mimo iż w każdej operacji będzie formułowany inny cel, to jednak wystąpią cechy wspólne, sprowadzające się do:

— zadania przeważającym siłom nieprzyjaciela maksymalnych strat, zerwania, załamania lub opóźnienia jego natarcia przy równoczesnym maksymalnym zachowaniu zdolności bojowej własnych wojsk (poniesienie jak najmniejszych strat);

— zyskania na czasie w celu zorganizowania działania stwarzającego warunki sprzyjające rozgromieniu silniejszego liczebnie przeciwnika w dogodniejszej sytuacji dla własnych wojsk;

— zapewnienie wojskom armii lub frontu warunków sprzyjających przejściu do działań zaczepnych w odpowiednim czasie i na wybranym kierunku;

— utrzymanie ważnych, z punktu widzenia operacyjno-strategicznego, opanowanych rejonów (obszarów).

Skonkretyzowany przez dowódcę frontu cel operacji obronnej armii może się sprowadzać:

a. Na początku wojny — do utrzymania obszaru wyjściowego, załamania natarcia przeważających sił nieprzyjaciela i zapewnienia operacyjnego rozwinięcia sił głównych frontu lub stworzenia dogodnych warunków do wejścia do bitwy głównego, frontowego lub armijnego zgrupowania uderzeniowego.

b. Podczas rozwijania operacji zaczepnej frontu — do odparcia silnego przeciwuderzającego zgrupowania wojsk nieprzyjaciela lub przeważających sił przechodzących do przeciwnatarcia na danym kierunku, a niekiedy do osłony skrzydła głównego zgrupowania uderzeniowego frontu.

W obronie wybrzeża morskiego, organizowanej w toku operacji zaczepnej, armii może być postawiony cel osłony głównego zgrupowania wojsk frontu od uderzenia z morza, zwłaszcza uniemożliwienia lądowania desantu powietrznego i morskiego nieprzyjaciela, w razie zaś lądowania — jego rozbicia i utrzymania portów i baz morskich z zapewnieniem ich funkcjonowania. Cel obrony wybrzeża morskiego realizuje się przy ścisłym współdziałaniu z siłami marynarki wojennej i lotnictwa, a w obronie na obszarze własnego kraju — z siłami OPL i OTK.

Cel operacji obronnej armii należy rozpatrywać z punktu widzenia celu i zadań, które realizują główne siły frontu, najczęściej zaczepnie.¹⁹

Cel operacji obronnej armii osiąga się w rezultacie wykonania konkretnych zadań. Do głównych zadań, wynikających z celu operacji obronnej, można zaliczyć:

a) udział armii w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu albo wykonywanie kolejnych uderzeń jądrowych, lub tylko uderzeń ogniowych

---

¹⁹ W ćwiczeniu „Lato-78” cel operacji obronnej 7 armii wynikał z celu operacji zaczepnej frontu i był mu podporządkowany.

na główne zgrupowanie wojsk nieprzyjaciela, podchodzących do obrony i rozwijających się do natarcia;

b) odparcie natarcia dużych zgrupowań wojsk, uderzeń lotnictwa, śmigłowców uzbrojonych i rozbicie desantów nieprzyjaciela, utrzymanie operacyjnie ważnych rejonów i rubieży terenowych oraz zapewnienie siłom głównym frontu przejścia i rozwijania operacji zaczepnej;²⁰

c) rozbicie zgrupowań nieprzyjaciela, które wdarły się w głąb obrony oraz likwidacja jego desantów powietrznych;

d) zapewnienie niezbędnych warunków przygotowania oraz przejścia sił głównych armii do działań zaczepnych;

Głównymi zadaniami armii w obronie na kierunku nadmorskim i w obronie wybrzeża morskiego są:

a) załamanie natarcia zgrupowań nieprzyjaciela, działających wzdłuż wybrzeża morskiego, odparcie desantów morskich nieprzyjaciela i sił marynarki wojennej, zwłaszcza działających w celu opanowania portów i baz morskich;

b) zniszczenie desantujących lub wysadzonych desantów morskich i powietrznych oraz utrzymanie zajmowanego (bronionego) wybrzeża morskiego.

Zadania w obronie armia może wykonywać różnymi sposobami w zależności od warunków przejścia do obrony, składu, możliwości i położenia operacyjnego wojsk, składu i charakteru działania nieprzyjaciela, i konkretnych właściwości terenu.²¹

Porażenie (obezwładnienie) środków napadu jądrowego i głównych zgrupowań nieprzyjaciela może być osiągnięte jeszcze w czasie ich podchodzenia, zajmowania rejonów wyjściowych i rozwijania się do natarcia w wyniku uderzeń jądrowych, uderzeń lotnictwa, śmigłowców szturmowych, ognia artylerii i innych środków rażenia ogniowego, a niekiedy poprzez uderzenie przed przedni skraj obrony, najczęściej w celu maksymalnego wykorzystania skutków uderzeń ogniowych.

Jeżeli armia uczestniczy w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu, to należy dążyć, aby największe straty zadać tym wojskom nieprzyjaciela, które przygotowują się do natarcia lub je prowadzą i których rozgromienie lub obezwładnienie uniemożliwi przeciwnikowi realizację jego zamierzeń.

W celu skutecznego obezwładnienia głównego zgrupowania wojsk przeciwnika przygotowujących się do rozpoczęcia natarcia mogą być na nie wykonane środkami armii, a niekiedy frontu, zmasowane (grupowe) uderzenia jądrowe, jeszcze przed lub w toku kontrprzygotowania (jeżeli kontrprzygotowanie jest organizowane). W tym czasie ześrodkowuje się również na główne zgrupowanie uderzeniowe npla ogień pozostałych środków ogniowych i uderzenia siłami i środkami WRE.

---

²⁰ Problem ten szeroko przedstawiono w artykule omawiającym ćwiczenie z wojskami „Niemen-79”, S. A. Styczyński, *Wojskowe uczenie „Niemen”*. W: *Wojenna Mysl* 1979, nr 10, s. 28—33; (Bank informacji w Katedrze Sztuki Operacyjnej).

²¹ a) P. K. Koszewoj, *W gody wojennyje*. Moskwa 1978, s. 42—46; 66—82; 98—102.

b) K. Rokossowski, *Żołnierski obowiązek*. Warszawa 1973, s. 109—164.

O skuteczności wykonania zadań i osiągnięcia celu operacji obronnej będzie decydować skuteczne zorganizowanie we właściwym czasie systemu ognia i zapór inżynieryjnych, racjonalne wykorzystanie obronnych warunków terenowych i inżynieryjna rozbudowa obrony, ściśle współdziałanie wszystkich sił uczestniczących w operacji obronnej armii oraz zdecydowane ześrodkowanie ich wysiłków do wykonania zadań w danej sytuacji najważniejszych, decydujących o powodzeniu.

Polecenia:

1. Przedstawić i uzasadnić zależność celu operacji obronnej armii od celu i zadań realizowanych przez wojska frontu.
2. Wymienić i scharakteryzować zadania armii w operacji obronnej oraz uzasadnić, od czego zależy ich sformułowanie.

2.3. Operacyjno-taktyczne wymagania stawiane obronie organizowanej przez armię

Operację obronną armii przygotowujemy tak, aby była ona trwała, aktywna i odporna na ześrodkowane uderzenia przeważających liczebnie wojsk lądowych i lotnictwa nieprzyjaciela, a na kierunku nadmorskim — marynarki wojennej. Trwałość i aktywność obrony zależy w głównej mierze od organizacji i zachowania odporności wojsk, a więc zachowania ich ciągłej zdolności do walki.

„Uzyskane doświadczenia wskazują, że odporność wojsk zapewnić można tylko przez zespalanie różnorodnych czynności — od samookopywania się do wyrafinowanej technologicznie radioelektroniki, od obrony przeciwpancernej, przeciwlotniczej, przeciwchemicznej i OPBMAR do pełnego wykorzystania możliwości manewrowych współczesnych wojsk. Jednym słowem chodzi o doskonałą organizację i wysoki reżim wszystkich rodzajów zabezpieczenia bojowego i operacyjnego. Ważne przy tym jest, by traktować je kompleksowo, w systemowym podejściu, według jednolitej koncepcji zabezpieczenia w każdym wymiarze lądowym, powietrznym, morskim w eterze”.²²

Aktywność i odporność w obronie uzyskuje się przez:

- a) nieprzerwane prowadzenie rozpoznania w celu wykrycia we właściwym czasie przygotowań nieprzyjaciela do natarcia, określenia jego sił zwłaszcza tych, które mogą odegrać decydującą rolę w czasie działań zaczepnych, oraz zasadniczych kierunków ich działań, a także śledzenie obiektów do uderzeń bronią jądrową, z przewidywaniem minimum dwóch: głównego i zapasowego, na jeden środek przenoszenia broni jądrowej;
- b) zwalczanie rozpoznania i niszczenie środków napadu jądrowego oraz SD nieprzyjaciela bezpośrednio po wykryciu;
- c) umiejętne wykorzystanie obronnych właściwości terenu oraz zorganizowanie i zachowanie ciągłości systemu ognia, zwłaszcza ognia przeciwpancernego z zapewnieniem odpowiedniego jego wykorzystania (ze-

²² Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, op. cit., s. 28 i 29.

środkowanie i manewr), zwłaszcza na kierunkach decydujących o powodzeniu;

d) sprawne zorganizowanie i zachowanie skutecznej osłony przede wszystkim zasadniczych elementów ugrupowania operacyjnego od uderzeń nieprzyjaciela z powietrza i powiązanie systemu OPL z systemem ognia przeciwpancernego;

e) głębokie urzutowanie wojsk armii, zdolnych do uporczywej obrony i szybkiego manewru na zagrożone kierunki;

f) wszechstronne w systemowym ujęciu zapewnienie odporności i żywotności wojsk zarówno w czasie zajmowania obrony, jej przygotowywania, jak i prowadzenia (Załącznik nr 19);

g) aktywne i śmiałe działania wojsk w powiązaniu z uporczywym utrzymywaniem zajmowanych pozycji i rejonów;

h) wysoki stan moralno-polityczny i dyscyplinę oraz dużą wytrwałość broniących się wojsk;

i) śmiały i zdecydowany manewr wojskami, ogniem i zaporami na zagrożone kierunki oraz szybkie i zdecydowane zwalczanie i niszczenie desantów powietrznych i grup specjalnych nieprzyjaciela;

j) wykonywanie zdecydowanych kontrataków i przeciwuderzeń przeciwko zgrupowaniom uderzeniowym nieprzyjaciela, którym udało się przerwać w głąb ugrupowania wojsk armii;

k) szybkie odtwarzanie zdolności bojowej wojsk, przygotowanie ich do prowadzenia długotrwałych działań bojowych w terenie skażonym;

l) zdecydowane i nieprzerwane dowodzenie wojskami oraz odtwarzanie naruszanego współdziałania z zachowaniem ciągłego bojowego i operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk;

m) selektywny wybór obiektów i wykonanie uderzeń siłami i środkami WRE.

W obronie największą efektywność odporności i żywotności²³ wojsk zapewnia się przez umiejętne wykorzystanie naturalnych warunków terenu i jego fortyfikacyjną rozbudowę (szczeliny, okopy, transzeje i w miarę możliwości schrony) oraz przygotowanie i realizowanie różnych form manewru, a także przedsięwzięć maskowania bezpośredniego i operacyjnego.

Odporność wojsk w obronie zapewnia się kompleksowo, ujmując ją w odpowiednich dokumentach planistycznych.

Na aktywność i trwałość obrony duży wpływ wywrze głęboka znajomość modelu działań zaczepnych nieprzyjaciela i racjonalne przeciwstawienie własnego modelu przeciwdziałania i aktywnego działania. W związku z tym ze szczególną wnikliwością i głębią taktyczno-operacyjną należy oceniać ilościowy i jakościowy stan oraz możliwości konkretnego nieprzyjaciela, który może działać w pasie armii.

W tworzeniu własnego modelu działań obronnych należy określać silne i słabe strony przeciwnika, ustalając, w jaki sposób silne strony osłabiać, a słabe umiejętnie wykorzystywać do skutecznego własnego działania.

---

²³ W sposób interesujący problematykę żywotności wojsk przedstawiono w artykule: W. Rjabczuk, J. Grabowoj, *Zywuczesť waźniejszij faktor bojesposobnosti wojsk w sowriemiennoj wojnie*, W: *Wojennaja Mysl* 1974, nr 11, s. 23—31.

W tym celu należy odpowiedzieć na następujące pytania:

a. Jakie siły, elementy ugrupowania, obiekty i środki nieprzyjaciela będą mieć decydujące znaczenie w jego natarciu oraz jakie uderzenia (sposoby działania) stanowią największą groźbę naruszenia trwałości i aktywności przygotowywanej obrony?

b. Gdzie (na jakim kierunku), kiedy i w czym (jakimi siłami lub działaniem) nieprzyjaciel może uzyskać zdecydowaną przewagę ilościową i jakościową w pasie operacji obronnej armii?

c. W czym, kiedy i jak można uzyskać w pasie armii przewagę w stosunku do nieprzyjaciela:

— w okresie przygotowania operacji;

— w czasie jej prowadzenia?

d. W jaki sposób nieprzyjaciel może wykorzystać teren do uzyskania przewagi (kiedy i gdzie) oraz jaki zastosować sposób wykorzystania terenu przez wojska armii, aby spotęgować trwałość oporu, siłę ognia, zwłaszcza przeciwpancerne, zwiększyć możliwości manewru i skuteczność maskowania?

e. W jakiej kolejności, na jakich kierunkach (w których rejonach) należy uzyskiwać przewagę nad przygotowującymi się lub rozwijającymi natarcie wojskami nieprzyjaciela?

Znalezienie właściwej odpowiedzi na powyższe pytania będzie stanowić podstawę budowania modelu przygotowania i prowadzenia operacji obronnej armii.

W założeniach wstępnych niniejszego podręcznika za pierwszą cechę zaczepnego modelu nieprzyjaciela uznano rozpoznanie. W związku z tym, niezależnie od warunków i sytuacji, w której armia przechodzi do obrony, należy preferować wysoce zorganizowane, systemowo rozumiane i aktywnie prowadzone zwalczanie sił i środków rozpoznania nieprzyjaciela. Ponieważ silną stroną przeciwnika są wielofunkcyjne, systemowo zorganizowane, wszechstronnie rozwinięte środki rozpoznania, zwłaszcza radioelektronicznego — naziemnego, powietrznego i morskiego, oraz szerokie wykorzystanie środków bezpilotowych opartych przede wszystkim na opto- i mikroelektronice, pierwszym elementem walki powinno być umiejętne wykorzystanie sił i środków WRE, a także przestrzeganie wyjątkowo zaostrzonej dyscypliny maskowania, zwłaszcza radioelektronicznego. Możliwość działania środków rozpoznania w dzień i w nocy oraz w różnych warunkach atmosferycznych wymaga wysokiej gotowości i wielofunkcyjnych możliwości zwalczania rozpoznania przeciwnika, niezależnie od pory doby i warunków atmosferycznych.

Proces zwalczania rozpoznania — a w tym maskowanie, zwłaszcza wprowadzanie w błąd nieprzyjaciela — musi być rozpoczęty równocześnie z przechodzeniem wojsk armii do obrony i realizowany nieprzerwanie aż do wykonania zadań i osiągnięcia celu operacji obronnej.

Druga zaczepna cecha przeciwnika — to dążenie do obezwładnienia naszych systemów dowodzenia i łączności, przede wszystkim siłami wojny radioelektronicznej, uderzeniami lotnictwa i grupami specjalnymi. Należy oczekiwać, że szczególną aktywność w tej dziedzinie nieprzyjaciel będzie przejawiać w czasie przechodzenia wojsk armii do obrony z chwilą rozpoczęcia natarcia przez główne zgrupowanie uderzeniowe przeciwnika.

W związku z tym podstawowymi wymaganiami są:

— skryte zajmowanie przez SD i WŁ rejonów rozmieszczenia, zachowanie zastrzonego reżimu pracy technicznych środków łączności oraz bezwzględne maskowanie w całości poszczególnych elementów punktów dowodzenia (organizowanie pozornych SD, WŁ i pracy środków łączności);

— skuteczne ubezpieczenie bezpośrednio, ochrona i obrona SD i WŁ oraz osłona przed uderzeniami z powietrza zarówno w rejonach rozmieszczenia, jak i na drogach marszu w czasie ich przesuwania do nowych rejonów;

— radioelektroniczna osłona pracy własnych środków łączności.

Trzecią zaczepną cechą działania nieprzyjaciela, na którą szczególnie liczy, to zaskakujące i ześrodkowane uderzenie z powietrza. W tym celu wciąż modernizuje i wprowadza nowy park samolotów uderzeniowego przeznaczenia oraz nieustannie doskonalą sposoby zaskakującego i ześrodkowanego uderzenia z powietrza. Szczególnie niebezpieczne, paraliżujące aktywność i znacznie osłabiające trwałość obrony będą uderzenia lotnictwa nieprzyjaciela w okresie przechodzenia armii do obrony, w czasie wykonywania uderzenia przed przedni skraj obrony i przeciwuderzenia armii. W związku z tym organizację powszechnej obrony przeciwlotniczej i OPL zasadniczych elementów ugrupowania operacyjnego armii należy zaliczyć do przedsięwzięć wykonywanych w pierwszej kolejności w czasie przygotowania obrony. Ponadto OPL musi być coraz mocniej integrowana z maskowaniem operacyjnym i WRE.

Czwartą cechą i silną stroną zaczepnego działania nieprzyjaciela jest dążenie do wykrycia i sparaliżowania zorganizowanego systemu obrony, a następnie rozbicia zasadniczych sił stanowiących o trwałości obrony. Ze względu na to, także w tym wypadku niezbędnym przedsięwzięciem jest aktywna i pasywna ochrona i obrona głównych sił armii przed rozpoznaniem nieprzyjaciela. Ważnym również elementem zapewnienia trwałości obrony będzie maskowanie operacyjne zmierzające do wprowadzenia przeciwnika w błąd co do rozmieszczenia elementów ugrupowania operacyjnego i bojowego oraz sposobu użycia głównych sił armii, a także rzeczywistego systemu ognia.

Piątą, bardzo ważną cechą zaczepnego działania nieprzyjaciela jest szybkie i skryte skoncentrowanie wojsk na wybranych kierunkach, a następnie zdecydowane wykorzystanie coraz większych manewrowych i ogniowych możliwości wojsk pancernych i artylerii w ścisłym współdziałaniu z lotnictwem, a na kierunku nadmorskim — z siłami marynarki wojennej i desantu morskiego.

W związku z tym we wszystkich okresach przygotowywania i prowadzenia obrony należy stale mieć na uwadze konieczność ciągłej gotowości do skutecznego i racjonalnego stawiania oporu i zdecydowanego przeciwdziałania działaniom zaczepnym nieprzyjaciela. Wymaga to przede wszystkim prowadzenia efektywnego rozpoznania nieprzyjaciela i organizowania systemu ognia, w tym zwłaszcza wielowarstwowego ognia przeciwpancernego.

Rozbudowując obronę i przyjmując ugrupowanie operacyjne należy przewidywać szybki i skryty manewr ogniem i siłami na te kierunki, na

których nieprzyjaciel przewiduje wykonanie (lub wykonuje) głównego uderzenia oraz na kierunki, na które przenosi swoje wysiłki w czasie prowadzenia operacji obronnej.

Należy dążyć do paraliżowania manewru sił nieprzyjaciela, ograniczania swobody ich działania i dezorganizowania wspólnego działania zgrupowań pancernych i lotnictwa. Powinno się szczególnie intensyfikować WRE, zwłaszcza selektywne uderzenia radioelektroniczne, w okresach najtrudniejszych: przygotowania i prowadzenia przez nieprzyjaciela działań zaczepnych, to jest w czasie podchodzenia, rozwijania sił do natarcia, wykonywania ataku, manewru oraz wprowadzania do walki i bitwy drugich rzutów i odwodów. Rozpatrując poszczególne czynniki zaczepnego charakteru działań nieprzyjaciela, należy nieprzerwanie uwzględniać jego aktywne psychologiczne oddziaływanie na wojska armii oraz przewidywać użycie w dowolnym czasie broni jądrowej. Wobec tego ciągła troska o wysoki stan polityczno-moralny wojsk własnych i psychologiczne oddziaływanie na wojska przeciwnika powinny być integralnym elementem przygotowania i prowadzenia operacji obronnej armii. Działanie polegające na wykrywaniu i bezzwłocznym niszczeniu środków napadu jądrowego nieprzyjaciela powinno być prowadzone nieprzerwanie. Równocześnie ciągła gotowość OPBMAR będzie decydująco wpływać na trwałość i aktywność obrony, zwłaszcza wówczas, gdy zostanie użyta broń jądrowa.

Podstawowym warunkiem skutecznego przeciwdziałania w obronie zaczepnym działaniom nieprzyjaciela powinno być narzucanie mu rejonu i sposobu stoczenia bitwy obronnej w warunkach jak najkorzystniejszych dla wojsk armii oraz ześrodkowywanie wysiłków i sił do wykonania najważniejszych zadań realizowanych przez wojska armii, decydujących o powodzeniu.

Koncentrując bowiem swe wysiłki na przeciwdziałaniu możliwości organizowania i prowadzenia skutecznych działań zaczepnych przez nieprzyjaciela, należy zapewniać ześrodkowane wykorzystanie operacyjno-taktycznych, ogniowo-uderzeniowych i radioelektronicznych możliwości w celu aktywnego — a nawet uprzedzającego w czasie — oddziaływania na nieprzyjaciela, obnażania, a następnie osłabiania silnych jego stron i ujawniania słabych, a — w pewnym sensie — konsekwentnego ich tworzenia. Jak z tego wynika, model działania i przeciwdziałania wojsk armii w konfrontacji z zaczepnym użyciem sił i środków nieprzyjaciela będzie się kształtował w konkretnym czasie i w sytuacji operacyjno-taktycznej, w której armia przechodzi do operacji obronnej i ją prowadzi.

Polecenia:

1. Przedstawić istotę aktywności i trwałości obrony armii.
2. Uzasadnić, od czego zależy zapewnienie odporności wojsk w obronie.
3. Uwzględniając model działań zaczepnych nieprzyjaciela, przedstawić i odpowiednio uzasadnić model aktywnych działań obronnych armii.

2.4. Operacyjno-taktyczne wykorzystanie terenu w operacji obronnej armii

Niezaprzeczalnym czynnikiem decydującym o sile obrony, w aspekcie historycznym i współcześnie, jest umiejętne wykorzystanie obronnych właściwości terenu oraz odpowiednie jego wzmocnienie pod względem inżynieryjnym.

Szczególną rolę odgrywają właściwości terenowe w zakresie:

- organizacji systemu ognia, zwłaszcza ognia przeciwpancernego;
- wyboru zarysu, przebiegu i inżynieryjnego przygotowania przedniego skraju, poszczególnych pozycji i pasów obronnych, stanowisk ogniowych i stanowisk startowych, oraz rejonów rozmieszczenia wojsk, SD, WŁ i urzędzeń tyłowych;
- wyznaczania poszczególnym pododdziałom, oddziałom i związkom taktycznym rejonów i pasów obrony, rejonów rozmieszczenia, rubieży ogniowych i rozwinięcia, kierunków kontrataków i przeciwuderzeń, rubieży minowania, budowania dodatkowych pozycji obronnych, a ponadto przystosowania do obrony szczególnie ważnych obiektów przemysłowych, administracyjnych, portów, miast i osiedli, umacniania rubieży wodnych, przygotowywania niszczeń i zapór inżynieryjnych;
- ześrodkowywania sił i środków na decydujących kierunkach, kosztem podjęcia ryzyka osłabienia lub pozostawienia bez skutecznej obrony kierunków drugorzędnych;
- organizacji OPBMAR, maskowania bezpośredniego i operacyjnego;
- organizowania i prowadzenia walki radioelektronicznej.

We współczesnej obronie w pasie armii może znaleźć się kilka dużych miast, szereg obiektów przemysłowych, rejonów szczególnie ważnych pod względem gospodarczym, ośrodków administracyjnych, wiele miasteczek i osiedli. Specyfika tych rejonów wywrze również wpływ na właściwości organizacji systemu obrony. Będzie ona polegać na tym, że wymienione obiekty przystosowuje się do obrony, tworząc w oparciu o nie szczególnie silne rejony (pozycje) obronne lub tylko punkty oporu wpisane w system obronny armii. Poza tym właściwości rejonów zurbanizowanych będą wywierać zasadniczy wpływ na organizację systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego, rozmieszczenia poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego i bojowego wojsk, manewr siłami i środkami oraz na wykonywanie kontrataków i przeciwuderzeń.²⁴

Wielką sztuką dowódczo-sztabowego działania w obronie będzie umiejętne i racjonalne wykorzystanie terenu do optymalnego zwiększenia możliwości ogniowych i siły uderzenia, zwłaszcza w formie zdecydowanych i nieoczekiwanych dla przeciwnika — z punktu widzenia rubieży i kierunku — zwrotów zaczepnych.

Oprócz umiejętnego wykorzystania warunków terenowych dużą rolę w organizacji systemu obrony będzie odgrywać przygotowanie terenu pod względem inżynieryjnym. Na zakres i charakter przygotowania terenu pod tym względem będą wywierać wpływ: ugrupowanie wojsk armii, zamiar prowadzenia operacji obronnej oraz czas, jakim dowódca armii dysponuje na przygotowanie obrony.

²⁴ Wystąpienie szefa Sztabu Generalnego WP gen. broni F. Siwickiego na odprawie szkoleniowej kierowniczej kadry sił zbrojnych PRL w dniu 5.11.1979 r., s. 54.

Inżynieryjne przygotowanie terenu obejmuje: rozbudowę pasów i pozycji obronnych, a w nich urządzeń fortyfikacyjnych; przygotowanie dróg manewru i ruchu wojsk. Głównym celem inżynieryjnego przygotowania terenu jest maksymalne utrudnienie przeciwnikowi rozpoznania systemu obrony i rozmieszczenia wojsk, zwielokrotnienie trudności w rozwijaniu natarcia oraz zapewnienie własnym wojskom swobody manewru i warunków do OPBMAR, a także ochrony przed skutkami ognia nieprzyjaciela.

W zależności od czasu w obronie armii rozbudowuje się: pierwszy i drugi pas obrony, pozycje ryglowe, odcinki samodzielnych rejonów obrony (np. dużego miasta lub rejonu przemysłowego), rubieże rozwinięcia wojsk do kontrataków i przeciwuderzeń, stanowiska, pozycje startowe wojsk raketowych i stanowiska ogniowe artylerii oraz rakiet i artylerii przeciwlotniczej, rubieże ogniowe artyleryjskich odwodów przeciwpancernych, rubieże minowania oddziałów zaporowych, SD i PO, pozorne rejonu obrony i rozmieszczenia oraz SD.

Jeżeli sytuacja jest sprzyjająca, to przed przednim skrajem może być organizowana pozycja przednia, a niekiedy — pas przesłaniania. Elementy te mogą być tworzone zarówno przy przejściu do obrony bez styczności, jak i w styczności z nieprzyjacielem.

W tym ostatnim wypadku nacierające wojska po opanowaniu określonej rubieży przygotowują je jako pas przesłaniania lub pozycję przednią, odsuwając przedni skraj w głąb własnego ugrupowania, np. na wysokość drugich rzutów dywizji lub drugiego rzutu armii, utworzonego w czasie rozwijania operacji zaczepnej. W tych warunkach część sił — stanowiących dotychczas pierwszy rzut — będzie wycofana, gdyż walkę w pasie przesłaniania mogą prowadzić siły nie większe od jednej dywizji lub OW wysłane z dywizji zajmującej pierwszy pas obrony. Głębokość pasa przesłaniania będzie wynosić 30—40 km, a niekiedy tylko 15—20 km, pozycji przedniej — stanowiącej zwykle ostatnią rubież pasa przesłaniania — od 6 do 8 km.

Pas przesłaniania pod względem inżynieryjnym przygotowuje się w postaci 2—3, a niekiedy więcej pozycji rozbudowanych systemem punktów oporu, zwłaszcza na kierunkach przewidywanego natarcia nieprzyjaciela. Przebieg w terenie i rozbudowa tych pozycji powinny być podobne do pozycji tworzonych w poszczególnych pasach obrony. Ogromną rolę do odegrania w pasie przesłaniania będą miały zapory inżynieryjne i różnego rodzaju niszczenia. Pozycję przednią rozbudowuje się podobnie jak pas przesłaniania, z zachowaniem pewnej ciągłości rozmieszczenia punktów oporu, które m. in. mają wprowadzić nieprzyjaciela w błąd co do zarysu przedniego skraju głównego pasa obrony.

Inżynieryjne przygotowanie terenu w pasie przesłaniania jest ściśle związane z inżynieryjnym przygotowaniem całego pasa obrony i stanowi w ten sposób strukturę obrony.

Polecenia:

1. Określić możliwości wykorzystania terenu do zwiększenia odporności obrony na uderzenia nieprzyjaciela.
2. Uzasadnić zakres i możliwości inżynieryjnej rozbudowy obrony w operacji obronnej armii.

3. WŁASCIWOŚCI ORGANIZACJI OPERACJI OBRONNEJ ARMII

3.1. Możliwości organizacji i prowadzenia operacji obronnej armii

Możliwości armii w zakresie organizacji operacji obronnej należy rozpatrywać w kategoriach taktyczno-operacyjnych podobnych do tych, które obowiązują w operacji zaczepnej, z tym jednak zastrzeżeniem, że warunki ześrodkowywania zasadniczych sił armii do przeciwstawienia się głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu nieprzyjaciela będą trudniejsze.

Specyfika wyrazi się przede wszystkim w tym, że siły nieprzyjaciela pod względem ilościowym i jakościowym będą przewyższały siły armii przechodzące do obrony. Poza tym to on wybiera czas rozpoczęcia natarcia i kierunek głównego uderzenia. Wobec tego, przechodząc do obrony, należy szukać przewagi nad nieprzyjacielem nie w czynnikach ilościowych, lecz przede wszystkim w umiejętnym wykorzystaniu terenu, skutecznej organizacji ognia i racjonalnym jego prowadzeniu, uzyskaniu zaskoczenia, uporczywości i skuteczności prowadzenia działań bojowych zwielokrotniających siłę liczebną wojsk. W czasie przygotowywania i prowadzenia operacji obronnej istnieją możliwości wyboru takiego sposobu działania, który w sposób zamierzony będzie zmuszać nieprzyjaciela do podjęcia i prowadzenia natarcia w niekorzystnych dla niego warunkach i sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Mimo obiektywnych trudności również w obronie istnieje możliwość narzucenia nieprzyjacielowi rejonu i sposobu stoczenia bitwy obronnej w warunkach jak najkorzystniejszych dla armii. Związane to będzie z koniecznością podjęcia poważnego ryzyka ześrodkowania sił i środków oraz wysiłków w określonym rejonie (obszarze)²⁵ do wykonania głównych zadań, decydujących o trwałości obrony. Obrona umiejętnie prowadzona w naturalny sposób będzie sprzyjać rozpraszeniu sił nieprzyjaciela lub zwieraniu jego ugrupowania bojowego i operacyjnego, co umożliwi wykonanie na niego uderzeń ogniowych, zwłaszcza bronią jądrową. Doskonałym przykładem pełnej realizacji tej zasady może być obrona przygotowywana i prowadzona przez 5 armię radziecką osłaniającą podejście do Moskwy. Mimo iż na zapleczu 5 armii nie było świeżych, nie zaangażowanych w bitwie wojsk, lecz tylko Moskwa, to jednak dowódca armii

---

²⁵ Na ten temat pisze gen. L. Rendulic w książce: *Uprawlenije wojskami*. „W warunkach, gdy sytuacje szybko ulegają zmianie, co we współczesnych operacjach jest nieuniknione, do zapewnienia trwałości obrony konieczne jest posiadanie trwałego fundamentu. Powinien być nim jeden z dowolnie obranych rejonów obrony” (s. 127).

podjął wyjątkowo ryzykowną decyzję (zatwierdzoną przez Naczelne Dowództwo) o zdecydowanym ześrodkowaniu sił i środków w obszarze ograniczonym w stosunku do całości pasa obrony, na prawdopodobnym głównym kierunku uderzenia nieprzyjaciela. Główne siły 5 armii (trzy dywizje, cztery BPanc i jeden pz) zostały ześrodkowane w pasie o szerokości 13 km, a pozostałe dwie dywizje broniły się w pasie wynoszącym aż 35 km. Ryzyko takiego ześrodkowania sił w tej operacji było ogromne, ale — jak dowiodły wyniki bitwy obronnej — okazały się w pełni uzasadnione.²⁶

Jak z tego wynika, ześrodkowanie sił i środków oraz wysiłków na głównym kierunku uderzenia nieprzyjaciela — w ścisłym powiązaniu systemu ognia i zapór z wykorzystaniem obronnych, naturalnych właściwości terenowych — oraz zapewnienie warunków do manewru sił i środków w czasie bitwy obronnej, a także zdecydowane dążenie do uzyskania zaskoczenia (przez koncentrowanie, a nie rozpraszanie sił) może zapewnić armii osiągnięcie zdecydowanej przewagi nad kilkakrotnie silniejszym liczebnie nieprzyjacielem. Przypomnijmy, że w obronie istnieje zarówno możliwość, jak i konieczność uzyskania zaskoczenia. „Rzecz bowiem — jak mówił minister obrony narodowej na dorocznej odprawie 5 listopada 1979 r. — z jednej strony polega na tym, by zaskoczyć przeciwnika i narzucić mu swoją wolę, swą inicjatywę. Z drugiej strony, by samemu nie zostać zaskoczonym”. Oczywiście wymaga to od dowódcy armii i jego sztabu dużej wyobraźni taktyczno-operacyjnej w organizacji i prowadzeniu operacji obronnej, podjęcia poważnego ryzyka z poczuciem pełnej odpowiedzialności, a przede wszystkim silnej woli, ogromnego uporu, hartu i wytrwałości dowództw, sztabów oraz wojsk, a ponadto wysokiej dyscypliny indywidualnej i zespołowej.

Drugim kardynalnym czynnikiem decydującym o możliwościach armii w prowadzeniu operacji obronnej jest odpowiedni wybór, przebieg i rozbudowa inżynieryjna pozycji i pasów obronnych. Szczególnie istotny będzie wybór przedniego skraju obrony, który określa osobiście dowódca armii (niekiedy dowódca frontu) na podstawie mapy i jeżeli czas na to pozwala — obowiązkowo w terenie. Wybór przedniego skraju obrony i zarys przebiegu poszczególnych pasów obronnych należy rozpatrywać z punktu widzenia organizacji systemu ognia, manewru i konieczności trwałego utrzymania terenu nawet — jeżeli jest to celowe — z ryzykiem prowadzenia obrony w warunkach okrażenia. Doświadczenia wojenne bowiem wykazują, że mniejsze straty ponosi obrońca wówczas, gdy broni się uporczywie z rozbudowanych pozycji obronnych, wykonując zdecydowane kontrataki, niż wtedy gdy wycofuje się, oddaje przeciwnikowi broniony teren z myślą późniejszego jego odzyskania.

Ważnym również atrybutem w zakresie możliwości skutecznego prowadzenia operacji obronnej przez armię będzie wykonanie uderzeń jądrowych oraz silnych przeciwuderzeń, włącznie z uderzeniem wykonanym przed przedni skraj obrony. W tym celu niezbędna jest taka organizacja obrony, aby armia miała odpowiednie siły i środki do wykonania przeciwuderzeń uprzednio zaplanowanych, dobrze przygotowanych i odpowiednio zabezpieczonych pod względem ogniowym. Należy również prze-

---

²⁶ Przykład ten w szczególności został przedstawiony w podręczniku: K. Nożko, Założenia i zasady współczesnej sztuki operacyjnej. Warszawa 1977.

widywać manewr odwodów drogą powietrzną (przy wykorzystaniu śmigłowców), zwłaszcza z głębi i z kierunków mniej zagrożonych na kierunku (rejon) decydujący w danym czasie o osiągnięciu celu bitwy obronnej.

W czasie wykonywania manewru szczególnie ważnym przedsięwzięciem będzie spotęgowanie walki radioelektronicznej, szerokie stosowanie dymów maskujących i zwiększenie aktywności w walce z rozpoznaniem nieprzyjaciela.

W zależności od warunków przejścia do obrony możliwości armii w zakresie sił i środków mogą być bardzo różne. Przy przejściu armii do obrony w warunkach zagrożenia wojennego i w toku operacji zaczepnej jej skład organizacyjny i możliwości taktyczno-operacyjne mogą być podobne do tych, jakie istnieją w działaniach zaczepnych, z tym jednak zastrzeżeniem, że w wielu sytuacjach armia może ponieść duże straty w wyniku oddziaływania nieprzyjaciela. Niektóre więc siły armii będą zniszczone, inne zaś mogą wymagać odtwarzania zdolności bojowej i likwidacji skutków np. uderzeń jądrowych. Niekiedy armia — przechodząc do obrony — część swoich sił i środków może przekazać sąsiadowi (np. w ćwiczeniu „Lato-78” 16 DPanc 7A przekazano 22 A radzieckiej), aby wykorzystać je np. do rozwijania działań zaczepnych. Nie należy wykluczać sytuacji, że armia przekazując część sił sąsiadowi równocześnie przejmuje dowodzenie nad związkami wojsk sojuszniczych.

Należy uwzględnić, że skuteczne rozwijanie działań zaczepnych przez sąsiednią armię stanowi największą pomoc dla wojsk armii przechodzącej do obrony.

Najczęściej sąsiedniej armii lub odwodowi frontu może być przekazana artyleria wzmocnienia, niekiedy także dywizje pancerne lub dywizja, która na styku z sąsiadem może rozwijać działanie zaczepne. W tym, ostatnim wypadku nastąpi zwykle zmiana linii rozgraniczenia z sąsiednią armią.

Główną jednak siłą uderzeniową armii w obronie będzie stanowić broń jądrowa, którą na okres operacji obronnej armia może otrzymać w ilości około 30—40 jednostek o różnym wagomiarze. Przeciętnie w obronie w skład armii może wchodzić 5—6 dywizji, w tym 1—2 dywizje pancerne, ABROT i pozostałe jednostki organiczne oraz ewentualnie przydzielone. Wskaźniki przestrzenno-czasowe operacji obronnej armii mogą być różne.

W przeciętnych warunkach armia może bronić pasa o szerokości 100—150 km i głębokości 100—120 km. W granicach pasa obrony armii rozbudowuje się rubieże obronne, które noszą nazwę — pasów obrony. Pierwszy pas obrony — główny,²⁷ rozbudowuje się w 3—4 pozycje o głębokości 20—25 km, drugi pas obronny²⁸ armii — na głębokości 40—60 km od przedniego skraju, i trzeci — na 80—100 km od przedniego skraju. Każda z tych rubieży może być rozbudowana w 2—3 pozycje o głębokości 15—20 km. Niekiedy armia będzie przechodzić do obrony w dotychczasowym pasie, w którym rozwijała operację zaczepną. W każdym jednak wypadku szerokość i głębokość pasa obrony armii będą uzależ-

²⁷ Główny pas obrony stanowi taktyczną głębokość lub strefę obrony.

²⁸ Drugi pas obrony nosi często nazwę pierwszej rubieży armijnej.

nione od składu bojowego armii oraz od liczby: przydzielonych środków jądrowych, przydzielonego lotnictwa wsparcia, sił i środków obrony przeciwpancernej, a także od wykorzystania warunków terenowych i inżynierskiej rozbudowy obrony.

Podstawą kalkulacyjną możliwości organizacji obrony w armii jest dywizja zmechanizowana stanowiąca również podstawę operacyjnego ugrupowania armii w obronie. Przykładowo dywizja zmechanizowana, nawet gdy poniosła straty wynoszące ok. 30% stanu etatowego, może skutecznie bronić pasa o szerokości 30 km i głębokości 20—25 km,²⁹ a jeżeli w tym pasie znajduje się teren niedostępny dla czołgów (szerokie jeziora, bagna, zalesienie itp.) — o szerokości do 50 km. W tych warunkach średnia gęstość środków przeciwpancernych (czołgi, BWP, rakiety przeciwpancerne, artyleria przeciwpancerna i SPG) wyniesie około 10—12 na 1 km frontu. Jeśli podejmie się ryzyko ześrodkowania ich na wybranych kierunkach, gęstość środków może wynosić nawet do 20—30.

Armia posiadająca w pierwszym rzucie 3—4 dywizje może mieć około 15—20 dywizjonów artylerii. Artyleria ta w jednej salwie ogniowej może skutecznie obezwładnić 14—18 batalionów piechoty lub 3—4 bataliony czołgów albo wykonać ogień zaporowy na froncie 14—18 km.

Wojska OPL armii mogą jednocześnie zniszczyć 12—14 samolotów, a przy zużyciu 1 jo — około 60 samolotów.

Wojska inżynierskie armii, stosujące środki mechanizacji poszczególnych dywizji, w ciągu 10 godzin mogą: wykonać okopy dla środków ogniowych i ukryć różnego typu w liczbie około 2900, odcinków tranzei — około 130 km, w rejonie SD wybudować schronów lekkiego typu około 100 i do 250 ukryć na samochody, wykonać około 20 km przeciwczołgowych pól minowych.

Lotnictwo wsparcia może realizować na korzyść armii następujące zadania: wykonywać uderzenia na podchodzące lub rozwijające się do natarcia wojska nieprzyjaciela, osłaniać wojska armii i obiekty tyłowe od uderzeń nieprzyjaciela z powietrza, wspierać wojska armii prowadzące bitwę o utrzymanie strefy taktycznej, w głębi operacyjnej zwalczać desant nieprzyjaciela, który wylądował w pasie armii, wspierać przeciwuderzenie armii. Szczególnie ważne zadania na korzyść armii wykonuje lotnictwo w zakresie rozpoznania.

Kalkulacje wskazują, że czas trwania operacji obronnej armii w pasie początkowo jej wyznaczonym będzie krótki i może wynosić 4—5 dni. Najczęściej armia prowadząc napiętą bitwę obronną będzie równocześnie przygotowywać warunki przejścia do operacji zaczepnej.

---

²⁹ Za podstawę kalkulacyjną przyjęto:

- drużyna: od 70 do 100 m i w głąb 200—300 m;
  - pluton: 0,4 km i w głąb 0,2—0,3 km;
  - kompania (kz): 1—1,5 km i w głąb 0,5—0,8 km;
  - batalion (bz): 3—5 km i w głąb do 3 km;
  - pułk (pcz): ok. 10 km i w głąb 10—12 km.
- Przerwy między pododdziałami i oddziałami:
- drużyna: wszerz 50—70 m;
  - pluton: wszerz 0,3 km, w głąb 0,2—0,3 km;
  - kompania: 1—1,5 km, w głąb 1—1,5 km;
  - batalion: wszerz do 3 km, w głąb 4—6 km;
  - pułk: w głąb 4—6 km.

Polecenia:

1. Przedstawić i uzasadnić, w jakich kategoriach armia przechodząca do operacji obronnej i prowadząca ją powinna uzyskiwać przewagę nad nieprzyjacielem, który przeszedł do operacji zaczepnej.

2. Wymienić i scharakteryzować wskaźniki przestrzenne i czasowe operacji obronnej armii.

3. Scharakteryzować organizację obrony 5A Armii Radzieckiej w bitwie pod Moskwą.

3.2. System obrony i ugrupowanie operacyjne armii w operacji obronnej³⁰

System obronny armii stanowi skoordynowany wewnętrznie i wzajemnie powiązany układ zasadniczych elementów obrony, zgodnie z zamiarem dowódcy prowadzenia działań obronnych do osiągnięcia celu operacji.

Przyjęty system obrony wywiera zasadniczy wpływ na jej aktywność i trwałość. System obrony zapewniający aktywność i trwałość obejmuje:

— uderzenia jądrowe, zwłaszcza ciągłą gotowość do udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu;

— system ognia, głównie przeciwpancernego, uderzenia lotnictwa i śmigłowców szturmowych w ścisłym powiązaniu z kontratakami i przeciwuderzeniem armii;

— rubieże obronne, rejony i pozycje ściśle związane z naturalnymi właściwościami terenu;

— ugrupowanie operacyjne i bojowe wojsk armii przystosowane do uporczywej i aktywnej obrony;

— system obrony przeciwlotniczej, przeciwpancernej i przeciwdesantowej oraz przeciwdywersyjnej;

— system zapór inżynierskich i niszczeń;

— system operacyjnego i bojowego zabezpieczenia działań wojsk.

W systemie obrony rolę zasadniczą odgrywa ugrupowanie operacyjne armii, stanowiące racjonalne rozmieszczenie posiadanych sił i środków w terenie, zgodnie z zamiarem dowódcy dotyczącym prowadzenia aktywnej i zdecydowanej obrony.

Zależy ono od:

— celu i zadania oraz zamiaru prowadzenia operacji;

— warunków taktyczno-operacyjnych i terenowych, w jakich armia przechodzi do obrony;

— składu sił, charakteru i możliwości działania nieprzyjaciela;

— składu bojowego armii i możliwości oraz czasu przeznaczanego na organizację obrony;

— charakteru działania sąsiadów;

— przewidywanego zamiaru użycia armii po zrealizowaniu celu operacji obronnej.

Tworząc ugrupowanie operacyjne armii do obrony, należy dążyć do tego, aby zapewniało ono maksymalne wykorzystanie obronnych warunków terenowych, możliwości prowadzenia skutecznego ognia przez wszy-

³⁰ Ugrupowanie operacyjne armii przedstawiono w załączniku nr 8.

stkie posiadane środki, zwłaszcza ognia przeciwpancernego. Powinno być również odporne na zmasowane uderzenia bronią jądrową, silne uderzenia lotnictwa, śmigłowców szturmowych i bronią pancerną oraz na działania desantów powietrznych nieprzyjaciela.

W sytuacji przekształcenia ugrupowania zaczepnego na operacyjne do obrony należy unikać skomplikowanych przegrupowań, a równocześnie dążyć do zapewnienia optymalnych warunków współdziałania między poszczególnymi elementami ugrupowania, sąsiadami i lotnictwem, a na kierunku nadmorskim — z marynarką wojenną. Podczas tworzenia ugrupowania obronnego mogą być stosowane dymy maskujące. Ugrupowanie operacyjne armii tworzy się przed bitwą obronną, ale w wielu sytuacjach będzie ono tworzone w jej toku.

Skład i rozmieszczenie poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego wynikają z konkretnych potrzeb prowadzenia operacji obronnej, a także z przewidywanego charakteru działań armii po zakończeniu bitwy, przede wszystkim z możliwości przejścia do działań zaczepnych.

Pierwszy rzut armii w składzie 3—4 dywizji (niekiedy 2—3 dywizji), stanowiący taktyczną głębokość obrony, zajmuje pierwszy pas obrony (nazywany niekiedy głównym pasem obrony lub pierwszą główną rubieżą obronną). Szerokość pierwszego pasa obrony dywizji zmechanizowanej wynosi do 30 km, głębokość — do 25 km. Pierwszy pas obronny obejmuje kilka pozycji obronnych: pozycyjne rejony rozmieszczenia wojsk raketowych i OPL, SO artylerii i moździerzy, rubieże ogniowe czołgów, pododdziałów raket przeciwpancernych, system zapór inżynierskich i niszczeń oraz rubieże do wykonania kontrataków, a niekiedy rubież (zwykle pierwszą — nr 1) do wykonania przeciwuderzenia.

Głównym zadaniem pierwszego rzutu armii będzie odparcie uderzenia przeważających liczebnie sił nieprzyjaciela, zadanie mu maksymalnych strat, utrzymanie bronionego pasa i stworzenie dogodnych warunków do rozbicia nacierających wojsk przez wykonanie przeciwuderzenia.

Niekiedy realizowane mogą być inne zadania, np. polegające na:

— zahamowaniu tempa natarcia początkowego uderzenia nieprzyjaciela, zadaniu mu maksymalnych strat i zmuszeniu go do skupienia ugrupowania i wprowadzenia pod zmasowane uderzenia broni raketowo-jądrowej, rozproszeniu jego wysiłku, zwłaszcza jądrowego, i stworzeniu dogodnych warunków do wykonania przeciwuderzenia drugim rzutem armii lub uderzenia przed przedni skraj obrony;

— zapewnieniu swobody działania wojskom drugiego rzutu armii i skutecznego wykorzystania broni jądrowej;

— zwalczaniu desantów śmigłowcowych nieprzyjaciela o charakterze taktycznym i dywersyjno-rozpoznawczym.

Pierwszy rzut rozmieszcza się tak, aby nie tworzyć równomiernego zarysu przedniego skraju, tym samym uniemożliwiając nieprzyjacielowi skuteczne ogniowe wsparcie nacierających wojsk. Do wyboru przedniego skraju należy przywiązywać szczególną wagę, wykorzystując przede wszystkim dogodne warunki terenowe. Zarys przedniego skraju powinien

utrudniać nieprzyjacielowi rozpoznanie obrony i zmuszać go do tworzenia dogodnych obiektów do uderzeń ogniowych, zwłaszcza środkami przeciwpancernymi.

Drugi rzut operacyjny armii, stanowiący o operacyjnej głębokości obrony armii, składa się z 1—3 dywizji, w tym przede wszystkim z dywizji pancernych.

Głównym zadaniem drugiego rzutu będzie rozbicie nieprzyjaciela, który włamał się w głąb ugrupowania operacyjnego armii lub załamanie natarcia nieprzyjaciela na drugim pasie obrony.

W razie poniesienia dużych strat przez pierwszy rzut operacyjny, zwłaszcza w wyniku włamania się nieprzyjaciela w obronę armii na szerokim froncie, drugi rzut może zająć obronę na drugim pasie. Dywizji drugiego rzutu wyznacza się rejony rozmieszczenia (główne i zapasowe), rubieże rozwinięcia do wykonania przeciwuderzenia, pasy obrony z zarysem przebiegu przedniego skraju drugiego pasa oraz rejonu zwalczania desantów powietrznych nieprzyjaciela. 1—2 dywizje drugiego rzutu mogą być rozmieszczone za drugim pasem obrony, rozbudowując trzeci pas obrony.

Drugi pas obrony, a w nim rejony rozmieszczenia wojsk drugiego rzutu, powinien być oddalony od przedniego skraju pierwszego pasa od 40 do 60 km. Odległość ta uniemożliwia nieprzyjacielowi skuteczne wykorzystanie artylerii atomowej,³¹ drugiemu rzutowi zaś zapewnia dogodne warunki manewru przy przejściu do przeciwuderzenia lub zorganizowania obrony na drugim pasie po utracie pierwszego pasa obrony. Do wykonania przeciwuderzenia przewiduje się zwykle dwa kierunki, na każdym kierunku — rubież rozwinięcia główną (15—20 km od przedniego skraju) i rubieże zapasowe (1—2) w odległości około 10—15 km od rubieży głównej. Szerokość rubieży rozwinięcia dywizji jest podobna jak w natarciu (12—15 km).

Wykonanie przeciwuderzenia powinno być w pełni zabezpieczone pod względem ogniowym, kosztem manewru z innych kierunków. W rejonie rozmieszczenia drugiego rzutu lub między pasami mogą być rozbudowywane pozorne rejony rozmieszczenia dywizji lub ABROT. Ważnym przedsięwzięciem drugiego rzutu jest przygotowanie dróg manewru, zwłaszcza na kierunkach wykonywania kontrataków i przeciwuderzeń.

Ugrupowanie wojsk raketowych składa się z ugrupowania ABROT i ugrupowania drt. Głównym zadaniem ABROT będzie wykonanie uderzeń jądrowych lub zachowanie ciągłej gotowości do wzięcia udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu.

ABROT rozmieszcza się jak najdalej od prawdopodobnego kierunku głównego uderzenia wojsk nieprzyjaciela, zwykle w odległości 80—100 km od przedniego skraju. Wyznacza się dla niej rejon główny i minimum jeden zapasowy.

Artyleria armii może być przydzielona do poszczególnych dywizji, a niekiedy może być z niej utworzona AGA. W dywizjach pierwszego rzutu

---

³¹ Dotychczas odległość ta zabezpieczała przed skutecznym wykorzystaniem taktycznych środków napadu jądrowego. Po wprowadzeniu rakiet „Lance” odległość ta nie zapewnia bezpieczeństwa.

z zasady tworzy się DGA, a w pułkach — PGA. Przed rozpoczęciem przeciwuderzenia utworzona być może DGA drugiego rzutu lub na jego kierunku działać będzie AGA.

Ugrupowanie bojowe wojsk OPL tworzy się z oddziałów rakiet przeciwlotniczych i jednostek artylerii przeciwlotniczej. Głównym zadaniem wojsk OPL jest osłona od uderzeń z powietrza elementów ugrupowania operacyjnego, w tym zwłaszcza: ABROT, głównego zgrupowania wojsk armii, SD i drugiego rzutu. Szczególnej osłony przed uderzeniami z powietrza wymaga drugi rzut armii podczas wychodzenia, rozwijania się i wykonywania przeciwuderzenia.

Artyleryjski odwód przeciwpancerny armii przeznaczony jest do zagęszczenia i zwiększenia skuteczności obrony przeciwpancernej pierwszego rzutu, zwłaszcza na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela. Ponadto AOP pancerny wspólnie z OZapem zwalczają czołgi nieprzyjaciela, które włamały się w głąb obrony, oraz zabezpieczają rozwinięcie drugiego rzutu do przeciwuderzenia. AOP pancerny wyznacza się 1—2 rejony rozmieszczenia i rubieże rozwinięcia na tych kierunkach, na których przewiduje się uderzenia (przerwania się) czołgów nieprzyjaciela. Szerokość rubieży rozwinięcia pułku artylerii przeciwpancernej wynosi około 12 km.

Tworzy się jeden, a niekiedy dwa oddziały zaporowe. Oddział ten działa zwykle wspólnie z AOP pancernym lub samodzielnie. OZap w sile batalionu może zaminować rubież 8—10 km w ciągu 1,5 godziny. Odwód wojsk inżynierskich armii wykorzystuje się do wzmocnienia wojsk w toku bitwy obronnej. Rozmieszcza się go zwykle za drugim pasem obrony. Wykonuje on zadania inżynierskiego zabezpieczenia. Odwód wojsk chemicznych armii również rozmieszcza się za drugim pasem obrony.

Poszczególne elementy ugrupowania operacyjnego należy tak rozmieszczać, aby zapewnić:

— optymalne warunki organizacji systemu ognia i maskowania oraz dogodne warunki do wykorzystania poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego zgodnie z przeznaczeniem;

— odpowiednie warunki do OPBMAR;

— dogodne warunki współdziałania;

— szybkie, skryte i nieoczekiwane dla nieprzyjaciela działanie;

— możliwość sprawnego likwidowania skutków uderzeń BMR.

Do ugrupowania operacyjnego armii należy również zaliczyć ugrupowanie elementów i urządzeń tyłowych.

Polecenia:

1. Przedstawić i uzasadnić, od czego zależy tworzenie ugrupowania operacyjnego armii w obronie i scharakteryzować wymagania, jakim powinno ono odpowiadać.

2. Scharakteryzować poszczególne elementy ugrupowania operacyjnego armii i określić zasady ich rozmieszczania w obronie.

3.3. System ognia w operacji obronnej armii

System ognia w operacji obronnej armii stanowi powiązanie ognia wszystkich rodzajów wojsk oraz zapór inżynierskich zgodnie z zamiarem dowódcy, zadaniami i charakterem terenu, do zniszczenia nacierającego

jących zgrupowań wojsk nieprzyjaciela, odparcia uderzeń lotnictwa i śmigłowców uzbrojonych oraz osiągnięcia celu operacji kosztem najmniejszych strat własnych.

Podstawą organizacji systemu ognia jest zamiar dowódcy armii oraz cel i zadania operacji obronnej. Kośćcem systemu ognia w obronie jest ogień przeciwpancerny.

System ognia obejmuje:

a. Ześrodkowane wykonanie uderzeń bronią jądrową, lotnictwem, śmigłowcami szturmowymi oraz ogniem wszystkich posiadanych środków ogniowych na przewidywanych, zasadniczych kierunkach, w rejonach i na rubieżach podejścia i działania wojsk nieprzyjaciela.

b. Strefy ciągłego i wielowarstwowego ognia wszystkich rodzajów broni, uderzeń lotnictwa i śmigłowców szturmowych przed przednim skrajem, na skrzydłach i w głębi obrony.

c. Manewr ogniem, związany z uderzeniami wojsk (kontratakami i przeciwuderzeniami), uderzenia lotnictwa i śmigłowców szturmowych w celu skoncentrowania w krótkim czasie wysiłku umożliwiającego wykonanie głównych — w danej sytuacji najważniejszych — zadań obronnych, zwłaszcza na kierunkach najbardziej zagrożonych.

W obronie szczególnie wysoką rangę nadaje się organizacji systemu ognia przeciwpancernego wykonywanego przez naziemne środki przeciwpancerne i powietrzne, rozmieszczone na pokładzie, zwłaszcza śmigłowców szturmowych. Obrona przeciwpancerna powinna coraz bardziej przybierać charakter obrony ofensywnej o dużej aktywności zaczepnej. To znaczy takiej, która nie czekając na podejście czołgów, rozpoznaje je i skutecznie atakuje (wykonuje uderzenia ogniowe) zanim one rozpoczną atak.

Najważniejszym wymaganiem przy tworzeniu systemu ognia jest ściśle współdziałanie ognia wszystkich środków ogniowych, uderzeń lotnictwa i śmigłowców szturmowych w powiązaniu z zaporami inżynieryjnymi, naturalnymi przeszkodami, niszczeniami terenu i przewidywanymi rubieżami minowania w toku operacji obronnej. Organizując system ognia, należy bardzo umiejętnie rozmieszczać środki ogniowe, przygotowywać uderzenia ogniowe artylerii i moździerzy, czołgów, raket przeciwpancernych oraz uderzenia śmigłowców szturmowych. Szczególnie wnikliwie bada się przy tym konkretne warunki terenowe, zwłaszcza z punktu widzenia: wykorzystania ich walorów obronnych; ustalenia pól martwych; kierunków i obszarów dogodnych do rozwijania natarcia nieprzyjaciela, desantowania desantów powietrznych i śmigłowcowych. Określa się również rejony ześrodkowywania ognia oraz wybiera się rejony porażenia ogniowego. Miarą bowiem skuteczności systemu ognia jest zdolność do szybkiego ześrodkowania go na decydujących kierunkach i w zasadniczych rejonach. Szczególnie wnikliwie należy organizować system ognia na skrzydłach poszczególnych dywizji i stykach z sąsiadami. System ognia organizuje się z uwzględnieniem użycia broni jądrowej lub w przewidywaniu jej użycia.

System ognia w operacji obronnej armii powinien zapewnić:

— niszczenie środków napadu jądrowego i SD bezzwłocznie po ich wykryciu;

— skuteczną osłonę wojsk armii od uderzeń nieprzyjaciela z powietrza;

— zwalczanie sił i środków rozpoznania i WRE nieprzyjaciela oraz śmigłowców szturmowych i manewrujących pocisków typu „Cruise”;

— skuteczne obezwładnienie wojsk nieprzyjaciela w rejonach wyjściowych, na rubieżach rozwinięcia i podczas ataku;

— niszczenie artylerii, zwłaszcza tej, która może być użyta do uderzeń jądrowych, oraz baterii do minowania narzutowego typu „Lars” i „Mars”;

— skuteczne wsparcie wojskom wyznaczonym do ubezpieczenia i walczącym przed przednim skrajem obrony;

— załamanie i odparcie zmasowanego uderzenia czołgów nieprzyjaciela wspieranych przez lotnictwo i śmigłowce szturmowe;

— zwalczanie desantów lądujących na różnej głębokości w pasie armii;

— ogniowe zabezpieczenie wykonywanych kontrataków i przeciwuuderzeń;

— osłonę luk w ugrupowaniu bojowym i operacyjnym oraz osłonę zapór inżynierskich.

System ognia przeciwpancernego organizuje się na całą głębokość obrony w ścisłym powiązaniu ognia środków przeciwpancernych będących w dywizjach i w armii z systemem WRE.

Szczególnie dokładnie uzgadnia się działanie artyleryjskich odwodów przeciwpancernych, oddziałów zaporowych i śmigłowców szturmowych, włączonych do systemu obrony przeciwpancernej.

Siły i środki przeciwpancerne rozmieszcza się w taki sposób, aby mogły zapewnić szybkie ześrodkowywanie ognia na główne zgrupowania wojsk pancernych nieprzyjaciela. Ważnym przedsięwzięciem podczas organizacji systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego, będzie maskowanie bezpośrednie oraz wprowadzanie nieprzyjaciela w błąd co do faktycznie zorganizowanego i działającego systemu ognia. W systemie ognia (w obronie armii) bardzo ważne miejsce zajmuje system obrony przeciwlotniczej, który stanowi całokształt przedsięwzięć w dziedzinie obrony przeciwlotniczej realizowanej przez wojska OPL armii, poszczególnych dywizji i pułków. W sytuacjach krytycznych, w wypadku przerwania się czołgów w głąb obrony armii, środki OPL mogą być użyte do ich niszczenia.

System ognia w operacji obronnej armii organizuje się bezzwłocznie po otrzymaniu zadania o przejściu armii do obrony i doskonali się go oraz koordynuje nieprzerwanie w czasie operacji obronnej. Ze względu na możliwość gwałtownych zmian w sytuacji taktyczno-operacyjnej dużą umiejętnością w pracy dowódcy i oficerów sztabu w obronie będzie sprawne wnoszenie zmian do uprzednio zorganizowanego systemu ognia oraz jego odtwarzanie zarówno w razie naruszenia, jak i zachowania ciągłości.

Polecenia:

1. Przedstawić istotę i charakterystykę systemu ognia w operacji obronnej armii.
2. Scharakteryzować miejsce i rolę systemu ognia przeciwpancernego w operacji obronnej armii.
3. Omówić wymagania, jakie powinien spełniać system ognia (co powinien zapewniać) w operacji obronnej armii.

4. PRZYGOTOWANIE OPERACJI OBRONNEJ ARMII

4.1. Warunki przygotowywania operacji obronnej armii

Przygotowanie operacji obronnej polega na wykonaniu przez dowództwo, sztab, organ partyjno-polityczny, szefów rodzajów wojsk i służb szeregu przedsięwzięć związanych z planowaniem, organizacją i wszechstronnym operacyjnym i bojowym zabezpieczeniem działań wojsk.

Do zasadniczych przedsięwzięć związanych z przygotowaniem operacji obronnej należy zaliczyć:

— wypracowanie decyzji przez dowódcę armii, w tym rekonesans i planowanie operacji;

— postawienie zadań dla wojsk, organizację współdziałania i przygotowanie wojsk do oczekujących je zadań;

— organizację udziału armii w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu lub w ogniowym porażeniu głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela:

— organizację systemu ognia, ze stworzeniem w pierwszej kolejności systemu ognia przeciwpancernego i systemu OPL;

— inżynieryjne przygotowanie terenu;

— organizację i prowadzenie pracy partyjno-politycznej;

— organizację operacyjnego i bojowego zabezpieczenia działań wojsk;

— organizację systemu dowodzenia.

Charakter i czas przygotowywania operacji obronnej zależą od warunków i sytuacji, w jakiej wojska armii przechodzą do obrony, oraz od przewidywanego czasu przejścia nieprzyjaciela do natarcia. We wszystkich warunkach operację obronną przygotowuje się w taki sposób, aby zachować ciągłą gotowość wojsk do odparcia uderzeń nieprzyjaciela, wykonanych przede wszystkim przez zaskoczenie zarówno z wykorzystaniem konwencjonalnych, jak i jądrowych środków rażenia.

Wypracowanie decyzji, planowanie operacji i postawienie zadań wojskom mogą być realizowane metodą pracy równoległej (załącznik nr 4) dowództw i sztabów lub metodą wykonywania kolejnych czynności. W tym celu konieczne jest opracowanie kalendarzowego planu pracy sztabu armii.

W warunkach dostatecznej ilości czasu przeznaczanego na przygotowanie operacji obronnej celowe jest stosowanie metody wykonywania kolejnych czynności. Zadania stawia się wojskom zwykle po zakończeniu planowania operacji. Jest to metoda, która będzie stosowana przede wszystkim w czasie przygotowywania obrony w okresie pokojowym.

W okresie zagrożenia i w czasie prowadzenia działań wojennych, wówczas gdy konieczne jest przygotowanie obrony w ograniczonym czasie, zasadniczą metodą pracy dowództwa i sztabu armii będzie praca równoległa w ogniwie: pułk-dywizja-armia. Zaletą tej metody jest najracjonalniejsze wykorzystanie czasu, wykonanie zamierzeń organizacyjno-planistycznych w stosunkowo krótkim czasie i przeznaczenie największej jego ilości na bezpośrednio przygotowanie obrony przez wojska.

Metoda pracy równoległej zapewnia dwu- lub trzykrotne skrócenie czasu niezbędnego do wypracowania decyzji, sporządzenia niezbędnych dokumentów z zakresu planowania operacji i postawienia zadań wykonawcom.

Przygotowanie obrony w strefie nadgranicznej w okresie pokoju sprzyja przeprowadzeniu szeregu bardzo dokładnych rekonesansów ewentualnego pasa przyszłej obrony, określeniu i dokładnemu sprecyzowaniu systemu ognia i inżynieryjnej rozbudowie struktury obrony, przeprowadzeniu szeregu ćwiczeń dowódczo-sztabowych, a nawet ćwiczeń z kolejnymi jednostkami (związkami taktycznymi), którym przydziela się określone rejony rozmieszczenia, pasy obrony, lub które przewiduje się do wykonania kontrataków i przeciwuderzeń. Niektóre przedsięwzięcia dotyczące inżynieryjnego przygotowania terenu mogą być wykonywane jako ćwiczebne, np. odcinki transzei, drogi manewru, wybrane elementy maskowania, zwłaszcza przeciwradioelektronicznego.

Przygotowanie bezpośrednio obrony w tych warunkach może być różne. Będzie ono uzależnione od sytuacji politycznej i strategiczno-operacyjnej, w jakiej siły zbrojne osiągają pełną gotowość bojową, i od ich przegrupowania do rejonów przyszłych działań. Zajmowanie obrony przez wojska może następować zarówno w okresie zagrożenia, jak i z chwilą wybuchu wojny. Przy zajmowaniu obrony (rejonu wyjściowego dla głównych sił frontu — osłony granicy państwowej) w okresie pokoju powinna obowiązywać zasada bezwzględnego maskowania. Wojska bezpośrednio z marszu będą zwykle zajmować rejony zapasowe, chociaż główny wysiłek inżynieryjnego przygotowania powinien być skoncentrowany na przygotowaniu rejonów zasadniczych. Sposób przygotowania obrony w strefie nadgranicznej powinien zapewniać warunki odparcia uderzenia nieprzyjaciela i równocześnie ułatwiać przejście do działań zaczepnych.

Bardziej skomplikowane warunki przygotowania obrony zaistnieją wówczas, gdy armia przechodzi do operacji obronnej w czasie rozwijania operacji zaczepnej. W tych warunkach armia może przechodzić do obrony zawczasu — gdy na przykład po opanowaniu dogodnej rubieży będzie odpierać przeciwuderzenie lub przeciwnatarcie nieprzyjaciela. Nie należy wykluczać sytuacji podobnej jak w ćwiczeniu „Lato-78” (przejście do obrony 7 armii³² wprost z marszu, przy bezpośrednim oddziaływaniu nieprzyjaciela z powietrza i uderzeniu zgrupowań wojsk lądowych).

Specyficznymi właściwościami przejścia do obrony w tych warunkach będzie skrajne ograniczenie czasu na: wypracowanie decyzji, przekazanie zadań bojowych wykonawcom, planowanie operacji obronnej, przy-

---

³² Charakterystyka przejścia 7 armii do obrony w: Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, op. cit.

jęcie odpowiedniego ugrupowania operacyjnego — niekiedy i bojowego — wprost z marszu i na organizację systemu ognia oraz inżynieryjne przygotowanie obrony.

Podstawowym zadaniem dowódców, sztabów i wojsk w tych warunkach będzie organizacja systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego. Przygotowanie więc obrony będzie ściśle połączone z prowadzeniem bezpośredniej walki z nieprzyjacielem. ³³

Przejsie do operacji obronnej w warunkach użycia broni jądrowej będzie związane ponadto z równoczesnym odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk porażonych na skutek uderzeń jądrowych.

Polecenia:

1. Przedstawić i scharakteryzować zasadnicze przedsięwzięcia związane z przygotowaniem operacji obronnej.
2. Scharakteryzować zasadnicze metody przygotowania operacji obronnej przez dowództwo i sztab armii oraz uzasadnić, które z metod należy stosować w zależności od warunków, w jakich armia przechodzi do obrony.
3. Omówić specyficzne właściwości przygotowania obrony w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem.

4.2. Wypracowanie i sformułowanie decyzji do operacji obronnej armii

Proces wypracowywania decyzji przez dowódcę armii (załącznik nr 5) będzie uzależniony od:

- warunków przejścia armii do obrony;
- celu i zadań operacji obronnej;
- czasu, w jakim należy przygotować operację obronną;
- osobistych cech dowódcy, jego doświadczenia i wyszkolenia oraz od przygotowania i operatywności pracy sztabu armii, a także szefów rodzajów wojsk i służb.

Dowódca armii podejmuje decyzję jednoosobowo z aktywnym współudziałem sztabu i szefów rodzajów wojsk i służb. Układ decyzji dowódcy armii przedstawiono w załączniku nr 5 i 6, a w załączniku nr 7 przedstawiono ujęcie graficzne decyzji.

Wypracowanie decyzji o obronie w znacznym stopniu uzależnione jest od należytego zrozumienia zamiaru dowódcy frontu, dobrego wyjaśnienia celu operacji obronnej armii i analizy otrzymanego zadania oraz wszechstronnej oceny sytuacji (położenia).

---

³³ Doskonałą ilustrację organizacji obrony w wyjątkowo skomplikowanych warunkach bezpośredniego oddziaływania nieprzyjaciela znajdujemy w książce K. Rokossowskiego, *Żołnierski obowiązek*, op. cit., s. 109—155; 174—178; 200—209. Wpływ zaś warunków na przygotowanie obrony rozpatruje w swojej książce A. Wasilewski, *Dielo wsiej żyzni*. Moskwa 1973, s. 185—187 i 190—202.

W czasie wyjaśniania celu operacji i analizy zadania dowódca armii powinien gruntownie zrozumieć:

- zamiar dowódcy frontu;
- rolę i miejsce armii w osiągnięciu celu operacji frontu;
- zadania realizowane w pasie armii przez siły i środki frontu oraz zadania sąsiadów i ich wpływ na wykonanie zadania przez armię.

**Zrozumienie zamiaru dowódcy frontu polega na właściwym określe-
niu: gdzie, kiedy, jakimi siłami i środkami oraz sposobami przewidziano
zadać nieprzyjacielowi maksymalne straty i zerwać jego natarcie; na
którym kierunku działania ześrodkowuje się główne wysiłki frontu i jaki
jest charakter tych wysiłków na korzyść armii.**

Zrozumienie roli i miejsca armii w osiągnięciu celu operacji obronnej frontu lub w zapewnieniu głównym siłom frontu warunków do rozwija-
nia operacji zaczepnej polega na ustaleniu: jaką część zadania frontu (roz-
bicie nieprzyjaciela) przewiduje się dla armii i jakie siły przeciwnika
armia powinna odeprzeć, miejsca armii w ugrupowaniu operacyjnym
frontu, na jakim kierunku armia przechodzi do obrony. Oprócz tego do-
wódca armii ustala udział armii w wykonaniu pierwszego uderzenia
jądrowego frontu, zadania i obiekty uderzeń dla wojsk rakietowych armii.

Na podstawie zadań wykonywanych w pasie armii siłami i środkami frontu i zadań realizowanych przez bezpośrednich sąsiadów dowódca armii określa:

- w jakich rejonach wojska rakietowe i lotnictwo frontu przygoto-
wują uderzenie dla zniszczenia lub obezwładnienia nieprzyjaciela;
- na których rubieżach i w jakim czasie będą się rozwijały i dzia-
ły odwoły frontowe;
- na jakim kierunku i odcinku przewiduje się wykonanie kontrprzy-
gotowania siłami armii i frontu;
- z których rubieży i na którym kierunku (kierunkach) przewiduje
się wykonanie przeciwuderzenia frontu;
- zadania sąsiadów i ich obowiązki na rzecz armii przechodzącej do
obrony, sposób zabezpieczenia skrzydeł i styków;
- jakimi siłami i na jakich kierunkach sąsiednie armie przygotowują
wykonanie przeciwuderzeń;
- które zadania armia będzie wykonywać wspólnie z sąsiednimi
armiami;
- zasady i ustalenia w zakresie współdziałania z sąsiadami.

We wnioskach dotyczących wyjaśnienia celu operacji obronnej i ana-
lizy zadania dowódca armii ustala:

- siły wojsk nieprzyjaciela, które armia powinna odeprzeć, i rubieże
lub rejony, które armia powinna utrzymać (nie dopuścić do ich opano-
wania przez przeciwnika);
- wskaźniki rozmachu operacji obronnej armii (szerokość i głębokość
pasa obrony, odcinki kontrprzygotowania);
- rejon, w którym należy skupić główny wysiłek obrony armii;
- przedsięwzięcia, jakie należy przewidzieć i wykonać, aby zapewnić
najkorzystniejsze warunki przejścia armii do skutecznej obrony i jej
udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu;

— orientacyjne ugrupowanie operacyjne wojsk armii i ugrupowanie bojowe poszczególnych dywizji.

W warunkach przejścia armii do obrony przy bezpośrednim oddziaływaniu nieprzyjaciela dowódca armii w wyniku tylko wyjaśnienia celu operacji i analizy zadania może wydać zarządzenia wstępne, a niekiedy zadania bojowe dotyczące: umocnienia opanowanych rubieży, wykonania uderzeń ogniowych i organizacji systemu ognia oraz wykonania niezbędnych prac w zakresie inżynierskiego przygotowania terenu.

Po wyjaśnieniu celu i analizie zadania dowódca armii dokonuje kalkulacji czasu, zwłaszcza w zakresie jego racjonalnego podziału, aby skutecznie wykonać wszystkie zadania związane z przygotowaniem obrony.

Dowódca armii lub szef sztabu po wyjaśnieniu celu operacji, analizie zadania i dokonaniu kalkulacji czasu przeprowadza orientowanie operacyjne, zapoznające szefów oddziałów, szefów rodzajów wojsk i służb z następującymi danymi:

— ogólną i aktualną sytuacją taktyczno-operacyjną, w której armia przechodzi do obrony (jeżeli zainteresowani nie są z tą sytuacją zapoznani);

— rozkazem lub dyrektywą operacyjną frontu (najczęściej z zasadniczymi punktami tych dokumentów);

— ogólnymi wnioskami, z wyjaśnieniem celu operacji i analizy zadania (może być sformułowany zamiar dowódcy);

— zadaniami oficerów w zakresie przygotowania danych do decyzji dowódcy armii i zadaniami dotyczącymi przygotowania operacji, zwłaszcza przygotowania wojsk;

— kalkulacją czasu związaną zarówno z wypracowaniem decyzji, jak i przygotowaniem operacji.

W czasie orientowania operacyjnego mogą być rozstrzygane także inne konkretne problemy związane z przygotowaniem obrony.

Po zakończeniu orientowania operacyjnego lub podczas niego, jeśli orientowanie przeprowadza szef sztabu, dowódca armii ocenia kolejno: sytuację (położenie) nieprzyjaciela, wojsk własnych; warunki terenu działań; warunki hydrometeorologiczne; sytuację skażeń i zakażeń; sytuację w eterze.

Dogłębna ocena nieprzyjaciela powinna umożliwiać wyciągnięcie wniosków dotyczących:

— ogólnego określenia ilościowego i jakościowego składu wojsk nieprzyjaciela działających w pasie armii, zwłaszcza określenia głównego zgrupowania uderzeniowego;

— możliwości nieprzyjaciela w zakresie wykonania uderzeń jądrowych oraz sposobów działania jego wojsk pancernych i zmechanizowanych, uderzeń lotnictwa oraz działania sił i środków WRE, a na kierunku nadmorskim — sił marynarki wojennej;

— kierunku głównego uderzenia i innych uderzeń oraz przewidywanych sił nieprzyjaciela, które mogą działać na poszczególnych kierunkach;

— możliwości i przewidywanych rejonów wysadzenia desantów powietrznych, a na kierunku nadmorskim — morskich;

— silnych i słabych stron w ugrupowaniu nieprzyjaciela i w sposobach jego działania, najbardziej opłacalnych obiektów do wykonania uderzeń jądrowych;

— możliwości armii w zakresie zerwania natarcia nieprzyjaciela,

zniszczenia jego środków napadu jądrowego, SD, środków WRE i naj- silniejszych zgrupowań wojsk środkami jądrowymi, uderzeniami lot- nictwa, ogniem artylerii i innych środków na podejściach do obrony oraz rozbicia zgrupowań nieprzyjaciela, które włamią się w głąb obrony armii;

— zmiany w ugrupowaniu i w możliwościach działania nieprzyjaciela po wykonaniu pierwszego uderzenia jądrowego;

— najbardziej celowego, ze względu na działanie nieprzyjaciela, zor- ganizowania systemu ognia, zwłaszcza ognia przeciwpancernego, oraz nie- zbędnego manewru siłami i środkami przeciwpancernymi na zagrożone kierunki;

— kierunków i rejonów, w których należy ześrodkować główny wy- siłek wojsk, oraz rubieży i rejonów, od których utrzymania będzie zale- żeć trwałość obrony;

— najbardziej celowego ugrupowania sił i środków armii — ze względu na przewidywany charakter działania nieprzyjaciela — oraz zadań poszczególnych elementów ugrupowania;

— przewidywanych terminów przejścia głównych sił nieprzyjaciela do natarcia;

— zagadnień współdziałania w czasie operacji obronnej.

Podczas oceny wojsk własnych dowódca armii szczególną wagę przy- wiązuje do oceny wojsk raketowych, lotnictwa wsparcia, artylerii, zwią-zków ogólnowojskowych i środków WRE w zakresie zachowania ich od- porności, możliwości zwalczania nieprzyjaciela na podejściach do obrony (przed przednim skrajem obrony), w czasie odparcia jego uderzeń na pierwszy pas obrony i po włamaniu się w głąb ugrupowania obronnego armii. Oprócz tego prognozuje skutki wykorzystania przez nieprzyja- ciela broni jądrowej oraz wpływ uderzeń tą bronią na zdolność bojową wojsk i ich możliwości prowadzenia obrony. Wszechstronnie również oce- nia możliwości wojsk własnych w zajmowaniu obrony oraz możliwości w zakresie inżynieryjnego przygotowania terenu, organizacji systemu ognia, zapór inżynieryjnych, a także niszczeń.

We wnioskach z oceny wojsk własnych dowódca armii określa:

— zadania wojsk armii dotyczące zerwania natarcia nieprzyjaciela lub osłabienia jego głównego zgrupowania w czasie podejścia do przed- niego skraju obrony;

— zadania i sposoby działania wojsk w czasie walki o pierwszy pas obrony i sposoby odparcia uderzenia nieprzyjaciela, który rozwija na- tarcie w głąb ugrupowania obronnego armii;

— niezbędne przegrupowanie, w celu utworzenia odpowiedniego ugrupowania operacyjnego armii;

— potrzeby armii w zakresie środków materiałowych dla zabezpie- czenia operacji obronnej;

— rodzaj i ilość zapasów, jakie należy zgromadzić, oraz sposób ich rozdziału według zadań i kierunków w czasie operacji obronnej.

Ocena przeciwnika i wojsk własnych stanowi podstawę do obliczenia stosunku sił i środków w całym pasie armii i na poszczególnych kierun- kach przewidywanych uderzeń nieprzyjaciela.

Ocena stosunku sił pozwala ocenić możliwości wojsk na poszczegól- nych kierunkach i przewidzieć manewr sił oraz środków na te kierunki, na których przewiduje się, że nieprzyjaciel uzyska zbyt wielką przewagę ilość- ciową w stosunku do wojsk przeznaczonych do obrony danego kierunku.

Ocenę terenu prowadzi się w celu ustalenia najbardziej dogodnych rubieży i rejonów w całym pasie armii i na poszczególnych kierunkach, od których utrzymania będzie zależeć trwałość obrony, oraz sposobu inżynierskiego przygotowania terenu i wykorzystania go do skrytego rozmieszczenia i działania wojsk w obronie.

Teren ocenia się od strony nieprzyjaciela, przed przednim skrajem obrony, a następnie po stronie wojsk własnych.

Podczas oceny terenu po stronie nieprzyjaciela dowódca armii określa:

- najdogodniejsze kierunki do natarcia nieprzyjaciela i rejon, które będzie zajmował w czasie przygotowań do działań zaczepnych;
- prawdopodobne rejon, rozmieszczenia środków napadu jądrowego, SD, WŁ, artylerii, środków WRE;
- prawdopodobny kierunek głównego uderzenia i inne kierunki uderzeń oraz ich taktyczno-operacyjną pojemność;
- rejon, które stwarzają najdogodniejsze warunki do zniszczenia nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony — z wykorzystaniem broni jądrowej, ognia artylerii, uderzeń lotnictwa, śmigłowców szturmowych — lub do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony;
- sposoby działania (oddziaływania) zapewniające możliwość ograniczenia swobody manewru nieprzyjaciela na przedpolu;
- inżynierskie przygotowanie terenu na przedpolu, rejon, niszczeń i zapór.

Podczas oceny terenu po stronie własnej dowódca armii określa:

- rejon głównego wysiłku w obronie oraz rejon, od których utrzymania będzie zależeć trwałość obrony i które zapewnią dogodne warunki manewru;
- najdogodniejszy zarys przedniego skraju obrony, poszczególnych pozycji i pasów obrony oraz kolejność i sposób ich inżynierskiej rozbudowy;
- rejon, w których należy niszczyć nieprzyjaciela uderzeniami jądrowymi, ogniem artylerii, uderzeniami lotnictwa i śmigłowców szturmowych oraz wykonaniem kontrataków i przeciwuderzeń;
- rejon, najbardziej narażone na uderzenia jądrowe nieprzyjaciela i prognozowane skutki tych uderzeń;
- możliwości wykorzystania naturalnych warunków maskujących terenu;
- rozmieszczenie elementów ugrupowania operacyjnego i zadania związków taktycznych w zakresie inżynierskiego przygotowania terenu oraz jego wykorzystania do oporu i manewru;
- system zapór inżynierskich i niszczeń w głębi obrony;
- miejsca rozmieszczenia zasadniczych SD, zapasowych i pozornych;
- najdogodniejsze rubieże ogniowe odwodu przeciwpancernej, rubieże minowania, OZapu i rubieże rozwinięcia drugiego rzutu do wykonania przeciwuderzenia;
- najlepsze warunki terenowe do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony, działań rajdowych oraz wykonania przeciwuderzenia;
- rejon rozmieszczenia urządzeń tyłowych, drogi dowozu i ewakuacji;
- rejon, w których nieprzyjaciel może wysadzić desant powietrzny, a na kierunku nadmorskim — morski.

Teren ocenia się również z punktu widzenia możliwości działania lotnictwa nieprzyjaciela i śmigłowców uzbrojonych oraz własnego lotnictwa i śmigłowców szturmowych.

Najczęściej wszechstronną ocenę terenu przygotowywać będą dla dowódcy armii: szef oddziału operacyjnego, szef wojsk inżynieryjnych, szef oddziału rozpoznania. Szczególna rola w ocenie terenu przypada szefowi wojsk inżynieryjnych, który powinien być swoistym ekspertem w sprawie umiejętnego wykorzystania terenu do inżynieryjnej rozbudowy i zwielokrotnienia jego obronnych właściwości.

W czasie podsumowywania ćwiczenia „Lato-78” minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski stwierdził na ten temat m. in.: „Uwypukliła się tu szczególnie odpowiedzialna rola szefa wojsk inżynieryjnych jako kompleksowego eksperta w sprawach dostępności terenu, zagrożeń stworzonych przez jego naturalną i sztuczną infrastrukturę. Konieczna staje się bliższa niż kiedykolwiek współpraca szefa wojsk inżynieryjnych — saperów, z szefem oddziału rozpoznania — zwiadowcą, wspólne studiowanie terenu oraz opracowywanie specjalistycznych map i wykresów”.³⁴

Ocena terenu przyszłych działań armii powinna być opracowana z góry i stanowić swoisty „bank informacji” o terenie, który może być wykorzystywany zarówno do prowadzenia działań zaczepnych, jak i obronnych. Przejście do konkretnych działań wymagać jedynie będzie pogłębionego studium terenu w powiązaniu z konkretną sytuacją taktyczno-operacyjną i zadaniem, które otrzyma armia.

Sprawa właściwej oceny terenu decydować będzie o racjonalnym jego wykorzystaniu do przygotowania obrony, zwielokrotnieniu sił armii w odparciu uderzenia, będzie jednym z bardzo istotnych czynników tworzenia przewagi w stosunku do przeważających liczebnie sił nieprzyjaciela, które przechodzą do działań zaczepnych w pasie armii.

Z oceną terenu bardzo ściśle wiąże się kolejny — najczęściej pomijany — problem, jakim jest ocena rejonu przyszłych działań z punktu widzenia ekonomicznego, demograficznego, politycznego i historycznego. Obejmuje ona obiekty przemysłowe, które można wykorzystać do wzmocnienia obrony lub które wymagają szczególnej ochrony, a także sposób, w jaki nieprzyjaciel może je wykorzystać do prowadzenia natarcia. Konieczna jest odpowiednia klasyfikacja obiektów przemysłowych i mających ekonomiczne oraz polityczne znaczenie, znajdujących się po stronie nieprzyjaciela i w rejonie rozmieszczenia wojsk armii. Ponadto należy ocenić możliwości wykorzystania zasobów miejscowych, szczególnie maszyn i transportu cywilnego do umocnienia i rozbudowy rejonów obrony. Ważne miejsce w tej ocenie zajmuje ocena stosunku ludności cywilnej do wojsk armii i wojsk nieprzyjaciela. Stanowi to z kolei podstawę do ustalenia form pracy partyjno-politycznej z wojskami armii i miejscową ludnością.

Wnioski z oceny rejonu przyszłych działań należy szczególnie wnikliwie weryfikować z punktu widzenia jego wpływu na osiągnięcie celu

---

³⁴ Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, op. cit., s. 28.

operacji obronnej armii oraz uwzględniać w decyzji dowódcy armii i w decyzjach dowódców związków taktycznych.

Podobnie jak w operacji zaczepnej, również w operacji obronnej dokonuje się oceny sytuacji skażeń i zakażeń. Szczególną uwagę zwraca się w niej na:

— istniejące strefy skażeń i ich wpływ na strukturę obrony oraz sposób jej prowadzenia;

— możliwości powstawania stref skażonych w toku operacji obronnej i ich wpływ na prowadzenie obrony;

— użycie lub przewidywane możliwości użycia środków chemicznych i promieniotwórczych do skażenia terenu; ewentualne rejon, na których mogą być one użyte;

— sposoby i możliwości wykorzystania wojsk chemicznych.

Integralnym elementem jest ocena sytuacji w eterze z punktu widzenia możliwości użycia i działania sił i środków „wojny elektronicznej” nieprzyjaciela oraz możliwości i sposobów racjonalnego wykorzystania własnych sił i środków WRE.³⁵

Oceny sytuacji hydrometeorologicznej dokonuje się z punktu widzenia ustalenia wpływu tej sytuacji na możliwości przygotowania obrony, jej inżynieryjnej rozbudowy i na sposoby prowadzenia obrony.

Szczególnie dokładnie ocenia się liczbę i charakter zbiorników wodnych znajdujących się w pasie armii (w rejonie rozmieszczenia wojsk nieprzyjaciela i wojsk własnych). Ocenia się również możliwości zmiany warunków meteorologicznych i jej wpływ na przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej. W ocenie sytuacji hydrometeorologicznej określa się wpływ (i sposób wykorzystania) warunków pory roku i dnia na realizację zadań obronnych przez poszczególne związki taktyczne oraz sposoby działania uniemożliwiające przeciwnikowi zniszczenie tam, zapór, zwłaszcza przy dużych zbiornikach wodnych, zapobiegające jednocześnie powstawaniu rozległych stref zalanych wodą.

W czasie wyjaśniania celu operacji obronnej, analizy zadania i oceny sytuacji dowódca armii może konfrontować własne wnioski z ocenami i wnioskami swoich zastępców, sztabu armii, szefów rodzajów wojsk i służb, może wysłuchiwać (i najczęściej to robi) ich meldunków.

Wyjaśnienie celu operacji, analiza zadania i ocena sytuacji oraz dokonane kalkulacje stanowią podstawę do sformułowania decyzji o operacji obronnej armii, w której ujmuje: wnioski z oceny nieprzyjaciela, zamiar operacji, zadania wojsk, organizację inżynieryjnego przygotowania terenu, organizację współdziałania i operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk oraz system dowodzenia, a także terminy gotowości obrony.

We wnioskach z oceny nieprzyjaciela określa się: możliwe terminy i sposoby przejścia nieprzyjaciela do natarcia, przewidywany kierunek głównego jego uderzenia i inne kierunki uderzeń; orientacyjny skład organizacyjny głównego i innych zgrupowań uderzeniowych oraz zmiany, jakie mogą powstać w ich składzie po wykonaniu uderzeń jądrowych; sposób działania lotnictwa nieprzyjaciela; możliwości użycia przez nieprzyjaciela broni jądrowej oraz przewidywane skutki tych uderzeń; możliwości wysadzenia przez nieprzyjaciela desantów powietrznych, a na

³⁵ Problem ten rozwinięto w 8 rozdziale niniejszego podręcznika.

kierunku nadmorskim — morskich, oraz użycia sił i środków „wojny radioelektronicznej”.

Podstawą decyzji dowódcy armii jest sformułowanie zamiaru o operacji obronnej, który stanowi skonkretyzowaną syntezę wniosków z wyjaśnienia celu operacji, analizy zadania i oceny sytuacji (położenia). W zamiarze ujmuje się: zasadnicze kierunki, rejony i rubieże, na utrzymaniu których powinny być ześrodkowane główne wysiłki wojsk; system rubieży obronnych i pozycji, ugrupowanie operacyjne; sposoby odparcia natarcia nieprzyjaciela; organizację ogniowego (w tym jądrowego) oddziaływania na nieprzyjaciela.

Formułując sposoby odparcia natarcia nieprzyjaciela, dowódca armii bierze pod uwagę jego skład, aktualne położenie i sposoby działania, ustala sposób zwalczania wojsk przeciwnika na dalekim przedpolu i przed przednim skrajem, sposób walki o utrzymanie pierwszego pasa obrony i rozbicia głównych sił w głębi obrony armii.

Ważnym elementem decyzji dowódcy armii jest określenie głównego wysiłku obrony.

O praktycznej realizacji głównego wysiłku obrony decydują: przyjęte ugrupowanie operacyjne, rozmieszczenie związków taktycznych, przygotowanie i wykonanie uderzeń jądrowych, uderzeń lotnictwa i śmigłowców szturmowych, ogień artylerii oraz odpowiedni manewr siłami i środkami z innych kierunków, odwodów i wykonanie przeciwuderzenia armii, a także odpowiednio zagęszczona OPL.

W ugrupowaniu operacyjnym armii szczególne miejsce zajmuje właściwe określenie składu pierwszego i drugiego rzutu operacyjnego (odvodu ogólnowojskowego), ugrupowania wojsk raketowych i artylerii oraz wojsk OPL, składu odwodów: przeciwpancernego, oddziału zaporowego, specjalnych, a także ugrupowania tyłów armii.

Jeśli organizuje się pas przesłaniania, elementem ugrupowania operacyjnego mogą być oddziały lub związki taktyczne przeznaczone do jego obsadzenia i prowadzenia w nim działań bojowych.

Na podstawie zamiaru operacji dowódca armii określa zadania oraz obiekty i sposoby wykorzystania broni jądrowej, a także formułuje zadania dla wojsk. (Układ decyzji dowódcy armii — załącznik nr 6 i 7). W zadaniach dotyczących wykorzystania broni jądrowej określa się: główne i zapasowe obiekty uderzeń jądrowych, liczbę ładunków przeznaczonych do wykonania uderzeń jądrowych na poszczególne obiekty znajdujące się na przedpolu i przed przednim skrajem obrony w czasie wykonywania kontrprzygotowania, uderzenia przed przedni skraj obrony i przeciwuderzenia; moc używanych ładunków jądrowych, rodzaj stosowanych wybuchów oraz środki, które wykonują uderzenia jądrowe.

Szczególną właściwością wykorzystania broni jądrowej w operacji obronnej jest to, że istnieje duża trudność w ustaleniu konkretnych obiektów i rejonów uderzeń jądrowych. Nieustannie należy rozpoznawać obiekty, na które zamierza się wykonać uderzenia jądrowe, śledzić zmianę ich położenia. Decyzję dowódcy armii o operacji obronnej najczęściej opracowuje się w formie graficznej z odpowiednią legendą (załączniki nr 8, 9).

Określania takich elementów decyzji dowódcy armii, jak: terminy gotowości systemu ognia, zwłaszcza ognia przeciwpancernego, systemu zapór i niszczeń, terminy i charakter inżynierskiej rozbudowy obrony, dokonuje się na podstawie oceny możliwości przejścia nieprzyjaciela głównymi siłami do operacji zaczepnej oraz realnych możliwości wykonania poszczególnych przedsięwzięć przez wojska armii.

Gdy przewidywane jest kontrprzygotowanie i uderzenie przed przedni skraj obrony, w decyzji dowódcy armii należy uwzględnić:

- warianty kontrprzygotowania;
- główne i zapasowe rejon, na które przewiduje się wykonanie uderzeń bronią jądrową, ogniem artylerii i uderzenia lotnictwa oraz śmigłowców szturmowych;
- siły i środki, jakie biorą udział w kontrprzygotowaniu, oraz sposoby jego wykonania;
- cel, zadania, siły i środki, jakie przewiduje się do udziału w wykonaniu uderzenia przed przedni skraj obrony;
- kierunek głównego uderzenia i sposób wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony oraz gotowość wojsk do jego wykonania i zabezpieczenia.

W decyzji dowódcy armii dotyczącej organizacji dowodzenia określa się rejon oraz czas rozwinięcia SD, głównego i zapasowego oraz tyłowego.

Należy uwzględnić, że z chwilą rozpoczęcia natarcia przez nieprzyjaciela decyzja dowódcy może ulec zmianie — niekiedy będzie ona wymagać tylko nieznacznych zmian i korekt. Za zapoznanie z nimi wykonawców we właściwym terminie odpowiedzialny jest sztab armii.

Wypracowana i sformułowana przez dowódcę armii decyzja stanowi podstawę szczegółowego planowania operacji obronnej.

Polecenia:

1. Przedstawić proces wypracowywania przez dowódcę armii decyzji o operacji obronnej i wyjaśnić, od czego ona zależy. Wykazać optymalny sposób wypracowania decyzji przez dowódcę armii.
2. Omówić sposób przeprowadzenia orientowania operacyjnego w sztabie armii.
3. Przedstawić wnioski, jakie powinny być sformułowane po:
  - a) wyjaśnieniu celu operacji i analizie zadania;
  - b) ocenie sytuacji (z uwzględnieniem: oceny nieprzyjaciela, sił własnych oraz warunków terenowych).
4. Podać i omówić treść poszczególnych punktów decyzji dowódcy armii o operacji obronnej.

4.3. Wymagania operacyjne w zakresie planowania operacji obronnej armii

Operację obronną armii planuje sztab armii przy aktywnym współudziale szefów rodzajów wojsk i służb, na podstawie decyzji dowódcy.

Pierwszym dokumentem opracowywanym przez sztab armii powinien być kalendarzowy plan przygotowania operacji obronnej.

Z punktu widzenia wymagań operacyjnych planowanie obejmuje

opracowanie niezbędnych dokumentów, w których ujmuje się sposoby i terminy wykonania przez wojska armii zadań obronnych, podział ich wysiłku wg rejonów i kierunków przewidywanego działania nieprzyjaciela, organizację współdziałania, główne problemy pracy partyjno-politycznej, organizację wszystkich rodzajów operacyjnego zabezpieczenia działań i dowodzenia wojskami w obronie.

Szczegółowo planuje się ugrupowanie operacyjne armii (a w nim — utworzenie zasadniczego zgrupowania obronnego), system ognia, zwłaszcza ognia przeciwpancernego, system OPL, inżynieryjną rozbudowę terenu, system zapór i niszczeń, udział armii w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu, wykonanie kontrprzygotowania, kontrataków i przeciwuderzenia oraz działanie odwodów, zwłaszcza OPpanc i OZap. Ponadto precyzuje się przedsięwzięcia zabezpieczające manewr wzdłuż i w głębi pasa obrony armii. Charakter współczesnych działań obronnych wymaga, aby do zasadniczych dokumentów planu operacji obronnej zaliczać:

— plan operacji na mapie, przedstawiający szczegółowo rozpracowaną decyzję dowódcy armii wraz z pisemną legendą, niezbędnymi kalkulacjami lub opisem działania, którego nie można przedstawić na mapie w formie graficznej (załącznik nr 9);

— plan (lub grafik) udziału armii w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu (w tym plan osłony i obrony ABROT i drt);³⁶

— plan użycia WRiA;

— plan OPL;

— plan kontrprzygotowania;

— plan pracy partyjno-politycznej;

— plan współdziałania;

— plany operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk (rozpoznania, OPBMAR, WRE, maskowania operacyjnego, inżynieryjnego, chemicznego, raketowo-technicznego, kwatermistrzowskiego, technicznego oraz hydrometeorologicznego);

— plan organizacji dowodzenia wraz z planem łączności.

Ponadto — w zależności od sytuacji i warunków przejścia armii do obrony — mogą być opracowane inne dokumenty; najczęściej będą to plany cząstkowe, na przykład: plan przegrupowania, plan systemu ognia przeciwpancernego, plan wykonania przeciwuderzenia, plany zwalczania sił i środków rozpoznania nieprzyjaciela, plan prowadzenia działań nocnych i inne. Bardzo przydatny może być roboczy dokument sztabu armii zawierający kalkulacje przestrzenno-czasowe przejścia armii do operacji obronnej (załącznik nr 1). Należy jednak uwzględnić, że konkretne dokumenty składające się w sumie na plan operacji (ich liczba, nazwa, treść, zakres, szczegółowość i problemy, które powinny być w tych planach ujęte) określa się w każdej sytuacji oddzielnie, z uwzględnieniem istniejących warunków, faktycznych potrzeb oraz konkretnych zadań sprecyzowanych przez dowódcę armii lub szefa sztabu.

Na przykład w czasie przechodzenia do operacji obronnej w toku działań zaczepnych, przy bezpośrednim aktywnym działaniu nieprzyjaciela, lub przejścia do obrony wprost z marszu sztab armii powinien

---

³⁶ Wg ustaleń konferencji naukowej, przeprowadzonej przez głównego inspektora szkolenia w marcu 1979 r.

opracowywać tylko najniezbędniejsze dokumenty, do których można zaliczyć:

— mapę decyzji dowódcy armii o obronie jako podstawę planu operacji;

— mapy, plany robocze i kalkulacje wykonane przez kierownicze osoby funkcyjne sztabu armii, szefów rodzajów wojsk i służb;

— ramowo opracowany plan współdziałania i zasadnicze problemy organizacji operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk.

Opracowanie tych dokumentów będzie dokonywane w krótkich terminach przy równoczesnym odpieraniu uderzeń nieprzyjaciela lub zajmowaniu obrony wprost z marszu po przegrupowaniu wojsk na dużą odległość. W niektórych sytuacjach dokończenie planowania będzie się odbywało w czasie prowadzonej już bitwy obronnej.

Ogólne kierownictwo nad opracowywaniem planu operacji obronnej sprawuje szef sztabu armii. Kieruje on osobiście szczegółowym opracowaniem decyzji dowódcy, określa tryb i sposób opracowania pozostałych dokumentów planu oraz czuwa nad przestrzeganiem zasad sztuki operacyjnej w rozwiązywaniu poszczególnych problemów.

Przy dostatecznej ilości czasu planowanie operacji obronnej realizuje się w pełnym zakresie. Treść poszczególnych dokumentów może być różna, jednak z punktu widzenia wymagań operacyjnych należy w nich przedstawiać przede wszystkim te problemy, które będą niezbędne w dowodzeniu i skutecznym działaniu wojsk. Na mapę (zazwyczaj 1 : 200 000) decyzji dowódcy armii, dotyczącej operacji obronnej, wrysowuje się:

a) Dane o nieprzyjacielu:

— ugrupowanie wojsk przeciwnika, kierunki przewidywanych uderzeń, z podkreśleniem kierunku głównego uderzenia;

— prawdopodobne rejony wysadzenia desantu powietrznego, a na kierunku nadmorskim — morskiego;

— przewidywane rubieże i czas rozwinięcia wojsk przeciwnika pierwszego rzutu i ewentualne rubieże wprowadzenia do bitwy drugich rzutów;

— wykryte stanowiska ogniowe artylerii i rejony rozmieszczenia rakiet;

— lotniska i obiekty terenowe, które nieprzyjaciel może wykorzystywać, lub te, których zniszczenie ograniczy jego możliwości działania i manewru.

b) Dane o wojskach własnych:

— elementy ugrupowania operacyjnego wojsk armii, ich zadania oraz manewr w czasie bitwy obronnej, stosownie do przewidywanych działań nieprzyjaciela;

— obiekty uderzeń bronią jądrową, w tym obiekty, na które uderzenia jądrowe wykonuje front;

— rejon kontrprzygotowania i rejony ogniowego porażenia nieprzyjaciela;

— rejony rozmieszczenia drt i ABROT oraz grup artylerii;

— ugrupowanie wojsk OPL;

— inżynierską rozbudowę obrony, system zapór i niszczeń, drogi manewru, rubieże ogniowe OPpanc i minowania OZapu oraz rubieże do wykonania przeciwuderzenia armii;

- SD dowodzenia frontu, armii i dywizji;
- rozmieszczenie urządzeń tyłowych;
- linie rozgraniczenia między dywizjami.

Ugrupowanie operacyjne wojsk armii w obronie może być początkowo wrysowane z dokładnością do dywizji, a następnie udokładnione — w miarę zatwierdzania przez dowódcę armii decyzji podwładnych — do pułku i batalionowych rejonów obrony, stanowisk startowych dywizjonów rakiet taktycznych i armijnej brygady rakiet operacyjno-taktycznych, ogniowych pozycji dywizjonów artylerii lub grup artylerii — pułkowych i dywizyjnych.

Dla drugich rzutów (lub odwodu ogólnowojskowego) wrysowuje się rejon rozmieszczenia (główne i zapasowe) oraz rejon (pasy) do obrony na drugim pasie, a także rubież rozwinięcia do przeciwuderzenia (kontrataku), drogi dojścia do nich i zadania.

Podczas wykonywania uderzenia przed przedni skraj obrony określa się: siły i środki wykonujące uderzenie, rubież rozwinięcia i drogi podejścia do nich, kierunki uderzeń i rubież zadań (mogą to być zadania bliższe i następne lub tylko zadanie dnia), siły i środki biorące udział w zabezpieczeniu wykonania uderzenia przed przedni skraj oraz drogi ewentualnego wycofania się po wykonaniu zadania.

Odwodom przeciwpancernym i oddziałom zaporowym wyznacza się rejon rozmieszczenia oraz rubież ogniowe (minowania) na poszczególnych kierunkach działania.

W pisemnej legendzie ujmuje się:

- wnioski z oceny sytuacji;
- cel i zamiar operacji;
- skład armii i podział sił i środków wzmocnienia;
- ilość, czas otrzymania i podział środków jądrowych wg zadań oraz przydział dla poszczególnych dywizji;
- stosunki sił (ilościowe i jakościowe) i uzyskane gęstości na 1 km frontu;
- kalkulację czasu na zajęcie obrony przez poszczególne związki taktyczne i oddziały;
- czas gotowości systemu ognia, inżynierskiego przygotowania terenu i zajęcia obrony;
- stan, terminy dostarczania i podział środków materiałowo-technicznego i medycznego zabezpieczenia;
- inne problemy, których nie przedstawiono graficznie.

Jeżeli przewiduje się wykonanie kontrprzygotowania, to w jego planie określa się:

- cel i zadania armii, niekiedy siły frontu i związków taktycznych, które biorą udział w kontrprzygotowaniu;
- organizację współdziałania i operacyjnego zabezpieczenia działań;
- dowodzenie w czasie kontrprzygotowania.

Planowanie operacji obronnej nie jest czynnością jednorazową, a opracowane dokumenty nie stanowią sztywnych i niezmiennych ustaleń. Mogą bowiem nastąpić w nich zmiany w zależności od zmian zasadniczych, zaistniałych z chwilą rozpoczęcia operacji obronnej. Szczególnie nowe dane o nieprzyjacielu, których nie przewidywano i nie brano pod

uwagę w czasie planowania, mogą powodować zmianę lub korektę decyzji dowódcy armii, co z kolei wpłynie na korektę lub zmiany w opracowanych dokumentach.

Z punktu widzenia wymagań operacyjnych każdy dokument opracowany w czasie planowania operacji obronnej powinien być realny, wysoce użyteczny i elastyczny, służący usprawnieniu i zachowaniu ciągłości dowodzenia oraz zwiększaniu efektywności i celowości działania wojsk.

Polecenia:

1. Przedstawić istotę planowania operacji obronnej z punktu widzenia wymagań operacyjnych i wymienić zasadnicze dokumenty składające się na plan operacji obronnej armii.

2. Wymienić dokumenty, które należy opracować w czasie przechodzenia armii do obrony w ograniczonym czasie przy bezpośrednim, aktywnym oddziaływaniu nieprzyjaciela.

3. Podać dane, jakie należy wrysować na mapę decyzji dowódcy armii, dotyczącej operacji obronnej.

4.4. Postawienie zadań wojskom i organizacja współdziałania w operacji obronnej armii

Podstawą do postawienia zadań wojskom jest decyzja dowódcy armii. W czasie przechodzenia do obrony w toku działań zaczepnych w pierwszej kolejności przekazuje się zadania bojowe wojskom raketowym, związkom taktycznym tworzącym pierwszy rzut operacyjny lub tym, które mają wzmocnić prowadzenie działań obronnych przez dywizje już walczące z nieprzyjacielem. Będą to zwykle dywizje wojsk sojuszniczych, w których pasie armia wchodzi do bitwy. (Przykłady z ćwiczenia „Lato-78” — 7 armia,³⁷ i ćwiczenia ASG WP „Przełom-79” — 3 armia).³⁸

W następnej kolejności stawia się zadania wojskom OPL, artylerii i ewentualnie lotnictwu, które jest przeznaczone do wsparcia działań obronnych armii, oraz śmigłowcom szturmowym i pozostałym elementom ugrupowania operacyjnego armii.

Jeżeli warunki pozwalają, dowódca armii przeprowadza rekonesans, w czasie którego konkretyzuje decyzję powziętą na podstawie mapy i bezpośrednio w terenie stawia zadania bojowe, a następnie organizuje współdziałanie.

W czasie rekonesansu dowódca armii udokładnia lub ustala:

— prawdopodobne rejony wyjściowe i kierunki natarcia zgrupowań uderzeniowych nieprzyjaciela, zwłaszcza przewidywany kierunek głównego uderzenia;

³⁷ Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, op. cit.

³⁸ Omówienie ćwiczenia „Przełom-79” przez komendanta Akademii Sztabu Generalnego WP gen. broni Józefa Kamińskiego, op. cit.

— kierunki najdogodniejsze do natarcia czołgów i rejon, od których utrzymania będzie zależeć trwałość obrony, oraz rubieże rozwinięcia odwodu przeciwpancerneho i OZap;

— zarys przedniego skraju obrony, pozycje w pasie przesłaniania lub pozycję przednią;

— zarys rozbudowy inżynieryjnej obrony;

— przedni skraj drugiego i ewentualnie trzeciego pasa oraz ich rozbudowę inżynieryjną, a także pozycje ryglowe;

— rejon rozmieszczenia i ugrupowania poszczególnych dywizji na pierwszym pasie i w głębi;

— rejon rozmieszczenia drugiego rzutu (odwodu ogólnowojskowego), drogi manewru, rubieże rozwinięcia i kierunki kontrataków i przeciwuderzeń;

— kierunki wykonania uderzenia przed przedni skraj i odcinki kontrprzygotowania;

— zasadnicze elementy współdziałania;

— możliwe rejon, wysadzania desantów powietrznych, a na kierunku nadmorskim — morskich.

W warunkach ograniczonego czasu dowódca armii może postawić zadania bojowe ustnie w czasie bezpośrednich kontaktów z niektórymi podwładnymi dowódcami lub przy wykorzystaniu technicznych środków łączności. Z kolei zadania te potwierdza się rozkazem operacyjnym lub zarządzeniem bojowym na piśmie (załączniki nr 10, 11, 12, 13). Sprawnie pracujący sztab armii jest w stanie w odpowiednim czasie zapewnić opracowanie rozkazu lub zarządzeń i przekazać je wykonawcom przez oficerów kierunkowych. Umożliwia to upewnienie się o właściwym zrozumieniu zadania bojowego. W związku z tym oficerom kierunkowym stawia się wysokie wymagania, gdyż przekazują oni nie tylko wolę dowódcy w postaci rozkazu bojowego, lecz także powinni umieć zinterpretować zamiar dowódcy zarówno w zakresie organizacji, jak i prowadzenia operacji obronnej. (Rozkaz operacyjny armii dla dywizji pierwszego rzutu operacyjnego — załącznik nr 10).

W czasie stawiania zadań bojowych dowódca armii najczęściej określa:

1) skład i ugrupowanie wojsk przeciwnika, prawdopodobne kierunki jego uderzenia, w tym kierunek głównego uderzenia, przewidywane terminy przejścia nieprzyjaciela do natarcia; możliwość wysadzenia desantów powietrznych, a na kierunku nadmorskim — morskich;

2) cel i zadania armii w obronie oraz zamiar dowódcy armii;

3) przewidywane zadania użycia w pasie armii broni jądrowej środkami frontu, lotnictwa i wojsk OPL;

4) zadania wojsk armii.

a. Dywizjom pierwszego rzutu: środki wzmocnienia, przedni skraj i pierwszy pas obrony oraz zadanie i główny wysiłek w obronie dywizji; ilość, rodzaj i wagomiary środków jądrowych przydzielonych dywizji i tych, które wykorzystuje się w ich pasie ze szczebla armii i frontu; charakter, kolejność i terminy organizacji systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancerneho, oraz inżynieryjnej rozbudowy pasa obrony dywizji; rejon kontrprzygotowania i środki dywizji, które w nim uczestniczą; kierunki kontrataków i zadania w zakresie zwalczania desantów powietrznych nieprzyjaciela; zadania sąsiadów i sposoby współdziałania dywizji z nimi; przedsięwzięcia w zakresie OPBMAR, odpowiedzialność za osłonę

i obronę odcinków nie bronionych oraz za styki i skrzydła; ugrupowanie bojowe dywizji; linia rozgraniczenia; miejsce SD i terminy osiągnięcia gotowości obrony dywizji.

Dywizji pierwszego rzutu w pasach, w których przebiega przeciwuderzenie armii, wskazuje się rubieże rozwinięcia, drogi podejścia do nich drugiego rzutu armii oraz kierunek uderzenia i zadania dywizji w zakresie zabezpieczenia jego rozwinięcia i wykonania uderzenia, a także określa się udział dywizji w wykonywanym przeciwuderzeniu.

b. Dywizjom drugiego rzutu (odwodowi ogólnowojskowemu): wzmocnienie, zwłaszcza w czasie wykonywania przeciwuderzenia lub zajmowania obrony na drugim pasie; rejony ześrodkowania; rubieże rozwinięcia (zwykle dwie), drogi podejścia i sposób rozwinięcia; kierunek uderzenia (jeżeli przewiduje się wykonanie przeciwuderzenia na dwóch kierunkach, podaje się najpierw jeden, a następnie drugi kierunek); czas gotowości do wykonania przeciwuderzenia; ilość i wagomiary wykonywanych uderzeń jądrowych w czasie przeciwuderzenia; charakter, zakres i terminy inżynierskiej rozbudowy rejonu rozmieszczenia, rejonu obrony i pozycji ryglowych; terminy przygotowania dróg manewru, zadania w zakresie zwalczania desantów powietrznych, a na kierunku nadmorskim — morskich; sposoby współdziałania z dywizjami pierwszego rzutu i z siłami wykonującymi przeciwuderzenie; ugrupowanie dywizji przy zajmowaniu obrony na drugim pasie i w czasie wykonywania przeciwuderzenia, rozmieszczenie SD.

c. Zadania lotnictwa wojsk lądowych i lotnictwa wsparcia.

d. Wojskom raketowym: główne i zapasowe rejony rozmieszczenia ABROT, kolejność i terminy ich zajmowania; udział wojsk raketowych armii w pierwszym uderzeniu jądrowym; liczbę rakiet i zadania do wykonania; obiekty uderzeń jądrowych, rejon kontrprzygotowania i zadania wojsk raketowych podczas jego wykonywania; zwalczanie wojsk nieprzyjaciela na przedpolu i tych, które włamały się w głąb obrony; zadania w czasie wykonywania przeciwuderzenia i kontrataków, warunki zapewnienia bezpieczeństwa własnym wojskom, ochrony i obrony ABROT oraz SD.

e. Artylerii wskazuje się rejony SO, czas ich zajęcia i gotowość do otwarcia ognia, główne zadania podczas zwalczania nieprzyjaciela na przedpolu i w czasie jego włamania się w głąb obrony; udział, zadania i gęstość artylerii w toku kontrprzygotowania i przy zabezpieczeniu ogniowym wykonania przeciwuderzenia, zadania artylerii przy przejściu do obrony drugiego pasa.

f. Wojskom OPL: czas zajęcia SO; główny wysiłek OPL; współdziałanie wojsk OPL z lotnictwem myśliwskim; manewr siłami i środkami OPL podczas prowadzenia obrony.

g. Odwodom: przeciwpancernemu, oddziałowi zaporowemu, inżynierskiemu i chemicznemu — rejon rozmieszczenia, czas zajęcia tego rejonu i przygotowania pod względem inżynierskim, konkretne zadania w czasie prowadzenia obrony.

h. Tyłom armii: rejony rozmieszczenia, gotowość do pracy i działania; organizację zabezpieczenia tyłowego (kwaterymistrzowskiego, medycznego i technicznego).

Niekiedy w oddzielnym punkcie omawia się gotowość systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancerneho, inżynieryjnej rozbudowy, systemu zapór i niszczeń.

W czasie przygotowywania operacji obronnej i w jej toku dowódca armii może poszczególne zadania bardziej skonkretyzować, uzupełnić, a niekiedy zmienić lub postawić dodatkowe. Formułując poszczególnym wykonawcom zadania bojowe, jak najpełniej uwzględnia się konkretne warunki terenowe oraz zadania aktualnie realizowane, zwłaszcza przez poszczególne związki taktyczne i oddziały.

W przygotowaniu operacji obronnej szczególnie odpowiedzialnym przedsięwzięciem w pracy dowódcy armii jest organizacja współdziałania.

Współdziałanie bowiem w operacji obronnej stanowi najwyższą formę optymalnego wykorzystania własnych taktyczno-operacyjnych i bojowych możliwości oraz moralno-politycznych wartości w konkretnych warunkach terenowych w stosunku do przewidywanego działania przeważających sił nieprzyjaciela. W praktyce jest to rozegranie bitwy obronnej w oparciu o przewidywania rozwoju sytuacji operacyjnej.

W niektórych sytuacjach, organizując współdziałanie w operacji zaczepnej lub na okres przegrupowania i zajęcia rejonów wyjściowych, dowódca armii może przewidywać ewentualność przejścia do operacji obronnej. W tych warunkach sugestie dotyczące współdziałania w przyszłej operacji obronnej mogą powstać podczas organizacji współdziałania w operacji zaczepnej. Jednak rzeczywisty początek współdziałania wyznaczony jest okresem wypracowania decyzji o operacji obronnej, jej powzięcia i postawienia zadań bojowych. W decyzji bowiem i zadaniach bojowych zawarta jest główna idea, myśl przewodnia współdziałania. Współdziałanie nie stanowi jednorazowego aktu w pracy dowódcy i sztabu.

Doskonalenie współdziałania, a często odtwarzanie, jeżeli zostanie naruszone, trwa nieprzerwanie aż do osiągnięcia celu operacji obronnej.

Początek organizacji współdziałania przez dowódcę armii rozpoczyna się najczęściej od momentu postawienia zadań bojowych. W celu usprawnienia pracy dowódcy sztab armii zabezpiecza proces organizacji współdziałania, organizuje dowodzenie i łączność współdziałania. W tym celu dowódca armii po powzięciu decyzji wydaje szefowi sztabu, szefom rodzajów wojsk i służb wytyczne do organizacji współdziałania, w których określa:

- zasadnicze przedsięwzięcia związane z organizacją współdziałania;
- czas i miejsce ich zrealizowania;
- kto i gdzie uczestniczy w czasie organizacji współdziałania;
- jakie przygotować dokumenty związane z organizacją współdziałania;
- jakie i kiedy przekazać wskazówki organizacyjne dla podwładnych.

Organizacja współdziałania może się odbywać w terenie, na mapach i specjalnie przygotowanych makietach terenu (skrzynie z piaskiem). Szczególnie jednak wysoką rangę nadaje się organizacji współdziałania

w terenie. Jeżeli sytuacja i czas pozwalają, to po zorganizowaniu współdziałania poszczególne jego elementy rozgrywa się w terenie lub na mapach i stołach plastycznych. W każdej sytuacji należy dążyć do tego, aby zasadnicze problemy współdziałania rozstrzygać w terenie na kierunku przewidywanego głównego uderzenia nieprzyjaciela, co najczęściej będzie związane z rejonem głównego wysiłku obrony armii. Dowódca armii powinien zawsze znaleźć czas, aby osobiście zorganizować współdziałanie zarówno na okres wykonania przeciwuderzenia armii, jak i uderzenia przed przedni skraj obrony, jeżeli jest przewidywane.

W celu zapewnienia skutecznej pracy dowódcy sztab armii opracowuje plan organizacji współdziałania, w którym podaje:

— wykaz osób funkcyjnych sztabu armii i szefów rodzajów wojsk i służb, którzy uczestniczą w organizacji współdziałania;

— trasy przejazdu dowódcy armii oraz punkty terenowe, na których organizuje się współdziałanie;

— zasadnicze zagadnienia współdziałania, które są rozstrzygane na poszczególnych punktach pracy;

— czas pracy (od... do...) na punktach pracy;

— kto znajduje się na danym punkcie pracy (oprócz osób funkcyjnych dowództwa i sztabu armii na poszczególnych punktach pracy będą zwykle znajdować się dowódcy dywizji, którzy ściśle ze sobą współdziałają na danym kierunku, dowódcy środków wzmocnienia, dowódca brygady artylerii, dowódca odwodu przeciwpancernego i OZap);

— ubezpieczenie pracy dowódcy i zespołu mu towarzyszącego na poszczególnych punktach i w czasie przejazdu na kolejne punkty.

Zgodnie z opracowanym planem sztab armii powiadamia uczestników współdziałania i zapewnia skrytą pracę zarówno w czasie przejazdu, jak i na punktach pracy. Przed rozpoczęciem pracy sztab armii przekazuje podległym sztabom: niezbędne dane o przeciwniku; ogólną organizację i treść zagadnień współdziałania na poszczególnych punktach pracy; mapy i tabelę sygnałów współdziałania.

Głównymi zadaniami, według których dowódca armii organizuje współdziałanie, mogą być następujące:

— udział wojsk raketowych, sił i środków WRE armii w pierwszym uderzeniu frontu;

— odparcie uderzenia nieprzyjaciela z powietrza;

— niszczenie i obezwładnianie wojsk nieprzyjaciela na dalekich podejściach do obrony;

— zerwanie lub odparcie natarcia głównych sił nieprzyjaciela, zwłaszcza w wyniku wykonania kontrprzygotowania;

— wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony;

— odparcie natarcia nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony i prowadzenie bitwy o utrzymanie głównego pasa obrony;

— rozbicie zgrupowań wojsk nieprzyjaciela, które włamały się w głąb obrony, na skutek wykonania przeciwuderzenia;

— załamanie natarcia nieprzyjaciela przed przednim skrajem drugiego pasa i prowadzenie bitwy o jego utrzymanie;

— zwalczanie desantów powietrznych nieprzyjaciela, a na kierunku nadmorskim — morskich.

Organizując współdziałanie, mające na celu rozbicie nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony, dowódca armii określa cel działania w

tym okresie i — z punktu widzenia zadań oraz czasu ich wykonania — koordynuje wysiłki wojsk pierwszego rzutu z uderzeniami lotnictwa, śmigłowców szturmowych, ogniem artylerii i czołgów w celu zniszczenia środków napadu jądrowego i zadania maksymalnych strat głównemu zgrupowaniu wojsk nieprzyjaciela. Szczególnie dokładnie precyzuje współdziałanie sił i środków prowadzących ogień do czołgów i transporterów opancerzonych nieprzyjaciela. Uwzględnia się przy tym uderzenie wykonywane w pasie armii przez siły frontu. Dotyczy to zarówno działań konwencjonalnych, jak i jądrowych, z tą jednak różnicą, że w warunkach działań jądrowych ustala się bardzo dokładnie sposoby zabezpieczające wojska przed skutkami użycia własnej broni jądrowej. Jeśli przygotowuje się uderzenie przed przedni skraj obrony, dowódca określa siły i środki biorące udział w tym uderzeniu, czas podejścia, rozwinięcia i moment rozpoczęcia działania z takim wyliczeniem, aby w maksymalnym stopniu wykorzystać skutki ognia wykonywanego przed przedni skraj obrony. Ponadto ustala się sposoby działania wojsk wykonujących uderzenie przed przedni skraj, działania wojsk pierwszego rzutu w tym czasie oraz sposób zapewnienia skutecznego wsparcia ogniowego wojskom działającym przed przednim skrajem obrony.

Uwzględniając sposoby działania wojsk podczas bitwy o utrzymanie głównego pasa obrony, dowódca armii ustala cel działania wojsk w tym okresie, wyznacza zwykle rejon (obszar), od którego utrzymania zależy trwałość obrony armii. Określa również kierunki uderzeń i możliwy skład zgrupowań wojsk nieprzyjaciela oraz sposoby jego zwalczania zarówno ogniem, jak i przez wykonanie kontrataków. Szczególnie wszechstronnie rozpatruje celowość wykonania kontrataków w zależności od głębokości i siły włamania się nieprzyjaciela. W sytuacji, gdy kontratak drugim rzutem dywizji może okazać się niecelowy, dowódca armii rozpatruje możliwość jego wykonania równocześnie z przeciwuderzeniem armii. Jeżeli nie ma szans na uzyskanie powodzenia przez wykonanie kontrataku, bardziej celowo jest wykorzystać siły drugiego rzutu dywizji do obrony trzeciej pozycji głównego pasa. Na niektórych kierunkach dowódca armii może nakazać prowadzenie uporczywej obrony nawet w okrążeniu. W innym wypadku, jeżeli nie jest możliwe utrzymanie pierwszego pasa na danym kierunku, uzgadnia sposoby odejścia na kolejną, dogodną rubież lub zajęcie części sił obrony na pozycji ryglowej.

Uzgadniając współdziałanie dowódca armii szczególną wagę przywiązuje do manewru siłami i środkami z kierunków nie atakowanych na kierunki zagrożone. Podobnie uzgadnia wspólne działania dywizji, jeżeli nieprzyjaciel wykonuje uderzenie na ich styku.

Jeżeli w pasie obrony armii powstały odcinki słabo bronione lub — w wyniku oceny terenu ze względu na jego niełatwą dostępność — w ogóle nie zostały obsadzone przez wojska, dowódca armii uzgadnia zarówno wykonanie uderzeń ogniem, jak i wojskami w przypadku, gdyby nieprzyjaciel wykorzystywał te kierunki do działania swych wojsk; szczególnie dokładnie uzgadnia się współdziałanie z lotnictwem.

Charakterystyczną cechą działań wojsk uzgadnianych przez dowódcę armii jest dążenie do ustalenia sposobów rozpraszania wysiłków nieprzyjaciela lub do celowego „kanalizowania” jego natarcia i ograniczenia swobody manewru oraz do stworzenia warunków sprzyjających skutecznemu wykorzystaniu broni jądrowej, wykonaniu zmasowanego uderzenia lot-

nictwem, śmigłowcami szturmowymi i ogniem artylerii na główne zgrupowanie nacierających wojsk.

W celu rozbicia wojsk nieprzyjaciela, które włamały się w głąb ugrupowania obrony armii, główną uwagę należy zwracać na zgranie uderzeń bronią jądrową, artylerii, lotnictwa i śmigłowców szturmowych z działaniem dywizji wykonujących przeciwuderzenie i z działaniami bojowymi prowadzonymi w tym czasie przez dywizję pierwszego rzutu.

Równocześnie określa się sposoby działania odwodu przeciwpancernego i oddziału zaporowego oraz odwodów specjalnych, zwłaszcza w zakresie zabezpieczenia rozwinięcia wojsk wykonujących przeciwuderzenie.

Szczególnie wnikliwie rozpatruje się zagadnienia związane z ogniowym zabezpieczeniem wejścia do bitwy drugiego rzutu i jego wsparciem w czasie przeciwuderzenia. Przy tym uzgadnia się w szczególności sposoby ześrodkowywania wszystkich możliwych sił i środków, w tym także dywizji pierwszego rzutu operacyjnego, do pełnego zabezpieczenia działania wojsk wykonujących przeciwuderzenie i osiągnięcia jego celu.

Organizując współdziałanie dowódca armii dąży do wyegzekwowania od podwładnych jednoznacznego zrozumienia zamiaru operacji obronnej, postawionych zadań i wzajemnego zrozumienia sposobów ich wykonania oraz działania w różnych sytuacjach taktyczno-operacyjnych.

Ważnym elementem współdziałania jest uzgodnienie sygnałów współdziałania i wskazywania celów, zwłaszcza zaś sygnałów współdziałania wojsk lądowych z lotnictwem. Szczególnie miejsce zajmuje tu organizacja współdziałania w układzie sojuszniczym, jeżeli oczywiście armia wykonuje zadania wspólnie z wojskami sojuszniczymi.

Równocześnie z organizacją współdziałania z podwładnymi dowódca armii uzgadnia sposoby wspólnego działania z sąsiadami i dowódcami tych sił frontu, które będą prowadzić walkę w pasie armii. Szczególnie dokładnie uzgadnia się wspólne działanie z sąsiednimi armiami, zwłaszcza wówczas, gdy przewiduje się sytuację, w której nieprzyjaciel wykona uderzenie w styk między armiami. Określa się ponadto wspólne działania w zakresie zabezpieczenia skrzydeł i styków oraz wykonania zbieżnych kontrataków i przeciwuderzeń.

Główne problemy współdziałania powinny znaleźć pełne odzwierciedlenie w planie operacji i planie współdziałania oraz w dokumentach użycia rodzajów wojsk. Sztab armii podczas kontroli współdziałania szczególną wagę przywiązuje do ścisłego współdziałania związków taktycznych, które wspólnie wykonują zadania na przewidywanym kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela. Z chwilą uzyskiwania bardziej szczegółowych informacji o nieprzyjacielu, zwłaszcza podczas rozpoczęcia przez niego natarcia, do uprzednio zorganizowanego współdziałania będą wprowadzane korekty, zmiany i nowe rozwiązania. Szybkość i sprawność zapoznania z nimi zainteresowanych będzie w znacznym stopniu decydować o możliwości skutecznego wykonania zadań i osiągnięcia celu operacji obronnej.

Polecenia:

1. Scharakteryzować sposób stawiania zadań bojowych podwładnym przez dowódcę armii w zależności od sytuacji operacyjnej, w której armia przechodzi do obrony, i czasu, jakim dysponuje.

2. Wymienić główne zagadnienie, które dowódca armii ujmuje w zadaniu bojowym dla:

— dywizji pierwszego rzutu operacyjnego;

— dywizji drugiego rzutu operacyjnego.

3. Przedstawić istotę organizacji współdziałania w operacji obronnej armii oraz główne problemy, które rozstrzyga sztab, aby zapewnić ciągłość i skuteczność pracy dowódcy.

4. Wymienić główne zagadnienia, które rozstrzyga dowódca armii w czasie organizacji współdziałania.

4. 5. Organizacja operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk w operacji obronnej armii

Istota, charakter i elementy operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk w operacji obronnej są podobne do tych, które obowiązują w operacji zaczepnej.³⁹ Ze względu jednak na specyfikę celu i zadań w operacji obronnej zmienia się cel i treść poszczególnych elementów operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk.

Głównym celem operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk w operacji obronnej jest zapewnienie warunków jak najbardziej sprzyjających sprawnemu przygotowaniu i skutecznemu prowadzeniu uporczywej oraz wysoce aktywnej obrony, umożliwiającej osiągnięcia jej celu kosztem minimalnych strat własnych.

Operacyjne zabezpieczenie działań wojsk organizuje sztab armii oraz szefowie rodzajów wojsk i służb zgodnie z decyzją dowódcy, jego wytycznymi i wytycznymi (zarządzeniem) frontu. Każdy z elementów operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk obejmuje: cele i zadania, siły i środki, sposób wykonania; przekazanie zadań wykonawcom, współdziałanie i kontrolę realizacji.

Dowódca armii po powzięciu decyzji o operacji obronnej precyzuje cele i zadania, a niekiedy i przedsięwzięcia każdego z elementów operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk, siły i środki potrzebne do ich realizacji oraz terminy wykonania.

Sztab armii, szefowie rodzajów wojsk i służb opracowują konkretne przedsięwzięcia w zakresie poszczególnych elementów zabezpieczenia działań, planują ich wykonanie, wydają wytyczne podwładnym lub stawiają konkretne zadania wykonawcze, zapewniają należyte współdziałanie sił i środków uczestniczących w danym działaniu oraz kontrolują realizację postawionych zadań.

---

³⁹ Operacja zaczepna armii. Podręcznik. Wyd. ASG WP 1978.

Sztab armii jest bezpośrednim organizatorem rozpoznania, obrony przed bronią masowego rażenia, maskowania operacyjnego, walki radioelektronicznej oraz hydrometeorologicznego i topogeodezyjnego zabezpieczenia.

Rozpoznanie w operacji obronnej organizuje szef oddziału rozpoznawczego przy bezpośrednim kierownictwie szefa sztabu armii, który zgodnie z wytycznymi dowódcy udokładnia cel i zadania rozpoznania, ustala system jego działania, określa sposoby realizacji zadań rozpoznawczych w okresie przygotowania i prowadzenia operacji obronnej, precyzuje tryb opracowania planu rozpoznania, terminy i sposób przekazania zadań rozpoznawczych podległym sztabom oraz jednostkom rozpoznania. W sytuacji przejścia armii do obrony, gdy na przedpolu prowadzą działania bojowe związki taktyczne wojsk sojuszniczych, ustala sposób nawiązania z nimi współpracy, a jeżeli są one podporządkowane armii — przejęcie dowodzenia. Szef oddziału rozpoznania armii dokonuje podziału sił i środków według zadań rozpoznawczych, kierunków i terminów prowadzenia rozpoznania; organizuje współdziałanie poszczególnych rodzajów rozpoznania, zapewnia ciągłość funkcjonowania systemu rozpoznania i kieruje działaniem jednostek rozpoznawczych; zbiera i opracowuje dane z rozpoznania oraz przekazuje je zainteresowanym.

Podstawowym dokumentem jest plan rozpoznania, który opracowuje się w formie graficznej z pisemną legendą. Podpisują ten dokument szef sztabu armii i szef oddziału rozpoznawczego, a zatwierdza go dowódca armii. Plan rozpoznania stanowi podstawę do wydania zarządzeń wykonawczych (postawienia zadań) i kontroli wykonania.

Szczególnie ważnym i odpowiedzialnym zadaniem stawianym organom rozpoznania jest wykrycie środków napadu jądrowego nieprzyjaciela oraz ustalenie ich możliwości co do wykonania uderzeń na wojska armii. W tym wypadku rozpoznanie powinno intensywnie zdobywać wszelkie dane świadczące o przygotowaniach nieprzyjaciela do użycia broni jądrowej.

W sytuacji przejścia armii do operacji obronnej w toku operacji zaczepnej rozpoznanie powinno ustalić nie tylko siłę wojsk nieprzyjaciela, które przechodzą do przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia, lecz także ugrupowanie i czas rozpoczęcia działań oraz określić ewentualne kierunki uderzeń, w tym kierunek główny.

Znaczną trudnością w działaniu całego systemu rozpoznania będzie skrajnie ograniczony czas na jego organizację i zdobywanie niezbędnych informacji o nieprzyjacielu. Toteż wymagana jest taka organizacja rozpoznania, która zapewniałaby bardzo szybkie i maksymalne skoncentrowanie sił oraz wysiłków rozpoznania w celu zdobycia najważniejszych informacji, stanowiących podstawę powzięcia uzasadnionej decyzji dotyczącej obrony. Przy tym cały system rozpoznania w obronie powinien być przygotowany do sprawnego przestawienia się na równoczesne niekiedy wykonywanie zadań nie tylko w interesie obrony, lecz również na korzyść ewentualnego przejścia armii do operacji zaczepnej. Organizując rozpoznanie w obronie należy tak rozplanować jego wysiłki, aby równocześnie zdobywać informacje o przeciwniku znajdującym się na dalekich podejściach do obrony, w bezpośredniej styczności i tym, który może przenikać w głąb ugrupowania armii drogą lądową lub powietrzną,

zwłaszcza jako desant powietrzny, a na kierunku nadmorskim — morski. Szczególnie odpowiedzialnym zadaniem rozpoznania będzie ustalenie głównego zgrupowania wojsk nieprzyjaciela, wobec którego najbardziej celowo jest zastosować kontrprzygotowanie. Podczas uderzenia przed przedni skraj rozpoznanie powinno ustalić siły i ugrupowanie nieprzyjaciela rozmieszczone na tych kierunkach, na których przewiduje się wykonanie uderzenia. Podczas prowadzenia operacji obronnej głównym zadaniem rozpoznania będzie ustalenie siły i składu nieprzyjaciela, który włamał się w głąb ugrupowania armii, oraz możliwości potęgowania uderzenia przez wprowadzanie do bitwy drugich rzutów i odwodów. Bardzo ważnym również zadaniem będzie ustalenie we właściwym czasie manewru siłami i środkami nieprzyjaciela, zwłaszcza na ten kierunek, na którym uzyskuje się powodzenie. W operacji obronnej niezmiernie ważne jest zapewnienie ścisłego związku i wzajemnego uzupełniania się sił i środków rozpoznania na lądzie z rozpoznaniem z powietrza oraz z rozpoznaniem radioelektronicznym.

Specyficznym zadaniem rozpoznania w obronie jest aktywne włączenie się do prowadzenia skutecznej walki z rozpoznaniem nieprzyjaciela, zwłaszcza w celu ustalenia jego sił i sposobów działania.

Obronę wojsk przed bronią masowego rażenia organizuje szef sztabu armii. Bezpośrednim wykonawcą jest oddział operacyjny, który opracowuje plan OPBMAR oraz zarządzenie wykonawcze dla podległych sztabów i wojsk, a także kontroluje ich wykonanie. W opracowaniu planu OPBMAR uczestniczą wszystkie oddziały sztabu armii i szefostwa rodzajów wojsk i służb.

Zasadniczym celem OPBMAR w operacji obronnej jest zwiększenie odporności wojsk, uniemożliwienie nieprzyjacielowi zadania wojskom armii maksymalnych strat bronią jądrową, zapewnienie trwałości i aktywności obrony oraz sprawne odtworzenie zdolności bojowej porażonych wojsk własnych.

OPBMAR organizuje się w pełnym zakresie zarówno w czasie przejścia do prowadzenia obrony w warunkach konwencjonalnych i w jej toku, jak i w sytuacji obustronnego użycia broni jądrowej. Ogólne zasady organizacji, realizacji celu i wykonania poszczególnych zadań OPBMAR będą podobne do tych, które stosuje się w operacji zaczepnej,⁴⁰ przy czym oczywiście trzeba uwzględnić specyfikę obrony.

Ze względu na model zaczepnego działania i możliwości armii w zakresie prowadzenia operacji obronnej szczególnie wysoką rangę nadaje się maskowaniu operacyjnemu.

Najczęściej celem maskowania operacyjnego w obronie będzie wprowadzenie w błąd nieprzyjaciela co do rzeczywistego ugrupowania i rozmieszczenia wojsk, organizacji systemu ognia, inżynieryjnej rozbudowy obrony, manewru, czasu i sposobu oraz siły wykonania kontrprzygotowania, uderzenia przed przedni skraj oraz przeciwuderzenia.

---

⁴⁰ Operacja zaczepna armii, ibidem.

Szczególnie istotnym zadaniem maskowania operacyjnego będzie ukrycie głównych obiektów obrony (elementów ugrupowania operacyjnego) i wprowadzenie nieprzyjaciela w błąd co do ześrodkowania głównego wysiłku w obronie oraz sposobu prowadzenia bitwy obronnej. Bardzo dokładnie maskuje się wszelkie przedsięwzięcia związane z przygotowaniem do kontrprzygotowania, uderzenia przed przedni skraj obrony i przeciwuderzenia armii. Zakres przedsięwzięć maskowania operacyjnego powinien doprowadzić do tego, aby uderzenie przed przedni skraj obrony lub przeciwuderzenie armii było zaskoczeniem dla nieprzyjaciela co do użytych sił czasu rozpoczęcia i kierunku głównego uderzenia.

Niezwykle istotnym zadaniem maskowania operacyjnego może być rozproszenie wysiłku uderzeń jądrowych nieprzyjaciela. Realizacja tego zadania będzie polegała na tym, że w obronie prócz obiektów i urządzeń obronnych rzeczywistych zostaną utworzone pozorne o podobnych właściwościach. Ponadto siły i środki w obronie będą tak rozmieszczone w powiązaniu z obiektami pozornymi, że będą „zmuszały” przeciwnika do wykonania uderzeń jądrowych w „próżnię”.

Podczas wykonywania zadań maskowania operacyjnego w obronie w maksymalnym stopniu wykorzystuje się maskujące właściwości terenu, a wszelkich przegrupowań i przesunięć wojsk dokonuje się w pasie armii przede wszystkim nocą, chociaż noc również wymaga rygorystycznego przestrzegania dyscypliny maskowania. Należy również przeprowadzać okresową zmianę rozmieszczenia drugiego rzutu i odwodów armii oraz ABROT przy równoczesnym „ożywianiu” rejonów pozornych.

Ważnym przedsięwzięciem w osiągnięciu celu maskowania operacyjnego w obronie jest organizacja skutecznego zwalczania sił i środków rozpoznania nieprzyjaciela. Cel i zadania maskowania operacyjnego armii w obronie realizowane są zgodnie z planem maskowania frontu. Również zgodnie z planem frontu prowadzi się w armii kontrolę przestrzegania dyscypliny maskowania i realizacji poszczególnych przedsięwzięć ustalonych w planie maskowania. Maskowanie operacyjne w armii organizuje się bowiem zgodnie z wytycznymi, ustaleniami i planem frontu. Dowódca armii w decyzji dotyczącej operacyjnego maskowania precyzuje jego zamiar, ważniejsze przedsięwzięcia — zarówno w okresie przygotowania, jak i prowadzenia operacji obronnej — a ponadto określa potrzebne siły i środki oraz terminy wykonania tych przedsięwzięć.

Plan maskowania operacyjnego w operacji obronnej opracowuje szef oddziału operacyjnego z udziałem szefów rodzajów wojsk i służb, pod bezpośrednim kierownictwem szefa sztabu armii. Plan ten musi być bardzo ściśle związany z decyzją dowódcy armii i z pozostałymi dokumentami stanowiącymi plan operacji obronnej armii.

W ścisłym związku z przedsięwzięciami maskowania operacyjnego realizuje się przedsięwzięcia walki radioelektronicznej, która w operacji obronnej armii odgrywa bardzo ważną rolę „radioelektronicznego wsparcia broniących się wojsk”.

Celem walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii będzie uniemożliwienie nieprzyjacielowi skutecznego wykorzystania jego środków radioelektronicznych oraz zapewnienie sprawnej i ciągłej pracy własnym systemom i środkiem radioelektronicznym.

Walkę radioelektroniczną organizuje sztab armii zgodnie z zarządzeniem frontu i w myśl decyzji dowódcy armii. W decyzji dotyczącej walki radioelektronicznej dowódca armii określa, na jakich kierunkach, w jakich okresach bitwy obronnej oraz jakimi sposobami i środkami naruszyć system dowodzenia przeciwnika, a także jakie należy zrealizować przedsięwzięcia w celu zapewnienia trwałości i ciągłości dowodzenia wojskami własnymi.

Topograficzne zabezpieczenie obejmuje: wyposażenie wojsk w niezbędne komplety map topograficznych, geodezyjnych i grawimetrycznych, w opisy geograficzne i topograficzne oraz w plany miast, w których mogą być prowadzone działania bojowe; zapewnienie sprawnego wnoszenia korekt i poprawek do map topograficznych według danych powietrznego fotografowania; udzielanie pomocy sztabom w topograficznym zabezpieczeniu wojsk raketowych, jednostek artyleryjskich, radio-technicznych i innych środków.

Topogeodezyjne zabezpieczenie organizuje szef wydziału topograficznego według wytycznych szefa sztabu armii, ujmując wszystkie przedsięwzięcia tej służby w specjalnym planie.

Hydrometeorologiczne zaś zabezpieczenie organizuje oddział operacyjny sztabu armii na podstawie wytycznych szefa sztabu i odpowiedniego zarządzenia frontu.

W zakres hydrometeorologicznego zabezpieczenia wchodzi: zbieranie i opracowywanie danych o pogodzie, stanie rzek, jezior, sztucznych zbiorników wodnych; przekazywanie do sztabów i dowództw prognozy pogody, opisów rejonów działań bojowych; określenie pracy armijnej stacji meteorologicznej oraz środków hydrometeorologicznych wojsk raketowych, OPL i śmigłowców szturmowych. Przedsięwzięcia hydrometeorologicznego zabezpieczenia ujmuje się w oddzielnym planie, który zatwierdza szef sztabu armii.

Inżynieryjne i chemiczne zabezpieczenie organizują odpowiedni szefowie. Zabezpieczenie kwatermistrzowskie organizuje kwatermistrz armii, a zabezpieczenie techniczne — zastępca dowódcy armii do spraw technicznych. Zasadnicze przedsięwzięcia inżynieryjnego, chemicznego, kwatermistrzowskiego i technicznego zabezpieczenia wymagają uzgodnienia z szefem sztabu armii i oddziałem operacyjnym.

Polecenia:

1. Przedstawić główny cel operacyjnego zabezpieczenia działań i uzasadnić, od czego zależy jego pełna realizacja.
2. Omówić rolę i zadanie dowódcy armii i szefa sztabu armii w organizacji operacyjnego zabezpieczenia działań i zachowania jego ciągłości zarówno w okresie przygotowania, jak i prowadzenia operacji.
3. Przedstawić cel rozpoznania i omówić, w jaki sposób zachowuje się jego ciągłość.
4. Scharakteryzować cel i znaczenie maskowania operacyjnego w realizacji celu i zadań operacji obronnej.

4.6. Wymagania operacyjne w zakresie organizacji dowodzenia

W operacji obronnej armii działalność dowództwa wszystkich szczebli, sztabów, szefostw rodzajów wojsk i służb oraz zarządu oddziałów i wydziałów politycznych musi być skierowana na zapewnienie jak najlepszego wykonania postawionych podległym wojskom zadań, zgodnie z zamiarem dowódcy frontu i decyzją dowódcy armii. Ze względu na model działań zaczepnych nieprzyjaciela oraz istotę i charakter obrony realizacja powyższego założenia w znacznym stopniu jest uzależniona od sprawnie zorganizowanego i skutecznie funkcjonującego dowodzenia.

Organizacja dowodzenia w obronie powinna zapewniać: skrytość, ciągłość, elastyczność, szybkość, odporność i wyjątkową operatywność — zwłaszcza sztabów — w reagowaniu na gwałtownie zmieniające się sytuacje.

Organizując dowodzenie w operacji obronnej należy uwzględniać, że inicjatywa w zasadzie będzie po stronie nieprzyjaciela, który określa czas i kierunki uderzeń oraz grupuje odpowiednio swoje siły i środki, aby na wybranym kierunku (kierunkach) uzyskać zdecydowaną przewagę, przede wszystkim liczebną. Nie oznacza to jednak, że podczas przechodzenia do obrony wszelkie działania wojsk armii powinny być uzależnione od poczynań nieprzyjaciela i ograniczać się do przeciwdziałania. Niedopuszczalne jest oczekiwanie na uderzenia przeciwnika lub tylko „parowanie” — nawet aktywne — jego uderzeń.

W operacji obronnej główną ideą dowodzenia powinno być narzucanie swojej woli i sposobu działania przeciwnikowi, wyprzedzanie go w uderzeniu, dezorganizowanie jego modelu przygotowywanych i prowadzonych działań zaczepnych.

Niezbędne jest przy tym: odpowiednie przygotowanie terenu pod względem obronnym, zorganizowanie systemu ognia, ugrupowania operacyjnego i bojowego armii; narzucenie nieprzyjacielowi takich warunków prowadzenia walki i bitwy, jakie zapewni z jednej strony rozpraszanie jego wysiłków, a z drugiej — skupianie jego ugrupowania, aby w rezultacie zmasowanych uderzeń jądrowych lub tylko ognia artylerii, uderzeń lotnictwa i śmigłowców szturmowych zadać maksymalne straty, zapewniając jednocześnie skuteczne wykonanie kontrataków i przeciwuuderzenia, doprowadzających do załamania natarcia.

W operacji obronnej — podobnie jak w operacji zaczepnej — dowódca armii i jego sztab powinni dążyć do uzyskiwania zaskoczenia zarówno z punktu widzenia organizacji obrony, sposobu działania, jak i wykonania manewru ogniem oraz uderzenia wojskami. Podczas organizacji dowodzenia szczególnie ważnym zadaniem będzie zapewnienie jak największej uporczywości, aktywności i samodzielności w prowadzeniu walki i bitwy obronnej, nawet w warunkach okresowego pozostawania w okrążeniu. W organizacji dowodzenia przewiduje się powstawanie sytuacji wyjątkowo kryzysowych, zwłaszcza po wykonaniu przez nieprzyjaciela uderzeń jądrowych. Wyniknie stąd konieczność sprawnego odtwarzania

dowodzenia i zdolności bojowej wojsk, zorganizowanego wyprowadzania określonych sił na kolejną, dogodniejszą rubież obronną, zachowania wysokiej dyscypliny i zorganizowanego działania.

Im bardziej kryzysowa jest sytuacja, skomplikowana i trudna z punktu widzenia taktyczno-operacyjnego, tym wyższe wymagania stawia się dowodzeniu, tym sprawniej musi być ono.

W operacji obronnej szczególnie ważne w dowodzeniu jest zachowanie odporności wojsk oraz umiejętne ześrodkowywanie sił i wysiłków do wykonania zadań głównych, decydujących o powodzeniu.

W czasie dowodzenia w operacji obronnej każdą walkę stoczoną z nieprzyjacielem — zarówno przed przednim skrajem, jak i w głębi obrony — należy rozpatrywać z punktu widzenia osiągnięcia celu operacyjnego, zapewniającego wygranę bitwy kosztem najmniejszych strat własnych.

Sukces taktyczny jest opłacalny tylko wówczas, gdy prowadzi do wygrania bitwy. Toteż w operacji obronnej — jak w żadnym innym działaniu — należy unikać rozpraszania sił i wysiłków, do czego w naturalny sposób prowadzi sam charakter obrony.

Ześrodkowanie sił i środków do wykonania głównych zadań związane jest z koniecznością dogłębnych przewidywań rozwoju sytuacji i podejmowania śmiałego — lecz kalkulacyjnie uzasadnionego — ryzyka w działaniu.⁴¹

Dowodzenie w operacji obronnej organizuje szef sztabu zgodnie z decyzją i wytycznymi dowódcy armii oraz z zarządzeniem i ustaleniami frontu. Z punktu widzenia operacyjnego organizacja dowodzenia powinna zapewniać:

- sprecyzowanie organom dowodzenia we właściwym czasie zadań na okres przygotowania i prowadzenia operacji obronnej;
- wszechstronne przygotowanie i we właściwym czasie rozwinięcie dowodzenia wojskami, obejmującego: system punktów dowodzenia, system łączności, system uzyskiwania i opracowywania informacji;
- ustalenie i odpowiednie zaplanowanie zmian rejonów rozmieszczenia oraz współdziałanie (współpracę) między punktami dowodzenia w warunkach zastosowania przez nieprzyjaciela broni jądrowej i elektro-nicznego obezwładnienia;
- organizację skutecznej obrony i ochrony punktów dowodzenia, węzłów i linii łączności zarówno w rejonie rozmieszczenia, jak i podczas przegrupowywania się do nowego rejonu rozmieszczenia;
- planowanie odtwarzania dowodzenia i zdolności bojowej wojsk, zwłaszcza likwidację skutków uderzeń broni jądrowej;
- organizację służby porządkowo-ochronnej oraz utrzymanie porządku i dyscypliny na SD.

W celu zachowania ciągłości dowodzenia tworzy się system punktów dowodzenia obejmujący: SD, ZSD, KSD i PED. W czasie bezpośredniego

---

⁴¹ K. Nożko, Założenia i zasady współczesnej sztuki operacyjnej, op. cit.

wykonywania uderzenia przed przedni skraj obrony lub przeciwuderzenia może być organizowane WSD (PSD).

Stanowisko dowodzenia jest zasadniczym punktem dowodzenia. Znajduje się ono za głównym zgrupowaniem obronnym pierwszego rzutu operacyjnego, w rejonie zapewniającym skryte jego rozmieszczenie i funkcjonowanie, dogodne wjazdy i wyjazdy. Odległość od przedniego skraju dla SD armii wynosi 50—70 km, a dla SD frontu od 100 do 120 km.

Odpowiedniego przygotowania wymaga zapasowe stanowisko dowodzenia. Przeznaczeniem ZSD jest podjęcie dowodzenia wojskami w momencie przybycia na nie dowódcy armii lub w przypadku utracenia możliwości dowodzenia z SD wskutek jego obezwładnienia lub w czasie przesunięcia do nowego rejonu rozmieszczenia. Przed przybyciem dowódcy armii na ZSD kierowniczą funkcję na nim sprawuje zastępca dowódcy armii do spraw liniowych, dysponując zespołem oficerów składającym się z zastępcy szefa oddziału operacyjnego oraz przedstawicieli zarządu politycznego, szefostw rodzajów wojsk i służb w liczbie stanowiącej 15—20% stanu na zasadniczym SD. W razie konieczności na ZSD mogą się znajdować przedstawiciele sztabów współdziałających. Siły i środki łączności ZSD powinny zapewniać bezpośrednie połączenie ze wszystkimi pozostałymi punktami dowodzenia armii, z podległymi wojskami i sztabem frontu. Jeżeli na ZSD przybywa dowódca armii, to staje się ono SD głównym.

Kwatermistrzowskie stanowisko dowodzenia rozwija się w rejonie rozmieszczenia urządzeń tyłowych. Utrzymuje ono ciągłą łączność z SD i ZSD. KSD rozwija się w odległości 20—30 km od SD. W obronie punkty dowodzenia rozmieszcza się zwykle za przygotowanymi pod względem inżynierskim pasami lub pozycjami obronnymi.

Rekonesans rejonów rozmieszczenia punktów dowodzenia, inżynierskie ich przygotowanie, kolejność zajmowania i dyscyplinę pracy określa w odniesieniu do SD i ZSD — szef sztabu armii, a KSD — po uzgodnieniu z szefem sztabu — kwatermistrz armii. Każdemu z wymienionych punktów dowodzenia przygotowuje się główny i zapasowy rejon rozmieszczenia — zapewniając w razie konieczności — sprawne ich przemieszczenie.

Ponadto organizuje się 1—2 stanowiska dowodzenia pozorne, odpowiednio ożywiając ich pracę.

Powietrzny element dowodzenia jest przeznaczony do przejęcia dowodzenia wojskami w przypadku niemożności zapewnienia ciągłości pracy z pozostałymi punktami dowodzenia oraz do przekazywania (przyjmowania) sygnałów dowodzenia, sformalizowanych komend i zarządzeń bojowych, a także do retranslacji łączności radiowej. Do pracy na PED wyznacza się oficerów z zasadniczych ogniw dowództwa i sztabu armii z niezbędnymi dokumentami i środkami w celu zapewnienia łączności z pozostałymi punktami dowodzenia armii i wojsk oraz z SD frontu.

System łączności w operacji obronnej rozbudowuje się w zakresie zapewniającym ciągłość dowodzenia (odporność na silne zakłócenia radioelektroniczne nieprzyjaciela). Podstawę tego systemu stanowią: węzły łączności punktów dowodzenia armii i broniących się wojsk, pomocnicze węzły łączności, wielokanałowe radioliniowe i osiowe linie przewodowe kierunków łączności do dywizji, ABROT i drt, linie rokadowe oraz sieci radiowe i radiokierunki. System łączności powinien być tak rozbudowa-

ny, aby w warunkach użycia przez nieprzyjaciela broni jądrowej, zastosowania obezwładnienia radioelektronicznego oraz włamania się jego zgrupowań w głąb obrony zapewnić trwałą łączność i skuteczne dowodzenie. Należy przy tym uwzględnić, że w modelu działań zaczepnych nieprzyjaciela węzły łączności — jako obiekty do zniszczenia — mają podobne znaczenie i wartość jak punkty dowodzenia.

Duże znaczenie ma w obronie trwała łączność z odwodami i drugim rzutem, szczególnie w okresie przygotowania i wykonania przeciwuderzenia.

W obronie może być wykorzystywana łączność przewodowa, zwłaszcza w okresie przygotowania operacji. Podstawą łączności w okresie prowadzenia operacji, zwłaszcza w czasie wykonywania przeciwuderzenia, będzie łączność radiowa i radioliniowa.

System zbierania i opracowywania informacji obejmuje: źródło uzyskiwania informacji, organ jej zbierania i przetwarzania, środki przekazywania, odtwarzania i odpowiednią dokumentację. System ten przeznaczony jest do:

- uzyskiwania i analizy danych o przeciwniku i wojskach własnych
- określania stopnia realizowania zadań obronnych oraz o sytuacji skażeń promieniotwórczych;
- informowania o danych dotyczących terenu, zwłaszcza o jego deformacji po uderzeniach jądrowych;
- przekazywania informacji o warunkach hydrologicznych i meteorologicznych;
- informowania o składzie socjalno-klasowym, nastrojach politycznych i ustosunkowaniu się mieszkańców do broniących się wojsk;
- przekazywania informacji o sytuacji w pasach działania bezpośrednich sąsiadów.

Ze względu na duże możliwości nieprzyjaciela w zakresie realizacji jego modelu działań zaczepnych szczególna rola przypada umiejętnie organizowanej służbie porządkowo-ochronnej. Bezpośrednim organizatorem służby ochronno-porządkowej jest sztab armii.

Służba porządkowo-ochronna zapewnia:

- porządek w poszczególnych pasach obrony i w rejonach rozmieszczenia związków taktycznych i oddziałów, sztabów i urzędzeń tyłowych;
- kontrolę dyscypliny maskowania, zwłaszcza maskowania bezpośredniego;
- zwalczanie grup dywersyjno-rozpoznawczych nieprzyjaciela;
- zabezpieczenie regulacji ruchu wojsk.

Oddział operacyjny sztabu armii opracowuje plan (lub schemat) służby porządkowo-ochronnej — zwykle na mapie — w którym określa się:

- rejony pełnienia służby porządkowo-ochronnej i osoby bezpośrednio odpowiedzialne;
- drogi, na których organizuje się regulację ruchu, ze szczególnym wyeksponowaniem rejonów newralgicznych lub rejonów przewidywanych ataków grup dywersyjno-rozpoznawczych;
- rozmieszczenie punktów regulacji ruchu.

W sztabie armii opracowuje się plan ochrony i obrony SD oraz plan służby porządkowo-ochronnej. Plan ten podpisuje szef sztabu i szef oddziału operacyjnego, a zatwierdza dowódca armii. Zgodnie z planem opracowuje się specjalne zarządzenia dla wojsk. Wskazuje się w nich,

w jakich pasach (rejonach) i na jakich drogach należy zorganizować służbę porządkowo-ochronną, oraz precyzuje się jej zadania; mogą być także podane siły i środki przeznaczone do pełnienia tej służby. Szefowie rodzajów wojsk, a w rejonie tyłów — kwatermistrz, zapewniają pełnienie służby porządkowo-ochronnej we własnym zakresie na podstawie wytycznych i ustaleń szefa sztabu armii.

Właściwie zorganizowana i umiejętnie pełniona służba porządkowo-ochronna w znacznej mierze zapewnia zorganizowane działanie wojsk poza linią frontu i uniemożliwia penetrację obszaru działań armii, zwłaszcza przenikanie i działanie grup specjalnych nieprzyjaciela.

W operacji obronnej szczególne miejsce w pracy sztabu armii zajmuje organizacja i prowadzenie kontroli oraz udzielanie pomocy podległym sztabom i wojskom w celu jak najlepszego wykonania postawionych zadań bojowych. Kontrolę i pomoc organizuje się na podstawie wytycznych dowódcy armii, a realizuje się w rezultacie zorganizowanych wyjazdów przedstawicieli dowództwa i sztabu armii do podległych dowództw oraz sztabów. Wykonanie przedsięwzięć kontrolnych łączy się umiejętnie z udzielaniem podległym sztabom niezbędnej pomocy w spełnianiu zadań zgodnie z decyzją dowódcy i ustaleniami sztabu armii. Kontrolę taką najczęściej prowadzą:

- dowódca armii osobiście;
- szef sztabu, jego zastępca i szef oddziału operacyjnego;
- zastępcy dowódcy armii;
- szefowie rodzajów wojsk, szefowie służb i oficerowie specjalnie do kontroli przygotowani.

Po powzięciu decyzji przez dowódcę dywizji i przekazaniu jej wykonawcom sztab armii wzmaga kontrolę w zakresie:

- terminowego przekazania decyzji dowódcy aż do najniższego ogniw organizacyjnego i właściwego zrozumienia otrzymanego zadania;
- terminowego zajęcia rejonów obrony i inżynierskiego przygotowania pasów obrony i rejonów rozmieszczenia;
- przestrzegania terminów organizacji systemu ognia, inżynierskiej rozbudowy obrony, realizacji wykonania zapór i niszczeń;
- organizacji OPL i gotowości powszechnej obrony przeciwlotniczej;
- przebiegu organizacji współdziałania i bojowego zabezpieczenia działań na szczeblu związków taktycznych i oddziałów;
- przestrzegania dyscypliny maskowania operacyjnego;
- pełnienia służby porządkowo-ochronnej.

W każdym konkretnym wypadku przedsięwzięcia podlegające kontroli mogą być inne.

Zasadnicze problemy dowodzenia powinny znaleźć pełne odzwierciedlenie w decyzji dowódcy i wszystkich dokumentach planu operacji. Niezależnie od tego, jeżeli czas i warunki na to pozwalają, może być opracowany specjalny dokument — plan organizacji dowodzenia wojskami armii w operacji obronnej. Może być on — jako dokument roboczy — opracowany w formie graficznej z pisemną legendą.

W opracowanym na mapie graficznym planie organizacji dowodzenia ujmuje się następujące zagadnienia:

- system dowodzenia przeciwnika (wykryty i przewidywany) oraz rejon rozmieszczenia jego środków wojny elektronicznej;

- zadania wojsk armii w obronie, system punktów dowodzenia armii i podległych sztabów (do oddziału włącznie);
- rejony działania PED i drogi dojazdu do nich;
- zasadnicze węzły oraz zasadnicze i zapasowe linie łączności;
- punkty zerowe wybuchów jądrowych oraz prognozowane skażenie terenu;
- posterunki radiolokacyjne;
- zasadnicze rejony i posterunki służby porządkowo-ochronnej;
- SD i WŁ pozorne.

W pisemnej legendzie do wymienionego planu określa się:

- kolejność rozwinięcia i funkcjonowania systemu dowodzenia wojskami (system punktów dowodzenia, system łączności, system zbierania, opracowywania i przekazywania informacji);
- dowodzenie wojskami armii w okresie zajmowania i przygotowywania obrony oraz w poszczególnych okresach operacji obronnej armii;
- przedsięwzięcia zapewniające skrytość, trwałość i ciągłość dowodzenia wojskami w czasie operacji obronnej;
- organizację służby porządkowo-ochronnej;
- kontrolę wykonania zadań i pomoc wojskom.

Ponadto do mapy organizacji dowodzenia mogą być załączone: wykaz składu osobowego poszczególnych stanowisk dowodzenia; kalkulacje inżynierskiej rozbudowy poszczególnych punktów dowodzenia; tabela przekazywania i zbierania meldunków; kryptonimy węzłów łączności i osób funkcyjnych oraz inne niezbędne dokumenty.

Dokument dotyczący organizacji dowodzenia może być w dużej części opracowany zawczasu, a w miarę przechodzenia armii do obrony odpowiednio uzupełniany i aktualizowany.

Polecenia:

1. Podać od czego zależy i uzasadnić, na czym polega istota organizacji dowodzenia w operacji obronnej armii.
2. Omówić wymagania, jakie powinna spełniać organizacja dowodzenia w operacji obronnej armii.
3. Przedstawić charakterystykę punktów dowodzenia w operacji obronnej armii.
4. Omówić organizację i sposób funkcjonowania służby porządkowo-ochronnej w operacji obronnej armii.

5. PROWADZENIE OPERACJI OBRONNEJ ARMII

5.1. Właściwości przejścia armii do operacji obronnej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem

Przejście do operacji obronnej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem będzie wyjątkowo trudne i obfitujące w sytuacje, które trudno nawet przewidzieć. Przede wszystkim organizacja i prowadzenie obrony mogą stanowić jeden ciągły proces. Na przykład w niektórych sytuacjach przechodząc do obrony trzeba będzie wykonywać kontrataki i prowadzić ją w sposób uporczywy w celu utrzymania już opanowanych rejonów (obiektów) i rubieży, które będą obiektem szczególnie opłacalnym do wykonania uderzeń przez nieprzyjaciela lądowego i powietrznego. Wyniknie również konieczność równoczesnego przegrupowania wojsk, zajmowania rejonów obrony, inżynierskiego przygotowania terenu, organizacji systemu ognia, zapór inżynierskich itp. Część wojsk armii może odierać uderzenia zaczepne nieprzyjaciela przechodząc do obrony; niektóre dywizje będą rozwijać działania zaczepne, zwłaszcza w celu opanowania rubieży terenowych dogodniejszych do obrony lub pozbawienia nieprzyjaciela możliwości zajęcia podstaw do natarcia. Może również w tym czasie dochodzić do bojów spotkaniowych głównie z czołowymi oddziałami wojsk nieprzyjaciela, które będą dążyć do opanowania dogodnych — dla sił głównych — rejonów wyjściowych do natarcia. Do typowych sytuacji będzie należała taka, w której nieprzyjaciel zrzuca na tyły wojsk przechodzących do obrony desant powietrzny i śmigłowcowy. Wyjątkowo skomplikowana sytuacja zaistnieje wówczas, gdy przejście do operacji obronnej będzie związane z koniecznością odtwarzania zdolności bojowej wojsk, zwłaszcza w czasie bezpośredniego likwidowania skutków uderzeń jądrowych nieprzyjaciela.

W każdej z możliwych sytuacji taktyczno-operacyjnych, w których armia przechodzi do operacji obronnej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem, w pierwszej kolejności należy dążyć do organizacji systemu ognia i rozbudowy struktury obrony, z równoczesnym wykonaniem uderzeń ogniowych, zwłaszcza bronią jądrową i lotnictwem na te wojska nieprzyjaciela, które mogą uniemożliwić przejście do zorganizowanej obrony. Wszystkimi dostępnymi sposobami działania wojsk armii, a niekiedy też środkami frontu należy uniemożliwić głównym siłom nieprzyjaciela bezzwłoczne przejście do natarcia, zanim armia nie zorganizuje systemu ognia i systemu zapór inżynierskich. W tym celu prócz uderzeń ogniowych celowe będzie wykonanie dywizją lub dywizjami rozwi-

jającymi natarcie uderzenia na skrzydła i tyły tego zgrupowania wojsk przeciwnika, które przygotowuje się do działań zaczepnych lub je rozpoczęło. Niekiedy do wykonania takiego uderzenia można wykorzystać pas sąsiadów, który rozwija operację zaczepną.

Przy przejściu armii do obrony w tak trudnych warunkach trzeba wyodrębnić cel główny, do którego realizacji należy ześrodkowywać siły, środki i wysiłki, ponosząc świadome ryzyko niewykonania zadań w danej sytuacji drugorzędnych.

Prowadząc walkę z wojskami nieprzyjaciela, które przeszły lub przechodzą do natarcia, należy również podejmować skuteczną i zdecydowaną walkę z jego desantem. W tym celu wykorzystuje się przede wszystkim siły drugiego rzutu (odvodu) armii, a niekiedy też drugiego rzutu dywizji pierwszorzutowych. Przy tym należy dążyć do uniemożliwienia desantom zorganizowanego zebrania swoich sił lub przejścia do wykonywania zadań bojowych.

W sytuacji włamania się zgrupowań pancernych nieprzyjaciela w głąb ugrupowania armii — zwykle nie uformowanego jeszcze jako ugrupowanie obronne — bezzwłocznie kieruje się w ten rejon artyleryjski odwód przeciwpancerny i oddział zaporowy, a w sytuacjach wyjątkowo krytycznych — pułki czołgów do załamania, a następnie do rozbicia przeciwnika. Po wykonaniu przez nieprzyjaciela uderzeń bronią jądrową podejmuje się energiczne działania w celu określenia skutków uderzeń i rozmiarów zniszczeń. W związku z tym ustala się:

— sposoby i możliwości odtwarzania dowodzenia i naruszonego współdziałania;

— sposoby przeciwdziałania uniemożliwiające nieprzyjacielowi wykorzystanie skutków własnych uderzeń do zdecydowanego rozwijania natarcia;

— sposoby i możliwości odtwarzania zdolności bojowej wojsk i likwidacji skutków uderzeń jądrowych.

Do rejonu porażonych wojsk kieruje się odwody armijne i dywizyjne w celu udzielenia niezbędnej pomocy i przyspieszenia tempa likwidacji skutków uderzeń jądrowych. Jeśli w rejonach wybuchów jądrowych stwierdzi się promieniotwórcze skażenie terenu, przekraczające dopuszczalne granice, wyprowadza się wojska z nich i ewakuuje technikę bojową, a powstałą lukę w ugrupowaniu armii zabezpiecza się przez zajęcie obrony na rubieżach gwarantujących warunki bezpieczeństwa; niekiedy też określa się dodatkowe zadania dla odwodów armijnych lub przewiduje się wykonanie kontrataków, gdyby nieprzyjaciel wytworzoną sytuację wykorzystywał do rozwijania natarcia.

Przejście armii do operacji obronnej może następować wprost z marszu w czasie operacyjnego rozwijania wojsk armii. Specyfiką przejścia do obrony w tych warunkach będzie skrajne ograniczenie czasu na wypracowanie decyzji, doprowadzenie jej do wykonawców oraz przyjęcie odpowiedniego ugrupowania (związanego zwykle z dokonaniem niezbędnych przegrupowań), na organizację systemu ognia i inżynieryjne przygotowanie obrony. Przegrupowujące się wojska mogą do bitwy obronnej wchodzić kolejno poszczególnymi związkami taktycznymi. Niejednokrot-

nie trzeba będzie równocześnie przejmować dowodzenie nad związkami taktycznymi wojsk sojuszniczych, które walczą w styczności z nieprzyjacielem lub wycofują się na skutek jego uderzenia.

W tego rodzaju działaniach, gdy proces organizacji obrony zbiega się z równoczesnym jej prowadzeniem, szczególne znaczenie ma wybór przedniego skraju obrony dywizji pierwszego rzutu armii, podchodzących z głębi, i utrzymanie — przez wojska już walczące z nacierającym przeciwnikiem — dogodnych do organizacji obrony rubieży. Wybrana w takiej sytuacji rubież przedniego skraju obrony powinna zapewniać możliwość zorganizowania systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego, systemu zapór i niszczeń oraz wykonania prac inżynierskich pierwszej kolejności.

Aby to osiągnąć, przedni skraj obrony powinien przebiegać 30—40 km od rubieży styczności dywizji, które już prowadzą działania obronne. Wówczas dywizje, które podchodzą i są przewidywane do pierwszego rzutu operacyjnego armii, będą dysponować 5—6 godzinami na organizację obrony.

W tym okresie wojska dywizji będą miały możliwość:

- zorganizowania systemu ognia przeciwpancernego i ognia pośredniego — oczyszczenia pola ostrzału i obserwacji;
- wykonania gniazd oporu drużyn o niepełnym profilu oraz stanowisk ogniowych dla dział, moździerzy, środków OPL i środków przeciwpancernych;
- wykonania ukryć na wozy dowodzenia i transportery opancerzone oraz samochody;
- wykonania stanowisk „dowódczo-obserwacyjnych” dla dowódców batalionów oraz PO dla dowódców pułków;
- wykonania 2/3 głównych stanowisk startowych dla wyrzutni rakietowych.

W niektórych sytuacjach do zapewnienia związkom taktycznym, podchodzącym z głębi kraju, niezbędnego czasu na organizację obrony może się okazać celowy wybór przedniego skraju w odległości dalszej niż 30—40 km od walczących wojsk.

Jednym z czynników zwiększających ilość czasu na organizację obrony przez siły główne dywizji, przewidziane do pierwszego rzutu, jest wysłanie wzmocnionych OW na kierunki najbardziej zagrożone przez nieprzyjaciela, zwłaszcza na te, na których wojskom grozi przerwanie frontu. Oddziały te nie tylko wzmacniają działania obronne dywizji walczących na przedpolu, lecz także ułatwiają dowodzenie wojskami działającymi na przedpolu głównego pasa obrony.

Szczególnie wysoką rangę podczas przechodzenia do obrony wprost z marszu należy nadawać:

- zwalczaniu rozpoznania nieprzyjaciela;
- organizacji powszechnej obrony przeciwlotniczej i OPL głównego zgrupowania obronnego wojsk armii;
- osłonie i obronie SD i WŁ;
- sprawnej organizacji bojowego i operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk;
- organizacji systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego;
- organizacji współdziałania, głównie z lotnictwem i śmigłowcami szturmowymi;

- należytemu wykorzystaniu czasu, przeznaczonego na obronę, do wykonania przedsięwzięć w danej sytuacji najważniejszych;
- uzgodnieniu wspólnych działań z sąsiednimi armiami;
- sprawnemu przejściu dowodzenia wojskami sojusznicznymi (jeżeli zostały podporządkowane), w których pasie działania armia wchodzi do bitwy, i umiejętnemu nimi dowodzeniu z uwzględnieniem organizacji obrony przez związki taktyczne przegrupowujące się i zajmujące pozycje obronne z marszu.

W każdej sytuacji przejście armii do operacji obronnej w warunkach bezpośredniego oddziaływania nieprzyjaciela będzie polegać na wykonywaniu przez dowódcę, oficerów sztabu, pracowników partyjno-politycznych, szefów rodzajów wojsk i służb konkretnych czynności oraz przedsięwzięć organizacyjno-wykonawczych, związanych z organizacją obrony i równoczesnym prowadzeniem walki z nacierającym przeciwnikiem.

Polecenia:

1. Scharakteryzować specyfikę przejścia armii do operacji obronnej w warunkach bezpośredniego oddziaływania nieprzyjaciela.
2. Podać i uzasadnić, jakie przedsięwzięcia organizacyjno-wykonawcze i w jakim czasie musi wykonać dowódca i sztab armii, aby w sposób zorganizowany przejść do operacji obronnej bezpośrednio z marszu.

5.2. Zwalczanie nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony

W zależności od warunków i sytuacji, w jakiej armia przechodzi do operacji obronnej, zwalczanie nieprzyjaciela prowadzi się na dalekich podejściach do obrony na całą donośność środków rażenia.

Zwalczanie nieprzyjaciela rozpoczyna zwykle lotnictwo, wykonując uderzenia w odległości 150—200 km od przedniego skraju obrony, najczęściej tylko na rozkaz dowódcy frontu, w ramach walki z odwodami nieprzyjaciela. Na odległościach bliższych może wykonywać uderzenie lotnictwem dowódca armii w granicach limitu przydzielonego do wsparcia lotniczego wojsk przechodzących do obrony. Lotnictwo wykorzystuje się „oszczędnie” przede wszystkim do wykonywania w danej sytuacji najważniejszych zadań, których nie sposób wykonać innymi siłami i środkami.

Artyleria rozpoczyna wykonywanie uderzeń ogniowych w miarę wchodzenia nieprzyjaciela w skuteczny zasięg rażenia jej środków i prowadzi nieprzerwanie aż do przedniego skraju obrony.

Uderzenia ogniowe i lotnicze wykonuje się na wyselekcjonowane obiekty nieprzyjaciela, zwykle na te jego wojska, które stanowią główne zgrupowanie uderzeniowe lub mogą wejść w jego skład. Ogień wykonuje się przede wszystkim na nieprzyjaciela znajdującego się w tych rejonach, w których może on ponieść największe straty, co znacznie opóźni lub dezorganizuje początek jego natarcia. Będą to przeważnie takie rejony, jak: węzły dróg, przeprawy przez przeszkody wodne, wąwozy, przesmyki między jeziorami lub terenem niedogodnym do ruchu wojsk, górskie przejścia i inne newralgiczne dla nieprzyjaciela punkty terenowe.

Jeżeli istnieją warunki, na przedpole wysyła się grupy specjalne wykonujące zadanie zarówno prowadzenia rozpoznania nieprzyjaciela, jak i dywersji.

Uderzenia ogniowe wiąże się ściśle z selektywnym wykonywaniem uderzeń środkami WRE.

Ogień i uderzenia radioelektroniczne wykonuje się z zapasowych stanowisk ogniowych i rejonów rozmieszczenia, a raketami — z zapasowych stanowisk startowych.

Intensyfikacja uderzeń ogniowych następuje w czasie, gdy nieprzyjaciel zakończył grupowanie głównych sił w rejonach wyjściowych lub podchodzą one do rubieży rozwinięcia (wejścia do bitwy).

W chwili podejścia wojsk nieprzyjaciela na bliższe odległości od przedniego skraju obrony artyleria wykonuje ogień ześrodkowany, zaporowy i zmasowany. W miarę zbliżania się nieprzyjaciela do przedniego skraju uruchamia się cały system ognia, w który włącza się również ogień broni strzeleckiej. Szczególnego znaczenia w tym okresie nabiera odpowiednie ześrodkowywanie ognia na główne obiekty zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela oraz podział obiektów do zwalczania przez artylerię, lotnictwo i śmigłowce szturmowe. Ścisłe współdziałanie artylerii z lotnictwem i śmigłowcami szturmowymi w sposób zasadniczy będzie decydować o realizacji zasadniczego, głównego celu podczas zwalczania nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony, to jest zadania nieprzyjacielowi maksymalnych strat i uniemożliwienia mu wykonania skutecznego natarcia z marszu. Artyleria wykonuje uderzenie przede wszystkim na artylerię nieprzyjaciela, która może być użyta do strzelania pociskami jądrowymi, na SD i główne zgrupowanie wojsk, przejawiające największą aktywność. Wojska, które bronią się w pasie przesłaniania lub obsadzają pozycję przednią przy wsparciu ognia artylerii i uderzeń lotnictwa oraz śmigłowców szturmowych, prowadzą aktywną walkę, uniemożliwiając przenikanie OW lub czołowych oddziałów nieprzyjaciela na przedni skraj, a także zadają maksymalne straty siłom głównym, zmuszając je do przedwczesnego rozwinięcia i wykonania uderzenia. Pododdziały zaś, które bronią pozycji przedniej, powinny tak prowadzić walkę, aby wprowadzić nieprzyjaciela w błąd co do faktycznego usytuowania przedniego skraju obrony oraz nie dopuścić do wykonania ataku z marszu.

Równocześnie ze zwalczaniem nieprzyjaciela na lądzie nie mniej aktywną walkę trzeba prowadzić z jego rozpoznaniem, lotnictwem uderzeniowym i śmigłowcami uzbrojonymi. Wnioski z wojny w Wietnamie i na Bliskim Wschodzie oraz model zaczepnych działań przeciwnika wskazują, że uderzenie wojsk lądowych zostanie poprzedzone zmasowanym uderzeniem lotnictwa.

Dlatego też w tym okresie wymagane jest umiejętne zwalczanie nieprzyjaciela na podejściach do obrony, z równoczesnym skutecznym odpięciem uderzeń z powietrza.

Nie należy również wykluczać sytuacji, że po wykonaniu zmasowanych uderzeń lotnictwem nieprzyjaciel wysadzi desant powietrzny, a na kierunku nadmorskim — desant morski. W warunkach użycia przez nieprzyjaciela broni jądrowej armia bierze udział w wykonaniu pierwszego uderzenia jądrowego frontu, a następnie wykonuje uderzenia na obiekty najważniejsze w ugrupowaniu nieprzyjaciela. Szczególnym

jednak zadaniem będzie umiejętne łączenie niszczenia i zwalczania nieprzyjaciela z odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk armii, zwłaszcza tych, które decydować będą o trwałości obrony. Każdemu środkowi napadu jądrowego wyznacza się jeden główny i jeden zapasowy obiekt do wykonania uderzenia jądrowego.

W celu zmylenia nieprzyjaciela i wyprowadzenia własnych wojsk spod uderzenia ogniowego część wojsk drugiego rzutu i odwodów, niektóre oddziały raketowe i artyleryjskie oraz przeciwlotnicze mogą być przegrupowane do rejonów zapasowych. W sytuacjach wyjątkowych, za zgodą dowódcy armii możliwe jest wycofanie wojsk z pierwszej pozycji na pozycję drugą lub trzecią.

W czasie walki przed przednim skrajem obrony wszelkie przedsięwzięcia związane z manewrem wojsk wewnątrz pasa obrony armii powinny być wykonane bardzo skrycie i szybko.

Nieprzyjaciel bowiem przed podejściem do przedniego skraju nie może ustalić faktycznego ugrupowania armii, rozmieszczenia SD, pozycji ogniowych rakiet i SO artylerii. Jednym zaś z podstawowych zadań w czasie walki przed przednim skrajem jest ustalenie głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela i najbardziej prawdopodobnego kierunku głównego uderzenia oraz uniemożliwienie mu wykonania skutecznego ataku bezpośrednio z marszu.

W zależności od uzyskanych informacji o nieprzyjacielu i jego faktycznych zamiarach może wyniknąć konieczność wniesienia korekt do uprzednio powziętej decyzji, wykonania określonych zmian w ugrupowaniu i rozmieszczeniu wojsk w obronie oraz zmian we współdziałaniu i przedsięwzięciach operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk.

Okres walki na przedpolu powinien być w maksymalny sposób wykorzystany do dalszego doskonalenia obrony, zwiększenia jej uporczywości i aktywności.

Rezultaty pojedynku, zwłaszcza ogniowego, w czasie zwalczania nieprzyjaciela przed przednim skrajem zarówno na lądzie, jak i w powietrzu oraz skutki działania w eterze mogą wywrzeć zasadniczy wpływ na możliwości dalszego prowadzenia obrony, osiągnięcia jej celu kosztem najmniejszych strat własnych.

W czasie zwalczania nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony nieprzerwanie należy utrzymywać środki jądrowe w gotowości do bezwłocznego udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu oraz zachowywać warunki OPBMAR wojsk armii.

Polecenia:

1. Przedstawić cel (i sposób jego realizacji) zwalczania nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony.
2. Omówić sposoby zwalczania nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony.

5.3. Wykonanie kontrprzygotowania w operacji obronnej armii

Podczas drugiej wojny światowej nie było przykładów załamania natarcia przeciwnika w wyniku wykonania kontrprzygotowania. W warunkach stosowania ówczesnych środków ogniowego rażenia kontrprzygotowanie mogło doprowadzić jedynie do osłabienia i opóźnienia rozpoczęcia natarcia nieprzyjaciela oraz do zadania mu maksymalnych strat, bezpośrednio przed przejściem do działań zaczepnych. Takie też zadania stawiano kontrprzygotowaniu. Z okresu drugiej wojny światowej istnieją liczne przykłady wykonania przez Armię Radziecką skutecznego kontrprzygotowania, w czasie którego w pełni zrealizowano jego cele. Do takich przykładów zaliczamy wykonanie kontrprzygotowania przez 42 armię Frontu Leningradzkiego w październiku 1941 r., przez 16 armię Frontu Zachodniego również w październiku 1941 r., przez 62 i 64 armię Frontu Stalingradzkiego we wrześniu 1942 r. Największe jednak rezultaty osiągnięto w wyniku kontrprzygotowania wykonanego przez Front Centralny i Front Woroneski pod Kurskiem z 4 na 5 lipca 1943 r.

Obecnie celem kontrprzygotowania wykonywanego środkami konwencjonalnymi również nie może być zerwanie natarcia nieprzyjaciela.

W warunkach jednak operacji obronnej, prowadzonej z wykorzystaniem broni jądrowej, istnieje możliwość nie tylko znacznego osłabienia i opóźnienia natarcia nieprzyjaciela, lecz także doprowadzenia do jego załamania. Wzrosła więc rola i znaczenie kontrprzygotowania jako jednego z podstawowych składników aktywności obrony.

Przez pojęcie kontrprzygotowania w operacji obronnej należy rozumieć zawnazs zaplanowane i przygotowane krótkotrwałe, silne i niespodziewane dla nieprzyjaciela uderzenie ogniowe — wykonane przez brońące się wojska na przygotowujące się do natarcia główne zgrupowanie uderzeniowe wojsk przeciwnika, SD i urządzenia tyłowe — maksymalnie osłabiające jego siłę uderzenia lub pozbawiające go możliwości prowadzenia działań zaczepnych, zwłaszcza na danym kierunku.

Kontrprzygotowanie może przynieść pożądane rezultaty tylko wówczas, gdy zostanie wszechstronnie przygotowane, a ogniowe uderzenie będzie całkowitym zaskoczeniem dla nieprzyjaciela. W układzie kontrprzygotowania należy uwzględniać ugrupowanie zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela oraz sposób rozpoczęcia przez niego natarcia, a także możliwości — zwłaszcza ogniowe — wojsk własnych.

Przeprowadzenie kontrprzygotowania jest możliwe tylko wówczas, gdy określi się główne zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela oraz gdy istnieją warunki i czas na zgromadzenie odpowiedniej ilości artylerii, przygotowanie zmasowanego ognia artylerii, uderzeń lotnictwa i śmigłowców szturmowych. Z doświadczeń ćwiczeń wynika, że na zaplanowanie ognia artylerii i organizację jej działań bojowych w dywizji potrzebne jest od 3 do 4 godzin, a w armii — od 5 do 6 godzin. Będzie to więc minimalny czas na przygotowanie kontrprzygotowania.

Kontrprzygotowanie polega na wykonaniu nieoczekiwanych dla przeciwnika silnych artyleryjskich uderzeń ogniowych, uderzeń lotnictwem i śmigłowcami szturmowymi, a w warunkach jądrowych — uderzeń

jądrowych na rozwijające i przygotowujące się do natarcia główne zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela na przewidywanym kierunku jego głównego uderzenia, z jednoczesnym prowadzeniem ognia z czołgów i innych środków ogniowych na obiekty znajdujące się w ich zasięgu. Głównymi obiektami ogniowego rażenia i kontrprzygotowania mogą być środki napadu jądrowego nieprzyjaciela, SD, związki taktyczne pierwszego i drugiego rzutu w warunkach użycia broni jądrowej, artyleria, lotnictwo na wysuniętych lotniskach i urządzenia tyłowe.

Do wykonania kontrprzygotowania wyznacza się: lotnictwo, śmigłowce szturmowe, artylerię związków taktycznych pierwszego rzutu armii, a na kierunku, na którym planuje się odcinek kontrprzygotowania — artylerię dywizji z drugiego rzutu operacyjnego oraz artylerię z kierunków, gdzie nie przewiduje się aktywnych działań nieprzyjaciela, a także całą artylerię armijną i wzmocnienia. Ponadto w kontrprzygotowaniu biorą udział siły i środki WRE.

Do wykonania kontrprzygotowania gromadzi się taką ilość artylerii, aby uzyskać gęstość 30—40 dział i moździerzy na 1 km frontu. Jeżeli w pasie armii przewiduje się wykonanie kontrprzygotowania przed przednim skrajem jednej z dywizji broniącej się na głównym kierunku, to do udziału w kontrprzygotowaniu należy wyznaczyć artylerię tej dywizji, AGA (jeśli jest tworzona), pułki artylerii i dywizjony raketowe sąsiednich (dwóch) dywizji, a niekiedy i z dywizji drugiego rzutu. W ten sposób do udziału w kontrprzygotowaniu można zgromadzić 400—500 dział i moździerzy. W tych warunkach odcinek kontrprzygotowania wyniesie 10—15 km szerokości i 10—15 km w głąb ugrupowania nieprzyjaciela. Kontrprzygotowanie może objąć swoim zasięgiem jedną z dywizji pierwszego rzutu wojsk nieprzyjaciela. Podczas kontrprzygotowania z udziałem lotnictwa i śmigłowców szturmowych jego głębokość zostanie zwiększona do 30—40 i więcej km. Wówczas kontrprzygotowaniem można objąć dwie dywizje nieprzyjaciela. W warunkach użycia broni jądrowej w kontrprzygotowaniu weźmie udział ABROT i 3—4 dywizjony raket taktycznych; w tych warunkach kontrprzygotowaniem zostaną objęte dalsze dwie dywizje. Czas trwania kontrprzygotowania zależy od możliwości wykonania postawionych zadań przez wszystkie uczestniczące w nim siły i środki. Doświadczenia z ćwiczeń wskazują, że czas ten może wynosić od 25—30 minut.

Z przeprowadzonych kalkulacji wynika, że w warunkach współczesnych, zwłaszcza w czasie działań bez użycia broni jądrowej, trudno osiągnąć zdecydowane cele kontrprzygotowania.

W zależności od możliwości wojsk armii kontrprzygotowaniu należy stawiać cele takie, jak: zadanie głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu maksymalnych strat znacznie osłabiających siłę jego uderzenia; zdezorganizowanie i opóźnienie rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia oraz zyskanie na czasie dla bardziej skutecznego odparcia natarcia przeciwnika.

W każdym konkretnym wypadku cele kontrprzygotowania będą determinować sposób jego przygotowania i wykonania. Mimo iż decyzję o kontrprzygotowaniu dowódca armii podejmuje równocześnie z decyzją dotyczącą operacji obronnej, to jednak należy się liczyć z koniecznością

jej konkretyzacji w miarę zbliżania się terminu rozpoczęcia natarcia przez nieprzyjaciela. Konkretyzacja decyzji lub jej uzupełnienie będą uzależnione od uzyskania informacji o wojskach nieprzyjaciela, które rozwinęły się i przygotowują się do natarcia. Toteż proces konkretyzacji decyzji dotyczącej kontrprzygotowania rozpoczyna się od momentu uzyskiwania danych z rozpoznania o podejściu wojsk nieprzyjaciela, o ich rozwijaniu się oraz o zajmowaniu przez nie rejonów wyjściowych. Przed ostatecznym uściśleniem decyzji o wykonaniu kontrprzygotowania dowódca armii ocenia nieprzyjaciela, aby określić:

— sposób przejścia zgrupowań uderzeniowych nieprzyjaciela do natarcia, zwłaszcza zaś zgrupowania uderzeniowego na kierunku głównego uderzenia;

— konkretny (najprawdopodobniejszy) czas zajęcia przez nieprzyjaciela rejonów wyjściowych oraz jego ugrupowanie do wykonania natarcia;

— rejon rozwijania środków napadu jądrowego, artylerii i przygotowane lądowiska dla śmigłowców uzbrojonych;

— najbardziej prawdopodobny czas przejścia nieprzyjaciela do natarcia.

W ocenie wojsk własnych dowódca armii precyzuje:

— zmiany w położeniu własnych wojsk i ich wpływ na wykonanie kontrprzygotowania;

— terminy gotowości sił i środków do udziału w wykonaniu kontrprzygotowania;

— komu, jakim środkiem biorącym udział w kontrprzygotowaniu należy zmienić, uzupełnić lub skonkretyzować zadania;

— przedsięwzięcia, jakie dodatkowo należy wykonać, aby zapewnić pełną gotowość sił i środków biorących udział w wykonywaniu kontrprzygotowania.

W decyzji dotyczącej kontrprzygotowania dowódca armii określa (Decyzja dowódcy armii do kontrprzygotowania — załącznik nr 17):

— cel kontrprzygotowania;

— obiekty (nowe lub już wyznaczone), na które należy wykonać uderzenia bronią jądrową oraz liczbę i moc ładunków jądrowych;

— układ i czas wykonania kontrprzygotowania;

— gotowość wszystkich środków do rozpoczęcia kontrprzygotowania;

— sposób wykorzystania skutków kontrprzygotowania, zwłaszcza przez wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony;

— cel i zadania dywizji wykonującej (wykonujących) uderzenia przed przedni skraj obrony;

— czas wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony;

— główne problemy współdziałania sił i środków — uczestniczących w kontrprzygotowaniu — z wojskami wykonującymi uderzenie przed przedni skraj obrony oraz z lotnictwem i śmigłowcami szturmowymi;

— dowodzenie w czasie kontrprzygotowania i uderzenia przed przedni skraj obrony.

Skonkretyzowaną decyzję dowódcy armii sztab armii, a niekiedy dowódca osobiście, przekazuje bezpośrednim wykonawcom.

W każdej sytuacji należy dążyć do tego, aby początek kontrprzygotowania był zaskoczeniem dla wojsk nieprzyjaciela przygotowujących się do natarcia i wyprzedzał jego ogniowe i lotnicze przygotowanie.

Podczas kontrprzygotowania dowódca armii śledzi jego rezultaty i stawia dodatkowe zadania polegające na obezwładnieniu lub zniszczeniu nowo wykrytych celów i obiektów. Jednocześnie z wykonaniem kontrprzygotowania należy ustalać jego skutki oraz ich wpływ na dalsze zmiany w ugrupowaniu i możliwościach nieprzyjaciela.

Bardzo istotnym problemem będzie znalezienie odpowiedzi na pytanie — czy nieprzyjaciel wznowi natarcie w przewidywanym terminie i jakie może nastąpić opóźnienie w jego wykonaniu?

W okresie wykonywania kontrprzygotowania nieprzyjaciel może ujawnić swoje faktyczne zamiary. Ma on duże możliwości manewru — zarówno z głębi, jak i wzdłuż frontu — oraz wykonania uderzeń lotnictwem na środki, które uczestniczą w kontrprzygotowaniu. W związku z tym konieczne są: intensyfikacja własnego systemu rozpoznania, wzmożona aktywność obrony przeciwlotniczej oraz niszczenie tych sił i środków nieprzyjaciela, które może on wykorzystać do wznowienia natarcia na kierunku wykonywanego kontrprzygotowania lub przeniesienia uderzenia na inny kierunek. Należy się liczyć z tym, że przeciwnik może wykonać uderzenie na kierunku, który jest znacznie osłabiony przez przesunięcie części środków, zwłaszcza artylerii, na kierunek kontrprzygotowania. Dlatego też w sytuacji wznowienia natarcia przez nieprzyjaciela na innym kierunku należy przewidzieć przede wszystkim uderzenia lotnictwa, śmigłowców szturmowych i manewr ogniem artylerii, która wykonywała kontrprzygotowanie. Na kierunku, na którym nieprzyjaciel będzie szukać rozstrzygnięcia, należy przewidzieć również manewr odwodami, zwłaszcza przeciwpancernymi. Należy również liczyć się z możliwością wysadzenia desantów powietrznych.

W związku z tym dowódca i sztab armii, śledząc wykonanie kontrprzygotowania lub bezpośrednio po jego wykonaniu, doprowadzają obronę do najwyższej gotowości w całym pasie armii, przewidując równocześnie możliwość rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia na innym, najmniej dogodnym dla broniących się wojsk kierunku.

Oceniając rezultaty kontrprzygotowania, bezpośrednio w czasie jego wykonywania, należy równocześnie oceniać możliwości i sposoby jak najbardziej racjonalnego wykorzystania jego skutków, zwłaszcza do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony.

Polecenia:

1. Przedstawić cele kontrprzygotowania i uzasadnić możliwości ich realizacji przez wojska armii.

2. Na podstawie doświadczeń z drugiej wojny światowej, zwłaszcza kontrprzygotowania wykonanego w nocy z 4 na 5 lipca 1943 r., omówić warunki, w jakich można wykonywać kontrprzygotowanie, oraz wyjaśnić, w jaki sposób należy zapewnić jego powodzenie.

3. Omówić sposób konkretyzacji przez dowódcę armii decyzji dotyczącej wykonania kontrprzygotowania oraz podać treść udokładnionej decyzji dowódcy.

4. Omówić i odpowiednio umotywić zadanie dowódcy i sztabu armii w czasie kontrprzygotowania.

5.4. Wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony

Wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony ma zarówno wiele stron dodatnich, które przemawiają za celowością jego realizacji jako jednego z zasadniczych elementów aktywności obrony, jak i niektóre strony ujemne, gdyż z terenu odpowiednio przygotowanego wprowadzamy wojska przed przedni skraj i wykonujemy uderzenie na stosunkowo silnego nieprzyjaciela. Dlatego też na temat uderzenia przed przedni skraj obrony ukształtowały się dwa przeciwstawne poglądy. Zwolennicy pierwszego uważają, że nie należy wykonywać żadnych uderzeń przed przedni skraj obrony, a jeżeli tak — to tylko w sytuacjach wyjątkowych. Zwolennicy zaś drugiego poglądu są zdania, że uderzenie przed przedni skraj obrony nie tylko znacznie zwiększa jej aktywność, lecz także umożliwia pełne wykorzystanie skutków uderzeń ogniowych wykonywanych w czasie kontrprzygotowania oraz całkowicie dezorganizuje działania nieprzyjaciela przynajmniej na kierunku takiego uderzenia.

Drugi pogląd jest bardziej racjonalny, chociaż nie w swej skrajnej formie. Nie zawsze bowiem będą warunki do wykonania skutecznego uderzenia przed przedni skraj obrony. Będzie to uzależnione przede wszystkim od konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej zwłaszcza tej, w której armia przechodzi do operacji obronnej, a ponadto od:

- przewidywanych skutków wykonanego kontrprzygotowania;
- możliwości nieprzyjaciela w zakresie użycia do przeciwdziałania odwodów, zwłaszcza korpuśnych, które nie zostały objęte kontrprzygotowaniem;
- warunków terenowych, głównie z punktu widzenia dogodności terenu do rozwinięcia czołgów i BWP oraz możliwości ich skutecznego działania;
- gotowości wojsk armii, które można użyć do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony bez naruszania trwałości obrony, zwłaszcza w głębi;
- czasu, jakim dysponuje dowódca i sztab armii oraz związek taktyczny, który przewiduje się użyć do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony.

W niektórych sytuacjach takie uderzenie może okazać się koniecznością, na przykład w celu zmiany przebiegu przedniego skraju obrony, ukształtowanego w rezultacie niekorzystnej sytuacji, w której armia przechodziła do obrony.

W warunkach wykonania głębokiego i silnego kontrprzygotowania, zwłaszcza z wykorzystaniem broni jądrowej, uderzenie przed przedni skraj może być wykonywane dla osiągnięcia bardziej zdecydowanych celów (załącznik nr 17), na przykład do wykorzystania skutków uderzeń ogniowych i rozbicia ocalałych wojsk nieprzyjaciela, uniemożliwienia im zorganizowanego odtwarzania zdolności bojowej oraz opanowania terenu objętego kontrprzygotowaniem lub wycofania się po wykonaniu zadania.

Niekiedy uderzenie przed przedni skraj obrony może być wykonane wspólnie z oddziałami (pododdziałami) przeznaczonymi do zniszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela lub stanowisk dowodzenia, węzłów łączności i środków „wojny elektronicznej” (załącznik nr 17). Pododdziały te działają metodą działań rajdowych. Dlatego też w czasie

uderzenia przed przedni skraj obrony mogą, a w wielu sytuacjach muszą, być wykorzystywane desanty powietrzne o charakterze taktycznym. Odpowiednio użyte desanty powietrzne nawet w niewielkiej sile (1—2 kompanie lub 1—2 bataliony), związane ściśle w swoim działaniu z wojskami wykonującymi uderzenie przed przedni skraj obrony oraz z uderzeniami śmigłowców szturmowych, mogą uzyskać duże rezultaty.

W ten sposób zorganizowane uderzenie przed przedni skraj obrony w swojej istocie powinno być podobne do działania powietrzno-łądowych zgrupowań uderzeniowych działających metodą rajdową.

Do takich działań skłania sytuacja operacyjno-taktyczna, w której armia przechodzi do obrony, zwłaszcza przewidując coraz bardziej rozwijający się dynamicznie przestrzenny i ogniskowy charakter współczesnych działań bojowych. Wskazuje na to taktyczna, a nawet operacyjna opłacalność tworzenia i działania zgrupowań o różnej konstrukcji strukturalnej, zdolnych do wykonania — zgodnie z zamiarem dowódcy armii dotyczącym rozegrania bitwy obronnej — zdecydowanego uderzenia przed przedni skraj obrony, niszczenia szczególnie ważnych obiektów nieprzyjaciela, przede wszystkim tych, które ocalały od ognia wykonywanego podczas kontrprzygotowania.

Potwierdzają tę tezę doświadczenia z wielu ćwiczeń, które wskazują, że łącząc możliwości uderzeniowe czołgów i BWP z walorami taktyczno-bojowymi śmigłowców szturmowych i desantów powietrznych, można uzyskać wysoce manewrowe, bardzo silne zgrupowanie uderzeniowe o charakterze lądowo-powietrznym, działające przede wszystkim metodą rajdową, zwielokrotniające skutki kontrprzygotowania.

Elementarnym jednak warunkiem wykonania tak zorganizowanego uderzenia przed przedni skraj obrony będzie właściwe sprecyzowanie celu tego uderzenia i odpowiednio do niego sprecyzowanie zadań dla wykonawców, dokładne zorganizowanie współdziałania, pełne zabezpieczenie bojowe działań wojsk, a także określenie czasu rozpoczęcia i trwania działania oraz czasu ewentualnego wycofania się po wykonaniu zadania lub po odpowiednim umocnieniu opanowanego terenu.

Jeżeli dążymy do tego, by kontrprzygotowanie było zaskoczeniem dla przeciwnika, to jeszcze większym dla niego zaskoczeniem musi być uderzenie przed przedni skraj obrony.

Nieoczekiwane lądowo-powietrzne uderzenie przed przedni skraj połączone z odpowiednim psychologicznym oddziaływaniem na wojska przeciwnika oraz z wykonaniem uderzeń środkami WRE przede wszystkim utrudni przeciwnikowi ustalenie właściwego charakteru działania obrońcy. W pierwszej chwili nieprzyjacielowi trudno będzie określić istotę i charakter rozpoczętego działania zaczepnego. W takiej sytuacji wpływ czynnika zaskoczenia i psychologiczne oddziaływanie na wojska przygotowujące się do natarcia mogą mieć istotne znaczenie dla osiągnięcia celu bitwy obronnej.

Na ogół uwzględnia się jedynie fizyczne straty przeciwnika spowodowane uderzeniami bronią jądrową. W małym stopniu natomiast bierze się pod uwagę skutki moralne i psychologiczne, które przecież w wielu wypadkach mogą znacznie zaważyć na rozwoju działań.

Jeżeli uderzenie przed przedni skraj zostanie wykonane bezpośrednio po kontrprzygotowaniu zwłaszcza z użyciem broni jądrowej, a ponadto obrońca osiągnie przy tym pełne zaskoczenie, to nawet nieliczne siły użyte do uderzenia mogą dla załamane go psychicznie nieprzyjaciela urosnąć do ogromnych rozmiarów.

Wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony jest związane z dużym ryzykiem „wyciągania” wojsk z przygotowanych pozycji obronnych. Dlatego też odpowiednie zabezpieczenie wykonania tego uderzenia powinno zmniejszać ryzyko do minimum.

Realność wykonania uderzenia przed przedni skraj będzie bezpośrednio uzależniona od skutków ogniowego oddziaływania na nieprzyjaciela oraz od możliwości wydzielenia z obrony odpowiednich związków taktycznych do uderzenia. Do uderzenia przed przedni skraj nie należy angażować sił broniących pierwszego pasa obrony. Do wykonania tego uderzenia wydziela się część sił drugiego rzutu armii. Siła i skład tych wojsk będą każdorazowo uzależnione od celu uderzenia przed przedni skraj obrony — najczęściej będzie to dywizja pancerna, a tylko w sytuacjach wyjątkowych — dwie dywizje.

Wojska wykonujące uderzenie przed przedni skraj obrony powinny działać bardzo śmiało i zdecydowanie, szeroko stosując manewr na polu walki i dążąc do jak najgłębszego włamania się w głąb ugrupowania nieprzyjaciela. Manewr powinien być przy tym bardzo prosty w swoich założeniach i nieoczekiwany dla nieprzyjaciela w wykonaniu, a główne uderzenie powinno być kierowane na najważniejsze obiekty przeciwnika. Umiejętne powiązanie działania czołgów, BWP i śmigłowców szturmowych z działaniem desantów taktycznych powinno nie tylko powodować fizyczne zniszczenia, lecz także w równym stopniu potęgować na tyłach nieprzyjaciela zamęt i dezorganizację.

Wojska przeznaczone do uderzenia przed przedni skraj obrony należy silnie wzmocnić pododdziałami broni przeciwpancernej i pododdziałami OPL z uwagi na możliwość podjęcia przez nieprzyjaciela przeciwdziałania, przede wszystkim przy użyciu lotnictwa i jednostek pancernych.

Związki i oddziały wykonujące uderzenie przed przedni skraj powinny być przygotowane do samodzielnego działania w bardzo skomplikowanej sytuacji bojowej.

Głębokość wykonania uderzenia przed przedni skraj będzie różna i uzależniona od celu postawionego wojskom wykonującym to uderzenie, od konkretnych warunków zabezpieczenia ich działania, a także od możliwości przeciwdziałania przeciwnika.

Przy średnich realnych możliwościach obrońcy uderzenie takie może być wykonane na głębokość maksimum jednego-dwóch dni działań zaczepnych wojsk, tj. 60—80 km.

Oczywiście wykonania uderzenia przed przedni skraj nie należy traktować jako reguły.

Przed powzięciem ostatecznej decyzji o uderzeniu przed przedni skraj należy m. in. przeanalizować następujące zagadnienia:

— czy uderzenie przed przedni skraj stanowi „opłacalne” przedsięwzięcie i w jakim stopniu „wyciągnięte” z obrony na przedpole związku taktyczne będą mogły wykorzystać efekt kontrprzygotowania oraz jaki cel zrealizują;

— czy wykonane kontrprzygotowanie zapewnia swobodę manewru wojskom działającym na przedpolu;

— jakie istnieją warunki przeciwdziałania przeciwnika i jaki wpływ może wywrzeć to przeciwdziałanie na uderzenie przed przedni skraj obrony;

— czy są siły i środki do odpowiedniego zabezpieczenia oddziałów wykonujących uderzenie przed przedni skraj obrony;

— w jakim stopniu warunki terenowe sprzyjają wykonaniu uderzenia przed przedni skraj obrony.

Umiejętne i w sprzyjających warunkach wykonane uderzenie przed przedni skraj w decydujący sposób zwiększy aktywność współczesnej obrony.

Polecenia:

1. Scharakteryzować sytuację i odpowiednio umotywić celowość wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony.

2. Przedstawić możliwości sił i środków, które mogą być użyte do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony.

5.5. Walka o utrzymanie taktycznej strefy obrony

Odparcie pierwszego uderzenia nieprzyjaciela i prowadzenie skutecznej walki o utrzymanie pierwszego pasa obrony stanowią najbardziej odpowiedzialny etap bitwy obronnej. W tym etapie zarówno nieprzyjaciel, jak i armia angażują bezpośrednio swoje główne siły lądowe i powietrzne.

W załamaniu natarcia głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela, wspólnie z głównymi siłami pierwszego rzutu, biorą udział:

- wojska OPL armii;
- artyleria dywizji drugiego rzutu;
- odwody armijne, zwłaszcza przeciwpancerne;
- część drugiego rzutu, a niekiedy w całości drugi rzut;
- siły i środki WRE;
- odwody frontu;
- lotnictwo będące w dyspozycji dowódcy frontu.

W warunkach działań z użyciem broni jądrowej uderzenia jądrowe będą wykonywane przez ABROT oraz dywizjony rakiet taktycznych z dywizji pierwszego i drugiego rzutu; front może również wykonywać uderzenia jądrowe swoimi środkami.

Po rozpoczęciu przez nieprzyjaciela natarcia zasadniczym celem broniących się wojsk pierwszego rzutu operacyjnego armii będzie wykorzystanie wszystkich rodzajów ognia — w ścisłym współdziałaniu z uderzeniami lotnictwa i śmigłowców szturmowych — oraz uruchomienie systemu zapór i niszczeń dla zadania maksymalnych strat głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu przeciwnika i uniemożliwienia mu przełamania przedniego skraju obrony. Równocześnie dowódca i sztab armii tak kierują walką, aby zmusić nieprzyjaciela do jak najszybszego wprowadzenia do niej drugich rzutów brygad i dywizji lub do zmiany kierunku działania głównych jego sił.

W tym celu do największego natężenia doprowadza się ogień przeciwpancerny zarówno środków rozmieszczonych w ugrupowaniu wojsk, jak i śmigłowców szturmowych i lotnictwa. Ogniem artylerii i lotnictwa wykonuje się uderzenia na pododdziały transporterów opancerzonych oraz ześrodkowuje się uderzenia do obezwładnienia odwodów i drugich rzutów, zwłaszcza w czasie przewidywanego ich wejścia do walki.

Uderzenie środkami WRE wykonuje się przede wszystkim w tych momentach, w których nieprzyjaciel powinien mieć ciągłość dowodzenia — a więc w czasie wykonywania manewru i wprowadzenia do walki drugich rzutów i odwodów.

W sytuacji włamania się nieprzyjaciela w ugrupowanie obrony pułków i dywizji pierwszego rzutu operacyjnego ich działanie powinno zmierzać do zatrzymania dalszego rozwijania natarcia w głąb obrony, wzbronienia poszerzenia odcinka włamania na kierunku skrzydeł i rozcięcia zwartości ugrupowania nacierających wojsk nieprzyjaciela. Odwody i drugie rzuty pułków i dywizji wykorzystuje się wówczas, gdy nieprzyjaciel wprowadził swoje odwody i drugie rzuty.

Główny wysiłek kieruje się przede wszystkim na te kierunki, na których nieprzyjaciel uzyskuje największe powodzenie. Uniemożliwiając na tych kierunkach rozwijanie natarcia w głąb, równocześnie wzbrania się podejścia — do rejonu największego powodzenia przeciwnika — świeżych sił, nie dopuszczając do ich połączenia się z desantem powietrznym. Szczególnym zadaniem w tym czasie będzie niszczenie SD nieprzyjaciela wszystkimi dostępnymi siłami i środkami.

Wytrwałość i siłę oporu pułków i dywizji pierwszego rzutu operacyjnego należy umiejętnie łączyć z aktywnością obrony, przejawiającą się przede wszystkim w wykonaniu kontrataków śmiałych, zdecydowanych i nieoczekiwanych dla nieprzyjaciela.

Podczas wykonywania kontrataków przez pułki i dywizje obowiązuje zasada ześrodkowania tych uderzeń w najczulsze miejsce ugrupowania nieprzyjaciela, ale wyprowadzające na tyły i skrzydła zasadniczego zgrupowania uderzeniowego.

Doświadczenia z okresu drugiej wojny światowej i wnioski z ćwiczeń prowadzonych współcześnie wskazują na to, że najlepsze rezultaty osiąga się wówczas, gdy równocześnie kontratakują bataliony drugiego rzutu pułków i pułki drugiego rzutu dywizji. Jeżeli nieprzyjaciel włamał się na styku dwóch dywizji, to dąży się do równoczesnego wykonania zbieżnych kontrataków drugimi rzutami obu tych dywizji, wspartych uderzeniami lotnictwa i śmigłowców szturmowych.

W czasie kontrataków przeciwko głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu mogą być użyte siły i środki, które znajdują się na kierunkach nie atakowanych.

Wykonywane jednocześnie kontrataki wspólnie przez dwie sąsiadujące ze sobą dywizje koordynuje zwykle dowódca i sztab armii, zapewniając odpowiednie wsparcie ogniowe. Na kierunku zaś największego włamania może być użyty armijny odwód przeciwpancerny i oddział zaporowy.

Kontrataki drugim rzutem pułków i dywizji najbardziej celowo jest wykonywać w warunkach nocnych i wówczas gdy uzyska się informacje, że nieprzyjaciel zmienia stanowiska ogniowe artylerii.

Jeżeli nieprzyjaciel uzyskał duże powodzenie, rozwija natarcie w szybkim tempie i na szerokim froncie, to może się okazać, że wykorzystanie drugich rzutów i odwodów pułku oraz dywizji pierwszego rzutu operacyjnego do kontrataków jest niecelowe. W takiej sytuacji uporczywa obrona na dogodnych rubieżach i w dogodnych rejonach, na przykład przy wykorzystaniu rejonów zabudowanych, może zapewnić niezbędne warunki do wykonania przeciwuderzenia armijnego.

Na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciel może wysadzić taktyczny, a nawet operacyjny desant powietrzny. Do bezzwłocznego niszczenia desantu powinny być użyte siły, które w danej sytuacji nie są związane w walce z głównym zgrupowaniem uderzeniowym przeciwnika.

Podczas zwalczania desantu obowiązuje zasada jak najszybszego jego zniszczenia, z jednoczesnym uniemożliwieniem mu zarówno umocnienia się w opanowanym terenie, jak i połączenia z siłami głównymi.

Do szybkiego zlokalizowania desantu, a następnie jego zwalczania szeroko mogą być stosowane śmigłowce szturmowe oraz desanty taktyczne (pododdziały przerzucane śmigłowcami do walki z desantem). W początkowym etapie mogą one patrolować i organizować posterunki obserwacyjne w celu ustalenia położenia nieprzyjaciela, blokowania dróg i opóźnienia działań. Desant taktyczny może być użyty również do zwalczania głównych sił desantu przeciwnika. Z chwilą, gdy główne siły desantu powietrznego nieprzyjaciela wylądowały i zostały zlokalizowane, a następnie obezwładnione uderzeniami ogniowymi, desant śmigłowcowy może być wysadzony bezpośrednio na opanowany przez przeciwnika obszar.

Ten sposób działań przeciwdesantowych zapewnia osiągnięcie maksymalnego zaskoczenia i zerwanie możliwości zorganizowanego połączenia się i skutecznego działania desantu nieprzyjaciela.

Należy uwzględnić, że dla rozpoznania nieprzyjaciela i ustalenia planu działania będzie zazwyczaj bardzo mało czasu. Z tego też względu, tak dalece jak to tylko będzie praktycznie możliwe, należy w okresie planowania obrony ocenić: obiekty, strefy lądowania oraz trasy przelotu desantu śmigłowcowego dla szybkiego wykonania uderzenia przeciwko desantowi nieprzyjaciela.

W czasie prowadzenia bitwy obronnej o utrzymanie pierwszego, głównego pasa obrony należy przywiązywać szczególną wagę do manewru ogniem, siłami i środkami. W obronie w warunkach konwencjonalnych, a niekiedy również przy użyciu broni jądrowej może wyniknąć konieczność śmiałego, graniczącego niekiedy z dużym ryzykiem, zdejmowania głównych sił oddziałów i związków taktycznych z kierunków, na których nieprzyjaciel nie wykazuje szczególnej aktywności i kierowania tych wojsk na kierunki zagrożone.

W czasie prowadzenia napiętej bitwy obronnej o utrzymanie pierwszego pasa obrony sztab armii zapewnia ciągłość i aktualizację współdziałania. Przejawia szczególną troskę o zachowanie ciągłości współdziałania dywizji pierwszego rzutu z lotnictwem i śmigłowcami szturmowymi. Tam, gdzie dokonano manewru sił z innych kierunków, tam współdziałanie organizuje równocześnie z przerzutem wojsk.

Doskonałym przykładem śmiałego i wysoce zorganizowanego manewru wojsk w obronie jest manewr w operacji pod Balatonem. Na przykład w obronie 57 armii Armii Radzieckiej w marcu 1945 r. w pas 64 korpusu piechoty, gdzie nieprzyjaciel wykonywał główne uderzenie, skierowano z innych odcinków około 650 dział i moździerzy. W bitwie obronnej 13 armii pod Kurskiem w lipcu 1943 r., w pas 307 dywizji piechoty zmanewrowano 12 pułków artylerii i brygadę ciężkich haubic.

W czasie manewru siłami i środkami należy uwzględnić realny czas w stosunku do możliwości działania nieprzyjaciela. Na przykład z doświadczeń wyniesionych z ćwiczeń wynika, że w celu wykonania manewru i zajęcia przez pułk drugiego rzutu dywizji przygotowanej rubieży obronnej trzeba 3—4 godziny, a rubieży nie przygotowanej — 5—6 godzin. Ogólny czas na organizację i wykonanie manewru dywizją drugiego rzutu armii lub głównymi siłami dywizji rozmieszczonej na kierunku pasywnego działania nieprzyjaciela oraz na zajęcie przez nią obrony w terenie nie przygotowanym wynosi 10—12 godzin, a w terenie odpowiednio przygotowanym — 5—6 godzin. Do wykonania manewru pułkiem artylerii na odległość 50—60 km z głębi lub ze skrzydła w pasie armii trzeba około 3—4 godzin. Niekiedy czasy te mogą być skrócone, zwłaszcza wówczas gdy manewr organizuje się zawczasu i właściwie jest on zabezpieczony.

W czasie walki o utrzymanie pierwszego pasa obrony istnieje możliwość dość dokładnego ustalenia głównego kierunku uderzenia nieprzyjaciela i dalszego rozwijania przez niego natarcia. W związku z tym dowódca i sztab armii wzmacniają obronę, przede wszystkim na tych kierunkach, na jakich nieprzyjaciel może rozwinąć powodzenie i przełamać obronę pierwszego pasa. Siłami drugiego rzutu i odwodów doskonalili się rozbudowę obrony, zwłaszcza na drugim pasie i pozycjach ryglowych. Często wyniknie konieczność wzmocnienia systemu zapór i niszczeń, szczególnie w obszarze między pierwszym a drugim pasem obrony. Równocześnie przewiduje się i odpowiednio przygotowuje manewr siłami z kierunków, na których natarcie nieprzyjaciela zostało załamane. Na tych kierunkach, na których udało się natarcie nieprzyjaciela tylko zatrzymać i istnieje możliwość jego wznowienia, dąży się do wzmocnienia obrony i uniemożliwienia przeciwnikowi manewru siłami na kierunku uzyskania przez niego największego powodzenia.

Polecenia:

1. Omówić i odpowiednio uzasadnić ilość sił i środków, które angażuje się do prowadzenia walki o utrzymanie pierwszego, głównego pasa obrony.

2. Wykorzystując doświadczenia z okresu drugiej wojny światowej, zwłaszcza przykłady z działań Armii Radzieckiej, scharakteryzować mo-

żliwości wykonania manewru z kierunków nie atakowanych na kierunki zagrożone oraz uzasadnić racjonalność takiego manewru.

3. Scharakteryzować rolę i zadanie dowódcy i sztabu armii w czasie walki o utrzymanie pierwszego, głównego pasa obrony.

4. Przedstawić możliwości zwalczania desantu nieprzyjaciela w walce o utrzymanie pierwszego pasa obrony.

5.6. Organizacja i wykonanie przeciwuderzenia w operacji obronnej armii

Zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela, któremu udało się przełamać pierwszy pas obrony, niszczy się uderzeniem lotnictwa, śmigłowców szturmowych, ogniem artylerii oraz uporczywą obroną pierwszego rzutu operacyjnego. W warunkach użycia broni jądrowej ześrodkowuje się na to zgrupowanie główny wysiłek uderzeń jądrowych. Wykorzystując działania bojowe pierwszego rzutu operacyjnego i skutki ognia, w tym także uderzeń jądrowych, siłami drugiego rzutu wykonuje się przeciwuderzenia na główne zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela rozwijającego natarcie.

Przypomnijmy, że w okresie drugiej wojny światowej przeciwuderzenia odegrały wyjątkowo ważną rolę w zwiększeniu aktywności obrony i zrealizowaniu jej celów. Już w pierwszym okresie wojny przeciwuderzenia wykonywane przez Armię Radziecką spełniały swoje zadanie, zadając nieprzyjacielowi duże straty i zmuszając go do zatrzymania działań zaczepnych na danym kierunku, na przykład przeciwuderzenie wykonane przez 11 armię Frontu Północno-Zachodniego w rejonie Sołycy (lipiec 1941 r.), 26 armii Frontu Południowo-Zachodniego w rejonie Biała Cerkiew (wrzesień 1941 r.) oraz przeciwuderzenia wykonywane pod Stalingradem w 1942 r.

W niektórych operacjach, w rezultacie wykonanego przeciwuderzenia, natarcie głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela zostało załamane i odtworzono pierwotne położenie armii. Takimi przykładami są przeciwuderzenia wykonane przez 33 armię Frontu Zachodniego w rejonie Narofomińsk (grudzień 1941 r.) i przeciwuderzenie 9 armii Frontu Zakaukaskiego (listopad 1942 r.).

Szczególnie zdecydowane cele stawiano przeciwuderzeniu w drugim okresie wojny. Na przykład w operacji kurskiej przeciwuderzenie wykonane 6 lipca 1943 r. w pasie 13 armii Frontu Centralnego zmusiło nieprzyjaciela do zaniechania natarcia na tym kierunku i zapewniło przejście sił głównych frontu do przeciwnatarcia.

Przeciwuderzenia wykonane we wrześniu 1944 r. w obronie 13 armii na przyczółku sandomierskim i w obronie 4 armii gwardii pod Bałatonem (w styczniu 1945 r.) nie tylko uniemożliwiły wojskom niemieckim przerwanie obrony wojsk radzieckich, lecz także w wyniku np. tego ostatniego zmuszono wojska 6 APanç SS do wycofania się i odtworzono utracony przedni skraj obrony.

Nie zawsze jednak wykonywane przeciwuderzenia osiągały swój cel, zwłaszcza wówczas, gdy decyzję do ich wykonania podejmowano bez pełnej znajomości sytuacji zarówno z punktu widzenia możliwości wojsk

nieprzyjaciela, jak i własnych. Wspomina o tym marszałek Związku Radzieckiego K. Rokossowski w swojej książce „Żołnierski obowiązek”.⁴²

Istota przeciwuderzenia polega na wykonaniu przez wojska rakietowe, artylerię, lotnictwo i śmigłowce szturmowe ześrodkowanych uderzeń na nieprzyjaciela z równoczesną maksymalną aktywnością działania wojsk walczących w bezpośredniej styczności oraz z wykonaniem uderzenia siłami drugiego rzutu operacyjnego armii dla osiągnięcia celu przeciwuderzenia.

We współczesnych warunkach przeciwuderzenie odpowiednio przygotowane i zabezpieczone może osiągnąć bardziej zdecydowany cel niż w okresie drugiej wojny światowej.

Celem więc przeciwuderzenia w operacji obronnej armii może być zniszczenie zgrupowania nieprzyjaciela, które włamało się w głąb ugrupowania operacyjnego, odtworzenie w całości lub w części pierwotnego położenia, a w sprzyjających warunkach — przejście do działań zaczepnych.

W warunkach niekorzystnych dla wojsk armii cel przeciwuderzenia może być ograniczony — na przykład tylko zadanie nieprzyjacielowi maksymalnych strat, zatrzymanie jego natarcia i stworzenie warunków do organizacji obrony w głębi lub do wykonania przeciwuderzenia przez siły frontu.

W zależności od konkretnej sytuacji celem przeciwuderzenia może być odblokowanie okrążonych wojsk armii, które bronią pierwszego pasa obrony, lub likwidacja groźby okrążenia części sił armii.

W każdej sytuacji o skuteczności przeciwuderzenia w znacznym stopniu będą decydować:

— realność celu, stawianego wojskom drugiego rzutu armii przeznaczonego do wykonania przeciwuderzenia;

— wszechstronne ogniowe zabezpieczenie rozwinięcia się wojsk wykonujących przeciwuderzenie oraz ich ogniowe wsparcie;⁴³

— uzyskanie lokalnej przewagi w powietrzu na kierunku wykonywanego przeciwuderzenia;

— uzyskanie zaskoczenia co do czasu i kierunku wykonania przeciwuderzenia;

— sprawna organizacja, zwłaszcza współdziałania;

— zintensyfikowanie aktywności i uporczywości wojsk, które prowadzą walkę z nieprzyjacielem w bezpośredniej styczności;

— określenie właściwego czasu rozpoczęcia przegrupowania drugiego rzutu na rubież rozwinięcia i wykonania uderzenia.

Przeciwuderzenie należy wykonywać wówczas, gdy ogólnie jest zachowana trwałość obrony, część sił pierwszego rzutu armii skutecznie utrzymuje swoje pozycje w jej głównym pasie, natarcie zaś nieprzyjaciela zostało zatrzymane przed drugim pasem obrony, a ponadto nie-

⁴² Konstanty Rokossowski, *Żołnierski obowiązek*, op. cit., s. 46 i 47.

⁴³ Należy podkreślić, że wojna izraelsko-arabska w 1973 r. „... obfitowała w kontrataki, które w wielu przypadkach wykonywano bez dostatecznego zabezpieczenia ze strony artylerii, lotnictwa i piechoty... To było główną przyczyną, że w czasie pierwszych czterech dni wojny armia izraelska straciła 550 czołgów z ogólnej liczby 900 czołgów utraconych w całej wojnie” — wg E. Wójcika, *Konflikt bliskowschodni. Aspekty militarne*. Warszawa 1975, s. 401.

przyjaciel w wyniku dotychczasowych walk poniósł znaczne straty i jego wysiłki udało się rozproszyć.

Najodpowiedniejszy do rozpoczęcia przeciwuderzenia będzie ten okres, w którym nieprzyjaciel przechodzi pewien kryzys, a do dalszego rozwijania skutecznego natarcia potrzebny mu czas na przegrupowanie.

Początek przeciwuderzenia powinien być zbieżny z przegrupowaniem taktycznych i operacyjno-taktycznych środków napadu jądrowego nieprzyjaciela oraz powinien nastąpić w okresie zmiany stanowisk ogniowych przez artylerię, a także wówczas, gdy przeciwnik wprowadził do bitwy drugie rzuty korpusów.

Niekiedy przeciwuderzenie armii może być wykonywane przed drugim pasem obrony w celu uniemożliwienia nieprzyjacielowi jego przełamania. Nie należy również wykluczać sytuacji, w której przeciwuderzenie zostanie wykonane w obronie drugiego pasa obrony, zwłaszcza wówczas, gdy zapewnia się w nim udział sił frontu oraz będzie wykonywane we współdziałaniu z wojskami wykonującymi przeciwuderzenie sąsiedniej armii.

Wykonanie przeciwuderzenia zbyt wcześnie może doprowadzić do tego, że nieprzyjaciel nie tylko zdoła je odeprzeć, lecz także uzyska możliwość skuteczniejszego rozwijania natarcia w głąb ugrupowania armii. Poza tym armia pozbywa się głównej siły uderzeniowej wówczas, gdy nieprzyjaciel nie został dostatecznie wyczerpany i zdeorganizowany.

Zbyt późne wykonanie przeciwuderzenia jest również niebezpieczne, gdyż po przetrwaniu sytuacji kryzysowej nieprzyjaciel może dokonać niezbędnych przegrupowań, a także uzyskać dodatkowe informacje w celu wykonania skutecznych uderzeń ogniowych, w tym także uderzeń jądrowych, wprowadzi do bitwy drugie rzuty lub odwody i rozwinię natarcie z nową siłą. Uzyskanie zaskoczenia w wykonaniu przeciwuderzenia jest trudne. Można jednak je osiągnąć przez:

- rozpoczęcie przeciwuderzenia w warunkach nocnych i na kierunku najmniej przez nieprzyjaciela oczekiwanym;
- wprowadzenie nieprzyjaciela w błąd co do czasu, siły i rubieży rozpoczęcia przeciwuderzenia;
- zamaskowanie wojsk rozpoczynających wyjście z rejonu wyjściowego na rubież rozwinięcia do wykonania uderzenia;
- pozorowanie wykonania przeciwuderzenia na innym kierunku (niż w rzeczywistości).

Rozpoczęcie przeciwuderzenia w nocy jest warunkiem wyjątkowo sprzyjającym uzyskaniu zaskoczenia, zwłaszcza spowodowaniu w zgrupowaniach wojsk nieprzyjaciela znacznej dezorganizacji. Należy bowiem uwzględnić, że wojska wykonujące przeciwuderzenie działają na własnym, uprzednio rozpoznanym i odpowiednio przygotowanym terenie, nieprzyjaciel zaś — w terenie dla niego mniej znanym.

Podjmując decyzję dotyczącą wykonania przeciwuderzenia w warunkach nocnych, całość problemów organizacyjnych z tym związanych należy rozstrzygać w warunkach dziennych.

Wykonanie przeciwuderzenia w nocy wymaga bowiem od dowódców i sztabów dużej sprawności organizacyjnej, zwłaszcza w zakresie organizacji współdziałania, i odpowiednio skutecznego zabezpieczenia działań wojsk, szczególnie podczas wykonywania uderzeń jądrowych.

W nocy uderzenia jądrowe wykonuje się zwykle na odwody i drugie rzuty nieprzyjaciela. Początkowe zaś uderzenie zgrupowania przeciwuderzającego powinno być wyjątkowo gwałtowne i nieoczekiwane.

Skuteczne oddziaływanie na psychikę nieprzyjaciela w warunkach nocnych może mieć większy wpływ i osiągnąć większe skutki niż uderzenie siłą związków taktycznych.

Podczas wykonywania przeciwuderzenia dużą wagę należy przywiązywać do właściwego wyboru kierunku głównego uderzenia.

Wybór kierunku głównego uderzenia będzie uzależniony od rodzaju sytuacji taktyczno-operacyjnej i głębokości oraz sił, jakie włamały się w głąb obrony armii. Jeżeli rozwój bitwy obronnej przebiega zgodnie z przewidywaniami, to najbardziej celowo jest zachować kierunek uderzenia i rubież rozwinięcia, ustalone w planie operacji. Każda zmiana kierunku i rubieży rozwinięcia pociąga za sobą konieczność wykonania dodatkowych prac organizacyjnych i zabezpieczających. Nie należy jednak wykluczać takich sytuacji, w których przeciwuderzenie będzie wykonane z zupełnie nieprzewidywanej rubieży i na innym — niż planowano — kierunku. Należy przewidywać, że czas na organizację i manewr drugim rzutem armii w celu wykonania przeciwuderzenia z przygotowanej rubieży wynosi 5—6 godzin, a z rubieży nie przygotowanej — 10—12 godzin.

W każdej sytuacji, podejmując decyzję o przeciwuderzeniu, należy uwzględniać konkretne warunki terenu, zwłaszcza jego deformację wynikającą z obustronnego użycia broni jądrowej i niekiedy powstałych stref zniszczeń i pożarów. Trzeba także brać pod uwagę działanie wojsk pozostających niekiedy w okrążeniu i uporczywie broniących się w głównym pasie obrony lub na pozycjach ryglowych.

Przeciwuderzenie można wykonywać całością sił drugiego rzutu armii na jednym kierunku lub na dwóch kierunkach zbieżnych w działaniu. Uderzenie na dwóch kierunkach jest bardziej skomplikowane z punktu widzenia organizacyjnego, lecz skuteczniejsze ze względu na zmuszenie nieprzyjaciela do rozproszenia jego sił. W razie wykonywania przeciwuderzenia na dwóch kierunkach jeden z nich powinien być główny.

Główne uderzenie najbardziej celowo jest wykonywać w najłabsze miejsce w ugrupowaniu operacyjnym nieprzyjaciela zwykle w skrzydło głównego zgrupowania nacierających wojsk. W warunkach użycia broni jądrowej lub skutecznego obezwładnienia głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela ogniem artylerii bądź uderzeniami lotnictwa przeciwuderzenie może być wykonane czołowo.⁴⁴ Oczywiście może zaistnieć taka sytuacja, w której uderzenie czołowe wykonuje się równocześnie z uderzeniem w skrzydło.

Wykonując główne uderzenie w skrzydło nacierającego nieprzyjaciela lub czołowo, należy dążyć do jak najszybszego wyjścia na jego tyły, do rejonu rozmieszczenia środków napadu jądrowego, SD dywizji i korpusów.

---

⁴⁴ Ciekawe rozważania na ten temat przedstawia G. F. Samojłowicz, K woprosu o kontruderach w sowriemiennych oboronitielnych operacijach. W: *Wojennaja Mysl* 1976, nr 6.

Jeśli nieprzyjaciel szybko rozwija działania zaczepne, wyprowadzając drugi rzut armii do przeciwuderzenia, równocześnie należy część jego sił pozostawić do obsadzenia drugiego pasa na kierunku, na którym nieprzyjaciel uzyskuje największe powodzenie. Na tym kierunku rozwija się lub przewiduje się do rozwinięcia odwody: przeciwpancerny i zaporowy.

W wykonywaniu przeciwuderzenia biorą udział wszystkie możliwe do wykorzystania siły armii, a niekiedy także frontu. Jeżeli istnieją możliwości, to dywizje prowadzące działania obronne wykonują kontrataki, uderzając przede wszystkim na tyły nieprzyjaciela. Dywizje, w których pasie rozwijają się i wykonują przeciwuderzenie wojska drugiego rzutu, zwykle przechodzą do zwrotu zaczepnego. (Model wykonania przeciwuderzenia armii przedstawiono w załączniku 18).

W zależności od głębokości wykonywanego przeciwuderzenia ugrupowanie dywizji biorących w nim udział może być jednorzutowe lub dwurzutowe. Jednorzutowe ugrupowanie w dywizjach stosuje się w warunkach wykonania zmasowanych uderzeń bronią jądrową na główne zgrupowanie wojsk nieprzyjaciela i przy stosunkowo niewielkiej jego głębokości (do 40—50 km). Jeżeli w drugim rzucie armii są dwie dywizje, to ugrupowanie zgrupowania przeciwuderzającego jest zwykle jednorzutowe; może być tworzony odwód ogólny. Szczególnie należy dążyć do wykonania maksymalnie silnego początkowego uderzenia, prowadzonego z maksymalnym napięciem sił fizycznych i psychicznych. Podczas wykonywania przeciwuderzenia szczególne zadania powinny spełniać środki walki radioelektronicznej.

Walka radioelektroniczna w tym czasie powinna zapewnić: „blokadę radiową” wojsk nieprzyjaciela, które się włamały w głąb obrony; skuteczną dezinformację radiową; naruszenie pracy środków łączności radiowej z wojskami raketowymi, artylerią i wojskami lądowymi przeciwnika oraz skuteczną osłonę własnych środków łączności.

Bardzo ważnym zadaniem walki radioelektronicznej będzie utrudnienie wykorzystania środków radioelektronicznych zapewniających współdziałanie wojsk, które włamały się w głąb obrony, z wojskami podchodzącymi z głębi oraz z lotnictwem. Równocześnie należy zapewnić ciągłość maskowania radioelektronicznego wojsk, które wychodzą z rejonów wyjściowych, ich przemarszu i rozwinięcia na rubieży wejścia do bitwy. Szczególną uwagę zwraca się na zapewnienie ciągłości ochrony własnych środków i systemów radiotechnicznych przed przeciwdziałaniem nieprzyjaciela. Walkę radioelektroniczną intensyfikuje się z chwilą podania sygnału do rozpoczęcia ruchu wojsk drugiego rzutu z rejonów rozmieszczenia. Prowadzi się ją zgodnie z ogólnie rozwijającą się sytuacją taktyczno-operacyjną.

Wszelkie przedsięwzięcia organizacyjne związane z wykonaniem przeciwuderzenia muszą być realizowane w wyjątkowo ograniczonym czasie, a zadania — z dużą precyzją przekazywane bezpośrednim wykonawcom. Dlatego też wypracowanie nowej decyzji do wykonania przeciwuderzenia lub udokładnienie (wniesienie niezbędnych korekt i zmian) decyzji powziętej uprzednio również odbywa się w ograniczonym czasie. W razie powzięcia decyzji (udokładnienia) przez dowódcę armii należy uwzględnić niezbędny czas na postawienie (sprecyzowanie) zadań wojskom oraz

na ich przygotowanie do działań, wliczając w to czas niezbędny na przemarsz i rozwinięcie wojsk na rubieży rozwinięcia.

W celu wykonania przeciwuderzenia dowódca armii ustala: skład, możliwości i położenie wojsk nieprzyjaciela, który włamał się w obronę armii, skład i położenie odwodów nieprzyjaciela oraz możliwości ich wprowadzenia do bitwy dla potęgowania natarcia, możliwości i sposoby działania głównych sił nieprzyjaciela oraz lotniczego ich wsparcia.

Podczas oceny sytuacji i działania własnych wojsk dowódca armii określa: ilość i możliwości środków ogniowych oddziaływania na nieprzyjaciela, zwłaszcza broni jądrowej; położenie wojsk armii i możliwości prowadzenia skutecznej walki obronnej przed przeciwuderzeniem i w czasie jego wykonywania oraz sposób wykorzystania ich działania w interesach przeciwuderzenia, położenie i możliwości użycia drugiego rzutu armii i odwodów do wykonania przeciwuderzenia; czas niezbędny na przemarsz i rozwinięcie się wojsk do wykonania przeciwuderzenia oraz na przemarsz i rozwinięcie się wojsk do wykonania uderzenia; zakres przedsięwzięć związanych z pełnym operacyjnym zabezpieczeniem przeciwuderzenia; ewentualne stosunki sił na kierunku przeciwuderzenia.

W decyzji dotyczącej przeciwuderzenia dowódca armii powinien określić:

— zgrupowanie wojsk nieprzyjaciela, które zostanie obezwładnione, zniszczone lub rozbite;

— cel przeciwuderzenia;

— skład i ugrupowanie wojsk biorących udział w przeciwuderzeniu, ich zadania i rubieże rozwinięcia oraz kierunki uderzeń, obiekty i czas wykonania uderzeń jądrowych;

— zadania lotnictwa i śmigłowców szturmowych;

— zadania artylerii i sposób ogniowego przygotowania i wsparcia przeciwuderzenia;

— zadania wojsk OPL;

— zadania wojsk pierwszego rzutu operacyjnego i odwodów armii;

— przedsięwzięcia operacyjnego zabezpieczenia działań;

— czas gotowości i rozpoczęcia przeciwuderzenia;

— zasadnicze problemy współdziałania i dowodzenia.

Po powzięciu (udokładnieniu) decyzji przez dowódcę armii, sztab armii powinien w jak najkrótszym czasie doprowadzić ją do bezpośrednich wykonawców. Zarówno dowódca, jak i sztab armii przejawiają szczególną troskę o dokładne i wszechstronne zorganizowanie współdziałania, którego konkretyzacja może się odbywać zarówno podczas przesuwania wojsk, jak i na rubieży ich rozwinięcia, a następnie podczas przeciwuderzenia.

Przeciwuderzenie w warunkach konwencjonalnych rozpoczyna się zwykle od nieoczekiwanego wykonania ogniowego przygotowania wówczas, gdy wojska armii podchodzą do rubieży rozwinięcia. Do wykonania ogniowego przygotowania gromadzi się artylerię w liczbie 50—60 dział i moździerzy na 1 km frontu. Czas trwania ogniowego przygotowania przeciwuderzenia może wynosić 30—40 minut. Niekiedy można uzyskać w ciągu 15—20 minut oczekiwane rezultaty odpowiedniego zniszczenia i obezwładnienia nieprzyjaciela. W warunkach jądrowych przeciwuderzenie rozpoczyna się zwykle w ślad za uderzeniami bronią jądrową, lotnictwem, śmigłowcami szturmowymi i artylerią. Wojska podchodzące

do rubieży rozwinięcia rozwijają się i z marszu wykonują gwałtowne oraz bardzo silne uderzenie. W niektórych sytuacjach rozpoczęcie przeciwuderzenia przyjmie formę bojów spotkaniowych lub bitwy spotkaniowej. W tym wypadku szczególnie ostro i w sposób napięty będzie przebiegać walka o uchwycenie inicjatywy. Szybkość, zdecydowanie i silna wola oraz wysoki stan polityczno-moralny wojsk w znacznym stopniu będą decydowały o uchwyceniu inicjatywy i skutecznym rozwinięciu przeciwuderzenia.

Podczas wychodzenia wojsk na rubież rozwinięcia i ich rozwijania się do przeciwuderzenia nieprzyjaciel może wykonać na nie uderzenia jądrowe lub wysadzić desant powietrzny. W tych warunkach ocalałe wojska nie przerywają marszu lub rozwinięcia i wejścia do bitwy, lecz wykonują uprzednio postawione im zadania. Dowódca armii i sztab bezwzględnie organizują odtworzenie dowodzenia i likwidację skutków uderzeń jądrowych, dokonują niezbędnych przegrupowań lub manewru w celu wzmocnienia siły uderzenia wojsk, które przeszły do przeciwuderzenia.

Podczas rozwijania natarcia przez przeciwuderzające wojska dowódca i sztab armii śledzą uważnie rozwój sytuacji, wykorzystując powodzenie do szybkiego wyjścia na skrzydła i tyły przeciwnika. Jeżeli jest to konieczne, dokonują manewru dla spotęgowania siły uderzenia na tych kierunkach, które będą sprzyjać osiągnięciu celu przeciwuderzenia.

W zależności od uzyskanych wyników przeciwuderzenie może być zakończone:

a) przejściem wojsk wykonujących przeciwuderzenie do obrony odtworzonego położenia. Drugi rzut armii (odwód) tworzy się z sił, które dotychczas broniły głównego pasa. W tej sytuacji niezbędne będzie dokonanie odpowiednich przegrupowań, odtworzenie systemu ognia i systemu zapór inżynierskich oraz uporządkowanie struktury obrony;

b) przejściem do działań zaczepnych, zwłaszcza wówczas, gdy armia uzyskała zdecydowane powodzenie, a front ma możliwość odpowiedniego uzupełnienia strat w armii lub podporządkowania jej świeżych sił i środków.

Ponadto po rozbiciu i zlikwidowaniu nieprzyjaciela armia może przejść do drugiego rzutu frontu. Najbardziej jednak typową sytuacją będzie przejście armii z operacji obronnej do operacji zaczepnej.

Polecenia:

1. Przedstawić graficznie i scharakteryzować sytuację taktyczno-operacyjną, w której najkorzystniej jest wykonywać przeciwuderzenie armii, oraz uzasadnić — dlaczego.

2. Omówić, w jaki sposób może być uzyskane zaškoczenie podczas wykonywania przeciwuderzenia armii.

3. Przedstawić graficznie i omówić sposób wykonania przeciwuderzenia.

4. Scharakteryzować główne problemy, które powinien rozstrzygnąć dowódca i sztab armii w czasie przeciwuderzenia.

5. Uzasadnić dlaczego należy dążyć do wykonania przeciwuderzenia w najsłabsze miejsce w ugrupowaniu operacyjnym nieprzyjaciela.

5.7. Prowadzenie działań bojowych w głębi obrony armii

W sytuacji, gdy w całym pasie obrony armii nieprzyjaciel uzyskał zdecydowaną przewagę w siłach i w szybkim tempie rozwija natarcie, bardziej celowo jest nie wykonywać przeciwuderzenia. Drugi rzut zamiast wykonywać przeciwuderzenie zostanie skierowany do zajęcia obrony na drugim pasie. Niewykluczone, że na skrzydłach głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela zaistnieją warunki do wykonania kontrataków o ograniczonym zasięgu.

Przeciwuderzenie armii może być wykonane w czasie napiętej bitwy obronnej na drugim pasie, zwłaszcza wówczas, gdy front wzmocni armie świeżymi siłami.

W warunkach włamania się wojsk nieprzyjaciela w obronę drugiego pasa i dysponowania przez niego świeżymi siłami, które może wprowadzić do bitwy, głównym zadaniem armii będzie zatrzymanie lub tylko zahamowanie tempa natarcia przeciwnika, spowodowanie maksymalnych strat, odizolowanie sił, które wlały się w przestrzeń operacyjną armii, od sił podchodzących z głębi oraz od baz i urządzeń logistycznych. Na zagrożone kierunki wysuwa się odwody przeciwpancerne armijne i dywizji dotychczas stanowiące drugi rzut armii. Uderzenia lotnictwa, śmigłowców i artylerii ześrodkowuje się przede wszystkim na najważniejszych obiektach przeciwnika — najbardziej zagrażających przełamaniu drugiego pasa.

Wzmacniając obronę drugiego pasa na głównym kierunku uderzenia nieprzyjaciela równocześnie przygotowuje się do obrony na trzecim pasie. W celu ograniczenia swobody manewru nieprzyjaciela i zahamowania tempa jego natarcia szeroko wykorzystuje się minowanie, a tam gdzie to jest niezbędne — niszczenia.

Równocześnie dowódca armii dąży do zorganizowania odwodu ogólnowojskowego, zwłaszcza z tych wojsk, które zostały rozbite w pierwszym pasie lub znajdują się na kierunkach pasywnych. Stawia dodatkowe zadania obsadzenia pozycji ryglowych i organizuje system ognia odpowiadającego ukształtowanemu zarysowi linii frontu. Jednostki, które znalazły się w okrążeniu, prowadzą uporczywą obronę, wiążąc jak największe siły nieprzyjaciela. Każdą próbę wymanewrowania sił nieprzyjaciela — dotychczas zaangażowanych w blokowaniu i niszczeniu okrążonych wojsk — wykorzystuje się do aktywnego uderzenia na tyły wojsk przeciwnika. Dowódca armii wspiera działanie wojsk pozostających w okrążeniu, zwłaszcza przez uzupełnienie ich zapasów materiałowych i ewakuację rannych. Niekiedy wojskom armii, które pozostały w okrążeniu, może być postawione zadanie wyjścia z niego lub:

- prowadzenia działań w rozproszeniu;
- wykonywania zadań o charakterze dywersyjnym i rozpoznawczym;
- prowadzenia działań zwartymi oddziałami metodą działań rajdowych.

Głównym zadaniem sztabu armii jest umiejętne łączenie wysiłków wojsk prowadzących walkę w okrążeniu na tyłach i skrzydłach głównego zgrupowania uderzeniowego wojsk nieprzyjaciela w celu osłabienia jego siły uderzenia, rozproszenia wysiłków oraz uniemożliwienia skutecznego rozwinięcia natarcia na nowych kierunkach.

Ważnym elementem bitwy obronnej o utrzymanie drugiego pasa obrony jest skuteczne i szybkie zwalczanie desantów powietrznych, a na kierunku nadmorskim — morskich.

W każdej sytuacji, zwłaszcza w warunkach użycia broni jądrowej, należy zapewniać niezbędne warunki do odpowiednio zabezpieczonego rozmieszczenia ABROT i dywizjonów rakiet taktycznych oraz racjonalne wykorzystanie ich możliwości ogniowych.

Bron jądrową stosuje się tylko na najważniejsze, dobrze rozpoznane obiekty nieprzyjaciela. Jeśli z głębi podchodzą odwoły nieprzyjaciela, mogą być wykonywane naziemne uderzenia jądrowe w celu izolacji jego wojsk, które włączyły się w głąb ugrupowania armii.

W czasie włączania się wojsk nieprzyjaciela w drugi pas obrony dowódcy dywizji, którzy organizują obronę na tym pasie, za zgodą dowódcy armii wykonują kontrataki, uniemożliwiając nacierającym wojskom rozwijanie natarcia w głąb ich ugrupowania.

W sytuacji, gdy nieprzyjaciel włączył się w głąb drugiego pasa obrony, dowódca armii — ograniczając możliwość dalszego rozprzestrzeniania się nieprzyjaciela — dąży do utrzymania przede wszystkim tych rejonów i obiektów terenowych, które zapewnią dogodne warunki do wykonania przeciwuderzenia frontu. W przeciwuderzeniu frontu dowódca armii zapewnia udział jak największej ilości sił i środków armii.

Polecenia:

1. Scharakteryzować warunki oraz możliwości organizacji i prowadzenia bitwy obronnej na drugim pasie obrony armii.
2. Wymienić zadania sztabu armii w czasie bitwy obronnej na drugim pasie i scharakteryzować możliwości ich wykonania.

5.8. Przejście armii z operacji obronnej do operacji zaczepnej

Zorganizowane przejście z operacji obronnej do operacji zaczepnej wymaga umiejętnego zaplanowania i wszechstronnego zabezpieczenia opracowanych planów w warunkach prowadzenia napiętej bitwy obronnej. Jest to wyjątkowo trudne i złożone przedsięwzięcie w pracy dowódców i sztabów wszystkich szczebli dowodzenia oraz w działaniu bojowym wojsk. Wybór odpowiedniego momentu przejścia do działań zaczepnych będzie uzależniony od wielu czynników, zwłaszcza od skuteczności obrony oraz od charakteru działań prowadzonych przez sąsiadów, a także od sytuacji w powietrzu.

Przejście do działań zaczepnych może nastąpić po osiągnięciu celu przeciwuderzenia lub wtedy, gdy jego wykonanie będzie włączone do zadania bliższego armii. Rozpoczęcie więc działań zaczepnych można przewidywać po załamaniu natarcia przeciwnika lub w czasie jego trwania, jednak po uprzednim zdziśiatkowaniu głównego zgrupowania, wzbronieniu podejścia świeżych sił z głębi (izolacja pola walki), sparaliżowaniu systemu dowodzenia oraz po zapewnieniu przewagi umożliwiającej przejście do natarcia, przynajmniej na wybranym kierunku, a także lokalnej przewagi w powietrzu.

Wymaga to wszystko — prócz walki o inicjatywę operacyjną — również odpowiedniego przygotowania niezbędnych sił i środków przeznaczonych nie tylko do odtworzenia przedniego skraju obrony, lecz także rozwinięcia natarcia na głębokość 100—150 km, tj. na głębokość zadania bliższego armii. Podczas przechodzenia z obrony do natarcia mniejszymi liczebnie siłami lub równymi w stosunku do sił głównego zgrupowania nieprzyjaciela należy dążyć do zapewnienia przewagi w toku działań.

Szczególnie ważnym zadaniem będzie umiejętne powiązanie walki o przewagę nad przeciwnikiem na wybranym kierunku (kierunkach) z walką o lokalną przewagę w powietrzu, której główny ciężar będzie spoczywać przede wszystkim na dowództwie frontu.

Oczywiście na wybranym, głównym kierunku uderzenia zgrupowanie uderzeniowe armii powinno mieć niezbędną przewagę. Brak przewagi ilościowej, zwłaszcza w początkowym okresie, należy rekompensować przewagą osiągniętą przez uzyskanie zaskoczenia, zwłaszcza w wyniku: wykonania maksymalnie ześrodkowanych uderzeń jądrowych (lub tylko uderzeń ogniowych — w warunkach konwencjonalnych) na najważniejsze obiekty przeciwnika, umiejętnego wykorzystania przez zgrupowanie uderzeniowe armii skutków uderzeń ogniowych, szerokiego stosowania manewru, umiejętnego wykorzystania warunków terenowych; należy przy tym dążyć do uzyskania przewagi w dowodzeniu, inicjatywie, w aktywności działań oraz w szybkim wychodzeniu na tyły i skrzydła nacierającego nieprzyjaciela. Wojskom armii przechodzącym z operacji obronnej do zaczepnej może być postawiony cel ograniczony, podobnie jak to miało miejsce w ćwiczeniu „Lato-78”, w operacji prowadzonej przez 7 armię. Armia ta bowiem została wykorzystana do okrążenia i likwidacji głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela.

Potęgowanie⁴⁵ rozpoczętego uderzenia wymaga wprowadzenia do bitwy świeżych sił. Mogą to być związki taktyczne z odvodu frontu lub wprowadzone przez manewr z innych kierunków. Niemniej jednak podejmuje się wówczas ryzyko ich znacznego osłabienia. Ogromny wpływ na skuteczność rozpoczętego i prowadzonego natarcia wojsk armii będą wywierać: działania sąsiadów — zwłaszcza na tych kierunkach, na których rozwijają działania zaczepne — lotnicze wsparcie, wykorzystanie taktycznych desantów powietrznych, wysadzanych tam, gdzie ograniczy się maksymalnie możliwości manewru przeciwnika oraz wykonanie uderzeń powietrzno-lądowych zgrupowań uderzeniowych, a także zorganizowanie i wysłanie manewrowej grupy operacyjnej. Należy przewidywać, że jednocześnie z przejściem do działań zaczepnych walka będzie prowadzona w sposób niezwykle dynamiczny, gdyż na niektórych kierunkach nieprzyjaciel może jeszcze rozwijać natarcie, na innych zaś — będzie przechodzić do obrony. W związku z tym wynika konieczność — o czym najczęściej się zapomina — należytego ubezpieczenia skrzydeł, które będą zwykle odsłonięte. Dlatego też dowódca armii, potęgując uderzenie, zwłaszcza na kierunku głównego uderzenia, powinien dysponować niezbędnymi odwodami do odpierania ewentualnych skrzydłowych uderzeń przeciwnika.

W czasie przechodzenia z obrony do działań zaczepnych problemy

---

⁴⁵ J. Riezniak, Usłowija naraszcziwaniya bojowych wozmożnosti wojsk. W: Wojennaja Mysl 1974, nr 6.

operacyjnego i bojowego zabezpieczenia działań oraz organizacja i zapewnienie ciągłości współdziałania powinny stanowić jedno z głównych zadań dowództwa i sztabu armii oraz dywizji.

Zgrupowanie uderzeniowe armii — rozwijające natarcie — powinno dążyć do jak najgłębszego rozcięcia głównego zgrupowania wojsk nieprzyjaciela, wyjścia na jego tyły, ograniczenia swobody manewru i odizolowania sił głównych od zaplecza. Jeżeli przeciwnik przejdzie do obrony dogodnej rubieży i nie ma możliwości jej obejścia, to organizuje się przełamanie, dążąc do ataku z marszu.

Specyfika przejścia z obrony do działań zaczepnych powoduje, że w ich rozwijaniu będą obowiązywać założenia i zasady takie same jak w operacji zaczepnej.

Polecenia:

1. Scharakteryzować warunki, w jakich armia może przejść z operacji obronnej do zaczepnej oraz wymienić sposoby tworzenia zgrupowania uderzeniowego armii.

2. Omówić możliwości organizacji operacji zaczepnej w czasie operacji obronnej.

5.9. Właściwości zabezpieczenia gotowości przejścia wojsk armii do działań obronnych z użyciem broni jądrowej.

W czasie operacji obronnej prowadzonej w warunkach konwencjonalnych jednym z ogromnie ważnych zadań wojsk armii jest wykrywanie i bezzwłoczne niszczenie środków napadu jądrowego nieprzyjaciela, jego składów amunicji jądrowej oraz wszelkich urządzeń ułatwiających możliwość skutecznego wykorzystania tej broni. Ciągłe zwalczanie środków napadu jądrowego nieprzyjaciela jest konieczne dlatego, aby — z chwilą przejścia do działań z użyciem broni jądrowej — w maksymalnym stopniu ograniczyć i znacznie zmniejszyć jego możliwości wykonania zmasowanego natarcia jądrowego. Zasady zwalczania środków jądrowych przeciwnika w obronie są podobne do tych, które obowiązują w natarciu.⁴⁶

Równocześnie ze zwalczaniem środków napadu jądrowego nieprzyjaciela zapewnia się utrzymywanie własnych środków w ciągłej gotowości do udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu.

Gotowość tę zapewnia się w rezultacie nieustannej konkretyzacji zadań dla dywizjonów rakiet taktycznych, a także armijnej brygady rakiet operacyjno-taktycznych, oraz nieprzerwanego prowadzenia rozpoznania środków napadu jądrowego przeciwnika.

Należy również uwzględniać sytuację, w której udział armii w pierwszym uderzeniu może nastąpić bezzwłocznie, na sygnał, bez oczekiwania na kolejne osiągnięcie wyższych stopni gotowości przez wojska raketowe. Wówczas udział w pierwszym uderzeniu jądrowym wezmą tylko te środki, które już osiągnęły gotowość do wykonania uderzeń jądrowych.

⁴⁶ Operacja zaczepna armii, op. cit., s. 120, 122.

Z takiej sytuacji wynika dodatkowe zadanie śledzenia obiektów uderzeń jądrowych oraz odpowiednich zabiegów utrzymywania środków napadu jądrowego armii w wymaganym stopniu gotowości.

Oprócz wykrycia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela rozpoznaniu armii stawia się wyjątkowo odpowiedzialne zadanie — wykrycia we właściwym czasie symptomów świadczących o przygotowaniach przeciwnika do użycia broni jądrowej.

Oczywiście dowództwo i sztab armii oraz szefostwo wojsk rakietowych i artylerii czynią wszystko, aby ukryć przed rozpoznaniem nieprzyjaciela rozmieszczenie dywizjonów rakiet taktycznych, armijnej brygady rakietowej oraz bazy rakietowo-technicznej. Równocześnie nieustannie rozbudowuje się pod względem inżynierskim pozycje rejonu i stanowiska startowe, zachowując przy tym wysoką dyscyplinę maskowania bezpośredniego i operacyjnego, ożywiając równocześnie rejonu pozorne.

W czasie bitwy obronnej, po wykryciu symptomów przygotowań nieprzyjaciela do użycia broni jądrowej, intensyfikuje się walkę z rozpoznaniem nieprzyjaciela, wzmacnia gotowość zarówno wojsk rakietowych, jak i obrony przed bronią masowego rażenia. Ocenia się warunki zachowania bezpieczeństwa własnych wojsk zarówno przed, jak i w czasie udziału armii w pierwszym uderzeniu frontu. Ponadto kontroluje się gotowość sił i środków, które powinny w pierwszej kolejności wziąć udział w wykorzystaniu skutków uderzeń jądrowych, w odtwarzaniu gotowości i w likwidacji skutków uderzeń jądrowych nieprzyjaciela.

Na każdym etapie przygotowania i prowadzenia operacji obronnej szczególnie wysoką rangę nadaje się przedsięwzięciom zapewniającym żywotność własnych środków napadu jądrowego i optymalne ich wykorzystanie. W tym celu należy:

- opracować plan osłony i ochrony ABROT i drt;
- przewidzieć manewr przeciwatomowy sił i środków napadu jądrowego;
- określić przedsięwzięcia maskowania bezpośredniego i operacyjnego;
- opracować mapę prognozowanych skutków uderzeń jądrowych nieprzyjaciela na wojska armii i własnych środków na wojska przeciwnika;
- zapewnić ciągłość systemu rozpoznania i dowodzenia armii.

Należy również przygotować odpowiednie siły i środki przeznaczone do wykorzystania skutków uderzeń jądrowych w ślad za ich wykonaniem. Wykorzystanie własnych uderzeń jądrowych trzeba przewidywać z góry i planować, przygotowując jednocześnie specjalne pododdziały i oddziały. Należy je odpowiednio grupować, osłaniać i zabezpieczać, aby mogły bezzwłocznie wykonać uderzenie po uderzeniach jądrowych, uniemożliwiając nieprzyjacielowi zorganizowanie odtworzenia gotowości i zdolności bojowej wojsk, a nawet prowadzić w jego ugrupowaniu działania rajdowe.

Zasady działania dowództwa i sztabu armii w okresie przejściowym — od warunków zagrożenia do warunków obustronnego użycia broni jądrowej — oraz udział armii w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu będą podobne do tych, które obowiązują w operacji zaczepnej.⁴⁷

⁴⁷ Operacja zaczepna armii, ibidem, s. od 122 do 130.

Polecenia:

1. Przedstawić i uzasadnić możliwości zapewnienia gotowości przejścia wojsk armii do działań obronnych z użyciem broni jądrowej.
2. Uzasadnić konieczność i podać sposoby zapewnienia żywotności własnych środków napadu jądrowego.

6. WŁASCIWOSCI ZAPEWNIENIA ODPORNOŚCI WOJSK W OPERACJI OBRONNEJ ARMII W WARUNKACH UŻYCIA BRONI JĄDROWEJ

W walce o przewagę nad nieprzyjacielem w operacji obronnej armii ogromną rolę odgrywać będzie zachowanie odporności wojsk, zwłaszcza na uderzenia ogniowe nieprzyjaciela (głównie bronią jądrową).

Zachowanie odporności wojsk wymaga realizacji kompleksu różnorodnych przedsięwzięć natury technicznej, organizacyjnej i wykonawczej, zapewniających utrzymanie wojsk na wymaganym poziomie zdolności bojowej, a co za tym idzie — wykonanie zadań bojowych w wyznaczonym czasie i przy minimalnych stratach własnych.

Przedsięwzięcia organizacyjne i wykonawcze realizuje się zawczasu i w toku działań bojowych w celu wykluczenia lub maksymalnego obniżenia strat od możliwych uderzeń jądrowych nieprzyjaciela, szybkiej likwidacji ich skutków i zapewnienia wojskom zdolności bojowej do wykonywania zadań bojowych.

Problem kompleksowego traktowania odporności wojsk został podjęty w ćwiczeniu „Lato-78”. W czasie omawiania tego ćwiczenia minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski stwierdził m. in., że:

„Uzyskane doświadczenia wskazują, że odporność wojsk zapewnić można tylko przez zespolenie różnorodnych czynności — od najprostszej osłony do maskowania operacyjnego, od zwykłego samookopywania się do wyrafinowanej technologicznie radioelektroniki, od obrony przeciwpancernej, przeciwlotniczej, przeciwchemicznej i OPBMAR do pełnego wykorzystania możliwości manewrowych współczesnych wojsk”.⁴⁸

Zachowanie odporności wojsk nie może więc stanowić jednorazowego aktu w działalności dowódców i oficerów sztabu; jest to proces ciągły polegający na systematycznym realizowaniu różnorodnych przedsięwzięć, które można i należy ujmować systemowo. Kształtowanie odporności wojsk rozpoczyna się od kształtowania odporności psychofizycznej żołnierza w celu zmniejszenia jego wrażliwości lub osłabienia reakcji na wszelkiego rodzaju bodźce zakłócające sprawne działanie nawet w najtrudniejszych sytuacjach. Ważne znaczenie dla zapewnienia odporności wojsk ma doskonalenie techniki bojowej i uzbrojenia oraz struktury

⁴⁸ Omówienie ćwiczenia „Lato-78” przez ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, op. cit., s. 28.

organizacyjnej wojsk w kierunku zwiększenia ich możliwości w zakresie wykonywania zadań bojowych w warunkach powstawania wysokich strat w stanie osobowym, technice i sprzęcie bojowym. Szczególne jednak znaczenie dla zachowania odporności wojsk ma realizacja przedsięwzięć natury operacyjno-taktycznej. We współczesnych warunkach każdy dowódca i oficer sztabu w okresie przygotowania i prowadzenia walki i operacji powinien uwzględniać konieczność realizacji całego kompleksu przedsięwzięć, które będą sprzyjać zachowaniu odporności wojsk na uderzenia nieprzyjaciela.

Obrona w swej istocie stwarza naturalne warunki dla zachowania odporności wojsk. Wykorzystanie bowiem obronnych właściwości terenu i inżynierskiej rozbudowy obrony przyczynia się do zmniejszenia wrażliwości wojsk na uderzenia, zwłaszcza ogniowe, nieprzyjaciela. Obrona stwarza warunki skutecznego przeciwstawienia się mniejszymi liczebnie siłami silniejszemu liczebnie przeciwnikowi.

W tym celu realizuje się szereg przedsięwzięć, zwłaszcza natury taktyczno-operacyjnej, które — zapewniając zachowanie odporności wojsk — zwiększają ich zdolność bojową i potęgują możliwości skutecznego przeciwdziałania nacierającym wojskom nieprzyjaciela.

Do głównych przedsięwzięć operacyjno-taktycznych zapewniających odporność wojsk w operacji obronnej armii, przede wszystkim na uderzenia jądrowe nieprzyjaciela, należy zaliczyć:

- operacyjne i bojowe zabezpieczenie działań wojsk;
- kształtowanie wysokiego stanu moralno-politycznego i dyscypliny oraz zapewnienie odporności psychofizycznej żołnierzy;
- aktywne zwalczanie sił i środków rozpoznania nieprzyjaciela oraz środków napadu jądrowego;
- ciągłą gotowość i sprawnie działający system powiadamiania i alarmowania zapewniający uprzedzenie wojsk we właściwym czasie o niebezpieczeństwie użycia przez nieprzyjaciela broni jądrowej, a także o jej użyciu;
- odpowiednie rozśrodkowanie sił i środków oraz poszczególnych elementów ugrupowania bojowego i operacyjnego armii;
- inżynierską rozbudowę obrony wykonywaną przez wszystkie rodzaje wojsk i pododdziały wojsk inżynierskich użytych przede wszystkim do realizacji tych prac, których nie są w stanie wykonać pododdziały innych rodzajów wojsk;
- maskowanie i wykorzystywanie obronnych właściwości terenu;
- manewr sił i środków oraz elementów ugrupowania bojowego i operacyjnego;
- zwiększanie odporności systemu dowodzenia wojskami armii;
- sprawne odtwarzanie zdolności bojowej wojsk po wykonaniu przez nieprzyjaciela uderzeń jądrowych.

Są to przedsięwzięcia powszechnie znane i realizowane zarówno w działaniach obronnych, jak i zaczepnych, dlatego też zostaną rozpatrzone tylko niektóre z nich.

Z wielu bowiem wymienionych przedsięwzięć szczególną rolę odgrywa zachowanie odpowiedniego rozśrodkowania wojsk w obronie, zwłaszcza w warunkach przejścia do obrony w toku natarcia. W tych warunkach wielkie znaczenie należy przywiązywać do właściwego wyznaczenia pasów i rejonów obrony dla związków taktycznych i oddziałów pierw-

szego rzutu armii oraz rejonów rozmieszczenia armijnej brygady rakiet operacyjno-taktycznych, sił i środków OPL, dywizjonów rakiet taktycznych oraz wojsk drugiego rzutu i odwodów. Dywizja w obronie, zwłaszcza na głównym kierunku uderzenia nieprzyjaciela, działa w pasie 30 km wzdłuż frontu i 25 km w głąb (pułk 10 na 12 km), czyli zajmuje obszar 750 km² (pułk 120 km²). Na kierunku drugorzędym dywizja może otrzymać pas do obrony 40—60 km wzdłuż frontu i 25 km w głąb, czyli organizuje obronę na obszarze 1000—1500 km² (pułk 180—240 km²). Niekiedy dywizja przechodząc do obrony organizuje pozycję przednią, co przyczynia się do jeszcze większego rozśrodkowania wojsk. Zachowując ogólne rozśrodkowanie, należy równocześnie zachować odpowiednią zwartość pododdziałów i oddziałów do prowadzenia skutecznej walki przy zapewnieniu optymalnego wykorzystania posiadanych sił i środków ogniowych.

W tym celu pomiędzy pododdziałami i oddziałami zajmującymi obronę należy zachować odpowiednie odległości (odstępny), osłonięte ogniem i zaporami inżynieryjnymi. Zasadniczym wymaganiem w tym względzie jest takie rozśrodkowanie, rozmieszczenie ugrupowania bojowego i operacyjnego oraz sił i środków, aby od jednego uderzenia bomby jądrowej małego kalibru nie uległy równoczesnemu zniszczeniu dwa plutonowe punkty oporu, a od uderzenia średniej mocy — dwa kompanijne punkty oporu.

Odległość pomiędzy poszczególnymi pozycjami powinna być taka, aby jednym uderzeniem jądrowym średniego kalibru nie zostały równocześnie porażone dwa bataliony rozmieszczone na dwóch równoległych do siebie pozycjach. Jeżeli między pozycjami rozmieszcza się artylerię lub inne środki ogniowe, to one również nie mogą być porażone równocześnie z broniącymi się pododdziałami. Wymaganie to zostanie spełnione, gdy odległość między pozycjami wyniesie 4—6 km (porażenie siły żywej znajdującej się w odkrytych urządzeniach fortyfikacyjnych wybuchem jądrowym średniego kalibru może nastąpić przeciętnie w odległości do 2 km od punktu zerowego). Jednakże takie rozmieszczenie poszczególnych pozycji nie zawsze zapewnia dogodne warunki do blokowania i niszczenia nieprzyjaciela, działającego w lukach pomiędzy punktami oporu rozmieszczonymi na poszczególnych pozycjach obrony, na które wykonano uderzenia jądrowe. Wojska nieprzyjaciela znajdują się w odległości 2—4 km⁴⁹ od punktów zerowych swoich uderzeń, a wojska broniące się na drugiej pozycji — 4—6 km. Na pokonanie tej odległości nieprzyjacielowi potrzeba o 50% mniej czasu niż wojskom skierowanym do zamknięcia luki („wyrwy”) powstałej w obronie. W tym celu dowódcy pułków, przewidując rejony wybuchów jądrowych, część czołgów i BWP powinni rozmieścić poza punktami oporów, a niekiedy tuż za pierwszą pozycją. Po wykonaniu przez nieprzyjaciela uderzenia jądrowego na punkt oporu czołgi i BWP mają możliwość w stosunkowo krótkim czasie przesunąć się na wyznaczoną rubież i zamknąć wytworzoną lukę („wyrwę”), powstałą po wykonanym uderzeniu, i uniemożliwić przeciwnikowi zorganizowane

---

⁴⁹ Pas bezpieczeństwa nacierających wojsk nieprzyjaciela od punktu zerowego wybuchu jądrowego o mocy 0,08 kt wynosi 2 km, a 2kt — 4 km. Wojska przesuwają się na rubież ataku z prędkością 12 km/godz. Odległość 2—4 km pokonają w ciągu 10—20 minut; wojskom broniącym się do zamknięcia powstałej luki potrzeba 30 minut.

przesunięcie się do przodu. Szczególną rolę w zamykaniu luk po wybuchach jądrowych mogą spełniać pododdziały minowania manewrowego.⁵⁰

Nieprzyjaciel na głównym kierunku swego uderzenia wykona zmasowane lub grupowe uderzenia jądrowe, w rezultacie których mogą powstać w obronie luki („wyrwy”) szerokości 6—8 km. Luki te nieprzyjaciel będzie wykorzystywał do działania zgrupowań uderzeniowych. W celu uniemożliwienia przeciwnikowi zorganizowanego rozwijania natarcia w wytworzonych lukach po uderzeniach jądrowych, w każdym pułku pierwszego rzutu dywizji przygotowuje się jedną-dwie kompanie czołgów lub piechoty na BWP do szybkiego „zamykania” powstałych luk. Pododdziały te rozmieszcza się tuż za pierwszą pozycją, w odległości 4—6 km od przedniego skraju, z takim wyliczeniem, aby mogły one bezpośrednio po wybuchach jądrowych zająć rubież na pierwszej pozycji na głębokości 1,5—2 km lub odpowiednio na pozycji ryglowej. Luki w obronie, które powstały w wyniku wykonania uderzeń jądrowych, dowódca dywizji może „zamknąć” siłami drugiego rzutu i odwodów dywizji.

Nieprzyjaciel będzie również wykonywał uderzenia jądrowe na zasadnicze elementy ugrupowania obronnego bezpośrednio w czasie rozwijania natarcia, zwłaszcza ładunkami jądrowymi o mocy 2—10 kt. Od momentu wybuchów jądrowych do chwili rozpoczęcia natarcia nieprzyjaciela na drugą pozycję może upłynąć około 40 do 60 minut. W tych warunkach siły wydzielone przez dowódcę dywizji z drugiego rzutu lub odwodu ogólnowojskowego nie zdążą wyjść z rejonów rozmieszczenia na trzeciej pozycji i zamknąć wytworzonej luki na drugiej pozycji. W tym celu dowódca dywizji wydziela zwykle 1—2 kompanie czołgów lub piechoty zmotoryzowanej na BWP i rozmieszcza je między drugą i trzecią pozycją obrony. Tak rozmieszczone pododdziały zdążą uprzedzić nieprzyjaciela w „zamknięciu” luki powstałej w wyniku uderzeń jądrowych.

Pododdziały przeznaczone do zajęcia dogodnej rubieży obrony po uderzeniach jądrowych powinny być wydzielane równocześnie z przejściem do obrony i zajmowaniem jej przez siły główne dywizji. Ich rozmieszczenie pomiędzy poszczególnymi pozycjami zwiększa zarówno odporność wojsk, jak i aktywność obrony. Nieprzyjaciel będzie nieustannie napotykać w czasie natarcia zorganizowany opór i skuteczne przeciwdziałanie. Gdy powstaną znaczne straty (przekraczające 50%) w dywizjach pierwszego rzutu, wówczas na kierunkach głównego uderzenia nieprzyjaciela dla „zamknięcia” luki powstałej w wyniku uderzeń jądrowych dowódca armii kieruje siły ze składu drugiego rzutu armii i najczęściej swój OPpanc i OZap.

Z rozśrodkowaniem wojsk wiąże się ściśle inżynierska rozbudowa pozycji i pasów obrony. Jej stopień i zakres zależą od czasu, którym dysponują poszczególni dowódcy na organizację obrony. Czas ten z kolei w poważnej mierze uzależniony jest od sytuacji i warunków, w których armia i dywizje w jej składzie przechodzą do obrony. Na przykład w wypadku przejścia do obrony w czasie rozwijania natarcia dywizje pierwszego rzutu armii mogą dysponować zaledwie 5—6 godzinami czasu, (a niekiedy nawet mniejszą ilością czasu), na organizację systemu ognia

---

⁵⁰ Problem minowania manewrowego szeroko i w sposób nowatorski rozpatrzył w pracy doktorskiej pt. „Możliwości i sposoby doskonalenia minowania manewrowego” mjr dypl. J. Marczak. Wyd. ASG 1979, s. 148—168.

i wykonanie prac inżynierskich pierwszej kolejności. Przy sprawnej jednak organizacji i pełnym wykorzystaniu istniejących maszyn inżynierskich w ciągu 5—6 godzin możliwe jest wykonanie prac pierwszej kolejności i zorganizowanie skutecznego systemu ognia. Pozwoli to znacznie zmniejszyć straty i zapewnić odpowiednią odporność wojsk. Należy przy tym przewidywać, że minimalny czas na wykonanie prac inżynierskich pierwszej kolejności powinien wynosić: w batalionie — 2 godziny, w pułku — 3—4 godziny, i w dywizjach pierwszego rzutu armii — 5—6 godzin.

Po wykonaniu tych prac nastąpi przynajmniej dwukrotne zmniejszenie strat od uderzeń jądrowych nieprzyjaciela. Z kalkulacji wynika, że inżynierska rozbudowa terenu (okopy, transzeje, szczeliny, schrony) przyczyni się w poważnym stopniu do zmniejszenia strat od uderzeń jądrowych nieprzyjaciela. Na przykład promień łącznego porażenia ładunkami średniego kalibru stanu osobowego wojsk zmniejsza się w stosunku do żołnierzy pozostających na powierzchni w obiektach nie przykrytych — 1,5—2 razy, a straty 2—3 krotnie; w ukryciach — 5—6 razy, a straty 30—35 krotnie; w schronach lekkiego typu — 6—8 razy, a straty — 50—67 krotnie. Promień porażenia techniki bojowej i środków materiałowych w okopach i ukryciach typu odkrytego zmniejsza się 1,2—1,5 raza, a powierzchnia porażenia — 1,5—2 razy w stosunku do rozmieszczenia na powierzchni.

W wypadku użycia konwencjonalnych środków rażenia straty wojsk znajdujących się w odkrytych obiektach zmniejszają się: od bombardowania lotnictwa — 5 razy, od środków zapalających — 6 razy, od ognia artylerii — 7 razy, od ognia raketowego ponad 10 razy.⁵¹

Ważnym atrybutem zachowania odporności wojsk jest sprawne i szybkie zajęcie przez nie obrony, a zwłaszcza zorganizowanie systemu ognia. Należy przy tym w maksymalnym stopniu wykorzystywać czynnik czasu do organizacji systemu ognia i wykonania prac inżynierskich pierwszej kolejności. Na przykład na zajęcie obrony i zorganizowanie systemu ognia w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem orientacyjnie potrzebny jest następujący czas:⁵²

- w plutonie: w dzień — 40 minut i w nocy — 45 minut;
- w kompanii: w dzień — 50 minut i w nocy — 60 minut;
- w batalionie piechoty zmot.: w dzień — 90 minut i w nocy — 105 minut;
- w batalionie czołgów: w dzień — 70 minut i w nocy — 80 minut;
- w pułku zmechanizowanym: w dzień — 150 minut i w nocy — 180 minut;
- w pułku czołgów: w dzień — 100—120 minut i w nocy — 130—180 minut;
- w dywizji ogólnie od 4 do 5 godzin.

Należy przy tym uwzględnić, że wypracowanie decyzji przez poszczególnych dowódców, rozwinięcie wojsk i przygotowanie systemu ognia odbywa się równolegle z zajmowaniem obrony, inżynierską rozbudową i bezpośrednim prowadzeniem walki z siłami nieprzyjaciela wykonują-

⁵¹ Dane wg materiałów z Akademii im. M. W. Frunze, uzyskane w 1979 r.

⁵² Bojowyje wozmożnosti pułku i dywizji. Uczebnoje posobije Akademii im. M. W. Frunze, 1978.

cymi uderzenia ogniem, wojskami, zwłaszcza lotnictwem i śmigłowcami uzbrojonymi. Liczyć się należy z koniecznością podjęcia walki z desantem powietrznym oraz grupami specjalnymi.

Szczególne miejsce w zachowaniu odporności wojsk w operacji obronnej armii zajmuje organizacja, a następnie realizacja przedsięwzięć związanych z odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk po uderzeniach jądrowych nieprzyjaciela.

Zasadniczym elementem wywierającym wpływ na organizację i realizację odtwarzania zdolności bojowej wojsk jest właściwa ocena zdolności bojowej pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i w całości armii zarówno przed wykonaniem uderzeń jądrowych, jak i po ich wykonaniu.

Podczas oceniania zdolności bojowej bierze się pod uwagę: ukompletowanie związków (oddziałów) stanem osobowym, uzbrojeniem i techniką bojową, poziom wyszkolenia bojowego i stan moralno-polityczny wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz charakter wykonywanych zadań, prognozowaną, a następnie faktyczną deformację terenu powstałą w wyniku uderzeń jądrowych.

W zależności od siły i skuteczności uderzeń jądrowych przeciwnika stopień utraty zdolności bojowej przez pododdziały, oddziały i związki może być bardzo różny, w związku z czym określa się je jako:

- zdolne do walki;
- zdolne do walki w ograniczonym zakresie;
- niezdolne do walki.

Związek, oddział i pododdział uważa się za zdolny do walki wówczas, gdy jego straty nie przekraczają 20—30% zasadniczych oddziałów (pododdziałów) bojowych z uwzględnieniem ich operacyjno-taktycznych możliwości, posiadanych zapasów środków materiałowych i środków zabezpieczenia bojowego oraz stopnia zachowania zdolności do wykonywania zadań zgodnie z ich przeznaczeniem. Do zasadniczych oddziałów (pododdziałów) bojowych zaliczamy zmechanizowane, czołgowe, raketowe, artyleryjskie i przeciwlotnicze oddziały (pododdziały).

Związek, oddział i pododdział, który utracił od 40 do 60% swojego stanu, zachował jednak co najmniej dwa główne oddziały (pododdziały) bojowe i jeden — dwa punkty dowodzenia, należy uważać za zdolny do walki w ograniczonym stopniu; walkę może i powinien prowadzić w ramach swojej dotychczasowej struktury organizacyjnej.

Związek, oddział i pododdział, który utracił 70% i więcej swojego stanu i wszystkie punkty dowodzenia, należy uznać za niezdolny do walki w dotychczasowej strukturze organizacyjnej.

Przedstawiona ocena stanu zdolności bojowej dotyczy określenia ilościowego i jakościowego pozostałych po uderzeniach jądrowych przeciwnika sił i środków, z tym, że nie dotyczy — niezależnie od poniesionych strat — możliwości wykonania określonych zadań bojowych. W tym celu ocalałe siły porównuje się z siłami i środkami nieprzyjaciela, na które również wykonane zostały uderzenia jądrowe. W obronie nawet nieliczne siły, które ocalały od uderzeń jądrowych, mogą załamać natarcie wojsk nieprzyjaciela.

W zakres odtwarzania zdolności bojowej w obronie wchodzi:

- odtworzenie naruszonego systemu dowodzenia i łączności;

— zebranie danych o stanie podporządkowanych wojsk, ich ocena z punktu widzenia możliwości bojowych i powzięcie decyzji o przeciwdziałaniu działaniom nieprzyjaciela;

— uściślenie zadań bojowych lub postawienie oddziałom, związkom taktycznym i odwodom nowych zadań, zwłaszcza w zakresie osłony rejonów i kierunków, na których nieprzyjaciel może rozwijać natarcie;

— wyprowadzenie wojsk z rejonów skażonych i ześrodkowanie ich w rejonach odtwarzania zdolności bojowej;

— odtworzenie stanu moralno-psychicznego i dyscypliny wojsk;

— zabezpieczenie techniki bojowej, która pozostała bez załóg i obsługi;

— uzupełnienie zapasów materiałowych.

Podczas określania kolejności odtwarzania zdolności bojowej należy kierować się następującymi zasadami:

— odtwarzać zdolność bojową w miarę możliwości w ramach istniejącej struktury organizacyjnej;

— odtwarzać w pierwszej kolejności zdolność bojową oddziałów i związków taktycznych, które poniosły najmniejsze straty i mogą być bezzwłocznie skierowane do przeciwdziałania natarciu nieprzyjaciela;

— wykorzystywać do odtwarzania zdolności bojowej przede wszystkim własne siły i środki.

Doświadczenia z ćwiczeń wykazują, że do odtworzenia zdolności bojowej batalionu trzeba przeciętnie około 2—3 godzin, pułku — 4—6 godzin, a dywizji — 8—10 godzin.

Odtwarzanie zdolności bojowej w dotychczasowej strukturze organizacyjnej jest najprostszym i najwłaściwszym sposobem. Oddziały zbiorcze w obronie mogą być tworzone w ostateczności (np. na utworzenie zbiorczego oddziału w sile pułku potrzeba około 10—14 godzin, a dywizji — około doby).

W decyzji o odtworzeniu zdolności bojowej dowódca armii (dywizji) najczęściej ujmuje:

— zamiar działań, zadanie (zadania), którego wykonanie wymaga odtworzenia zdolności bojowej (w jakiej kolejności, ilu oddziałom i związkom taktycznym odtwarzać zdolność bojową);

— zadania postawione związkom taktycznym i oddziałom, strukturę organizacyjną, w jakiej należy odtworzyć zdolność bojową, sposoby, rejon i terminy jej odtworzenia, siły i środki wydzielone do osłony odtworzenia zdolności bojowej;

— zadania związane z osłoną odtwarzających zdolność bojową wojsk przed uderzeniami z powietrza i lądu (kto, kiedy, w jakim czasie);

— siły i środki dowodzenia, wydzielone do bezpośredniego kierowania odtwarzaniem zdolności bojowej, odpowiedzialnych wykonawców;

— orientacyjny czas zakończenia odtwarzania zdolności bojowej i przewidywane do wykonania zadania dla tych oddziałów i związków taktycznych, które uzyskały zdolność bojową.

Zachowanie odporności wojsk przejawia się również w aktywności i ofensywności działania, nieustannej walce o czas, o wyprzedzenie poczyną nieprzyjaciela, o zaskakiwanie go własnymi, oryginalnymi decyzjami i działaniem wojsk, umiejętnym koncentrowaniem wysiłków w czasie i miejscach decydujących o zachowaniu trwałości obrony, nie-

ustannym potęgowaniu wysiłków i napięcia siły aż do czasu pełnego zgromienia nieprzyjaciela, który włamał się w głąb obrony.

Właściwa więc organizacja i ciągłe dążenie do zachowania odporności wojsk będzie wyjątkowo ważnym atrybutem uzyskiwania przewagi nad przeważającymi liczebnie siłami nieprzyjaciela i osiągnięcia celu operacji obronnej przy jak najmniejszych stratach własnych.

Polecenia:

1. Przedstawić istotę zachowania odporności wojsk w obronie.
2. Scharakteryzować główne przedsięwzięcia operacyjno-taktyczne zapewniające odporność wojsk w obronie.

7. WŁAŚCIWOŚCI ORGANIZACJI I PROWADZENIA OBRONY (OPERACJI) PRZECIWDDESANTOWEJ NA WYBRZEŻU MORSKIM

7.1. Właściwości obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim

Obrona przeciwdesantowa na wybrzeżu morskim stanowi celowo powiązany układ zasadniczych elementów ugrupowania operacyjnego i bojowego rodzajów wojsk, rozmieszczonych na wybrzeżu w celu realizacji wspólnego zadania obrony wybrzeża. Racjonalne rozmieszczenie sił i środków na morzu i wybrzeżu oraz różnorodne działania bojowe i operacyjne rodzajów wojsk i sił zbrojnych prowadzone w powietrzu, na morzu i wybrzeżu morskim powinny zapewnić aktywną, elastyczną i trwałą obronę.

Obrona (operacja) przeciwdesantowa na wybrzeżu morskim z reguły obejmuje: uderzenia broni jądrowej, system ognia broni konwencjonalnej, ugrupowanie operacyjne i bojowe wojsk armii i rodzajów wojsk współdziałających (OPK, OTK i FOW) oraz inżynierską strukturę obrony na wybrzeżu.

W obronie (operacji) przeciwdesantowej uderzenia jądrowe są przygotowywane i wykonywane w celu zniszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela i rozgromienia sił głównych desantu morskiego w rejonach jego załadowania, w czasie przejścia morzem i lądowania.

Zależnie od możliwości i zasięgu własnych środków przenoszenia broni jądrowej mogą być wykonywane pojedyncze, grupowe, lub zmasowane uderzenia jądrowe przede wszystkim na następujące obiekty:

- środki przenoszenia broni jądrowej nieprzyjaciela;
- siły i środki wojsk desantowych w rejonach koncentracji;
- — środki transportowo-desantowe nieprzyjaciela w bazach załadowania desantu morskiego i powietrznego;
- zespoły desantowe w morzu, zwłaszcza duże okręty transportowe w rejonach przeładowania wojsk i techniki bojowej na okręty desantowe oraz okręty zespołu wsparcia ogniowego desantu;
- bazy lądowania nieprzyjaciela oraz wysadzone główne zgrupowania wojsk desantowych na przyczółku lądowania.

Uderzenia broni jądrowej należy koordynować z systemem ognia broni konwencjonalnej wojsk lądowych armii, działaniami bojowymi

lotnictwa, uderzeniami sił morskich oraz systemem zagród i zapór przeciwdesantowych w przybrzeżnym pasie morza i w głębi obrony.

Planując uderzenia jądrowe w czasie wykonywania kontrataków lub przeciwuderzeń na przednim skraju obrony należy mieć na uwadze, aby skutki uderzeń broni jądrowej nie niszczyły własnych zagród minowych i zapór przeciwdesantowych oraz nie utrudniały manewru wojskami i prowadzenia walki na linii brzegowej i w głębi obrony.

System ognia broni konwencjonalnej w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim powinien obejmować:

- ogień rakiet, artylerii nadbrzeżnej marynarki wojennej, uderzenia bombowe i torpedowe lotniczych i okrętowych grup uderzeniowych sił morskich;

- ogień wszystkich sił i środków obrony przeciwlotniczej, to jest okrętów bojowych działających w obszarze nadmorskim, wojsk OPK i OTK oraz związków taktycznych i oddziałów armii;

- ogień i uderzenia lotnictwa wsparcia wojsk lądowych;

- ogień artylerii armii i dywizji oraz ogień wszystkich środków przeciwpancernych, w tym śmigłowców szturmowych.

Ogień w obronie przeciwdesantowej powinien zapewnić rażenie sił desantu powietrznego i morskiego zarówno w czasie podchodzenia desantów do rejonów lądowania, jak i w czasie wysadzenia wojsk na wybrzeże, a ponadto skuteczne wsparcie wojsk w czasie wykonywania kontrataków i przeciwuderzeń oraz osłonę przerw (luk) między rejonami obrony na linii brzegowej wybrzeża.

Gęstość ognia powinna narastać w miarę zbliżania się desantu morskiego do brzegu i rejonów (punktów) lądowania oraz osiągnąć najwyższe natężenie w momencie wychodzenia desantu morskiego nieprzyjaciela na plażę i brzeg.

System ognia powinien być ciągle korygowany zgodnie z rozwojem sytuacji na morzu, w powietrzu i brzegu, a w razie konieczności zmieniony odpowiednio do konkretnej sytuacji na poszczególnych odcinkach lądowania i wysadzenia wojsk desantu morskiego nieprzyjaciela.

Kolejnym istotnym elementem systemu obrony na wybrzeżu morskim jest ugrupowanie operacyjne armii, które będzie tworzone głównie w zależności od stopnia zagrożenia i przewidywanego sposobu działań sił desantowych nieprzyjaciela. Do jego specyficznych właściwości należy zaliczyć duże rozśrodkowanie, wynikające z szerokości frontu obrony i skupienia głównego wysiłku obrony na dogodnych do działań desantowych kierunkach i odcinkach desantowania.

Armia ogólnowojskowa może przyjąć różne warianty ugrupowania. Może ona tworzyć ugrupowanie operacyjne wspólnie z wojskami OTK nadmorskiego okręgu wojskowego oraz wojskami OPK i FOW marynarki wojennej, natomiast na opanowanym wybrzeżu samodzielnie lub wspólnie z wojskami marynarki wojennej. Stąd skład poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego armii oraz liczba odwodów różnego przeznaczenia zależą będzie od: składu i ukończenia wojsk armii, składu wojsk OPK i OTK, a także liczby bronionych kierunków i właściwości terenu.

W czasie przejścia armii do obrony (operacji) przeciwdesantowej na własnym wybrzeżu ugrupowanie operacyjne może obejmować:

— pierwszy rzut, w skład którego mogą wejść dwie-trzy dywizje zmechanizowane, jedna-dwie brygady WOP, wojska OTK i OPK, baterie nadbrzeżne oraz oddziały wojsk inżynieryjnych FOW marynarki wojennej;

— drugi rzut operacyjny armii, w którego skład mogą wchodzić dwie-trzy dywizje wojsk pancernych i zmechanizowanych, a niekiedy rezerwowe dywizje i oddziały;

— odwody ogólne nadmorskiego okręgu wojskowego do walki z desantami powietrznymi nieprzyjaciela, w których skład mogą wchodzić jeden-dwa pułki WOW, pułki (bataliony) Milicji Obywatelskiej nadmorskich województw oraz rzuty bojowe ośrodków szkolnych;

— ugrupowanie bojowe wojsk raketowych armii i dywizji pierwszego rzutu oraz artylerii armii;

— ugrupowanie bojowe wojsk raketowych OPK i jednostek raketowych marynarki wojennej, w których skład mogą wchodzić brygady raket OPK i samodzielne dywizjony raket marynarki wojennej;

— ugrupowanie bojowe sił i środków obrony przeciwlotniczej, w których skład mogą wchodzić oddziały OPL armii, oddziały i pododdziały OPL marynarki wojennej, a niekiedy okręty OPL oraz lotnictwo myśliwskie frontu lub floty;

— odwody specjalne: przeciwpancerne, inżynieryjne, chemiczne, awaryjne i specjalne wojsk OTK oraz oddziały zaporowe, niszczeń, przybrzeżne morskie oddziały minowania i inne.

W sytuacji organizowania przez armię obrony (operacji) przeciwdesantowej na opanowanym wybrzeżu nieprzyjaciela, bez podporządkowania dodatkowych sił wzmocnienia, jej ugrupowanie operacyjne będzie podobne. Jednak w tym wypadku skład poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego armii może być mniejszy (brak sił OTK), a liczba odwodów specjalnych zależeć będzie od przewidywanego charakteru działań przeciwnika, właściwości terenu wybrzeża i ilości dogodnych do działań desantowych kierunków.

Ze względu na specyficzne warunki terenowe wybrzeża morskiego struktura inżynieryjna obrony przeciwdesantowej będzie się charakteryzowała brakiem ciągłego frontu i niejednorodnym stopniem jej rozbudowy. Największa głębokość rozbudowy obrony przeciwdesantowej wystąpi na głównych kierunkach zagrożenia oraz odcinkach dogodnych do lądowania desantu morskiego i powietrznego. W zależności od sytuacji i ogólnego czasu na organizację obrony przeciwdesantowej zakres prac przy rozbudowie obrony może być różny, zwłaszcza na linii brzegowej wybrzeża. Na głównym kierunku zagrożenia strukturę inżynieryjną obrony rozbudowuje się podobnie jak w zwykłych warunkach i na całą jej głębokość. Na odcinkach trudno dostępnych może być ona rozbudowana systemem rejonów obrony batalionów lub punktów oporu.

Do głównych przedsięwzięć w zakresie prac inżynieryjnych należy zaliczyć:

— rozbudowę pozycji obronnych dywizji pierwszego rzutu armii oraz samodzielnych batalionowych i pułkowych rejonów obrony na linii brzegowej wybrzeża;

— rozbudowę wysuniętych, zapasowych i głównych stanowisk startowych oddziałom rakiet dywizji i armii oraz stanowisk ogniowych artylerii armii;

— rozbudowę pozycji i rejonów wyjściowych drugiego rzutu armii, odwodów specjalnych i przybrzeżnych oddziałów zaporowych oraz przybrzeżnych morskich oddziałów minowania;

— przygotowanie dróg, rubieży ogniowych i minowania dla odwodów przeciwpancernych i oddziałów zaporowych;

— rozbudowę stanowisk dowodzenia;

— rozbudowę inżynieryjną pasa zagród i zapór przeciwdesantowych w morzu i na wybrzeżu morskim.

Należy podkreślić, że bardzo istotne znaczenie w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim ma system zagród i zapór przeciwdesantowych, który może obejmować:

— zagrody minowe ustawiane w morzu;

— inżynieryjne zapory przeciwdesantowe, ustawiane w strefie wód przybrzeżnych do izobaty 5 m;

— różnego rodzaju prace ziemne (na plaży i brzegu oraz w głębi obrony), strefy niszczeń oraz zapory minowe przeciw desantom powietrznym.

Polecenia:

1. Scharakteryzować system obrony (operacji) przeciwdesantowej.

2. Wymienić główne elementy operacyjnego ugrupowania wojsk armii w obronie przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim.

3. Scharakteryzować inżynieryjną strukturę w obronie (operacji) przeciwdesantowej.

7.2. Właściwości organizacji obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim

W czasie organizacji obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim metoda i kolejność pracy dowództwa i sztabu armii przy wypracowaniu decyzji i planowaniu działań bojowych nie różnią się od stosowanych w zwykłych warunkach. W treści natomiast wystąpi określona specyfika głównie w procesie podejmowania decyzji, organizacji współdziałania oraz operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk; szczególnie chodzi tu o problemy uzgodnienia działań bojowych z siłami morskimi flot sojusznicznych, lotnictwem osłony i wsparcia, wojskami OPK rozmieszczonymi na wybrzeżu oraz wojskami OTK nadmorskiego okręgu wojskowego.

Uwzględniać również należy to, że nie zawsze będą istniały podstawy do określenia konkretnego składu sił desantowych, ustalenia rejonów lądowania wojsk desantowych, tras przejścia morzem, kierunku działania i sposobu lądowania. W czasie organizacji działań desantowych rejony koncentracji sił i lądowania nieprzyjaciela mogą znajdować się poza strefą możliwości działania sił i środków armii. Ponadto, ze względu na duże możliwości manewrowe siłami (tak na morzu jak i w powietrzu),

nieprzyjaciel może w krótkim czasie przerzucić wojska desantowe na różne kierunki działań. Z reguły od nieprzyjaciela zależec też będzie wybór tras przejścia desantu morskiego i przelotu desantu powietrznego, wybór rejonów lądowania, czasu i sposobu działania desantu na szerokim froncie wybrzeża. W związku z tym dowództwo i sztab armii podczas organizacji obrony (operacji) przeciwdesantowej może rozwiązywać problemy obrony i przyszłej walki przede wszystkim w oparciu o przewidywania i właściwości terenu występujące na wybrzeżu morskim. Biorąc pod uwagę, że obrona wybrzeża stwarza dogodniejsze warunki do manewru siłami, oraz wyraźną swobodę wykorzystania przez dowództwo i sztab armii właściwości terenowych w zakresie przyjęcia optymalnego ugrupowania operacyjnego wojsk armii, należy stwierdzić, iż powstają możliwości zmuszenia nieprzyjaciela do prowadzenia działań bojowych w niedogodnych dla niego warunkach terenowych i niekorzystnej sytuacji taktyczno-operacyjnej na wybrzeżu. Właściwe wykorzystanie terenu wybrzeża w obronie przeciwdesantowej i swoboda przyjęcia odpowiedniego ugrupowania operacyjnego wojsk armii, rozbudowa struktury inżynierskiej obrony oraz funkcjonalny system ognia powiązany z zaporami przeciwdesantowymi mogą zapewnić armii uzyskanie przewagi nad lądującymi siłami desantu nieprzyjaciela.

Metoda wypracowania decyzji o obronie (operacji) przeciwdesantowej uzależniona będzie od: warunków przejścia wojsk armii do obrony wybrzeża; celu i zadania obrony (operacji) przeciwdesantowej; czasu, jakim na organizację obrony dysponują wojska; osobistych cech dowódcy armii, wyszkolenia operacyjnego sztabu armii i szefów rodzajów wojsk oraz przygotowania (wyszkolenia) wojsk.

Z kolei podjęcie racjonalnej decyzji uzależnione jest od należytego zrozumienia zamiaru wyższego przełożonego, wyjaśnienia celu obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim oraz wszechstronnej analizy zadania i oceny sytuacji na morzu, w powietrzu i wybrzeżu.

Analizując zadanie dowódca armii powinien gruntownie zrozumieć: zamiar przełożonego (dowódcy frontu); rolę i miejsce armii w operacji frontowej na kierunku nadmorskim; rolę i zadania rodzajów wojsk i sił zbrojnych (wojsk OPK, OTK i sił morskich oraz lotnictwa) w obronie wybrzeża morskiego; wpływ sąsiadów na realizację i wykonanie zadania w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim.

We wnioskach z analizy zadania dowódca armii powinien określić między innymi:

— odcinki i rejonu wybrzeża, na których należałoby ześrodkować wysiłki rodzajów wojsk OTK, OPK i armii oraz wojsk działających na korzyść obrony przeciwdesantowej;

— prawdopodobny skład i sposób działania sił desantowych nieprzyjaciela;

— możliwy sposób zwalczania desantów powietrznych i morskich w powietrzu, na morzu i wybrzeżu;

— orientacyjne ugrupowanie wojsk oraz odcinki (kierunki) wybrzeża, na których należy współdziałać z siłami morskimi, wojskami OPK oraz lotnictwem frontu w celu rozbicia głównych sił desantu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela.

Ze względu na konieczność organizacji obrony (operacji) przeciwde-

santowej w ograniczonym czasie i trudności wynikające z sytuacji operacyjnej (w powietrzu, na morzu, lądzie i wybrzeżu) dowódca powinien dokonać oceny sytuacji wspólnie z dowódcami rodzajów wojsk, marynarki wojennej, lotnictwa i wojsk OPK i OTK. Również przy ich pomocy powinien określić ewentualne niekorzystne warunki, jakie mogą się wytworzyć na skutek obustronnego wykorzystania broni jądrowej. Ponadto powinien ocenić wpływ warunków fizyczno-topograficznych, hydrograficznych i meteorologicznych (a niekiedy klimatycznych) na sposoby walki z desantami morskimi i powietrznymi nieprzyjaciela na wybrzeżu morskim.

Na podstawie oceny położenia na morzu i wybrzeżu, dowódca armii ustala: sposoby rozpoznania sił desantowych nieprzyjaciela w rejonach ich koncentracji i załadowania oraz w każdym etapie prowadzenia z nimi walki na morzu i wybrzeżu, wykorzystanie broni jądrowej. Ponadto określa zadania dla wojsk raketowych, wydzielonych zespołów uderzeniowych i lotnictwa marynarki wojennej, wojsk OPK i oddziałów OTK oraz wojsk pierwszego rzutu armii.

Oceniając siły desantowe nieprzyjaciela, dowódca armii szczególną uwagę przywiązuje do oceny składu sił desantu, stanu i możliwości środków transportu morskiego i powietrznego, przewidywanego sposobu lądowania, prawdopodobnych rejonów załadowania i lądowania sił desantu morskiego i powietrznego, terminów rozpoczęcia załadowania wojsk na środki desantowe, prawdopodobnego czasu rozwinięcia sił desantowych w rejonie lądowania i możliwych sposobów lądowania wojsk desantowych nieprzyjaciela oraz rozmachu i celu operacji desantowej nieprzyjaciela.

We wnioskach z oceny nieprzyjaciela dowódca armii określa: prawdopodobny skład sił desantowych, rozmach i cel operacji desantowej, przypuszczalny czas lądowania desantów nieprzyjaciela, opłacalne obiekty do uderzeń jądrowych sił morskich, wojsk raketowych i lotnictwa w czasie prowadzenia operacji desantowej nieprzyjaciela oraz dogodne rejony do lądowania desantu morskiego i powietrznego.

Oceniając stan i ukończenie wojsk armii i sił współdziałających rozmieszczonych i bazujących na wybrzeżu, dowódca armii określa:

— możliwości zwalczania i niszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela na lądzie, w morzu i powietrzu;

— kolejność wykonywania uderzeń na siły i środki desantu morskiego nieprzyjaciela w czasie załadowania wojsk w bazach morskich, w czasie ich podchodzenia do rejonów lądowania i rozwinięcia do walki o lądowanie;

— sposoby działań obronnych i walkę z desantami na wypadek silnego obezwładnienia własnych wojsk na wybrzeżu bronią jądrową, uderzeniami lotnictwa i ogniem artylerii okrętowej nieprzyjaciela. Ponadto ustala optymalne wykorzystanie własnej broni jądrowej, wojsk raketowych OPK, wojsk raketowych armii i dywizji pierwszego rzutu armii, ognia artylerii nadbrzeżnej i polowej. Na podstawie oceny możliwości rodzajów wojsk określa najbardziej celowe ugrupowanie operacyjne wojsk armii i bojowe wojsk współdziałających oraz operacyjnie podporządkowanych, system ognia broni konwencjonalnej i wykorzystanie odwodów specjalnych, rozbudowę inżynierską obrony, a także manewr

siłami i środkami armii w czasie prowadzenia walki z desantami nieprzyjaciela.

Oceniając teren i właściwości wybrzeża morskiego w pasie obrony armii, dowódca powinien określić: rejon, rubież i odcinki wybrzeża, od których utrzymania zależeć będzie trwałość obrony na przednim skraju i w głębi. Ponadto uwzględnia wpływ linii brzegowej na rozbudowę inżynieryjną pozycji obronnych, możliwości rozbudowy zagród i zapór przeciwdesantowych na morzu oraz sposoby współdziałania.

Warunki meteorologiczne i pora roku wpływają w sposób istotny (dodatnio lub ujemnie) na organizację obrony, zwłaszcza linii brzegowej, a także sposób działania lotnictwa, sił morskich oraz możliwości rozbudowy zagród minowych w morzu.

Przy ocenie czasu ogólnego na organizację obrony (operacji) przeciwdesantowej dowódca armii ustala: w jakim czasie należy przegrupować wojska do rejonów obrony i przystąpić do inżynieryjnej rozbudowy pozycji obronnych na linii brzegowej oraz organizacji systemu ognia; terminy i kolejność realizacji prac inżynieryjnych, przedsięwzięć maskowania i materiałowego zabezpieczenia przede wszystkim na głównym kierunku zagrożenia; czas rozbudowy zagród minowych w morzu i na wybrzeżu oraz terminy rozbudowy pasa zapór przeciwdesantowych w przybrzeżnym pasie wód morskich, na plaży i linii brzegowej oraz w głębi obrony przeciwdesantowej.

Dokonując oceny stanu politycznego i ekonomicznego wybrzeża w pasie obrony armii, dowódca uwzględnia: skład socjalny, polityczny ludności, jej nastroje, możliwości wykorzystania zasobów miejscowych dla potrzeb wojsk armii i wojsk współdziałających, zwłaszcza wojsk lotniczych, marynarki wojennej, wojsk OPK i OTK.

We wnioskach z oceny sił własnych, oceny terenu i czasu na organizację obrony dowódca armii określa:

— zadania bojowe dla dywizji pierwszego rzutu armii, oddziałów OPK i OTK;

— zadania wojsk raketowych armii i dywizji;

— zadania drugiego rzutu armii i odwodów specjalnych;

— sposób przegrupowania wojsk do rejonów obrony;

— operacyjne ugrupowanie armii;

— terminy rozbudowy inżynieryjnej obrony;

— obiekty uderzeń jądrowych w czasie wsparcia wojsk drugiego rzutu armii przy wykonywaniu kontrataków i przeciwuderzeń.

Na podstawie analizy zadania i wszechstronnej oceny sytuacji dowódca armii precyzuje ostatecznie decyzję do obrony (operacji) przeciwdesantowej, w której określa:

— wnioski z oceny sił desantowych nieprzyjaciela;

— zamiar obrony (operacji) przeciwdesantowej, główny wysiłek obrony przeciwdesantowej, operacyjne ugrupowanie wojsk armii i bojowe rodzaje wojsk na przednim skraju obrony i w głębi obrony;

— sposób wykorzystania rodzajów sił marynarki wojennej i lotnictwa wsparcia oraz wojsk OPK i OTK nadmorskiego okręgu;

— przedni skraj obrony na linii brzegowej, odcinki i rejon obrony przeciwdesantowej w głębi oraz drugi pas obrony;

— zadania bojowe dla wojsk raketowych armii i dywizji;

— zadania bojowe dla wojsk OPL armii, wojsk OPK i środków OPL sił morskich oraz marynarki wojennej;

— zadania dla lotnictwa wsparcia i osłony sił współdziałających, zwłaszcza na kierunku nadmorskim;

— zadania bojowe dla dywizji pierwszego i drugiego rzutu armii, odwodów ogólnych i specjalnych oraz artylerii nadbrzeżnej i polowej;

— współdziałanie wojsk armii z siłami morskimi marynarki wojennej, wojskami OPK i OTK oraz lotnictwem wsparcia;

— operacyjne zabezpieczenie działań wojsk;

— gotowość systemu obrony przeciwdesantowej;

— dowodzenie w obronie (operacji) przeciwdesantowej.

Na podstawie decyzji dowódcy armii sztab armii — przy aktywnym współdziałaniu szefów rodzajów wojsk i służb armii, przedstawicieli lotnictwa, marynarki wojennej oraz wojsk OPK i OTK — opracowuje plan obrony (operacji) przeciwdesantowej na mapie 1 : 200 000 z odpowiednią legendą. Kolejność i metoda pracy sztabu armii podczas planowania, sposób opracowania planu i zakres ujmowanych w nim zagadnień uzależnione są od sytuacji i posiadanego czasu.

Plan obrony (operacji) przeciwdesantowej w szczególności powinien uwzględniać:

— ugrupowanie bojowe sił i środków armii, zwłaszcza na kierunkach możliwego lądowania sił desantu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela;

— ugrupowanie bojowe wojsk dywizji pierwszego rzutu armii oraz wojsk OPK i OTK na linii brzegowej;

— manewr siłami i środkami wojsk armii;

— zadania bojowe dywizji i oddziałów pierwszego rzutu armii, drugiego rzutu, odwodów ogólnych i specjalnych;

— rubieże rozwinięcia do kontrataków i przeciwuderzeń, kierunki, drogi i czas manewru (uzasadnione kalkulacjami przestrzenno-czasowymi);

— zadania w zakresie inżynierskiej rozbudowy obrony przeciwdesantowej;

— stanowiska dowodzenia oraz rozmieszczenie urzędów kwatermistrzowskich i zadania jednostek tyłowych.

Szefowie rodzajów wojsk i służb przy współdziałaniu przedstawicieli marynarki wojennej, lotnictwa i wojsk OPK oraz OTK nadmorskiego okręgu wojskowego równolegle planują użycie podporządkowanych im rodzajów wojsk, a kwatermistrz i zastępca do spraw technicznych — zabezpieczenie tyłowe. Plany opracowane przez szefów rodzajów wojsk i służb stanowią część składową ogólnego planu obrony (operacji) przeciwdesantowej.

Należy podkreślić, że w każdych warunkach i sytuacjach planowanie obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim polega na opracowaniu niezbędnych dokumentów bojowych, w których ujmuje się sposoby i terminy wykonania zadań przez wojska w celu zerwania operacji desantowej nieprzyjaciela lub rozbicia (zniszczenia) jego sił w czasie lądowania na morzu i wybrzeżu, oraz na określeniu przedsięwzięć w zakresie współdziałania rodzajów wojsk na wybrzeżu, ich zabezpieczenia operacyjnego i dowodzenia nimi w czasie prowadzenia obrony.

Polecenia:

1. Przedstawić główne problemy decyzji dowódcy armii do obrony (operacji) przeciwdesantowej.
2. Omówić treść planu obrony (operacji) przeciwdesantowej. •

7.3. Właściwości organizacji współdziałania w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim

Współdziałanie w obronie (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim sprowadza się do: uzgadniania zadań i koordynowania wysiłków sił i środków rodzajów wojsk lądowych, sił morskich i lotnictwa w zakresie zwalczania sił desantowych nieprzyjaciela na morzu, w powietrzu i lądzie; udzielania wzajemnej pomocy i wsparcia ogniowego przy realizacji wspólnego zadania; przekazywania informacji o sytuacji na morzu, lądzie i w powietrzu.

Współdziałanie w obronie (operacji) przeciwdesantowej polega na uzgodnieniu w czasie i przestrzeni uderzeń jądrowych, lotniczych, rakietowych i sił morskich, koordynacji wysiłków i działań bojowych różnych rodzajów wojsk (OPK i OTK oraz FOW) w celu zadania maksymalnych strat siłom desantu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela, niedopuszczenia ich do lądowania i wysadzenia na wybrzeże lub zniszczenia sił desantowych na wybrzeżu morskim.

Współdziałanie dowódca armii organizuje na całą głębokość ugrupowania operacyjnego armii, według etapów działań sił desantu morskiego nieprzyjaciela i kierunków zagrożenia lądowaniem.

W obronie (operacji) przeciwdesantowej można wyodrębnić trzy etapy współdziałania:

- zwalczanie desantu morskiego podczas koncentracji jego sił w rejonach i bazach załadowania lub w czasie załadowania wojsk desantu na środki transportu morskiego i powietrznego;
- zwalczanie sił głównych desantu morskiego podczas przechodzenia morzem i w czasie lądowania na wybrzeżu;
- walka z lądującymi i wysadzonymi desantami powietrznymi i morskimi nieprzyjaciela na własnym wybrzeżu.

Do każdego etapu dowódca armii określa zamiar walki, ustala zadania dla poszczególnych rodzajów wojsk, terminy uderzeń jądrowych, lotniczych i rakietowych, sposoby działania elementów ugrupowania operacyjnego wojsk armii oraz sposób i współdziałanie z siłami morskimi. W każdym etapie i sytuacji dowódca armii organizuje współdziałanie na korzyść tych rodzajów wojsk i sił zbrojnych lub elementów ugrupowania operacyjnego armii, które w danym okresie wykonują główne zadanie.

Należy podkreślić, że o ile głównym celem pierwszego etapu współdziałania jest wykrycie przygotowań sił desantowych nieprzyjaciela do załadowania wojsk na okręty i zadanie im maksymalnych strat w bazach poprzez uderzenia jądrowe i lotnicze, rakietowe i sił morskich, o tyle głównym celem drugiego i trzeciego etapu jest niedopuszczenie do wysadzenia desantu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela, rozbicie jego

głównych sił w morzu w czasie rozwijania do lądowania lub w czasie wysadzenia wojsk desantowych na wybrzeże, ewentualnie zniszczenie desantów na wybrzeżu.

W każdym etapie współdziałania dowódca armii powinien określić:

— jakie siły i środki marynarki wojennej powinny prowadzić rozpoznanie na morzu i w powietrzu oraz na linii brzegowej wybrzeża morskiego;

— jakie siły i środki wojsk lądowych będą odpowiedzialne za rozpoznanie i walkę na wybrzeżu;

— jak realizować informowanie wojsk o zagrożeniu;

— sposoby odparcia sił powietrznych i morskich nieprzyjaciela;

— na jakich kierunkach i w jaki sposób będą działały zespoły uderzeniowe okrętów bojowych sił marynarki wojennej;

— jakie elementy operacyjnego ugrupowania wojsk armii będą odpierały działania desantu morskiego, a jakie desantu powietrznego;

— na jakie obiekty będą wykonywane uderzenia jądrowe, raketowe i lotnicze oraz zmasowany ogień artylerii armii;

— sposób wsparcia wojsk OTK i pierwszego rzutu armii w obronie linii brzegowej;

— na jaki sygnał (rozkaz) i w jakiej kolejności będą wchodziły do walki odwody ogólne i specjalne oraz drugi rzut armii do wykonania przeciwuderzenia;

— kto będzie głównym organizatorem współdziałania taktycznego — na kierunkach lądowania desantu morskiego i powietrznego — między wojskami OTK, OPK oraz wojskami FOW marynarki wojennej.

Określając zadania dla poszczególnych rodzajów wojsk współdziałających (sił morskich, lotnictwa i wojsk OPK), elementów ugrupowania bojowego i operacyjnego wojsk armii na linii brzegowej, dowódca armii szczegółowo ustala:

— cele i obiekty uderzeń jądrowych, czas i kolejność ich wykonania przez okręty raketowe, lotnictwo i jednostki raketowe marynarki wojennej, oddziały raketowe dywizji i armii;

— sposoby działań bojowych lotnictwa wsparcia i osłony;

— strefy i sektory działań bojowych okrętowych grup uderzeniowych oraz czas uderzeń raketowych i torpedowych na cele i obiekty sił desantu morskiego nieprzyjaciela;

— działania bojowe sił trałowych i przybrzeżnych morskich oddziałów minowania;

— przypuszczalny czas stawiania zagród minowych i zapór przeciwdesantowych;

— działania bojowe wojsk dywizji pierwszego rzutu armii na linii brzegowej podczas ogniowego przygotowania lądowania desantu morskiego nieprzyjaciela;

— sposoby zwalczania lotnictwa, okrętów ZWO, sił trałowych i okrętów desantowych nieprzyjaciela na morzu i plaży przez wojska dywizji (armii), wojska OPK i OTK oraz artylerię nadbrzeżną i polową;

— sposób niszczenia desantów powietrznych nieprzyjaciela przez wojska OPK, oddziały i pododdziały OPL oraz wojska OTK i odwody specjalne dywizji i armii;

— sposoby wprowadzenia do walki (bitwy) drugich rzutów (odwodów)

dywizji lub armii oraz zabezpieczenie ogniowe ich działań przez siły i środki marynarki wojennej, lotnictwo wsparcia oraz wojska raketowe dywizji i armii.

Współdziałanie wewnątrz związków taktycznych armii, na głównych kierunkach zagrożenia, organizuje się według ogólnie przyjętych zasad. Specyfika wynikać będzie jedynie z różnorodności sił i środków, wyposażenia i uzbrojenia oraz przynależności i podporządkowania oddziałów i pododdziałów (FOW marynarki wojennej, wojsk OTK i OPK) działających w pasie obrony dywizji. Współdziałanie wojsk dywizji pierwszego rzutu armii z siłami i środkami marynarki wojennej będzie polegało przede wszystkim na:

- podziale stref i sektorów do działań na morzu;
- określeniu zadań bojowych do uderzeń na okręty i zespoły desantowe nieprzyjaciela w czasie lądowania;
- podziale zadań ogniowych planowanych dla okrętowych grup uderzeniowych w przybrzeżnym pasie morza, artylerii polowej i nadbrzeżnej;
- uzgodnieniu sygnałów rozpoznania własnych okrętów, sposobu wskazywania celów i wywoływania ognia artylerii okrętowej;
- uzgodnieniu sposobu wsparcia kontrataków i przeciwuderzeń przez siły i środki marynarki wojennej oraz uzgodnieniu sygnałów współdziałania.

Polecenia:

1. Wymienić główne etapy współdziałania w obronie (operacji) przeciwdesantowej i uzasadnić potrzebę takiego podziału.
2. Przedstawić główne problemy współdziałania wojsk armii z siłami morskimi, lotnictwem i wojskami OPK.

7.4. Właściwości prowadzenia obrony (operacji) przeciwdesantowej przez wojska armii na wybrzeżu morskim we współdziałaniu z siłami morskimi, lotnictwem, wojskami OPK i OTK

Prowadzone na dużych przestrzeniach (akwenach) rozpoznanie morskie i powietrzne (kosmiczne) powinno wykryć oznaki przygotowania sił morskich i powietrznych nieprzyjaciela do wykonania desantu. Z chwilą wykrycia koncentracji sił desantów morskich i powietrznych oraz ustalenia składu i rejonów lądowania wojsk desantowych nieprzyjaciela na okręty dowódca armii powinien wzmocnić system rozpoznania radioelektronicznego i system obserwacji na wybrzeżu, a wojskami pierwszego rzutu przystąpić do zajmowania rejonów obrony przeciwdesantowej na linii brzegowej wybrzeża morskiego.

Jednocześnie, zgodnie z planem wyższego szczebla (frontu-floty), zespoły uderzeniowe sił morskich i lotnictwo dalekiego zasięgu przystępują do bezpośredniego zwalczania sił desantowych nieprzyjaciela w jego bazach morskich i załadowania.

W ramach obrony (operacji) przeciwdesantowej na wybrzeżu morskim walkę z siłami morskimi i powietrznymi oraz wojskami desantowymi nieprzyjaciela najwcześniej podejmują wydzielone zespoły uderze-

niowe okrętów nawodnych i podwodnych wyposażone w systemy rakiet, lotnictwo dalekiego zasięgu floty, niekiedy lotnictwo frontu oraz wojska raketowe armii — frontu nadmorskiego, wykonując uderzenia raketowo-jądrowe i lotnicze na bazy morskie, lotnicze i rejon koncentracji wojsk desantowych oraz środki transportu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela. Przebieg działań bojowych w powietrzu i na morzu będzie uzależniony od skutków rażenia ogniowego i strat poniesionych przez przeciwnika.

Po wyjściu sił głównych desantu morskiego w morze wojska raketowe armii w miarę swoich możliwości (z wysuniętych stanowisk startowych) we współdziałaniu z lotnictwem frontu i zespołami uderzeniowymi flot sojuszniczych wykonują kolejne uderzenie raketowo-jądrowe i lotnicze na zespoły desantowe nieprzyjaciela zdążające do rejonów rozwinięcia i lądowania.

Z chwilą uzyskania danych z rozpoznania o podejściu sił morskich i zespołów desantowych nieprzyjaciela na odległość 70—100 km od wybrzeża (rejonu rozwinięcia taktycznego desantu morskiego) wojska raketowe dywizji i armii osiągają gotowość bojową do wykonania uderzeń, a następnie — we współdziałaniu z jednostkami raketowymi marynarki wojennej oraz grupami uderzeniowymi sił morskich — wykonują uderzenia jądrowe na siły główne desantu morskiego, zwłaszcza na duże zespoły transportowców desantowych i okręty ZWO.

Po rozpoznaniu głównych kierunków działań bojowych lotnictwa, rejonów manewrowych do przeładowania wojsk desantu morskiego na środki lądowania, kierunków ich podejścia do wybrzeża oraz rejonów manewrowych okrętów ZWO zespoły minowania manewrowego marynarki wojennej stawiają dodatkowo zagrody minowe w morzu, a wojska raketowe OPK — we współdziałaniu z lotnictwem myśliwskim, pododdziałami i oddziałami OPL dywizji i armii — prowadzą intensywną walkę z lotnictwem nieprzyjaciela i odpierają zmasowane naloty.

W przedstawionej sytuacji oddziały i związki taktyczne pierwszego rzutu armii broniące linii brzegowej powinny być w porę powiadomione o zagrożeniu, by mogły wzmocnić system rozpoznania i obserwacji na głównych kierunkach działania zasadniczych sił desantu morskiego i w maksymalnym stopniu uchronić wojska przed skutkami uderzeń jądrowych, lotnictwa i ognia artylerii okrętowej nieprzyjaciela.

Lądowanie desantu morskiego nieprzyjaciela może być poprzedzone wysadzeniem desantu powietrznego (o znaczeniu operacyjnym) w głębi obrony wybrzeża. W związku z tym, w celu rozbicia lub zlokalizowania działań bojowych desantu powietrznego (lądującego w głębi wybrzeża), dowódca armii powinien natychmiast skierować tam odwody ogólne i przeciwdesantowe, to jest siły MO, pułki WOW oraz rzuty bojowe ośrodków szkolenia. Głównym celem walki odwodów ogólnych armii z desantem powietrznym nieprzyjaciela jest jego rozbicie i niedopuszczenie w rejon lądowania desantu morskiego.

Po ogniowym przygotowaniu lądowania desantu morskiego nieprzyjaciel może przystąpić w pierwszej kolejności do wysadzenia wojsk desantu morskiego za pomocą śmigłowców i poduszkowców, a następnie do wysadzenia głównych sił rzutu szturmowego za pomocą kutrów i okrętów desantowych.

W wypadku wysadzania taktycznych desantów śmigłowcowych na wybrzeże i zbliżenia się okrętów ZWO, grup okrętów sił trałowych i desantowych (w tym poduszkiowców desantowych nieprzyjaciela) na odległość skutecznego ognia artylerii i środków OPL, artyleria związków taktycznych pierwszego rzutu armii i wszystkie środki obrony przeciwlotniczej, we współdziałaniu z wojskami OPK, zwalczają środki transportu powietrznego (śmigłowce) — w czasie przelotu i wysadzenia wojsk — a równocześnie wykonują dalekie napady ogniowe na okręty desantowe, trałowe i okręty ZWO. Artyleria zwalczając grupy okrętów trałowych i desantowych na dalekich podejściach osłania zagrody minowe w morzu i nie dopuszcza do ich sforsowania i zniszczenia. Z kolei do walki i szybkiej likwidacji taktycznych desantów śmigłowcowych dowódcy oddziałów dywizji pierwszego rzutu armii powinni skierować najbliższe rozmieszczone pododdziały lub oddziały drugiego rzutu dywizji lub odwody oraz wojska OTK. Zgodnie z danymi z rozpoznania o położeniu własnych wojsk i poniesionych stratach od ogniowego przygotowania lądowania desantu morskiego nieprzyjaciela dowódcy dywizji pierwszego rzutu armii przystępują do likwidacji skutków uderzeń, wzmacniając najbardziej zagrożone odcinki wybrzeża przede wszystkim wojskami i odwodami z głębi obrony lub wojskami z tych odcinków wybrzeża, które nie są atakowane. Wykonując manewr siłami wzdłuż wybrzeża; a zwłaszcza z odcinków nie atakowanych, należy działać tak, aby nie naruszyć struktury i systemu ognia na linii brzegowej i głównym kierunku lądowania desantu morskiego.

Niezależenie od sytuacji na morzu i w rejonie lądowania do walki z lądującymi rzutami desantu morskiego włącza się lotnictwo, śmigłowce szturmowe, wojska raketowe i artylerię oraz okrętowe grupy uderzeniowe marynarki wojennej.

Podczas lądowania desantu morskiego nieprzyjaciela na wybrzeżu bardzo ważnym zadaniem wojsk obrony przeciwdesantowej jest niszczenie sił i środków dowodzenia na morzu i lądzie, dźorganizowanie systemu łączności radiowej wewnątrz desantu oraz pomiędzy elementami ugrupowania operacyjnego sił desantu morskiego i powietrznego. Siły i środki oddziałów walki radioelektronicznej armii, wojsk OPK i marynarki wojennej powinny za wszelką cenę dążyć do obezwładnienia okrętów dowodzenia oraz systemu łączności nieprzyjaciela, zwłaszcza łączności współdziałania lotnictwa z okrętami ZWO, punktami dowodzenia na brzegu, z których odbywa się kierowanie lądowaniem oraz dowodzenie wojskami desantu morskiego.

Oddziały wojsk raketowych (dywizji, armii, OPK, marynarki wojennej) i artyleria rozpoczynają wykonywanie swych zadań ogniowych na największych zasięgach w celu zadania maksymalnych strat nieprzyjacielowi w rejonach przeładowania wojsk z dużych transportowców na kutry i okręty desantowe, na linii rozwinięcia okrętów desantowych do lądowania oraz w rejonach manewrowania okrętów ZWO i grup okrętów desantowych. W miarę zbliżania się grup okrętów desantowych do brzegu i wysadzenia techniki bojowej do walki z nimi przystępuje artyleria dywizyjna i pułkowa oraz wszystkie środki przeciwpancerne i ogniowe rozmieszczone na linii brzegowej.

W walce ze środkami lądowania nieprzyjaciela główną rolę odgrywa

ogień przeciwpancerny. Dlatego też, aby go wzmocnić w odpowiednim okresie walki, odwody przeciwpancerne pułków i dywizji pierwszego rzutu armii powinny być wysunięte na przedni skraj obrony, gdzie we współdziałaniu z pododdziałami piechoty, oddziałami zaporowymi i morskimi oddziałami minowania manewrowego, zwalczają siły i środki desantu morskiego na wodzie i plaży.

W wypadku wysadzenia czołowych rzutów wojsk desantu morskiego na plażę i brzeg pododdziały broniące linii brzegowej niszczą ogniem na wprost rozwijające się do ataku czołgi i transportery opancerzone nieprzyjaciela, a artyleria wsparcia (polowa) wykonuje stałe ognie zaporowe i nie dopuszcza do zorganizowanego ataku nieprzyjaciela na punkty oporu lub czołowe batalionowe rejonu obrony.

W wypadku opanowania plaży i dogodnych punktów lądowania, przez wojska rzutu szturmowego desantu morskiego nieprzyjaciela, należy przewidywać, że wysadzone siły będą zasilane kolejnymi wojskami z morza i przy aktywnym wsparciu ogniem artylerii okrętowej i lotnictwa przejdą do rozwinięcia natarcia w głąb obrony. W czasie walki o linię brzegową pododdziały i oddziały pierwszego rzutu dywizji w przypadku przewagi sił nieprzyjaciela mogą być odrzucone z przedniego skraju obrony. W takiej sytuacji oddziały te powinny główną uwagę skupić na utrzymaniu baz morskich, portów, stałych stanowisk artylerii nadbrzeżnej oraz innych ważnych obiektów rozmieszczonych na linii brzegowej. Broniące tych obiektów pododdziały działają nawet w warunkach okrążenia; powinny one ogniem skrzydłowym niszczyć zarówno siły rozwijające natarcie w głąb obrony, jak i podchodzące do brzegu kolejne rzuty wojsk nieprzyjaciela.

Zgrupowania wojsk desantu morskiego nieprzyjaciela, które włamały się i przerwały pierwszą rubież obrony, niszczy się bronią jądrową, ogniem artylerii, a także zdecydowanymi kontratakami. Kontrataki te z reguły wykonuje się siłami drugiego rzutu dywizji lub odwodami armii, przy silnym wsparciu ogniem artylerii. Zważywszy, że nieprzyjaciel prowadząc walkę o lądowanie z zasady wysadzi wojska na kilku punktach lądowania i będzie dążył do połączenia wysiłku na przyczółku, kontrataki w obronie wybrzeża należy wyprowadzać z jednego lub dwóch kierunków jednocześnie, w miarę możliwości wzdłuż linii brzegowej, na skrzydła nacierającego zgrupowania nieprzyjaciela.

Głównym celem zbieżnych kontrataków na wybrzeżu morskim jest zniszczenie głównego zgrupowania wojsk desantu morskiego na przyczółku i zerwanie lądowania dalszych rzutów desantu morskiego lub załamanie jego natarcia, a niekiedy stworzenie dogodnych warunków do wykonania przeciwuderzenia odwodami lub drugim rzutem armii.

Jeżeli kontrataki, z różnych względów, nie osiągnęły zamierzonego celu na przednim skraju obrony, a zaistnieje zagrożenie przełamania taktycznego pasa obrony oraz możliwość połączenia wojsk desantu morskiego z wojskami desantu powietrznego nieprzyjaciela w głębi wybrzeża, dowódca armii podejmuje decyzję do manewru odwodami specjalnymi i wykonania przeciwuderzenia siłami drugiego rzutu.

W zależności od warunków i sytuacji na wybrzeżu głównym celem przeciwuderzenia armii może być:

— rozbicie i zniszczenie głównego zgrupowania wojsk desantu nieprzyjaciela na wybrzeżu;

— odcięcie głównych sił desantu morskiego nieprzyjaciela od morza i baz lądowania, a następnie rozbicie ich w głębi wybrzeża;

— niedopuszczenie do połączenia sił desantu morskiego z wojskami desantu powietrznego działającymi w głębi wybrzeża i stworzenie warunków do kolejnego ich niszczenia, z przestrzeganiem zasady, aby w pierwszej kolejności rozbić główne siły desantu morskiego, a następnie wojsk desantu powietrznego;

— zniszczenie wojsk desantu morskiego na przyczółku lądowania i załamanie lądowania dalszych sił.

W każdej sytuacji na wybrzeżu morskim o skuteczności i powodzeniu przeciwuderzenia wojsk armii w poważnym stopniu decyduje:

— właściwe sprecyzowanie celu i zadań wojskom przeznaczonym do wykonania przeciwuderzenia;

— dokładne i wszechstronne zabezpieczenie ogniowe oraz nieprzerwane wsparcie wojsk biorących udział w przeciwuderzeniu;

— szybkie i skryte przegrupowanie sił i środków wsparcia na kierunek przeciwuderzenia i wykonanie uderzeń jednocześnie przez lotnictwo, wojska rakietowe i siły morskie oraz wojska współdziałające;

-właściwy wybór kierunku głównego uderzenia;

— stworzenie odpowiedniej przewagi w siłach i środkach, zdecydowane działanie oraz sprawne współdziałanie i dowodzenie wojskami.

W zależności od możliwości ogniowych i manewrowych wojsk przewidzianych do wykonania przeciwuderzenia na wybrzeżu morskim dowódca armii może wykonywać uderzenia na jednym lub dwóch kierunkach, koncentrycznie na skrzydła głównego zgrupowania wojsk desantu morskiego, ewentualnie — dysponując możliwościami wykorzystania dostatecznej ilości broni jądrowej i posiadając przewagę — może wykonać nawet uderzenie czołowe lub rozcinające z głębi wybrzeża w kierunku morza.

Najbardziej racjonalne i celowe jest jednak wykonywanie uderzeń na skrzydła zgrupowań wojsk desantu morskiego nieprzyjaciela, wzdłuż wybrzeża w celu odcięcia wojsk desantowych od morza i uniemożliwienia lądowania dalszych sił.

Ugrupowanie bojowe wojsk do przeciwuderzenia zależeć będzie od wielkości przyczółka, możliwości obronnych zgrupowań bojowych wojsk desantowych nieprzyjaciela, pojemności kierunków dogodnych do prowadzenia natarcia wzdłuż wybrzeża oraz możliwości zaczepnych wojsk armii. Na kierunku działania wojska armii powinny w każdym wypadku uzyskać przewagę ogniową oraz w siłach i środkach, być dostatecznie zabezpieczone od uderzeń i przeciwdziałań sił nieprzyjaciela zarówno od strony morza, jak i powietrza. Działające z zaskoczenia, na kilku kierunkach jednocześnie, poszczególne zgrupowania uderzeniowe armii powinny być odpowiednio wsparte ogniem artylerii, uderzeniami lotnictwa wsparcia oraz ogniem artylerii nadbrzeżnej i okrętowej marynarki wojennej.

Wyjście zgrupowań bojowych do przeciwuderzenia poprzedza się ude-

rzeniami jądrowymi, krótkim ogniowym przygotowaniem, uderzeniem lotnictwa oraz działaniem bojowym okrętowych grup uderzeniowych i ogniem artylerii okrętowej marynarki wojennej działającej w przybrzeżnym pasie morza. W czasie ogniowego przygotowania przeciwuderzenia w pierwszej kolejności należy niszczyć środki przenoszenia broni jądrowej nieprzyjaciela, okręty ZWO i artylerię wsparcia oraz odwody i drugie rzuty zgrupowań nieprzyjaciela na brzegu.

Polecenia:

1. Uzasadnić możliwości wojsk armii w zwalczaniu sił desantu morskigo na morzu i wybrzeżu.
2. Scharakteryzować walkę pierwszego rzutu armii na linii brzegowej w ramach obrony (operacji) przeciwdesantowej.
3. Przedstawić możliwości armii i celowość przeciwuderzenia w obronie (operacji) przeciwdesantowej.

8. ORGANIZACJA I PROWADZENIE WALKI RADIOELEKTRONICZNEJ W OPERACJI OBRONNEJ ARMII

8.1. Cel i zadania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii

W operacji obronnej armii efektywność oddziaływania ogniowego i siła uderzenia nacierających wojsk nieprzyjaciela w znacznym stopniu zależą od właściwości pracy jego radioelektronicznych systemów dowodzenia i kierowania środkami rażenia oraz wiarygodności informacji wymienianych w tych systemach.

Minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski podczas omówienia ćwiczenia „LATO-78” stwierdził, że „...Walkę radioelektroniczną traktować należy jako integralną część współczesnych działań bojowych i operacji — jako walkę o dowodzenie, nawigację i kierowanie środkami rażenia, za którą odpowiedzialni są dowódcy wszystkich szczebli oraz podległe im sztaby...”.

Gdy broniące się wojska dezorganizują pracę systemów i środków radioelektronicznych nieprzyjaciela oraz zmniejszą wiarygodność informacji wymienianych w tych systemach, będzie to sprzyjać osiągnięciu przez armię powodzenia w bitwie obronnej. Dezorganizacja pracy środków rozpoznania oraz radioelektronicznych systemów dowodzenia, w których przekazywane są wiadomości zdobyte przez rozpoznanie, pozbawi nieprzyjaciela możliwości szybkiego wykrycia rozmieszczonego na dużym obszarze zgrupowania broniących się wojsk i środków bojowych armii oraz przekazywania tych danych do punktów dowodzenia. Ponadto naruszenie lub utrudnienie pracy radioelektronicznych systemów dowodzenia i kierowania wojsk raketowych, lotnictwa oraz nacierających zgrupowań wojsk pancernych i zmechanizowanych nieprzyjaciela dezorganizuje jego działania bojowe i w znacznym stopniu osłabi siłę uderzenia wojsk pierwszego rzutu.

Dlatego też celem walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii jest dezorganizacja dowodzenia wojskami i kierowania środkami rażenia głównego zgrupowania nacierających wojsk nieprzyjaciela, stanowiąca zasadniczy i niezbędny element umożliwiający stworzenie odpowiednich warunków efektywnego i skutecznego użycia wszystkich rodzajów wojsk armii, wykonania przez nie zadań oraz osiągnięcia celu operacji obronnej.

Cel walki radioelektronicznej wynika z celu operacji obronnej armii i jest mu ściśle podporządkowany.

Zrealizowanie celu walki radioelektronicznej zapewnia się przez wykonanie szeregu zadań w zakresie aktywnego (ogniowego i radioelektronicznego) oddziaływania na obiekty radioelektroniczne systemu dowodzenia i kierowania środkami walki nieprzyjaciela. W wyniku takiego oddziaływania powinno się osiągnąć dezorganizację dowodzenia wojskami raketowymi, artylerią, lotnictwem i zgrupowaniem uderzeniowym nieprzyjaciela, a tym samym zmniejszenie skuteczności uderzeń jego rakiąt i lotnictwa oraz osłabienie siły uderzenia jego głównego zgrupowania wojsk nacierających, co broniącym się wojskom armii ułatwi pomyślne wykonanie zadań.

Pomyślna realizacja celu walki radioelektronicznej powinna ponadto zapewnić uzyskanie przewagi radioelektronicznej na wybranym kierunku lub obszarze działań, co w konsekwencji może doprowadzić do zdobycia przewagi ogólnej nad nieprzyjacielem i do stworzenia wojskom armii warunków przejścia do operacji zaczepnej.

Przewagę radioelektroniczną (w eterze) w operacji obronnej armii osiąga się w wyniku kompleksowego i zmasowanego zastosowania środków walki radioelektronicznej, których działanie zapewni swobodę pracy własnych środków i systemów radioelektronicznych z jednoczesnym unieвозмоżliwieniem (utrudnieniem) pracy analogicznych systemów (środków) nieprzyjaciela. Umiejętne tworzenie i ciągłe podtrzymywanie przewagi radioelektronicznej w operacji obronnej prowadzi w konsekwencji do panowania w eterze, które może odnosić się do dużych przestrzeni i obejmować swym zasięgiem obszary prowadzonej operacji lub ewentualnie ograniczać się do niewielkich rejonów działań bojowych.

W operacji obronnej armii przewagę radioelektroniczną można uzyskać przez:

- ześrodkowanie sił i środków oraz skupienie głównego wysiłku rozpoznania i zakłóceń w celu realizacji podstawowych zadań w decydujących etapach operacji;
- odpowiednie ugrupowanie (rozmieszczenie) środków walki radioelektronicznej w ugrupowaniu obronnym armii;
- manewr sprzętem i zakłóceniami (energiją) stosownie do potrzeb pola walki;
- ścisłą koordynację zakłóceń radioelektronicznych z oddziaływaniem ogniowym na obiekty radioelektroniczne nieprzyjaciela oraz z działaniami wojsk armii;
- właściwe zorganizowanie i utrzymywanie ciągłego współdziałania pododdziałów walki radioelektronicznej z innymi rodzajami wojsk, zwłaszcza z pododdziałami rozpoznania radioelektronicznego armii;
- wysoki poziom wyszkolenia obsługi i użytkowników środków radioelektronicznych;
- szeroko rozumianą i ściśle realizowaną obronę środków i systemów radioelektronicznych armii przed oddziaływaniem (ogniowym i radioelektronicznym) nieprzyjaciela.

Z celu głównego walki radioelektronicznej wynikają cele cząstkowe, do których zalicza się:

- wykrycie, identyfikację i naruszenie pracy środków i systemów radioelektronicznych nieprzyjaciela;

— zmniejszenie i ograniczenie możliwości technicznych środków jego rozpoznania;

— zapewnienie skrytości i stabilności pracy własnych środków i systemów rozpoznania oraz systemów dowodzenia wojskami i kierowania środkami walki.

W operacji obronnej armii cel walki radioelektronicznej osiąga się w wyniku wykonania przez pododdziały walki radioelektronicznej, wojska rakietowe i artylerię, lotnictwo oraz inne rodzaje wojsk szeregu zadań, wynikających przede wszystkim z celu operacji oraz zadań realizowanych przez wojska armii.

Przed rozpoczęciem bitwy obronnej główny wysiłek walki radioelektronicznej koncentruje się na przeciwdziałaniu technicznemu środkom rozpoznania nieprzyjaciela oraz na maskowaniu wojsk, stanowisk startowych rakiet i innych ważnych obiektów armii. Wysiłek wojsk skupia się na uniemożliwieniu lub utrudnieniu prowadzenia powietrznego i naziemnego rozpoznania radioelektronicznego. Całkowite uniemożliwienie lub utrudnienie prowadzenia rozpoznania radioelektronicznego osiąga się przez maskowanie pracy własnych środków radioelektronicznych, stosowanie przedsięwzięć dezinformacji radioelektronicznej oraz zakłóceń środków rozpoznania radioelektronicznego, łączności radiowej z lotnictwem rozpoznawczym i łączności radiowej naziemnych pododdziałów rozpoznania radioelektronicznego. Przedsięwzięcia te powinny być realizowane w połączeniu z przedsięwzięciami maskowania bezpośredniego, radiolokacyjnego i operacyjnego.

Podczas wykonywania (ewentualnego) kontrprzygotowania, szczególnie zaś w czasie uderzenia jądrowego na przygotowujące się do natarcia wojska przeciwnika, głównym zadaniem walki radioelektronicznej będzie zmniejszenie skuteczności uderzenia odwetowego nieprzyjaciela przez dezorganizację pracy jego systemów radioelektronicznych.

W okresie tym obezwładnia się zakłóceniami relacje łączności radiowej i radioliniowej, w których przekazywane są sygnały powiadamiania oraz odbywa się dowodzenie wojskami raketowymi, lotnictwem, siłami i środkami obrony powietrznej oraz związkami (oddziałami) pierwszego rzutu nacierających wojsk nieprzyjaciela.

Obezwładnianie radioelektroniczne realizuje się w ścisłym powiązaniu z rażeniem ogniem ważniejszych obiektów radioelektronicznych nieprzyjaciela. Zniszczenie najważniejszych obiektów i elementów jego radioelektronicznych systemów dowodzenia wojskami i kierowania środkami walki może doprowadzić do zupełnego zdeorganizowania pracy tych systemów. Zniszczeniu i zakłóceniu podlegają podstawowe środki kierowania (korygowania) ogniem wojsk raketowych i artylerii, obserwacji pola walki, rozpoznania radioelektronicznego, naprowadzania lotnictwa i rakiet na cele naziemne, a także nieprzyjacielskie środki walki radioelektronicznej.

Z chwilą przejścia nieprzyjaciela do natarcia i prowadzenia działań bojowych w walce o przedni skraj oraz w taktycznej strefie obrony zgrupowanie uderzeniowe będzie w pełni rozwinięte. Nasze rozpoznanie (szczególnie radioelektroniczne) w tym okresie będzie w stanie zdobyć pełne dane o miejscach rozmieszczenia punktów dowodzenia, elementach sys-

temu radioelektronicznego i oddzielnych grupach środków radioelektronicznych nieprzyjaciela.

Walka radioelektroniczna w tym okresie będzie bardzo napięta i najbardziej celowa. Liczba rozwiniętych obiektów nieprzyjaciela podlegających obezwładnianiu ogniem i zakłóceniami osiągnie maksymalną wielkość. W tej sytuacji operacyjnej podstawowymi zadaniami walki radioelektronicznej będą: obezwładnianie środków radioelektronicznych obrony powietrznej, osłaniających zgrupowanie uderzeniowe wojsk nieprzyjaciela, zwłaszcza w okresach poprzedzających uderzenia naszego lotnictwa; dezorganizacja pracy radioelektronicznych systemów dowodzenia wojsk raketowych i artylerii, lotnictwa oraz związków taktycznych pierwszego rzutu, a także odwodów (podchodzących drugich rzutów).

Podczas wysadzania desantu powietrznego przez nieprzyjaciela na tyły broniących się wojsk armii należy zwracać szczególną uwagę na obezwładnienie jego środków radioelektronicznych. Zadania sił i środków walki radioelektronicznej polegają w tym okresie na całkowitej dezorganizacji pracy systemu łączności radiowej wewnątrz desantu oraz z grupami desantu wysadzonymi w różnych rejonach i z wojskami działającymi w celu połączenia się z nim. Oprócz tego ważnym zadaniem jest naruszenie pracy łączności współdziałania desantu z osłaniającym i wspierającym jego działania lotnictwem. Jednocześnie z obezwładnianiem radioelektronicznym należy niszczyć ogniem te punkty dowodzenia nieprzyjaciela, z których odbywa się kierowanie działaniami desantu.

Podczas wykonywania przeciwuderzenia w celu zniszczenia nieprzyjaciela, który włamał się w głąb obrony armii, zgrupowanie przeciwuderzające powinno być wsparte silnym ogniem wojsk raketowych i artylerii oraz aktywnym i zmasowanym działaniem pododdziałów zakłóceń. Obiektem obezwładniania radioelektronicznego w tym okresie powinien być system dowodzenia zgrupowania wojsk nieprzyjaciela, które włamały się w głąb obrony lub odpierających przeciwuderzenie.

Bardzo ważnym zadaniem jest również uniemożliwienie lub utrudnienie wykorzystania środków radioelektronicznych zapewniających współdziałanie wojsk pierwszego i drugiego rzutu, odwodów nieprzyjaciela — odpierających przeciwuderzenie — z wojskami, które włamały się w głąb obrony armii, oraz z osłaniającym i wspierającym ich działania lotnictwem taktycznym. Oprócz tego w tym okresie równie ważnym zadaniem jest przeciwdziałanie technicznym środkom rozpoznania nieprzyjaciela w celu ukrycia zgrupowania wojsk armii przesuwanych i rozwijających się na rubieży do przeciwuderzenia.

Istotnym i stale wykonywanym we wszystkich etapach operacji obronnej zadaniem dla wszystkich rodzajów wojsk armii jest obrona radioelektroniczna, mająca na celu zapewnienie swobody pracy własnych środków i systemów radioelektronicznych w warunkach przeciwdziałania nieprzyjaciela. Należy mieć na uwadze to, że podczas natarcia będzie on dążył do zastosowania różnych środków i sposobów dezorganizacji pracy systemów radioelektronicznych broniących się wojsk armii w celu naruszenia pracy ich systemu dowodzenia wojskami i kierowania środkami walki.

8.2. Siły i środki przeznaczone do realizacji zadań walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii, ich możliwości i zasady wykorzystania

8.2.1. Siły i środki obezwładniania radioelektronicznego przydzielane armii

Wykonywaniem zadań obezwładniania radioelektronicznego w operacji obronnej armii obarcza się przydzielane armii pododdziały zakłóceń radioelektronicznych. Pododdziały te przeznaczone są do stosowania zakłóceń pracy środków łączności radiowej i radioliniowej na szczeblach taktycznych nieprzyjaciela (do KA włącznie) oraz pokładowych środków radioelektronicznych (radiolokacyjnych, łączności i radionawigacji) samolotów lotnictwa taktycznego.

Armia na okres operacji obronnej może otrzymać do wsparcia i osłony radioelektronicznej jeden batalion zakłóceń taktycznych (bzt), jeden batalion zakłóceń radiolokacyjnych (bzrl), limit dyspozycyjny w liczbie 6—9 śmigłowcowyłów na dobę operacji z eskadry śmigłowców zakłóceń radioliniowych oraz limit nadajników zakłócających jednorazowego użytku w liczbie 80—100 nadajników na całą operację.

Pododdziały zakłóceń (bzt, bzrl) przydzielone mogą być armii w okresie organizacji obrony. W razie przechodzenia armii do obrony w trakcie działań zaczepnych front może pozostawić w armii te pododdziały, którymi dotychczas dysponowała.

Batalion zakłóceń taktycznych jest organicznym pododdziałem frontowego pułku zakłóceń radiowych. W jego skład wchodzi:

- dowództwo i sztab;
- centrum kierowania walką radioelektroniczną batalionu;
- kompania zakłóceń KF (trzy plutony zakłóceń i pluton sterowania);
- dwie kompanie zakłóceń UKF, każda składająca się z trzech plutonów zakłóceń oraz z plutonu wykrywania i wskazywania celów;
- kompania wykrywania i wskazywania celów KF (dwa plutony wykrywania i pluton namierzania radiowego);
- plutony dywersji radiowej;
- kompania łączności i pododdziały zabezpieczenia.

Batalion zakłóceń taktycznych przydzielony armii wykorzystuje się w pierwszym rzucie operacyjnym i w rejonie głównego wysiłku obrony, zgodnie z jedną z podstawowych zasad zarówno sztuki operacyjnej, jak i walki radioelektronicznej — ześrodkowania sił i środków oraz wysiłków do wykonania głównych zadań w decydujących etapach operacji w określonym miejscu i czasie.

W zależności od sytuacji i otrzymanych zadań oraz warunków terenowych batalion zakłóceń taktycznych może być wykorzystany w sposób scentralizowany lub zdecentralizowany.

Batalion wykorzystuje się w sposób scentralizowany, gdy pas obrony

armii będzie stosunkowo wąski, a teren nie będzie dogodny do manewru wojskami nieprzyjaciela. Ponadto ten sposób wykorzystania batalionu stosuje się najczęściej w operacji prowadzonej bez użycia broni jądrowej. Sposób ten polega na tym, że całość sił batalionu znajduje się w dyspozycji armii, a decyzje wykonawcze oraz zadania stawia sztab armii. Użycie batalionu w sposób scentralizowany ułatwia dowodzenie i skraca czas obiegu informacji, ułatwia zaopatrywanie oraz umożliwia skupienie wysiłku w celu realizacji najważniejszych zadań.

Zdecentralizowany sposób wykorzystania batalionu zakłóceń taktycznych stosuje się najczęściej w działaniach z użyciem broni jądrowej. Polega ona na tym, że kompanie zakłóceń radiowych UKF przydziela się dywizjom (DŻ, DPanc) działającym w pierwszym rzucie operacyjnym armii w rejonie głównego wysiłku obrony lub w drugim rzucie — wykonującym przeciwuderzenie. W takich wypadkach decyzje co do wykorzystania tych kompanii wypracowuje się w dywizjach; one też bezpośrednio kierują ich działaniem.

Możliwości bojowe batalionu zakłóceń taktycznych w zakresie obezwładniania łączności radiowej przeciwnika uzależnione są od ilości i właściwości taktyczno-technicznych posiadanego sprzętu oraz od sposobu jego wykorzystania.

Na możliwości batalionu w zakresie powodowania zakłóceń składają się następujące czynniki:

— liczba relacji radiowych (KF i UKF), które batalion może obezwładnić jednorazowo;

— zakres częstotliwości, w jakim może powodować zakłócenia;

— głębokość skutecznych zakłóceń.

Liczba relacji radiowych, które batalion zakłóceń taktycznych może obezwładnić jednorazowo, zależy od liczby posiadanych stacji zakłócających i sposobu ich pracy. W wyposażeniu batalionu znajduje się:

— 12 stacji zakłóceń radiowych KF (R-378);

— 18 stacji zakłóceń radiowych UKF (R-330A);

— 5 radiostacji do dywersji radiowej (2 KF-R-140 i 3 UKF-R-137).

Stacja zakłóceń radiowych KF (R-378) może selektywnie zakłócać 1—2 relacje radiowe.

Stacja zakłóceń radiowych UKF (R-330A), w zależności od reżimu pracy, może stosować zakłócenia selektywne w jednokanałowym reżimie pracy albo zaporowe w pięcio- lub piętnastokanałowym.

Każda radiostacja może prowadzić dywersję radiową w 1—2 relacjach łączności przeciwnika.

Ogólne możliwości batalionu w zakresie jednoczesnego obezwładniania zakłóceniami są następujące:

— relacji radiowych KF — 12—24;

— relacji radiowych UKF — 18—90—270;

— dywersja radiowa w 2—4 relacjach KF i 3—6 relacjach UKF.

W celu naruszenia dowodzenia jednej dywizji przeciwnika należy obezwładnić zakłóceniami 30—35 ważniejszych relacji radiowych. Z tego wynika, że batalion zakłóceń taktycznych może zdezorganizować łączność radiową KF i UKF 1—2 dywizji pierwszego rzutu przeciwnika.

Zakres częstotliwości, w jakim mogą być powodowane zakłócenia łączności radiowej, jest uzależniony od posiadanego sprzętu. Za pomocą stacji R-378 mogą być stosowane zakłócenia w zakresie od 1,5—25,5 MHz, natomiast za pomocą stacji R-330A — w zakresie od 20—60 MHz.

Głębokość skutecznych zakłóceń radiowych KF i UKF zależy od wielu czynników technicznych oraz od rodzaju pracy stacji zakłócających i zakłócanych. Średnio — na podstawie doświadczeń — przyjmuje się, że głębokość zakłóceń UKF przy stosowaniu zakłóceń selektywnych wynosi 20—25 km, a zaporowych — 8—15 km. Głębokość zaś zakłóceń KF na falach przyziemnych wynosi 50—70 km.

W składzie armii lotniczej (w dyspozycji frontu, który wydziela armii limit śmigłowcowygotów) znajduje się eskadra śmigłowców zakłóceń radioliniowych. Jest ona przeznaczona do obezwładniania zakłóceniami najważniejszych, pod względem operacyjno-taktycznym, kierunków radioliniowych, zorganizowanych między węzłami łączności grupy armii, korpusów armijnych, lotnictwa taktycznego i obrony powietrznej, a także w systemie łączności dywizji nieprzyjaciela, zwłaszcza dywizji pierwszego rzutu.

W celu wykonania zadań bojowych śmigłowcom wyznacza się strefy dyżurowania poniżej stref ognia rakiet i artylerii przeciwlotniczej. Oddalenie stref dyżurowania od linii styczności wojsk jest zależne od rozmieszczenia obiektów podlegających zakłóceniom, rozmieszczenia lądowisk (lotnisk) bazowania śmigłowców i od aktualnej sytuacji powietrznej. W operacji obronnej armii wyznacza się je w odległości 15—25 km od przedniego skraju obrony.

Śmigłowce wykonują zadania, polegające na stosowaniu zakłóceń, w składzie klucza, pary lub pojedynczo, na żądanie armii (na zasadach lotnictwa wsparcia). Wyposażenie śmigłowców umożliwia jednocześnie zakłócanie dwóch częstotliwości przez jeden śmigłowiec.

Przydzielony na okres operacji obronnej limit nadajników zakłócających jednorazowego użytku armia wykorzystuje zgodnie z własną koncepcją. Nadajniki te są wyrzucane z samolotów w rejonach obiektów zakłócanych, zgodnie z zapotrzebowaniem armii.

Liczba i moc nadajników, niezbędnych do skutecznego obezwładnienia obiektu radioelektronicznego, są uzależnione od rodzaju obiektu, jego wielkości i ukończenia oraz od przyjętego przez nieprzyjaciela sposobu rozmieszczenia środków podlegających zakłóceniom w rejonie obiektu.

Przy uwzględnieniu faktu, że nadajniki te są zrzucane w rejonie zakłócanych urządzeń lub w pobliżu, ich sumaryczny potencjał mocy może być znacznie mniejszy od potencjału mocy naziemnych stacji zakłócających.⁵³

---

⁵³ Z dokonanych obliczeń wynika, że do skutecznego zakłócenia radiostacji o mocy 40 W wystarczy nadajnik zakłócający o mocy 1 W, przy założeniu, że będzie on znajdował się w odległości do 1 km od zakłócanego środka, a korespondujące radiostacje będą oddalone od siebie ponad 3 km.

Do zdeorganizowania pracy środków łączności nieprzyjaciela, rozwinętych w rejonie punktów dowodzenia, może wystarczyć zrzuconie w tych rejonach następującej liczby nadajników zakłócających jednorazowego użytku:

- bpz — 1—2;
- BZ (BPanc) — 3—5;
- DZ (DPanc) — 8—10.

Nadajniki zakłóceń jednorazowego użytku powinny być wykorzystywane w zasadniczych, decydujących etapach operacji obronnej i w odniesieniu do ważnych, a jednocześnie rozpoznanych obiektów, których pracy nie można zdeorganizować środkami ogniowymi lub za pomocą stacji zakłóceń radiowych rozmieszczonych w ugrupowaniu wojsk własnych.

Batalion zakłóceń radiolokacyjnych jest organicznym pododdziałem frontowego pułku zakłóceń radiolokacyjnych. Struktura batalionu jest następująca:

- dowództwo i sztab;
- centrum kierowania batalionu;
- trzy kompanie zakłóceń radiolokacyjnych — każda w składzie plutonu dowodzenia, plutonu stacji zakłóceń szumowych (SPB-7) i dwóch plutonów stacji zakłóceń odzewowo-impulsowych (SPO-8, SPO-8M);
- pluton zakłóceń łączności radiowej lotnictwa (R-834P);
- pluton zakłóceń radionawigacji (R-388);
- pluton zaopatrzenia i transportu.

Batalion zakłóceń radiolokacyjnych przydzielony armii na czas operacji obronnej jest przeznaczony do radioelektronicznej osłony jej zasadniczych elementów ugrupowania operacyjnego. Zadania te realizuje przez zakłócanie pokładowych urządzeń radiolokacyjnych, łączności i radionawigacyjnych samolotów lotnictwa taktycznego nieprzyjaciela.

Posiadanyimi siłami i środkami batalion może organizować radioelektroniczną osłonę obiektową, strefową lub obiektowo-strefową. Batalion w operacji obronnej armii wykorzystywany jest w sposób scentralizowany. Taki sposób wykorzystania batalionu umożliwia skupienie głównego wysiłku w celu osłony tych elementów ugrupowania operacyjnego armii, które decydują o powodzeniu w operacji, a ponadto pozwala na kompleksowe użycie sił i środków batalionu w zakresie rozpoznania i zakłóceń.

W określonej sytuacji operacyjno-taktycznej batalion zakłóceń radiolokacyjnych może być wykorzystywany poszczególnymi kompaniami zakłóceń do osłony wojsk i pojedynczych obiektów, na najbardziej prawdopodobnych kierunkach nalotu środków napadu powietrznego nieprzyjaciela.

Posiadanyimi siłami i środkami kompania może zorganizować osłonę radioelektroniczną jednego (dwóch) obiektów punktowych o powierzchni 800—1000 km² lub jednego obiektu powierzchniowego (700—1000 km²), albo utworzyć pas osłony terenu szerokości 40—50 km i głębokości 20—30 km, to jest 800—1500 km².

Batalion zakłóceń radiolokacyjnych całością sił i środków może zapewnić radioelektroniczną osłonę obszaru o powierzchni około 3000—3200 km², to znaczy może osłonić:

— rejon obrony dwóch, a w określonych sytuacjach — trzech dywizji — 2100—3000 km²;

— rejony ześrodkowania drugiego rzutu operacyjnego armii (dwie, a nawet trzy dywizje) — 2100—3000 km²;

— brygadę rakiet operacyjno-taktycznych armii — 400—600 km²;

— rejon SD armii (lub ZSD) — 600 km²;

— utworzyć pas osłony obszaru szerokości do 100—120 km i głębokości 20—30 km, o ogólnej powierzchni 2400—3600 km².

8.2.2. Siły i środki frontu realizujące zadania obezwładniania radioelektronicznego na korzyść armii

W pasie obrony armii z zasady będą również działać frontowe pododdziały (oddziały) zakłóceń radioelektronicznych, które w określonych okresach operacji mogą stosować: zakłócenia łączności radiowej KF, łączności radioliniowej korpusów armijnych nieprzyjaciela i ich łączność z grupą armii (AP), oraz zakłócenia pracy ważniejszych punktów dowodzenia, obiektów radioelektronicznych i poszczególnych środków nieprzyjaciela, rozmieszczonych na głębokości 100—250 i więcej km.

Szczególnie na korzyść armii zakłócenia te w operacji obronnej mogą stosować: batalion zakłóceń operacyjnych, kompania zakłóceń łączności radiowej i radionawigacji lotnictwa, a dezinformację — kompania dywersji radiowej.

8.2.3. Udział rodzajów wojsk armii w realizacji zadań walki radioelektronicznej w operacji obronnej

Wojska raketowe i artyleria niszczą obiekty i środki radioelektroniczne nieprzyjaciela uderzeniem rakiet i ogniem artylerii. Za pomocą tych środków będą niszczone punkty dowodzenia, węzły łączności oraz wykryte najważniejsze obiekty radioelektroniczne. Należy do nich zaliczyć:

— punkty dowodzenia związków taktycznych, pododdziałów rakiet i artylerii, rejonowe węzły łączności;

— centrum oraz posterunki dowodzenia, naprowadzania i powiadamiania lotnictwa taktycznego;

— stacje radiolokacyjne rozpoznania celów naziemnych, artylerii oraz obrony powietrznej;

— posterunki rozpoznania radioelektronicznego i stacje zakłócające.

O użyciu odpowiedniego środka będzie decydować ważność celu, odległość jego położenia od linii styczności wojsk oraz wymagana do jego zniszczenia ilość środków ogniowych i amunicji.

Armijna brygada rakiet operacyjno-taktycznych wykonuje zadania w zakresie niszczenia punktów dowodzenia i węzłów łączności grupy armii, korpusów, dywizjonów „PERSHING” i „LANCE”, centrum dowodzenia lotnictwa taktycznego i punktów dowodzenia pododdziałów rakiet przeciwlotniczych.

Dywizjony raket taktycznych realizują zadania dotyczące niszczenia punktów dowodzenia korpusów, dywizji, dywizjonów raket „LANCE” i „HONEST JOHN”, ważniejszych węzłów łączności, centrum oraz posterunków dowodzenia i naprowadzania lotnictwa taktycznego.

Artylerię, ze względu na jej zasięg i skuteczność ognia, wykorzystuje się do rażenia obiektów radioelektronicznych rozmieszczonych na głębokości 6—8 km od linii styczności wojsk. Obiektami niszczonymi przez artylerię będą: punkty dowodzenia brygad, batalionów, dywizjonów artylerii polowej, stacje radiolokacyjne rozpoznania pola walki (PPS-4,5; TPS-25, 33), stacje radiolokacyjne artylerii (MPQ-4A, 10A, GREEN ARCHER), rejonowe węzły łączności, posterunki rozpoznania i namierzania radiowego, stacje zakłóceń radiowych.

Wojska inżynieryjne swoimi siłami i środkami realizują zadania w zakresie pozorowania oraz maskowania elementów ugrupowania operacyjnego armii — zgodnie z planem maskowania operacyjnego.

Lotnictwo wykonuje podobne zadania jak wojska raketowe i artyleria, w odniesieniu do obiektów nieprzyjaciela rozmieszczonych w głębi operacyjnej lub będących w ruchu oraz obiektów obrony powietrznej.

Pozostałe rodzaje wojsk i służb armii realizują zadania w zakresie przeciwdziałania technicznym środkiem rozpoznania oraz obrony radioelektronicznej.

8.3. Ogólne zasady planowania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii

Efektywne kierowanie walką radioelektroniczną w operacji obronnej armii jest uwarunkowane umiejętnym zaplanowaniem jej w czasie i przestrzeni oraz skoordynowaniem z działaniami wojsk i środków rażenia, w zależności od przewidywanego rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej. Właściwe zaplanowanie, a następnie realizacja przedsięwzięć walki radioelektronicznej wymagają od dowódcy i sztabu dużego wysiłku organizacyjnego oraz zaangażowania wszystkich zespołów sztabu, stosownie do ich kompetencji. Planowanie walki radioelektronicznej jest integralną częścią składową procesu przygotowywania i prowadzenia operacji obronnej armii. Rozpoczyna się ono z chwilą otrzymania zadania operacyjnego i bezpośrednio po orientowaniu operacyjnym.

Podstawę planowania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii stanowią:

- zadanie operacyjne i decyzja dowódcy armii;
- zarządzenie dotyczące walki radioelektronicznej sztabu frontu;
- wnioski z oceny sytuacji radioelektronicznej;
- wytyczne szefa sztabu armii do organizacji walki radioelektronicznej w operacji obronnej;
- stan, wyposażenie i możliwości sił i środków walki radioelektronicznej przydzielonych armii.

Walką radioelektroniczną kieruje dowódca armii za pośrednictwem szefa sztabu. W szczególnych przypadkach może stawiać osobiście zadania w zakresie organizacji i prowadzenia walki radioelektronicznej.

W zamiarze do operacji obronnej dowódca powinien określić, w jaki sposób, kiedy naruszyć (zdezorganizować) system dowodzenia nieprzyjaciela, oraz sprecyzować główny wysiłek, cel i zadania walki radioelektronicznej w poszczególnych etapach operacji.

W zadaniach dla wojsk dowódca armii powinien określić, jakie obiekty radioelektroniczne (dowodzenia) przeciwnika należy niszczyć uderzeniami wojsk raketowych i artylerii, lotnictwa, grup specjalnych, oraz które z nich w jakim czasie obezwładnić stosując zakłócenia. Dowódca armii zatwierdza też plan walki radioelektronicznej.

Szef sztabu bezpośrednio odpowiada za planowanie i organizację walki radioelektronicznej. W okresie organizacji i przygotowania operacji obronnej zapoznaje on szefa wydziału walki radioelektronicznej z zadaniem armii, zamiarem dowódcy oraz udziela wytycznych w zakresie przygotowania danych do decyzji dowódcy, dotyczącej organizacji i prowadzenia walki radioelektronicznej, oraz wytycznych do jej planowania. Przygotowane dane do decyzji dowódcy szef wydziału walki radioelektronicznej przedstawia dowódcy armii, a najczęściej — szefowi sztabu podczas oceny położenia, w wyznaczonym przez niego terminie. Najważniejsze z tych danych, dotyczące organizacji i prowadzenia walki radioelektronicznej, szef sztabu przedstawia dowódcy w propozycji decyzji. Po powzięciu przez dowódcę decyzji szef sztabu udziela wytycznych do organizacji walki radioelektronicznej szefowi wydziału tej walki oraz innym zainteresowanym szefom oddziałów i szefom rodzajów wojsk (służb) armii.

W następnej kolejności szef sztabu zapoznaje się z dokumentami planistycznymi i podpisuje je. Plan walki radioelektronicznej przedstawia dowódcy do zatwierdzenia. Po zatwierdzeniu tego planu szef sztabu organizuje kontrolę jego realizacji. Kontrolę może prowadzić osobiście lub zlecić szefowi oddziału operacyjnego, szefowi wydziału walki radioelektronicznej, a także innym oficerom wyznaczonym ze sztabu armii.

Oddział operacyjny, w którego skład wchodzi wydział walki radioelektronicznej, sprawuje w sztabie armii funkcję kierowniczą w zakresie organizacji i prowadzenia walki radioelektronicznej. Precyzuje on zadania dotyczące wsparcia i osłony radioelektronicznej wojsk. Wszystkie zagadnienia związane z organizacją walki radioelektronicznej uzgadnia z oddziałem rozpoznawczym sztabu armii oraz z zainteresowanymi szefami rodzajów wojsk i służb. W toku operacji oddział operacyjny informuje wydział walki radioelektronicznej o rozwoju sytuacji operacyjnej oraz stawia dodatkowe zadania w zakresie obezwładniania radioelektronicznego.

Oddział rozpoznawczy sztabu armii na podstawie decyzji dowódcy oraz wytycznych szefa sztabu, we współdziałaniu z wydziałem walki radioelektronicznej, określa zakres, metody, kolejność, sposoby rozpoznania środków i systemów radioelektronicznych przeciwnika (w tym również środków i pododdziałów wojny elektronicznej) w jednolitym systemie rozpoznania radioelektronicznego armii, w okresie organizacji i przygotowywania operacji, a także w jej toku. W uzgodnieniu z wydziałem walki radioelektronicznej organizuje współdziałanie pododdziałów rozpoznania radioelektronicznego z pododdziałami zakłóceń. Ponadto ustala z tym wydziałem formy współpracy oraz czas dokonywania przerw w

stosowaniu zakłóceń tych relacji łączności radiowej nieprzyjaciela, które stanowią źródło informacji rozpoznawczych. Ocenia on również stopień zagrożenia radioelektronicznego przez nieprzyjaciela, przedstawia te dane w meldunku dla dowódcy armii. Współuczestniczy także w organizacji przeciwdziałania technicznym środkom rozpoznania nieprzyjaciela.

Szefostwo wojsk raketowych i artylerii po uzgodnieniu potrzeb z oddziałem operacyjnym i wydziałem walki radioelektronicznej, zgodnie z decyzją dowódcy planuje obezwładnienie uderzeniami rakiet i ogniem artylerii wyznaczonych obiektów radioelektronicznych nieprzyjaciela. Zadania te ujmuje w planie użycia wojsk raketowych i artylerii. Wspólnie z wydziałem walki radioelektronicznej koordynuje wsparcie ogniowe ze wsparciem radioelektronicznym wojsk, realizowanym przez pododdziały zakłóceń. Ponadto uzgadnia z wydziałem walki radioelektronicznej zakres i sposób osłony radioelektronicznej rejonu rozmieszczenia ABROT oraz organizację współdziałania.

Szefostwo wojsk OPL organizuje radiolokacyjne rozpoznanie środków napadu powietrznego nieprzyjaciela oraz informuje wydział walki radioelektronicznej o organizacji obiegu informacji rozpoznawczych. Wspólnie z wydziałem walki radioelektronicznej ustala organizację i sposób współdziałania oddziałów wojsk OPL z pododdziałami zakłóceń radiolokacyjnych przy wspólnej osłonie elementów ugrupowania operacyjnego armii.

Szefostwo wojsk łączności armii ściśle współpracuje z wydziałem walki radioelektronicznej w zakresie organizacji obrony radioelektronicznej własnego systemu łączności oraz przeciwdziałania nieprzyjacielskim technicznym środkom rozpoznania.

Szefostwo wojsk inżynierskich, po uzgodnieniu potrzeb z oddziałem operacyjnym i wydziałem walki radioelektronicznej, zgodnie z planem maskowania operacyjnego wydziała siły i środki do pozorowania i dezinformacji oraz organizuje ich działanie. Organizuje także maskowanie przeciwradiolokacyjne wojsk, obiektów, odcinków i węzłów dróg za pomocą etatowych i podręcznych środków maskowania.

Centrum dowodzenia bojowego AL uzgadnia z oddziałem operacyjnym i wydziałem walki radioelektronicznej organizację obezwładniania zakłóceniami systemu łączności obrony powietrznej nieprzyjaciela, a także sposób i terminy wykorzystania przez armię przydzielonych limitów wylotów śmigłowców zakłóceń radioliniowych i zrzutu nadajników zakłócających jednorazowego użytku.

Szefostwo WSW organizuje i realizuje kontrolę promieniowania środków radioelektronicznych, wykorzystywanych przez wojska armii.

Wszystkie komórki organizacyjne sztabu armii oprócz zadań specjalistycznych walki radioelektronicznej, przewidzianych do wykonywania w toku operacji, planują i doprowadzają do realizacji przez podległe wojska zadania w zakresie przeciwdziałania technicznym środkom rozpoznania nieprzyjaciela oraz zadania obrony radioelektronicznej własnych systemów dowodzenia.

Wydział walki radioelektronicznej jest komórką organizacyjną oddziału operacyjnego sztabu armii. Jest on bezpośrednim wykonawcą przedsięwzięć w zakresie planowania i organizacji walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii. Pod względem specjalistycznym podlega on szefowi oddziału walki radioelektronicznej sztabu frontu, jemu

podlegają natomiast pododdziały zakłóceń przydzielone armii. W procesie planowania wydział walki radioelektronicznej opracowuje wszystkie niezbędne dokumenty planistyczne i wykonawcze.

Zasadniczymi dokumentami w planowaniu walki radioelektronicznej są:

— plan walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii, wraz z legendą;

— grafik bojowego wykorzystania pododdziałów zakłóceń;

— harmonogram obezwładniania radioelektronicznego na pierwsze zmasowane uderzenie jądrowe;

— zarządzenie dotyczące walki radioelektronicznej armii dla związków taktycznych oraz zarządzenia bojowe dla pododdziałów zakłóceń.

Treść i metody pracy wydziału walki radioelektronicznej sztabu armii w czasie organizowania i prowadzenia operacji obronnej nie odbiegają od treści i metod pracy stosowanych w operacji zaczepnej armii.

8.4. Prowadzenie walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii

Jak wiadomo, celem operacji obronnej armii jest rozbitcie przeważających sił nieprzyjaciela, utrzymanie bronionego rejonu i stworzenie dogodnych warunków do przejścia do działań zaczepnych. Działania obronne armia zapoczątkowuje z chwilą zajęcia przez nieprzyjaciela rejonów wyjściowych i nasila je w momencie rozpoczęcia przegrupowywania jego wojsk.

W pierwszej fazie najważniejsze zadania wynikają dla rozpoznania, wojsk raketowych i artylerii oraz pododdziałów walki radioelektronicznej, ponieważ mogą one oddziaływać na przeciwnika na dalekich podejściach.

W operacji obronnej armii walka obronna dzieli się na trzy zasadnicze etapy:

I etap — działania armii w celu wzbronienia podejścia, osłabienia lub zerwania natarcia nieprzyjaciela;

II etap — odparcie uderzenia nieprzyjaciela i walka o utrzymanie taktycznej strefy obrony;

III etap — organizacja i wykonanie przeciwuderzenia.

We wszystkich wymienionych etapach operacji walka radioelektroniczna ma bardzo ważne znaczenie i odgrywa dużą rolę. Należy ją też prowadzić już w czasie organizacji obrony przez wojska armii.

W czasie organizacji obrony główny wysiłek tej walki skupia się na prowadzeniu rozpoznania radioelektronicznego, przeciwdziałaniu technicznym środkom rozpoznania nieprzyjaciela, zapewnieniu osłony radioelektronicznej głównego zgrupowania wojsk w rejonie głównego wysiłku obrony i ważniejszych obiektów przed uderzeniem środków napadu powietrznego nieprzyjaciela. Równoległe z tym realizuje się przedsięwzięcia maskowania radioelektronicznego, wynikające z planu maskowania operacyjnego.

W okresie tym rozpoznanie radioelektroniczne powinno dostarczyć niezbędnej liczby informacji o systemach dowodzenia jednostek rakietowo-jądrowych, artylerii polowej, lotnictwa i obrony powietrznej oraz o systemie dowodzenia i współdziałania, zwłaszcza pierwszorzutowych związków taktycznych nieprzyjaciela.

Organizując natarcie stara się on ukryć swój system dowodzenia głównie przez ograniczenie pracy środków łączności radiowej na nadawanie. W rejonach wyjściowych, a także w styczności z naszymi wojskami będzie on wykorzystywał na szeroką skalę łączność przewodową, nie demaskując środków radioelektronicznych stosowanych w systemach dowodzenia wojskami i kierowania środkami rażenia. Oprócz tego nieprzyjaciel będzie starał się dezinformować nasze rozpoznanie co do rzeczywistego systemu dowodzenia. W związku z tym równocześnie z intensywnie prowadzonym rozpoznaniem radioelektronicznym należy zwiększyć wysiłek wszystkich innych rodzajów rozpoznania oraz działalność grup specjalnych w ugrupowaniu i na tyłach nieprzyjaciela.

Przeciwdziałanie technicznym środkom rozpoznania oraz obrona własnych systemów radioelektronicznych w tym okresie są realizowane przez stosowanie zakłóceń pasywnych, wykorzystywanie maskujących właściwości terenu, ścisłe przestrzeganie reżimów pracy środków radiowych, dezinformację i pozorowanie radioelektroniczne, usunięcie demaskujących cech wojsk, środków bojowych i radioelektronicznych.

Obezwładnianie radioelektroniczne może być w tym okresie wykonywane za pomocą nadajników zakłócających jednorazowego użytku, zrzuconych w rejonach rozpoznanych punktów dowodzenia nieprzyjaciela.

Niszczenie punktów dowodzenia oraz obiektów radioelektronicznych nieprzyjaciela będzie realizowane ograniczonymi środkami z tymczasowych stanowisk ogniowych, ze względu na możliwość zdemaskowania ugrupowania operacyjnego armii.

W wypadku przechodzenia wojsk armii do obrony w toku natarcia operacja obronna może rozpocząć się bezpośrednio od odpierania uderzeń nieprzyjaciela. W tych warunkach walkę radioelektroniczną prowadzi się na podstawie jej planu opracowanego na okres operacji zaczepnej, dostosowując jej przedsięwzięcia do zaistniałej sytuacji. W tych warunkach przejęcie inicjatywy i zdecydowane działania pododdziałów zakłóceń oraz wojsk raketowych i artylerii umożliwia szybką organizację obrony, a w konsekwencji — załamanie lub zerwanie natarcia.

Jeżeli przejście nieprzyjaciela do natarcia będzie poprzedzone podejściem i rozwinięciem jego wojsk, to operacja obronna może rozpocząć się od uderzeń bronią jądrową, lotnictwem, siłami i środkami walki radioelektronicznej na dalekich podejściach do linii obrony w celu opóźnienia, osłabienia lub zerwania natarcia.

Najskuteczniejszym sposobem zerwania natarcia przeciwnika jest kontrprzygotowanie, które obejmuje skoordynowane w czasie i przestrzeni uderzenie bronią jądrową, środkami konwencjonalnymi, a także siłami i środkami walki radioelektronicznej na główne zgrupowanie nieprzyjaciela przygotowującego się do natarcia lub przechodzącego do niego. Jeżeli nieprzyjaciel ześrodkuje główne zgrupowanie uderzeniowe w znacznej odległości od przedniego skraju obrony armii, pododdziały walki radioelektronicznej będą stosować zakłócenia radiowe w zakresie KF.

Pododdziały zakłóceń będą odgrywały właściwą rolę, jeśli kontrprzygotowanie zostanie wykonane na podchodzące siły i środki zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela. W tym okresie będzie on w szerokim zakresie wykorzystywał środki radiowe do zapewnienia łączności w ruchu.

W tej sytuacji główny wysiłek wojsk raketowych, artylerii, lotnictwa i pododdziałów zakłóceń powinien być skierowany na zniszczenie i obezwładnienie systemu dowodzenia głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela. Przed rozpoczęciem natarcia rozwinie on też swój system rozpoznania radioelektronicznego. Dlatego niezbędne staje się również przeciwdziałanie technicznym środkom rozpoznania.

W okresie tym będą realizowane w pełni wszystkie przedsięwzięcia walki radioelektronicznej. Niszczenie (rażenie) środków i systemów radioelektronicznych przeciwnika realizowane jest w tym okresie przez:

- oddziaływanie środkami samonaprowadzającymi się na źródła promieniowania elektromagnetycznego;

- wykonanie uderzeń bronią jądrową, lotnictwem i ogniem artylerii;

- działanie grup specjalnych w ugrupowaniu i na tyłach nieprzyjaciela.

Obezwładnianie radioelektroniczne jest wykonywane przez:

- stosowanie aktywnych i pasywnych zakłóceń;

- stosowanie pozornych celów i pułapek dla środków i systemów radioelektronicznych;

- prowadzenie dywersji radiowej w systemach łączności radiowej nieprzyjaciela i innych systemach radioelektronicznych, wykorzystywanych przez niego do dowodzenia wojskami, kierowania środkami rażenia i naprowadzania lotnictwa taktycznego;

- zakłócanie pokładowych urządzeń radiolokacyjnych, łączności, radionawigacyjnych samolotów lotnictwa taktycznego nieprzyjaciela.

Przeciwdziałanie technicznym środkom rozpoznania nieprzyjaciela odbywa się w drodze:

- niszczenia zasadniczych i głównych elementów systemu jego rozpoznania;

- obezwładniania radioelektronicznego systemu łączności radiowej, wykorzystywanego przez niego do przesyłania informacji rozpoznawczych;

- usunięcia cech demaskujących wojska, uzbrojenie, środki radioelektroniczne oraz zamierzenia dowództwa;

- pozorowania działań wojsk oraz pozoronej pracy środków radioelektronicznych;

- kompleksowej kontroli realizowanych w tym zakresie przedsięwzięć.

Obronę radioelektroniczną realizuje się przez:

- ograniczenie promieniowania środków radioelektronicznych;

- krótkotrwałą lub przerywaną pracę środków i systemów radioelektronicznych armii;

- zastosowanie norm częstotliwościowo-przestrzennego rozmieszczenia środków radioelektronicznych oraz przestrzeganie ustalonych reżimów pracy;

- wykorzystanie ekranujących właściwości terenu i zabudowy;

— manewr częstotliwościami oraz mocami środków radioelektronicznych;

— wykorzystanie urządzeń przeciwzakłóceń oraz różnorodnych charakterystyk anten środków radioelektronicznych.

Największą skuteczność walki z radioelektronicznymi systemami dowodzenia nieprzyjaciela osiąga się przez kompleksowe oddziaływanie na poszczególne elementy tych systemów za pomocą środków ogniowych i zakłócających. Ogniowe oddziaływanie należy koncentrować na: punktach dowodzenia i węzłach łączności wojsk nieprzyjaciela działających w pasie obrony armii, stacjach radiolokacyjnych rozpoznania pola walki i kierowania ogniem artylerii, radioelektronicznych środkach naprowadzania lotnictwa taktycznego oraz na stacjach zakłócających. Podczas obezwładniania zakłóceniami największą wagę należy przywiązywać do zakłócania pracy systemu łączności radiowej i radioliniowej wojsk pierwszego rzutu zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela. Szczególną uwagę należy zwrócić na obezwładnienie pracy łączności radiowej współdziałania wojsk lądowych z lotnictwem taktycznym.

W ślad za kontrprzygotowaniem może być wykonane przez związki taktyczne uderzenie przed przedni skraj. Dlatego należy także przewidzieć część sił i środków walki radioelektronicznej do wsparcia radioelektronicznego działań bojowych tych związków.

Do zapewnienia możliwości prowadzenia skutecznych zakłóceń radiowych wyznacza się pododdziałom batalionu zakłóceń taktycznych rubieże główne w odległości od przedniego skraju: kompanii zakłóceń UKF — do 6 km, kompanii zakłóceń KF — do 20 km, oraz rubieże zapasowe analogicznie — do 15 km i 40 km. Pododdziały te rozmieszcza się na skrzydłach rejonu głównego wysiłku obrony, w terenie trudno dostępnym, a jednocześnie tak, aby zapewnić wykonanie manewru i swobodę pracy środków rozpoznania i zakłóceń w celu obezwładnienia relacji radiowych głównego zgrupowania uderzeniowego nacierających wojsk nieprzyjaciela.

Batalion zakłóceń radiolokacyjnych przyjmuje takie ugrupowania bojowe, aby mógł zapewnić osłonę radioelektroniczną głównego zgrupowania obronnego wojsk armii, SD i ABROT. Z uwagi na ofensywny charakter działań nieprzyjaciela i jego dążenie do przeniknięcia w ugrupowanie operacyjne armii najbardziej narażone na zniszczenie środkami napadu powietrznego będą ABROT i SD armii. Dlatego też tym elementom we wszystkich etapach operacji należy zapewnić osłonę radioelektroniczną.

Uderzenie nacierającego nieprzyjaciela w każdych warunkach będzie poprzedzone ogniowym przygotowaniem z użyciem broni jądrowej — lub bez jej użycia — oraz środków wojny elektronicznej. Dlatego siły i środki walki radioelektronicznej armii należy ukryć, wykorzystując ochronne właściwości terenu i inżynierskiej rozbudowy. W toku odpierania natarcia nieprzyjaciela główny wysiłek walki radioelektronicznej koncentruje się na zmasowanym stosowaniu zakłóceń radiowych i radiolokacyjnych systemów radioelektronicznych nieprzyjaciela w rejonie głównego wysiłku obrony armii i na kierunku głównego jego uderzenia. Stosowanie zakłóceń musi być ściśle powiązane z uderzeniami wojsk rakietowych, artylerii, lotnictwa oraz z rozpoznaniem radioelektronicznym.

Podczas prowadzenia działań przed przednim skrajem i walki o utrzy-

manie taktycznej strefy obrony będzie rozwinięty i czynny cały system dowodzenia nacierających wojsk nieprzyjaciela. Ponadto w pełni będzie rozwinięty system rozpoznania, powiadamiania i naprowadzania lotnictwa oraz pododdziały zakłócające nieprzyjaciela. Dlatego wykrycie całego systemu dowodzenia, współdziałania, rozpoznania i kierowania środkami rażenia stanowi ważny czynnik, który warunkuje pomyślną realizację zadań walki radioelektronicznej.

W razie włamania się nieprzyjaciela w głąb obrony dywizji pierwszego rzutu operacyjnego pododdziały zakłóceń radiowych (bzt) przesuwają się na rubieże zapasowe, które oddalone są od rubieży zasadniczych 9—20 km.

Wsparcie radioelektroniczne związków taktycznych i oddziałów wykonujących kontratak batalion zakłóceń taktycznych realizuje drogą stosowania zakłóceń radiowych rozpoznanych, ważnych relacji łączności radiowej i radioliniowej pododdziałów rakiet i artylerii polowej, dowództw i sztabów KA, dywizji, brygad, które włączyły się w głąb obrony armii.

Pododdziały zakłóceń radiolokacyjnych główny wysiłek obrony radioelektronicznej skupiają na zakłócaniu pokładowych urządzeń radiolokacyjnych, łączności i radionawigacji, zapewniających nieprzyjacielowi rozpoznanie z powietrza, loty na małych wysokościach i celne bombardowanie.

Liczba rozwiniętych ważniejszych obiektów radioelektronicznych nieprzyjaciela będzie w tym okresie stosunkowo duża, dlatego też należy niszczyć ogniem i obezwładniać zakłóceniami pracę środków radioelektronicznych głównego lub najsilniejszego zgrupowania jego wojsk, które włączyły się w głąb obrony, aby dezorganizować ich pracę, co może wpłynąć na osłabienie siły uderzenia tych wojsk. Sposoby wykonania zadań walki radioelektronicznej będą podobne do stosowanych w poprzednim etapie operacji. Równocześnie szczególną uwagę należy zwrócić na obronę radioelektroniczną, ponieważ w tym okresie (etapie) nieprzyjaciel będzie najbardziej intensywnie oddziaływał na radioelektroniczne systemy dowodzenia, rozpoznania, współdziałania i powiadamiania armii.

Przełomowym momentem w operacji obrony jest użycie drugiego rzutu operacyjnego armii lub odwodu ogólnowojskowego do wykonania przeciwuderzenia. Powodzenie przeciwuderzenia zależy w dużym stopniu od warunków jego wykonania oraz od wyboru odpowiedniego terminu. Pododdziały walki radioelektronicznej czynnie uczestniczą w przeciwuderzeniu. Rozpocznie się ono ogniowym przygotowaniem, a także zmasowanym obezwładnieniem radioelektronicznym środków i systemów radioelektronicznych nieprzyjaciela na kierunku przeciwuderzenia.

Z chwilą rozpoczęcia przeciwuderzenia realizowane są następujące zadania walki radioelektronicznej:

— obezwładnienie zakłóceniami relacji łączności i niszczenie węzłów łączności wykorzystywanych do dowodzenia pododdziałami rakiet, artylerii polowej oraz związków taktycznych i oddziałów będących na kierunku przeciwuderzenia, centrum oraz posterunków dowodzenia i naprowadzania lotnictwa taktycznego, a także relacji łączności radiowej wykorzystywanej do dowodzenia naziemnego lotnictwem taktycznym i jego

współdziałania z nacierającymi oraz odpierającymi przeciwuderzenie wojskami;

— obezwładnianie zakłóceniami i niszczenie środków rozpoznania i zakłócających, wykorzystywanych do dezorganizacji pracy systemów radioelektronicznych broniących się bądź wykonujących przeciwuderzenie wojsk armii;

— obezwładnianie zakłóceniami łączności radiowej i radioliniowej odwodów i drugich rzutów nieprzyjaciela na kierunku przeciwuderzenia.

Osiągnięcie największej efektywności realizowanych zadań walki radioelektronicznej podczas wykonywania przeciwuderzenia możliwe jest tylko w razie jednoczesnego oddziaływania na wszystkie elementy systemu dowodzenia nieprzyjaciela za pomocą środków ogniowych i zakłócających. Ukrycie przed rozpoznaniem nieprzyjaciela wychodzących do przeciwuderzenia wojsk armii, środków bojowych oraz rubieży ich rozwinięcia osiąga się przez dokładne ich maskowanie oraz dezinformację.

Do wsparcia radioelektronicznego zgrupowania przeciwuderzającego należy wydzielić możliwie maksymalną ilość sił i środków walki radioelektronicznej. Będzie to wpływać na uzyskanie powodzenia i ostateczne rozbicie głównego zgrupowania sił nieprzyjaciela, które włamały się w głąb obrony armii.

Pododdziały zakłóceń radiowych rozmieszcza się na skrzydłach włączającego się zgrupowania wojsk nieprzyjaciela, przez co stwarza się dogodny warunki do stosowania zakłóceń i nie utrudnia się manewru wojskom wykonującym przeciwuderzenie. Część sił batalionu zakłóceń taktycznych, zwłaszcza kompanie zakłóceń UKF, mogą na okres przeciwuderzenia być przydzielone do związków taktycznych.

Batalion zakłóceń radiolokacyjnych w tym okresie rozwija się w rejonie dogodnym do zapewnienia osłony radioelektronicznej zgrupowania wojsk biorących udział w przeciwuderzeniu podczas ich przesuwania na rubież rozwinięcia, rozwijania się na tej rubieży oraz wykonywania przeciwuderzenia.

Realizacja zadań wsparcia i osłony radioelektronicznej wojsk w operacji obronnej armii przez pododdziały zakłóceń w dużej mierze jest uzależniona od umiejętnego dowodzenia (kierowania) nimi oraz od zgrania wysiłków ogniowych z zakłóceniami. Na problem ten zwrócił uwagę szef Sztabu Generalnego WP gen. broni Florian Siwicki w swoim wystąpieniu na odprawie szkoleniowej kierowniczej kadry sił zbrojnych PRL w listopadzie 1976 r., mówiąc: „...obecnie należy przede wszystkim doskonalić umiejętności ścisłego sprzęgania obezwładniania radioelektronicznego z oddziaływaniem ogniowym na nieprzyjaciela...”.

We współczesnych warunkach walka radioelektroniczna nabrała charakteru ogólnowojskowego, podczas niej bowiem przewiduje się realizację zadań mających duże znaczenie taktyczne i operacyjne, w których wykonaniu będą brały udział wszystkie rodzaje wojsk i kategorie sił zbrojnych, aktywnie niszcząc i obezwładniając radioelektroniczne środki i systemy dowodzenia (kierowania) wojsk nieprzyjaciela.

Zdolność sił i środków walki radioelektronicznej do wykonania bardzo różnorodnych zadań obezwładniania i tym samym — do skutecznego dezorganizowania dowodzenia wojskami i kierowania środkami rażenia,

jednocześnie w skali taktycznej i operacyjnej, a nawet strategicznej, wpływa w zasadniczy sposób na charakter współczesnej walki, bitwy i operacji.

Polecenia:

1. Podać i uzasadnić cel oraz główne zadania walki radioelektronicznej w operacji obronnej armii.
2. Wymienić skład oraz scharakteryzować zasady wykorzystania sił i środków walki radioelektronicznej w operacji obronnej.
3. Podać i uzasadnić możliwości bojowe bzt.
4. Podać i uzasadnić możliwości bojowe bzrl.
5. Podać i uzasadnić możliwości bojowe śmigłowców zakłóceń radiolinio-
wych.
6. Omówić i scharakteryzować rolę dowódcy, szefa sztabu, szefów od-
działów, szefów rodzajów wojsk i służb armii w planowaniu i organi-
zacji walki radioelektronicznej w operacji obronnej.
7. Wymienić i scharakteryzować podstawowe dokumenty planistyczne
walki radioelektronicznej na szczeblu armii.

9. ZAKOŃCZENIE

Uznając działania zaczepne za podstawowy rodzaj działań bojowych, zgodnie z teorią sztuki wojennej państw socjalistycznych nie neguje się dużego znaczenia działań obronnych zarówno w osiąganiu celów operacyjnych, jak i taktycznych. W warunkach współczesnych, jak nigdy w dotychczasowej historii wojen, działania zaczepne i obronne będą ze sobą ściśle związane i dialektycznie uwarunkowane, szczególnie w skali operacyjno-taktycznej. Przy użyciu głównie broni jądrowej sytuacje stwarzające przesłanki lub zmuszające do przechodzenia od jednego do drugiego rodzaju działań (z natarcia do obrony i z obrony do natarcia) mogą powstawać w sposób gwałtowny i ulegać ciągłym zmianom.

Umiejętne stosowanie działań zaczepnych i obronnych pozwoli na uzyskiwanie przewagi na wybranych kierunkach oraz zapewni niezbędne warunki do uchwycenia i utrzymania inicjatywy, zachowania swobody działania, a także narzucenia swojej woli i sposobu walki przeciwnikowi, zwłaszcza na wybranych kierunkach lub obszarach dogodnych dla własnych wojsk.

Przejście wojsk armii do operacji obronnej na jednym kierunku zapewnia i zabezpiecza działanie sił głównych frontu na innych kierunkach, najczęściej decydujących o powodzeniu.

W operacji obronnej armii szczególnie wysoką rangę nadaje się umiejętnemu wykorzystaniu dogodnego do obrony terenu, inżynieryjnemu jego przygotowaniu, organizacji systemu ognia, zwłaszcza przeciwpancernego, szerokiemu stosowaniu manewru ogniem i wojskami. Dlatego też w rozkazie ministra obrony narodowej do szkolenia sił zbrojnych PRL w roku 1980 tak duży nacisk kładzie się na: „osiąganie wyższej sprawności przechodzenia wojsk z natarcia do obrony” oraz „pogłębienie umiejętności organizowania i prowadzenia aktywnych form działań obronnych”. W niniejszym podręczniku na realizację tych zadań — z rozkazu ministra obrony narodowej — położono szczególny nacisk.

W współczesnych warunkach cel operacji obronnej armii może być osiągnięty tylko wspólnym wysiłkiem wszystkich rodzajów wojsk, w tym także wojsk działających w układzie koalicyjnym, dzięki wysokiemu stanowi polityczno-moralnemu, dobrej dyscyplinie i odpowiedniemu psychologicznemu przygotowaniu wojsk, ciągłemu i skutecznemu dowodzeniu oraz twórczemu stosowaniu różnorodnych form i sposobów taktyczno-operacyjnego działania, zapewniających trwałość i aktywność obrony.

Szczególną w tym rolę odgrywają dowódcy i oficerowie sztabu. Od ich bowiem pracy i racjonalnej działalności uzależniona jest cała idea, kunszt i sztuka kierowania walką i bitwą obronną oraz umiejętne wykorzystanie możliwości taktyczno-bojowych i ogniowych rodzajów wojsk. Jak wykazuje praktyka wojenna, obrona dla dowódców i oficerów sztabu jest trudniejszym rodzajem działań niż natarcie. W obronie każdy błąd w decyzji i działaniu dowódcy i oficera sztabu zwiększa niepowetowane straty, a przeciwnikowi daje szansę wygrania. Należy przypomnieć, że ceną płaconą za błędne i z opóźnieniem przekazane przez oficerów sztabu informacje jest w każdej sytuacji przelana krew, straty sąsiadów i niewykonanie postawionego zadania. Toteż każdemu dowódcy i oficerowi sztabu stawiamy coraz wyższe wymagania, zwłaszcza w zakresie jego wykształcenia i umiejętności dowódczo-sztabowego działania.

Właściwości przejścia APanc do operacji obronnej w okresie II wojny światowej⁵⁴

W okresie drugiej wojny światowej armie pancerne przechodziły do obrony w toku operacji zaczepnej głównie z zadaniem odparcia przeciuderzeń dużych zgrupowań pancernych nieprzyjaciela, utrzymania zewnętrznego lub wewnętrznego frontu okrążenia oraz utrzymania ważnych rubieży i przyczółków.

Konieczność przejścia do obrony przez armię pancerną podyktowana była przewagą nieprzyjaciela w siłach i środkach, a przede wszystkim w czołgach i lotnictwie. Dowództwo niemieckie w skład zgrupowania uderzeniowego przeciwko armiom pancernym z zasady włączało po kilka dywizji pancernych: w listopadzie 1943 r. w pasie 1 Frontu Ukraińskiego — cztery dywizje, w lutym 1944 r. w pasie 2 Frontu Ukraińskiego — również cztery, a w sierpniu 1944 r. w pasie 1 Frontu Białoruskiego — pięć dywizji. Miały one w swoim składzie ogółem od 100 do 600 czołgów i dział pancernych. Ponadto z tymi zgrupowaniami współdziałały jedna-dwie dywizje piechoty. Armie pancerne, które jako pierwsze przyjmowały na siebie uderzenia nieprzyjaciela, miały w tym czasie znaczne braki w sprzęcie bojowym i posiadały od 80 (50 APanc w sierpniu 1943 r.) do 160 czołgów i dział pancernych, a tylko w nielicznych sytuacjach miały ich więcej.

Przed przejściem do obrony armie pancerne zwykle prowadziły bitwę spotkaniową lub działały jako grupy szybkie, niekiedy stanowiły pierwszy rzut operacyjny frontu i rozwijały powodzenie na kierunku głównego uderzenia. Były to najbardziej typowe warunki, w których APanc organizowały obronę w ograniczonym czasie, podczas ciągłego oddziaływania nieprzyjaciela z lądu i z powietrza; niejednokrotnie zmuszane były do równoczesnego przechodzenia do obrony i odpierania uderzeń przeciwnika.

W szczególnie złożonej sytuacji znajdowały się armie pancerne, które przechodziły do obrony po niepomyślnym przebiegu bitwy spotkaniowej, mając za zadanie odparcie uderzeń przeważających sił nieprzyjaciela, oraz te armie, które zmuszone były działać w oderwaniu od pozostałych sił frontu w znacznej odległości (2APanc działająca na wschód od Warszawy,

⁵⁴ A. J. Radiejewskij, Tankowyj udar. Moskwa 1978. Tłumaczył płk dypl. w st. spoczynku T. Kopiec.

5 APanc gw. podczas wychodzenia na wybrzeże Bałtyku). Skrzydła tych armii były otwarte, drogi dowozu i ewakuacji wydłużone i w wielu miejscach przecięte, przegrupowanie wojsk armii utrudnione. Współdziałanie między poszczególnymi związkami taktycznymi APanc często było poważnie naruszone. Sytuację w znacznym stopniu komplikował fakt, że armie pancerne nie miały należytej osłony z powietrza.

Warunki przejścia armii pancernych do obrony w toku operacji zaczepnej frontu podane są w poniższej tabeli.

Operacja armia	Charakter działań APanc przed przejściem do obrony	Cel obrony	Czas organizacji obrony
Biełgorodzko-charkowska, sierpień 1943 r. 1 APanc	Bitwa spotkaniowa na płd. od Bogoduchowa	Odparcie uderzenia przeważających sił nieprzyjaciela	Mniej niż doba, bezpośrednio w toku bitwy spotkaniowej
Kijowska, listopad 1943 r. 3 APanc gw.	Bitwa spotkaniowa na płd. od Fastowa	Utrzymanie opanowanej rubieży i odparcie przeciwuuderzenia	Mniej niż doba, bezpośrednio w toku bitwy spotkaniowej
Korsuń-szewczenkowska luty 1944 r. 6 APanc	Natarcie w pierwszym rzucie operacyjnym frontu	Utworzenie zewnętrznego frontu okrążenia i odparcie przeciwuuderzenia deblokującego zgrupowania nieprzyjaciela	Trzy doby
Brzesko-lubelska, sierpień 1944 r. 2 APanc	Natarcie w odwróceniu od sił głównych frontu	Odparcie przeciwuuderzenia dużego zgrupowania pancernego i utrzymanie rubieży do czasu podejścia armii ogólnowojskowych	Dwie doby
Lwowsko-sandomierska, sierpień 1944 r. 3 APanc gw.	Natarcie w celu poszerzenia przyczółka	Wspólnie z 13 A odparcie przeciwuuderzeń nieprzyjaciela	Mniej niż doba
Wschodnio-pruska, styczeń 1945 r. 5 APanc gw.	Natarcie w składzie grupy szybkiej frontu	Utworzenie zewnętrznego i wewnętrznego frontu okrążenia	Mniej niż doba

Jednym z pierwszych przykładów organizacji i prowadzenia działań obronnych przez związek operacyjny wojsk pancernych było czasowe przejście do obrony 1 i 5 APanc gw. Frontu Woroneskiego w końcowym

etapie białgorodzko-charkowskiej operacji zaczepnej w rejonie Bogoduchowa, gdzie zgrupowanie wojsk nieprzyjaciela w sile czterech dywizji pancernych i trzech dywizji piechoty wykonało uderzenie na wojska tych armii. Przejście armii pancernych do obrony odbywało się w szczególnie złożonej sytuacji: część wojsk frontu prowadziła działania zaczepne, inne wojska odpierały ataki przeważających sił pancernych nieprzyjaciela wspartych uderzeniami lotnictwa.

Związki taktyczne armii pancernych przechodziły do obrony w takim ugrupowaniu bojowym, w jakim prowadziły działania zaczepne, a pozycje obronne zajmowały na rubieżach osiągniętych w toku natarcia. Dlatego też w okresie organizowania obrony drugie rzuty i odwody korpusów znajdowały się w odległości 2—3 km od przedniego skraju. Następnie obrona była prowadzona na coraz większą głębokość. Obronę organizowano na zasadzie punktów oporu. Tworzono przy tym system zasadzek czołgowych, rejonów przeciwpancernych i zapór minowych. Zasadzki urządzano w układzie szachownicy i rozmieszczano je na głębokości 2—3 km. W skład zasadzek włączano również pododdziały fizylierów i artylerii przeciwpancernej. Tworzono korpusne i armijne rejonu przeciwpancerne na kierunkach zagrożenia pancernego w sile dywizjonu lub pułku artylerii przeciwpancernej. Ugrupowanie operacyjne APanc w zasadzie tworzono w jednym rzucie. Działania obronne armie prowadziły we współdziałaniu z podchodzącymi związkami taktycznymi piechoty armii ogólnowojskowych na przykład: 1 APanc — z 23 KP gw.; 6 A gw.; 5 APanc gw. — z 32 KP gw. 5 A gw.

Do szybkiego zajęcia pozycji obronnych i umiejętnego prowadzenia działań bojowych przez wojska 5 APanc gw. przyczyniły się warunki sprzyjające odparciu przeciwuderzeń nieprzyjaciela. Armia prowadziła walki obronne w ciągu trzech dni i poniosła przy tym stosunkowo niewielkie straty — ogółem 38 czołgów i dział pancernych.⁵⁵ Podobnie działały wojska 1 APanc. Na pomyślny przebieg prowadzenia działań obronnych znaczny wpływ miało właściwe dowodzenie wojskami oraz ściśle zorganizowane współdziałanie wszystkich ogniów. Dowódcy związków taktycznych podejmowali decyzje na podstawie mapy, jedynie niektóre zasadnicze problemy organizacji obrony rozwiązywano w terenie. Do żelaznych kanonów należało szybkie przekazywanie zadań wojskom przy szerokim stosowaniu metody osobistych kontaktów z podwładnymi.

Nagromadzone poprzednio doświadczenia w pełni były wykorzystane przez wojska 3 APanc gw. w operacji kijowskiej (listopad 1943 r.). Na przykład w końcowym etapie tej operacji, przed podejściem wojsk 38 A, korpusy 3 APanc gw. działające na kierunku Fastowa w dniach 8—10 listopada częścią swych sił odpierały przeciwuderzenie zgrupowania wojsk nieprzyjaciela — składającego się z trzech dywizji pancernych (ogółem około 300 czołgów i dział pancernych) — ogniem czołgów z miejsca i z zasadzek, szeroko stosując przy tym minowanie kierunków zagrożenia czołgowego przez ruchome oddziały zaporowe. W dniu 11 listopada armia pancerna została wzmocniona 50 KP 38 A i otrzymała zadanie obrony pasa szerokości do 35 km.⁵⁶ Wzmocnienie armii pancernej

⁵⁵ Archiwum MO ZSRR, f. 332, op. 4948, ks. 2, str. 50.

⁵⁶ Archiwum MO ZSRR, f. 315, op. 4440, ks. 4, str. 92.

korpusem piechoty w tych warunkach było ze wszelkich miar wskazane, ponieważ zapewniało trwałość obrony. W następnych operacjach wzmocnienie korpusem piechoty każdej armii pancerniej przechodzącej do obrony traktowano jako zasadę. Korpus piechoty najczęściej wykorzystywano w pierwszym rzucie armii.

W operacji Korsuń-szewczenkowskiej (luty 1944 r.) 6 APanc 1 Frontu Ukraińskiego była wzmocniona 47 KP, a 5 APanc gw. 2 Frontu Ukraińskiego — 49 KP. Armie pancerne, broniąc pasów szerokości do 50 km, miały w swoim pierwszym rzucie korpusy piechoty, korpusy pancerne (zmechanizowane), a w drugim — korpus pancerny (zmechanizowany). Jeśli pasy obrony były stosunkowo szerokie i mała była ilość artylerii, nie organizowano armijnych grup artylerii. Tworzono tylko artyleryjski odwód przeciwpancerny z oddziałów artylerii pancerniej i przeciwpancernej oraz ruchomy oddział zaporowy w sile do dwóch kompanii saperów z zapasem min przeciwpancernych. Artyleryjskim odwodom przeciwpancernym i ruchomym działom zaporowym armii zawczasu wyznaczano kilka kierunków wspólnych działań w celu odparcia uderzeń czołgów nieprzyjaciela.

Znaczny wpływ na zwiększenie trwałości obrony armii w operacji Korsuń-szewczenkowskiej miało utworzenie między pasami obrony dużej liczby rejonów przeciwpancernych (6—8 na korpus) z wykorzystaniem do tego celu artylerii przeciwpancernej, pancerniej i części artylerii polowej dywizji piechoty. Ponadto zorganizowano system zasadzek czołgowych. Część czołgów i dział pancernych urzutowana była w głąb.⁵⁷ Ogólnie system obrony armii obejmował pozycje przednie, główny pas, pozycje odwodów armijnych, rejony przeciwpancerne i zapory minowe. Podstawę obrony związków taktycznych stanowiły batalionowe rejony obrony i kompanijne punkty oporu.

W szczególnie złożonej sytuacji końcowego etapu operacji brzesko-lubelskiej przechodziły do obrony i prowadziły działania obronne wojska 2 APanc. Podczas podchodzenia armii do Pragi — przedmieścia Warszawy — znalazła się ona w znacznej odległości od głównych sił frontu.

W końcu lipca 1944 r. na podstawie danych rozpoznania ustalono, że nieprzyjaciel przegrupowuje do tego rejonu cztery dywizje pancerne i inne jednostki z zamiarem wykonania przeciwuderzenia. Były to: przetrzucone z południa 19 DPanc, dywizje pancerne SS „Totenkopf” i „Wiking”, przetrzucona z frontu włoskiego dywizja „Herman Göring” oraz kilka dywizji piechoty 2 armii niemieckiej.⁵⁸ W tym czasie wyraźnie wzrosła aktywność lotnictwa nieprzyjaciela. 2 APanc mając poważne straty działała w pasie szerokości 60 km. Próby przełamania z marszu praskiego rejonu umocnionego nie powiodły się. Wówczas dowódca armii wydał rozkaz przejścia do obrony. Decyzję tę zatwierdził dowódca frontu, marszałek Związku Radzieckiego K.K. Rokossowski, ponieważ wiadomo mu było z rozpoznania, że nieprzyjaciel działający w pasie armii dysponuje 1,5—2 — krotną przewagą.

Początkowo szerokość pasa obrony armii wynosiła 60 km, a następnie zmniejszono ją do 40 km. Aczkolwiek armia składała się z trzech korpu-

⁵⁷ Archiwum MO ZSSR, f. 670, op/ 148761, ks. 10, str. 149.

⁵⁸ S. M. Sztemienko, Sztab Generalny w latach wojny, tom II. Wojenizdat 1973, str. 79.

sów pancernych (3, 16 i 18 KPanc gw.), ugrupowanie operacyjne przyjęto w jednym rzucie. Utworzone były odwody: ogólny (109 BPanc i 87 pułk motocykli), przeciwpancerny (1239 pappanc, 1960 pappanc) i inżynierski (357 bsap) oraz OZap (ksap z kompletem min) i armijna grupa artylerii przeciwlotniczej. Korpusy organizowały obronę w pasach szerokości do 15 km i głębokości do 7 km. W korpusach utworzono głębokie urzutowanie bojowe.

Jak się później okazało, armia przeszła do obrony we właściwym czasie. Nieprzyjaciel bowiem już w dniu 1 sierpnia rozpoczął działania zaczepne. Korpusy pancerne zmuszone były odpierać po 10—12 ataków na dobę. Szczególnie ciężka sytuacja wytworzyła się w dniu 3 sierpnia, kiedy to nieprzyjaciel wykonał uderzenie w prawe skrzydło armii. Tylko dzięki szybkiemu wprowadzeniu do walki odwodów armijnych, bohaterstwu i wytrwałości czołgistów, działających w szczególnie trudnych warunkach ze względu na panowanie lotnictwa nieprzyjaciela w powietrzu, wszystkie próby wyparcia wojsk armii z zajmowanych pozycji nie powiodły się. Armia — będąc w oderwaniu od sił głównych frontu na odległości 20—30 km i nie mając należytej osłony z powietrza — musiała samodzielnie prowadzić obronę w ciągu trzech dób. O zaciętości walk świadczyć mogą straty, jakie poniosły wojska armii — 284 czołgi i działa pancerne, z których aż 40% — to straty bezpowrotne.⁵⁹

Zasadnicze wskaźniki obrony armii pancernych

Operacja	Armia	Szer. pasa obrony km	Głęb. obrony km	Ugrup. oper. (rzuty)	Gęstość na 1 km		
					czołgów i dział panc.	dział. i moźdz.	batal. piechoty
Białgorodzko-charkowska	1 APanc	ok. 20 Ponad 20	8—12	1	8—10	19	
	5Gw. APanc		8—10	1	4	10—16	
Kijowska	3Gw. APanc	30	15	2	4—5	20	0,7
Korsuń-szewczenkowska	6 APanc	50	15—20	2	4—5	10—12	0,9
	5Gw. APanc	50	15—17	2			
Brzesko-lubelska	2 APanc	40	12—15	1	7—9	13	
Lwowsko-sandomierska	3Gw. APanc	30—40	10—15	1	4—5	10—15	
Wschodnio-pruska	5Gw. APanc	40	15—20	1	4—5	10	

⁵⁹ Archiwum MO ZSRR, f. 307, op. 4148, ks. 238, str. 174—183.

Na pomyślny przebieg obrony armii pancernej poważny wpływ miało przede wszystkim dobrze zorganizowane rozpoznanie, sprawne dowodzenie oraz umiejętnie i na szeroką skalę stosowany manewr sił i środków. Uderzenia przeważających sił pancernych nieprzyjaciela wykonane w dniu 2 sierpnia były odpierane i lokalizowane siłami 3 i 8 KPanc gw., działającymi aktywnie, wspartymi ogniem artylerii i wprowadzonym w następnym dniu do walki drugim rzutem i odwodem przeciwpancernym 3 KPanc oraz wysuniętymi na kierunku zagrożenia odwodami — ogólnym i przeciwpancernym armii. 2 APanc po podejściu związków taktycznych 47 A została wprowadzona do odwodu frontu.

Uogólnione doświadczenia w zakresie organizacji i prowadzenia obrony przez armie pancerne w toku operacji zaczepnej frontu dowodzą, że mimo znacznych braków w stanie osobowym, sprzęcie bojowym i uzbrojeniu, armie zdolne były bronić pasów szerokości 20—50 km i głębokości 8—20 km. Armie ugrupowane były w jednym rzucie lub dwóch rzutach, przeważnie jednak w jednym rzucie z odwodem. Ze względu na fakt, że armie pancerne przechodziły do obrony w końcowym etapie frontowej operacji zaczepnej i w stosunkowo szerokich pasach, ponosiły one poważne straty.

Mimo posiadania ograniczonej liczby sił i środków obrona armii była w zasadzie trwała. Na jej trwałość składały się przede wszystkim: upór, męstwo i odwaga wojsk, mistrzowskie wykorzystanie czołgów, dział pancernych do prowadzenia ognia na wprost, dział, moździerzy i zapór minowych, aktywne działania obronne, szerokie stosowanie manewru siłami i środkami.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że armie pancerne, w porównaniu z armiami ogólnowojskowymi, w toku bitwy obronnej na szeroką skalę stosowały kontrataki i przeciwuderzenia prowadzone zarówno w dzień, jak i w nocy.

Manewru siłami i środkami dokonywano przede wszystkim w celu potęgowania siły oporu na kierunkach włamania nieprzyjaciela, wzmocnienia broniących się związków taktycznych pierwszego rzutu, ześrodkowania wojsk do wykonania przeciwuderzenia.

W roku 1943 podczas bitwy obronnej armii pancernej manewru wojskami dokonywano głównie z głębi ugrupowania, ze składu odwodów armijnych i korpuśnych. Odwody te — po zajęciu obrony w rejonie włamania nieprzyjaciela — ogniem z mniejsza niszczyły nacierające jego wojska. Praktyka dowiodła, że skutecznym sposobem na potęgowanie siły oporu i niedopuszczenie do przerwania się nieprzyjaciela na tyły i skrzydła armii pancernej było wykonanie manewru własnymi siłami na kierunek zarysowującego się głównego jego uderzenia. Tak właśnie postąpiono podczas prowadzenia operacji obronnej przez 5 APanc gw. (operacja bielgorodzko-charkowska), kiedy zgrupowaniu pancernemu nieprzyjaciela nie udało się przełamać obrony pierwszorzutowych związków taktycznych. Wówczas zdecydował się on obejść armię z lewego skrzydła. 15 sierpnia 1943 r., oddziały dywizji pancernej SS „Reich” przełamały obronę 13 DP gw. broniącej się na lewym skrzydle 5 APanc gw. i rozwinęły działania w kierunku Łozowaja, Bogoduchow. Dowódca armii pancernej o 10.00 16 sierpnia nakazał wyprowadzić 53 pcz (odwód ogólny) i OPanc armii z Bogoduchowa do rejonu na płd. Łozowaja. O

15.00 oddziały przybyły do wyznaczonego rejonu, zajęły obronę i ogniem ze wszystkich środków zatrzymały nieprzyjaciela. Wsuniecie odwodu ogólnego i przeciwpancernego we właściwym czasie w znacznym stopniu przyczyniło się do zaniechania przez nieprzyjaciela dalszego prowadzenia natarcia na tym kierunku.

Manewru siłami i środkami dokonywano również podczas prowadzenia obrony przez inne armie pancerne, przy czym nie tylko odwodami, lecz również oddziałami i związkami taktycznymi z odcinków drugorzędnych i nie atakowanych.

Przeciwuderzenie organizowano w toku walki w ciągu 4—6 godzin. Do przeciwuderzenia wykorzystywano przede wszystkim związki pancerne (1—2 brygady pancerne), oddziały artylerii pancernej, brygady zmotoryzowane, dywizje piechoty i oddziały artylerii z tego względu, że w składzie zgrupowania przeciwuderzającego zwykle działały znaczne ilości czołgów i dział pancernych, skutecznie wspieranych ogniem artylerii, zwłaszcza raketowej.

Poniższa tabela ilustruje zasadnicze wskaźniki przeciwuderzeń wykonywanych podczas prowadzenia bitwy obronnej przez armię pancerną.

Operacje, armie i czas wykonania przeciwuderzenia	Użyte siły	Cele przeciwuderzeń	Głębokość zadań km	Wyniki przeciwuderzeń
Korsuń-szewczenkowska 6 APanc, 5.02.1944 r.	BPanc-2 BPZmot-3 DP-1	Zniszczenie wojsk nieprzyjaciela i odtworzenie przedniego skraju	10—12	Nieprzyjaciel odrzucony na odległość 3—4 km, natarcie załamane
Brzesko-lubelska 2 APanc, 2.08.1944 r.	BPanc-2 pappanc-2 gw. pzmot-3	Likwidacja nieprzyjaciela i odtworzenie obrony	3	Nieprzyjaciel zlikwidowany, wojska przesunęły się o 3 km
Lwowsko-sandomierska 3Gw. APanc, noc; 22/23.08.1944 r.	BPanc-2 pappanc-1 DP-1	Zniszczenie wojsk nieprzyjaciela i odtworzenie przedniego skraju obrony	2,5	Nieprzyjaciel zatrzymany i odrzucony na odległość 2,5 km
Lwowsko-sandomierska 3Gw. APanc, 24.08.1944 r.	BPanc-1 pappanc-1 gr. pzmot-1	Zniszczenie wojsk nieprzyjaciela	2—2,5	Natarcie wojsk nieprzyjaciela zostało zatrzymane

W miarę możliwości przeciwuderzenie wykonywano w skrzydło i tyły zgrupowania wojsk nieprzyjaciela. Każde przeciwuderzenie było poprzedzane krótką, lecz potężną nawałą ogniową artylerii.

Na przykład podczas włamywania się nieprzyjaciela na styku 3 i 8 KPanc gw. 2 APanc w operacji brzesko-lubelskiej dowódca armii zdecy-

dował się wykonać przeciwuderzenie w skrzydło i tył nacierających oddziałów 19 DPanc nieprzyjaciela. Związki taktyczne armii o 5.00 2.8. otrzymały zarządzenie bojowe, w którym został określony skład zgrupowania wojsk, jego zadania, czas rozpoczęcia przeciwuderzenia (10.00 2.8) i niezbędne przedsięwzięcia w zakresie jego zabezpieczenia. O 10.00 związki taktyczne i oddziały 2 APanc, po wykonaniu przez artylerię rakietową nawały ogniowej, uderzyły w prawe skrzydło 19 DPanc. W wyniku tego uderzenia siły, które się włamały, zostały odcięte od pozostałych sił i zniszczone do 12.00 2.9. Między korpusami pancernymi armii została odtworzona bezpośrednia łączność, a włamanie nieprzyjaciela zostało zlikwidowane.

Oprócz przeciwuderzeń wykonywanych na skrzydła i tyły nieprzyjaciela sytuacja wymagała niekiedy wykonania ich również od czoła, jak to miało miejsce podczas bitwy obronnej prowadzonej przez wojska 3 APanc gw. na przyczółku sandomierskim. W każdym wypadku dążono do wykonania przeciwuderzenia w czasie, gdy nieprzyjaciel nie zdążył jeszcze rozszerzyć swego włamania i umocnić się na osiągniętej rubieży.

Z doświadczeń dotyczących wykorzystania armii pancernych do wykonywania zadań obronnych wynika, że armie te dysponowały ograniczonym czasem na organizację obrony. W tej sytuacji konieczne było maksymalne wykorzystanie czasu na rozbudowę trwałej obrony. Cel ten był osiąganym dzięki szybkiemu powzięciu decyzji i postawieniu wojskom zadań w odpowiednim czasie, umocnieniu zajętej rubieży, umiejętnemu przegrupowaniu wojsk na kierunek głównego uderzenia nieprzyjaciela, dobrze zorganizowanemu systemowi ognia, zwłaszcza ognia artylerii, czołgów i dział pancernych, prowadzonego na wprost i z zasadzek, oraz dzięki budowie zapór inżynieryjnych.

Działania bojowe armii pancernych w obronie charakteryzowała duża aktywność, zakrojony na szeroką skalę manewr, wytrwałość wojsk i osiąganie zamierzonych celów. Natarcie nieprzyjaciela zatrzymywano z zasady w granicach głównego pasa obrony. Broniące się wojska samodzielnie lub we współdziałaniu z sąsiadami i lotnictwem skutecznie przeciwdziałały zamiarom dowództwa wojsk hitlerowskich i w ten sposób skutecznie wpływały na wynik frontowej operacji zaczepnej.

W toku bitwy obronnej nieprzyjacielowi zadawano znaczne straty. Na przykład podczas odpierania uderzeń zgrupowania pancernego nieprzyjaciela pod Warszawą wojska 2 APanc zniszczyły i wzięły do niewoli około 800 oficerów i żołnierzy, 273 czołgi i działa pancerne, 94 działa artylerii polowej, 214 samochodów i 100 transporterów opancerzonych. W operacji wschodniopruskiej 5 APanc gw. obezwładniła trzy dywizje piechoty, dywizję pancerną, samodzielne oddziały i pododdziały nieprzyjaciela, przy czym nieprzyjaciel stracił 80 czołgów i dział pancernych, 648 samochodów i znaczne ilości ludzi. Nie mniejsze straty ponosił nieprzyjaciel również w czasie innych operacji.

DECYZJA

dowódcy ... A o operacji obronnej

1. Wnioski z oceny nieprzyjaciela — układ, jak w legendzie do planu operacji.

2. Zdecydowałem:

zorganizować obronę ... A w pasie ..., nie dopuścić zgrupowania uderzeniowego wojsk nieprzyjaciela do jej przełamania na kierunku ... (kierunkach ...).

Główny wysiłek obrony ześrodkować dla utrzymania rejonu ... (rejonów ...).

W pasie obrony przygotować pas przesłaniania ...; główny pas obrony...; drugi pas obrony ...; trzeci pas obrony ... (odcinki).

Przedni skraj obrony...

Przedni skraj drugiego pasa obrony ... i przedni skraj trzeciego pasa obrony ... .

Dezorganizację systemu dowodzenia i kierowania npla wykonywać:

— w warunkach działań bez użycia broni jądrowej SD ... KA ... dywizji ... dywizjonów raketowych i lotnictwa niszczyć uderzeniami ... lotnictwa, ... raket, a działające kanały łączności obezwładniać środkami WRE;

— w warunkach użycia broni jądrowej SD, zwłaszcza dywizjonów raketowych i artylerii ... niszczyć uderzeniami jądrowymi, lotnictwa i ogniem artylerii.

Główny wysiłek ześrodkować do zerwania dowodzenia środkami napadu jądrowego i wojskami ... npla.

Ugrupowanie operacyjne ... A — w dwa rzuty:

— w pierwszym rzucie — ...;

— w drugim rzucie — ...;

— odwody — ... .

W czasie kontrprzygotowania w rejonie ... zniszczyć środki napadu jądrowego ..., ...składy amunicji jądrowej, ...SD; skutecznie osłabić główne zgrupowanie wojsk nieprzyjaciela... oraz nie dopuścić do włamania się w główny pas obrony armii na kierunku... (kierunkach...).

Desant npla niszczyć... .

Z chwilą rozpoczęcia działań z użyciem broni jądrowej siły ... A uczestniczą w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu, ...uderzeniami jądrowymi, ...lotnictwa, ...śmigłowców szturmowych i ...ogniem artylerii zniszczyć środki napadu jądrowego npla ...SD, ...składy amunicji jądrowej; zadać duże straty głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu wojsk npla... na podejściach do obrony i zerwać natarcie (osłabić siłę uderzeniową).

W wypadku włamania się npla w obronę na kierunkach ..., wykorzystując ... (ilość) uderzeń jądrowych, uderzeniami ... eskadrowyłów lotnictwa ... śmigłowców szturmowych i ogniem ...artylerii zadać maksymalne straty wojskom przeciwnika i wykonując przeciwuderzenie siłami ... DPanc z rubieży Nr 1 w kierunku ... lub z rubieży Nr 2 w kie-

runku ... rozbić nieprzyjaciela i odtworzyć obronę ..., stwarzając równocześnie warunki przejścia do operacji zaczepnej.

3. Zadania dla wojsk:

a) ... DZ z ... bronić pasa ..., przedni skraj obrony... . Główny wysiłek obrony ześrodkować dla utrzymania rejonu... . Nie dopuścić do przełamania obrony na kierunku ... .

W warunkach włamania się nieprzyjaciela rozbić go w rejonie ... i odtworzyć obronę.

W pierwszym uderzeniu jądrowym być w gotowości do wykonania ... uderzeń jądrowych na ... środki napadu jądrowego i zniszczenia ... batalionów czołgów nieprzyjaciela.

Do udziału w kontrprzygotowaniu przygotować według:

— pierwszego wariantu ...

— drugiego wariantu ...

W pasie obrony przygotować pozycje:

— pierwsza z przednim skrajem na rubieży ...;

— druga ...;

— trzecia ... .

Na głównym wysiłku obrony zapewnić gęstość środków ppanc ... na jeden km frontu.

Dywizji przydziela się:

— ... rakiet z ładunkiem jądrowym; ... z ładunkami konwencjonalnymi; ... jednostek ognia amunicji do czołgów ... BWP; ... jednostek ognia amunicji artyleryjskiej ... .

Linia rozgraniczenia na lewo ...

Odpowiedzialny za styk ... dowódca ... DZ. SD od ... rozwinąć ..., ZSD od ... rozwinąć ... .

b) c) Zadania kolejnym dywizjom pierwszego rzutu stawia się podobnie, jak w punkcie „a”.

d) ... DPanc ... drugi rzut armii; zająć obronę na drugim pasie w rejonie ...; przygotować pozycje obronne ...; przygotować przeciwuderzenie:

— z rubieży Nr 1 ... w kierunku ... z zadaniem we współdziałaniu z ... DPanc rozbić nieprzyjaciela, który włamał się w obronę w rejonie ... i odtworzyć obronę ... .

Ogniowe przygotowanie przeciwuderzenia ... minut — ogniowe wsparcie metodą ... (KZO).

Drogi przejścia:

Nr 1 ...;

Nr 2 ...;

— z rubieży Nr 2 ... w kierunku ... z zadaniem: we współdziałaniu z ... DZ rozbić nieprzyjaciela, który włamał się w obronę w rejonie ... i odtworzyć obronę ... .

Ogniowe przygotowanie przeciwuderzenia ... minut, ogniowe wsparcie metoda ... (KZO).

Drogi przejścia:

Nr 1 ...;

Nr 2 ... .

Przeciwuderzenie wspiera ... eskadrolotów lotnictwa ... i ... śmigłowców szturmowych.

Do prowadzenia walki z desantem powietrznym nieprzyjaciela wydzielić siły ... .

e) ... ABROT być w gotowości do udziału w pierwszym uderzeniu jądrowym frontu z zadaniem: zniszczyć ... .

W czasie odparcia natarcia nieprzyjaciela być w gotowości do wykorzystania ... rakiet z ładunkiem jądrowym ... kt w celu zniszczenia ... (obezwładnienia ...) podchodzących wojsk nieprzyjaciela.

W czasie wykonania przeciwuderzenia drugim rzutem armii, być w gotowości: ... rakiet z ładunkiem jądrowym ... kt zniszczyć ... .

Do zniszczenia nowo wykrytych środków napadu jądrowego mieć w ciągłej gotowości Nr 2 jeden dywizjon rakiet ... z ładunkami ... i ... kt.

Rejony pozycyjne:

— główny ...;

— zapasowy ... .

f) Artyleria armii:

— niszczy taktyczne środki napadu jądrowego nieprzyjaciela...;

— obezwładnia wojska nieprzyjaciela w czasie ich podejścia ... i rozwinięcia do natarcia ...;

— być w gotowości do wzięcia udziału w kontrprzygotowaniu w rejonie ... (rejonach) i wzbronąć nieprzyjacielowi wykonanie ataku na przedni skraj obrony;

— wesprzeć przeciwuderzenie ... DPanc w kierunku ..., zapewniając gęstość artylerii nie mniej niż ... dział na 1 km frontu;

— główny wysiłek artylerii ześrodkować na kierunku ... (kierunkach ...);

— AGA w składzie ...

dowódca, dowódca ...

— rejon stanowisk ogniowych:

główny ... i

zapasowy Nr 1 ...

zapasowy Nr 2 ...

— gotowość otwarcia ognia ... .

g) ... prplot:

Osłonić od uderzeń z powietrza ... .

Pozycje startowe zająć w rejonie ... .

Gotowość do otwarcia ognia ... .

Na czas trwania operacji pułkowi przydziela się ... rakiet.

h) Lotnictwo przeznaczone do wsparcia wojsk armii:

... eskadrolotami wspierać ... DZ i ... DPanc w czasie walki o główny pas obrony, wykonując uderzenia na SD..., artylerię ... i pododdziały czołgów w rejonie ... .

... eskadrolotami wesprzeć walkę ... DZ w czasie wyjścia i wykonania przeciwuderzenia przez ... DPanc z rubieży Nr ... .

... eskadrolotami wykonać uderzenia na środki przenoszenia broni jądrowej ... . npla w rejonie ... .

... bomby jądrowe wykorzystać do wykonania uderzenia na ... .

... eskadrolotami być w gotowości do wykonania uderzeń na nowo wykryte środki napadu jądrowego npla.

i) Odwód wojsk inżynierskich ... być w gotowości do wykonania mi-

nowania w pasach ... DZ i do likwidacji skutków uderzeń jądrowych npla.
Rejon ześrodkowania ... .

j) Odwód wojsk chemicznych ...: być w gotowości do ustawienia zasłony dymnej w czasie manewru ... DZ i wykonania przeciwuderzenia przez ... DPanc z rubieży Nr ... .

Być w gotowości do likwidacji skutków uderzeń jądrowych npla.
Rejon ... .

k) Odwód przeciwpancerny ...: być w gotowości do odparcia natarcia czołgów npla na kierunkach ... z rubieży ... .

Rejon ześrodkowania ... .

m) OZap armii ...: być w gotowości do minowania na kierunkach ... .
Rubieże minowania: Nr 1 ... Nr 2 ... Nr 3 ... . Rejon ześrodkowania ... .

4. Organizacja inżynieryjnego przygotowania terenu. Inżynieryjną rozbudowę pasa obrony armii wykonywać w zakresie zadań drugiej kolejności. Przed głównym pasem przygotować pas ubezpieczeń siłami OW ... .

Pierwszy pas obrony siłami ... DZ; drugi pas obrony rozbudować siłami ... DPanc, rubieże rozwinięcia Nr 1 i 2 — siłami ... DPanc.

Odcinki trzeciego pasa obrony — siłami jednostek armijnych. Zapomami inżynieryjnymi osłonić przede wszystkim kierunki ... .

5. Główne zagadnienia współdziałania, operacyjnego zabezpieczenia działań wojsk oraz dowodzenia. W czasie podejścia zgrupowań wojsk nieprzyjaciela do rubieży ... lotnictwo wykonuje uderzenia ... (obiekty i rejon). Siły i środki WRE prowadzą rozpoznanie i w sposób selektywny prowadzą zakłócenia w relacjach ... .

AGA i artyleria dywizji pierwszego rzutu operacyjnego ześrodkowują ogień ... i wzbraniają podejścia npla, zwłaszcza na kierunkach ..., ześrodkowują ogień na środki przenoszenia broni jądrowej ... (rakiety i artyleria) oraz na wojskach pierwszego rzutu korpusów npla, zwłaszcza w rejonach ... .

Lotnictwo myśliwskie we współdziałaniu z prplot osłania wojska armii od uderzeń z powietrza, zwłaszcza w rejonach ... i prowadzi zwalczanie środków powietrznego rozpoznania npla.

Lotnictwo myśliwsko-szturmowe — niszczy wykryte środki napadu jądrowego, zwalcza artylerię i wzbrania podejścia odwodów i drugih rzutów na kierunkach ... .

Śmigłowce szturmowe — zwalczają czołgi npla w czasie ich rozwijania się i w rejonach.

Środki OPL armii i dywizji odpierają naloty lotnictwa nieprzyjaciela, ześrodkowując wysiłek dla osłony wojsk w rejonach ... .

W walce o utrzymanie pierwszego pasa obrony dywizje pierwszego rzutu operacyjnego armii odpierają uderzenia czołgów i piechoty npla, nie dopuszczają do ich włamania w rejon obrony, ześrodkowują wysiłki do utrzymania rejonów ... .

Z kierunków nieatakowanych przez wojska npla wykonuje się manewr siłami i środkami na kierunek głównego uderzenia ... .

Dywizje drugiego rzutu w gotowości do wykonania przeciwuderzenia z rubieży ... .

— Artyleria ...

— Lotnictwo ...

- OPL ...
- AOPpanc ...
- siły i środki WRE ...
- OZap ... .

Rozbicia npla, który włamał się w obronę w rejonie „A” dokonuje się siłami dywizji pierwszego rzutu i przeciwuderzeniem ... DPanc z rubieży ... w kierunku ... z zadaniem ... .

Rozbicia npla, który włamał się w obronę w rejonie „B” — jak wyżej.

- Artyleria ...
- Lotnictwo ...
- Śmigłowce szturmowe ...
- OPL ...

- Siły i środki WRE ...
- AOPpanc i OZap ... .

Przy równoczesnym wysadzeniu przez npla desantu powietrznego w rejonie: ..., do jego zwalczania wydzielają siły ... (dywizje), lotnictwo ..., artyleria ... .

Operacyjne zabezpieczenie działań:

— główny wysiłek rozpoznania skierować do wykrycia głównego zgrupowania uderzeniowego wojsk npla, kierunek jego głównego uderzenia, ugrupowanie i czas rozpoczęcia natarcia przez główne siły.

— główny wysiłek wojsk inżynieryjnych ześrodkować na zabezpieczeniu, we właściwym czasie, inżynieryjnej rozbudowy pasa obrony armii, SD, pozycji dla rakiet; sprawnego rozwinięcia dywizji drugiego rzutu do wykonania przeciwuderzenia ...

— główny wysiłek WRE skierować do zakłócenia relacji ..., zwłaszcza w okresach ...

- zapasy środków materiałowych ...
- główny wysiłek w technicznym zabezpieczeniu skierować ...
- główny wysiłek powszechnej OPL ...
- główny wysiłek w maskowaniu operacyjnym ...
- główny wysiłek OPBMAR ...

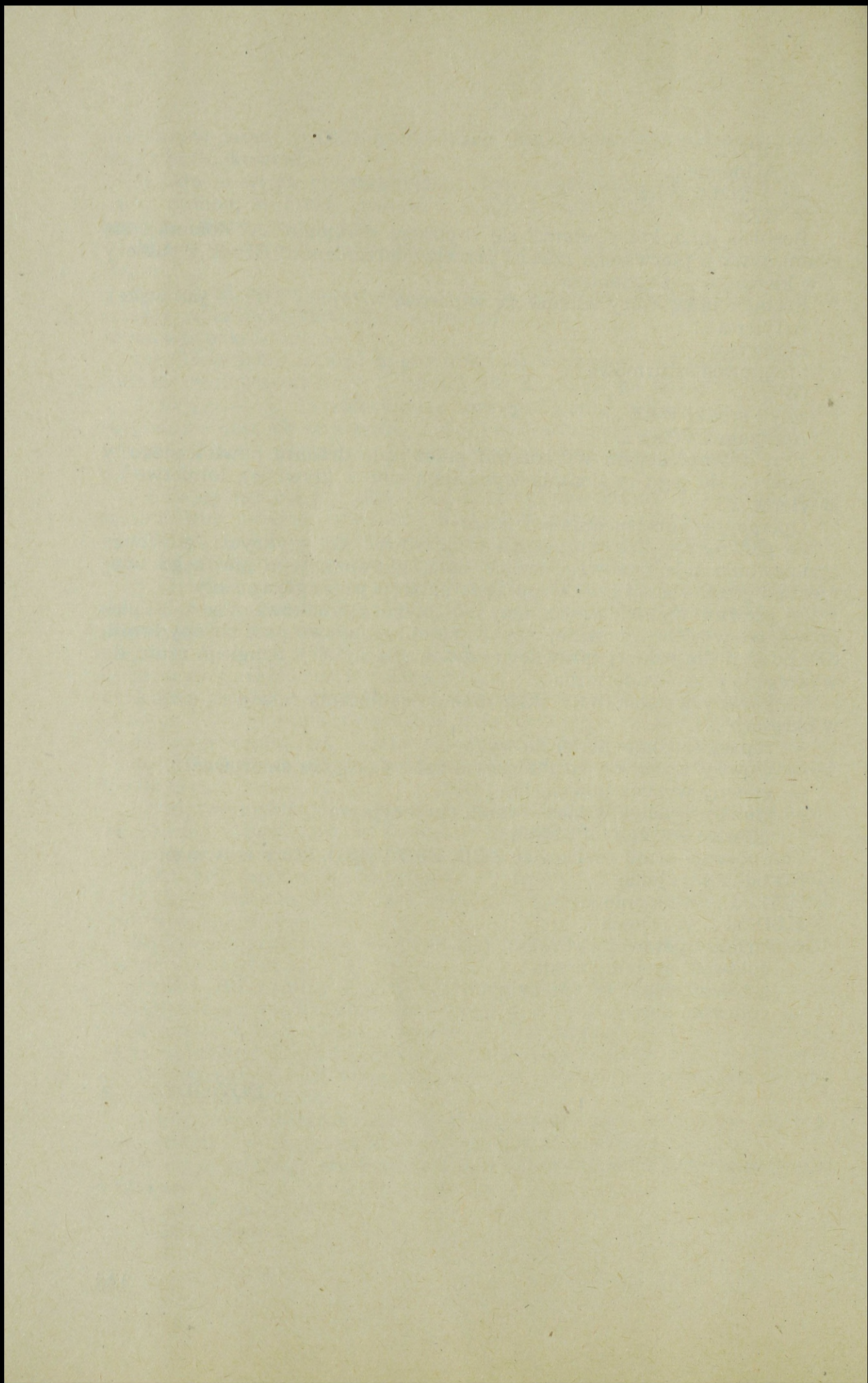
Dowodzenie armii realizować z SD, ZSD i KSD, które rozwinąć:

- SD od ... w rejonie ...;
- ZSD od ... w rejonie ...;
- KSD od ... w rejonie ... .

6. Terminy gotowości obrony:

- gotowość systemu ognia ...;
- gotowość zapór inżynieryjnych ...;
- gotowość obrony ... .

DOWÓDCA ... A

Приложение nr 7

РЕШЕНИЕ

командующего ... А на оборонительную операцию

Выводы из оценки противника

I. Решил:

Оборонной полосе ... не допустить прорыва противника в направлении...

Основные усилия сосредоточить на удержании районов...

В полосе обороны армии подготовить полосу обеспечения, главную полосу обороны и два армейских оборонительных рубежа.

Передний край главной полосы обороны иметь...

Передний армейский оборонительный рубеж ...

Второй армейский оборонительный рубеж ...

Дезорганизацию управления войсками и оружием противника осуществлять:

- при ведении боевых действий с применением обычных средств поражения ударами авиации и ракет с КБЧ уничтожить пункты управления... ракетных дивизионов, а сохранившиеся каналы связи подавить средствами частей РЭБ;

- при применении ядерного оружия - уничтожить ядерными ударами, ударами авиации и огнем артиллерии пункты управления..... ракетных и артиллерийских дивизионов.

Основные усилия сосредоточить на срыве управления средствами ядерного нападения и войсками...

Оперативное построение армии — в два эшелона: в первом эшелоне — ... ; во втором эшелоне — ... .

При ведении боевых действий с применением только обычных средств поражения в период огневой контрподготовки уничтожить средства ядерного нападения, пункты управления, ослабить главную ударную группировку ... и не допустить ее вклинения в оборону армии.

При начале боевых действий с применением ядерного оружия в первом ядерном ударе ... ядерными боеприпасами, ударами авиации и огнем артиллерии уничтожить средства ядерного нападения противника, нанести поражение основной группировке войск... на подступах к обороне и сорвать её наступление.

В случае вклинения противника в оборону на направлениях ... применением ... ядерных боеприпасов, ударами... полко-вылетов авиации и огнем артиллерии нанести поражение вклинившейся группировке противника и контрударом ... тд с рубежей № 1 ... в направлении... или № 2 ... в направлении... завершить ее разгром, восстановить оборону и создать условия для перехода армии в наступление.

2. Задачи войскам:

а) ... мед с ... оборонять полосу... .

Основные усилия сосредоточить на удержании района ... .

Не допустить прорыва противника в направлении... .

В случае вклинения разгромить его в районе ... и восстановить оборону.

В первом ядерном ударе быть в готовности применить... ракеты с ядерным зарядом по средствам ядерного нападения и танковым батальоном ... .

К участию в огневой контрподготовке привлечь: по варианту ... , по варианту... .

В полосе обороны подготовить ... позиции:

- первая - по переднему краю;

- вторая - ... ;

- третья - ... .

На направлении сосредоточения основных усилий плотность ПТС иметь ... (количество на I км фронта).

Дивизии выделяется ... ракет с ядерным зарядом и ... в обычном снаряжении боеприпасов, в боекомплектах: танковых...; артиллерийских и т.д.

Разграничительная линия слева... .

Ответственный за стык командир ... тд.

КП с ... развернуть ... , ЗКП с ... развернуть ... .

б,в) Задачи другим дивизиям первого эшелона армии ставятся как указано выше.

г) ... тд ... второй эшелон армии, занять оборону на первом армейском оборонительном рубеже в полосе... .

Оборудовать ... оборонительные позиции.

Подготовить контрудар:

В направлении ... с рубежа развертывания № I ... с задачей во взаимодействии с ... тд уничтожить вклинившуюся группировку противника и восстановить оборону.

Огневая подготовка контрудара ... минут, поддержка методом ПСО.

Маршруты выдвижения:

№ I ... ;

№ 2 ... ;

В направлении ... с рубежа развертывания № 2 ... с задачей во взаимодействии с ... мсд уничтожить вклинившуюся группировку противника и восстановить оборону.

Огневая подготовка контрудара ... минут, поддержка методом ПСО.

Маршруты выдвижения:

№ 1 ... ;

№ 2 ... .

Контрудар поддерживается ... .

Для ведения борьбы с воздушными десантами противника предусмотреть выделение одного мсб.

д) ... арбр быть в готовности в первом ядерном ударе фронта уничтожить... .

При отражении наступления противника быть в готовности применить ... ракеты с ядерными зарядами ... кт для поражения подходящих резервов противника.

При нанесении контрудара вторым эшелоном армии быть в готовности ... ракетами по ... кт уничтожить танковые резервы противника на направлении контрудара.

Для поражения вновь выявленных средств ядерного нападения иметь постоянно в готовности № 2 один рдн (без обатр) с ракетами ... и ... кт.

Позиционные районы:

- основной ... ;

- запасный ... .

е) Артиллерии армии:

- уничтожить тактические средства ядерного нападения противника;

– нанести поражение противнику в период его выдвижения и развертывания;

– быть в готовности провести огневую контрподготовку на участках ... и отразить атаку противника переднего края обороны;

– поддержать контрудар ... тд в направлениях ... , для чего создать плотность артиллерии не менее ... орудий на I км фронта.

Основные усилия сосредоточить на направлении ... .

ААГ: ... .

Командир ... командир... .

Район огневых позиций :

– основной ... ;

– запасный № 1 ... ;

– запасный № 2 ... .

ж) ... збр прикрыть ... .

Стартовые позиции оэрдн иметь в районах: ... .

Готовность к открытию огня ... .

Бригаде на операцию выделяется ракет... .

з) Поддерживающей авиации:

... адиф ... полковыми вылетами поддерживать ... тд при бое за главную полосу обороны, нанося удары по командным пунктам, артиллерии и танковым подразделениям ...

... ядерные бомбы применять по ... бад ... полко-вылетом нанести удар по ... .

... ОВП – ... полковыми вылетами поддержать передовые части ... мсд при борьбе за полосу обеспечения и главную полосу обороны, уничтожая танки, ПТС, БТР и другие бронированные цели.

и) Резерву инженерных войск ... о ... быть в готовности к устройству заграждений в полосах ... мсд и к ликвидации последствий ядерных ударов противника.

Район сосредоточения... .

ж) ПОЗ армии ... быть в готовности к устройству заграждений на направлениях наступления противника.

Рубежи минирования:

№ 1 ... ;

№ 2 ... ;

№ 3 ... .

Районы сосредоточения ...

3. Организация инженерного оборудования местности.

Инженерное оборудование полосы обороны выполнить в объеме задач второй очереди; перед главной полосой обороны подготовить полосу обеспечения силами передовых отрядов.

Главную полосу оборудовать силами ... мсд и ... мсд; первый армейский оборонительный рубеж — силами ... тд; рубежи развертывания для ... тд и второй армейский оборонительный рубеж — силами армейских частей.

Заграждениями прикрыть танкоопасные направления.

4. Указания по организации взаимодействия, обеспечения и управления.

Поражение ударных группировок противника осуществлять :

При нанесении поражения противнику на подступах к обороне авиация наносит удары ... (объекты и районы).

ААГ и артиллерия дивизии первого эшелона сосредоточенным огнем воспрепятствуют выдвиганию противника с направлений ... , массированным огнем подавляют средства ядерного нападения, артиллерию и войска первого эшелона при развертывании их в боевой

порядок в районах ... .

... иад прикрывает войска от воздушной разведки и ударов авиации противника на направлениях ... .

... адб последовательными ударами по вызову поражает ядерные средства, артиллерию противника и войска на направлениях ... .

... эбр с позиции ... совместно с частями ПВО дивизии отражает налеты авиации противника.

В бою за удержание главной полосы дивизии первого эшелона отражают атаки танков и пехоты противника и не допускают их вклинения в оборону.

Силы и средства с неатакованных участков совершают маневр на направление главного удара противника.

Дивизия второго эшелона — в готовности к нанесению контр-удара в направлении... .

ААГ и артиллерия дивизии первого эшелона массированным и сосредоточенным огнем отражает атаку танков и мотопехоты противника на направлениях... и всеми видами огня воспрепятствуют его продвижение в глубину обороны и в стороны флангов.

При нанесении противником удара в направлении ... ПОЗ ... и ПТрез армии развертываются нарубегах ... в готовности к отражению ударов танков противника.

... иад прикрывает войска армии от ударов авиации противника в районах... .

... овп последовательными ударами по вызову поражает наступающие танки на направлениях... .

... эбр совместно с частями ПВО дивизий отражает налеты самолетов и вертолетов противника.

... ибзаг устанавливает заграждения на рубежах... .

Разгром вклинившегося противника на направлении ... мод
осуществить силами дивизии и контрударом ... тд о рубежа ...
в направлении ... .

Разгром вклинившегося противника на направлении ... мсд
осуществить силами дивизии и контрударом ... тд с рубежа ... в
направлении... .

Разгром вклинившегося противника на направлении сосредото-
чения основных усилий армии осуществить силами ... и ...

Обеспечение боевых действий:

- основные усилия разведки направить на вскрытие группи-
ровки войск противника, направления главного удара и возможно-
го времени перехода в наступление;

- основные усилия инженерных войск сосредоточить на
обеспечении своевременного инженерного оборудования полосы обо-
роны армии, пунктов управления, позиционных районов ракетных
войск и артиллерии, войск ПВО, выдвижения ... тд на рубежи раз-
вертывания.

Запасы материальных средств в войсках иметь по норме.

Основные усилия сил и средств технического обеспечения
направить на обеспечение надежной работы машин в ходе операции
и предстоящего наступления.

Управление армией осуществить с КП, ЗКП и ТПУ.

Пункты управления армии развернуть:

КП - с ... в районе ... ;

ЗКП - с ... в районе ... ;

ТПУ - с ... в районе ... ;

5. Сроки готовности обороны:

- готовность системы огня - ... ;
- готовность заграждений - ... ;
- готовность обороны - ... .

КОМАНДУЮЩИЙ ... А

(звание, фамилия)

НАЧАЛЬНИК ШТАБА АРМИИ

(звание, фамилия)

Приложение nr 9

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА
 К ПЛАНУ ОБОРОНИТЕЛЬНОЙ ОПЕРАЦИИ ... А

1. Перед ..... фронтом противник развертывает .....
 На направлении действий ..... А выдвигаются войска ... в составе ... армейских корпусов.

Противник стремится ударной группировкой в составе.... армейских корпусов нанести поражение войскам ... армии и , наступая в направлениях... , расцечь ее группировку и разгромить по частям.

В последующем, развивая наступление в общем направлении на ... , выйти на рубеж ... (или овладеть районом ....)

Главный удар следует ожидать в направлении ... силами .....

2. Замыслом Командующего ... А предусматривается обороной полосы... не допустить прорыва противника в направлении... .

Основные усилия сосредоточить на удержании районов..... ,

В полосе обороны армии подготовить полосу обеспечения, главную полосу обороны и... армейских оборонительных рубежей.

Передний край главной полосы обороны иметь ... .

Первый армейский оборонительный рубеж... .

Второй армейский оборонительный рубеж ... .

Дезорганизацию управления войсками и оружием противника осуществить:

- при ведении боевых действий с применением обычных средств поражения - ударами авиации и ракет с КБЧ уничтожить пункты управления..... , ракетных дивизионов, а сохранившиеся каналы связи подавить средствами частей РЭБ;

— при применении ядерного оружия пункты управления ... , ракетных и артиллерийских дивизионов, авиации уничтожить ядерными ударами, ударами авиации и огнем артиллерии.

Основные усилия сосредоточить на срыве управления средствами ядерного нападения и войсками ... .

Оперативное построение армии в ... эшелон (а): в первом эшелоне — ... ; во втором эшелоне (резерве) — ... .

При начале боевых действий с применением только обычных средств поражения в период огневой контрподготовки уничтожить главную ударную группировку ... и не допустить ее вклинения в оборону армии.

При начале боевых действий с применением ядерного оружия в первом ядерном ударе ... ядерными боеприпасами, ударами авиации и огнем артиллерии уничтожить средства ядерного нападения противника, нанести поражение основной группировке войск... на подступах к обороне и сорвать ее наступление.

В случае вклинения противника в оборону на направлениях ... применением ... ядерных боеприпасов, ударами ..... полко-вылетов авиации и огнем артиллерии нанести поражение вклинившейся группировке противника и контрударом ..... тд с рубежей;

№ 1 ..... в направлении ..... ;

№ 2 ..... в направлении

завершить ее разгром, восстановить оборону и создать условия для возобновления наступления.

3. Основные показатели операции:

- ширина полосы обороны ... км ;:
- глубина главной полосы ... км;

- глубина армейских оборонительных рубежей ... км;

- общая глубина обороны ... км.

4. Боевой состав армии

Соединения/части/	Имеется к ...	Поступает		
		Д	Д2	Д3
Мотострелковые дивизии				
Танковые дивизии				
Ракетные войска:				
... арбр				
... ордн				
Артиллерия				
... ад РВГК				
... аабр				
Войска ПВО:				
... зрбр				
... зенап				
... зрп				
...				
Армейская авиация:				
... онп				
... овэ УЭЦ				
Инженерные войска:				
... идмп				
... помп				
Химические войска:				
... обхз				
...				
Части РЭБ				
... об-Н				
... об-С				
...				

Соединения (части)	имеется к ...	Поступает		
		Д	Д2	Д3
Разведывательные части: ... об ОН ... ор СН ... оз БСР ... Технические части : ... орвбт ... орвбм ... орвбв Тыловые части: ... АПБ ... одкб ... ОМО ... омедсо ...				

Оперативное построение в ... эшелона

- первый эшелон - ... ;
- второй эшелон (общевойсковой резерв) - ... ;
- ракетные войска - ... ;
- ААГ - ... ;
- войска ПВО ... ;
- армейская авиация ... ;
- ПОЗ ... ;
- резервы специальных войск: инженерных - ... ;
химических - ... ;
- части технического обеспечения;
- армейский тыл ..... .

Распределение средств усиления

Элементы оперативного построения	Артиллерия	Инженерные войска	Химические войска
<p>Первый эшелон:</p> <p>... мсд</p> <p>... мсд</p> <p>... мсд</p> <p>...</p> <p>Второй эшелон (оущевоисковой резерв): ...</p> <p>... арбр</p> <p>ААГ</p> <p>... зрбр</p> <p>ПТрез</p> <p>ПОЗ</p> <p>Резерв инженерных войск</p> <p>Резерв химических войск</p> <p>Ч-асти техническо-го обеспечения</p> <p>Армейский тыл</p>	<p>... ттабр ... ад</p>	<p>.../... испр</p>	

Распределение летного ресурса по задачам и дням
операции

З а д а ч и	Летный ресурс в полко-вылет.					Ядерные бомбы
	ИБА	ИА	БА	овп	РА	
Отпускается на операцию						
Поражение противника при его выдвижении и развертывании для наступления						
Проведение огневой контрподготовки						
Отражение наступления противника соединения- ми первого эшелона						
Нанесение армейского контрудара						
Резерв						
<u>Распределение по соединениям на первый день</u>						
.... МСД						
.... МСД						
.... ТД						
....						

Состояние сил и средств

Наименование сил и средств	Общее на операции		Состояние - на направлении сосредоточения основных усилий		К началу операции на других направлениях	
	по количеству	с учетом качества	по количеству	с учетом качества	по количеству	с учетом качества
Средства доставки оперативно-тактич. ПУ	противник		свои войска		свои войска	
Тактические ПУ						
Дивизии тд (бртд)						
мсл (мл, млд, пд)						
Танки						
Б М П						
Орудия, минометы калибра 100 мм и выше						
Противотанковые средства						
ШУРС						
танки и ПТС						
Вертолеты						
ПТ вертолеты						

Наименование сил и средств	в полосе обороны	На направлении сосредоточения основных усилий	На других направлениях
Танки Б М П Орудия и минометы калибра 100 мм и выше Противотанковые средства: - ПТУРС - Танки и ПТС			

10. Расчет на проведение ядерного и обычного поражения противника

Группировка войск объекты поражения	Ядерное поражение				Обычное поражение														
	кто по-	ракеты	точность	по в.к.т.	время	урава	степень	пораже-	ния	ВА	МБА	ОПН	всплыв.	время	урава	степень	пораже-	ния	
Дивизион "Першинг" КП ... ак																			
Дивизион "Ланс" КП ... бртд																			
... бртд на рубеже развертывания																			
Дивизион 155-мм Г... ап																			
Дивизион 203-мм Г... ап																			

Расчет времени на выдвижение войск к рубежам развертывания
для нанесения контрудара

Соединения	Рубежи развер- тывания	Протяж. маршрут. км		Время выдвижения, ч	
		из основных районов	из запас- ных рай- онов	из основных районов	из запас- ных рай- онов
.... МСД		а) на направлении ...			
.... МСД		б) на направлении			
.... МСД					
.... МСД					

Обеспечение безопасности своих войск при нанесении
ядерных ударов

а) Рубежи безопасного удаления своих войск, км

Вид взрыва, мощность кт	Живая сила в танках		Открытая живая сила	
	днем	ночью	днем	ночью
... Возд.				
... Наземн.				
... Возд.				
... Наземн.				
.....				

Примечание: Время года .....

б) Сигналы оповещения:

Ядерный удар по передовым частям противника:

- взрыв воздушный - "Марс" - "333" ;

- взрыв наземный "Юпитер" - "444".

Наличие и поступление материальных средств

Состояние материальных средств	Боеприпасы, ОК				Горючее, запр			Продовольствие с/д
	к стр. оруж.	к арт. и мин.	к ра-кет. арт.	к тан-кам	к ве-нитн. арт.	ЗУР	ДТ	
Наличие к началу операции								
Поступает в ходе операции								
Расход в ходе операции								
Остается к концу операции								

14. Сроки готовности

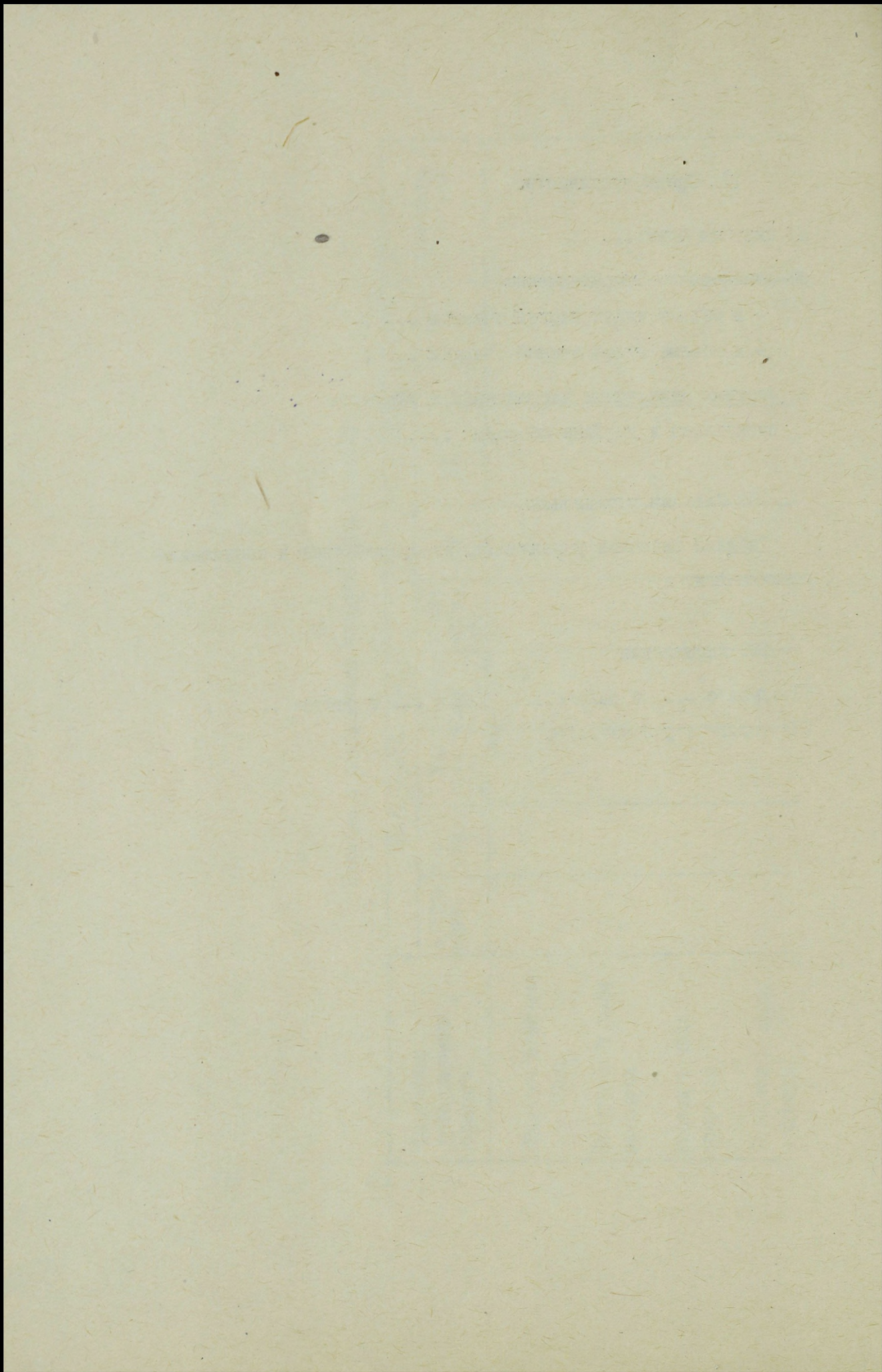
- а) системы огня: ... ;
- б) инженерного оборудования:
  - в объеме задач первой очереди ... ;
  - в объеме задач второй очереди ... ;
- в) системы инженерных заграждений и объектов разрушения в глубине обороны: .....

15. Сигналы управления

Таблица сигналов управления, взаимодействия и оповещения прилагается.

16. Управление

КП армии с ... в районе...; ЗКП с ... в районе .... ;
ТЧУ с ... в районе ... .

**Rozkaz operacyjny armii dla
dywizji pierwszego rzutu
operacyjnego w operacji
obronnej**

Seria .....

T A J N E

Egz. nr .....

DOWÓDCA ... DZ (DPanc)
ROZKAZ OPERACYJNY ... A nr ... . SD — ... (miejsce). ...
(data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. Nieprzyjaciel kolejnymi uderzeniami broni jądrowej i chemicznej oraz kontratakami ... odwodów na kierunku ... zatrzymał natarcie wojsk armii na rubieży ... . Jednocześnie podciąga odwody ... (skład) z rejonu ... na kierunku ... prawdopodobnie w celu ... .

Przed frontem armii prowadzą działania bojowe ... (nazwa związków taktycznych nieprzyjaciela i ich przynależność narodowa).

Stwierdzono:

— o ... (godz.) środki napadu jądrowego ... (nazwa środków jądrowych) w rejonach: ...;

— podejście odwodów nieprzyjaciela w sile około ... z kierunku ...;

— ześrodkowanie wojsk w rejonach ..., w każdym w sile do ... .

Przejście podchodzących ... odwodów nieprzyjaciela do natarcia na kierunku ... możliwe jest od ... (termin).

2. ... A od ... (termin) przechodzi do operacji obronnej w pasie ... . Skupiając główny wysiłek w rejonie ..., rozbija główne zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela na kierunku ... i osłania skrzydło i tyły sił głównych frontu, kontynuujących natarcie na kierunku ... .

Od ... (termin) jest w gotowości do wykonania w ramach kontrprzygotowania ... (liczba i moc) uderzeń jądrowych na ... obiekty nieprzyjaciela w rejonie ... lub w rejonie ... z zadaniem ... .

W przypadku włamania się nieprzyjaciela w głąb obrony armii na kierunku ... wykonuje przeciwuderzenie siłami ... DZ (DPanc) drugiego rzutu operacyjnego z rubieży nr 1 — ... lub z rubieży nr 2 — ... w kierunku ... z zadaniem ... .

Przedni skraj obrony armii na rubieży ...; pozycja przednia na rubieży ... .

Pas przesłaniania armii (jeśli jest organizowany) od rubieży ... .

3. Na prawo ... DZ (DPanc) przechodzi do obrony w pasie ... . Skupiając główny wysiłek w rejonie ..., nie dopuszcza do przełamania obrony przez nieprzyjaciela na kierunku ... .

Linia rozgraniczenia z nią: ... .

Odpowiedzialny za styk z ... DZ (DPanc) — dowódca ... DZ (DPanc).
SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Na lewo ... (formuluje się w sposób podobny jak sąsiada z prawa).

4. ... DZ (DPanc) z ... (środki wzmocnienia) bronić pasa ... . Skupiając główny wysiłek w rejonie ... utrzymać rejon ... i nie dopuścić do przełamania obrony przez nieprzyjaciela na kierunku ... .

W warunkach włamania się npla na kierunku ... rozbić go w rejonie ... i odtworzyć obronę.

Być w gotowości do wykonania uderzeń w kontrprzygotowaniu na ... obiekty w rejonie ... przy użyciu ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym. Do wykonania kontrprzygotowania wydzielić ponadto ... (liczba) dywizjonów artylerii.

Do działań w pasie przesłaniania (jeśli się go organizuje) wydzielić ... (skład sił) z zadaniem ... .

Pozycję przednią (jeśli się ją organizuje) rozbudować na odcinku ..., wydzielając do jej obrony ... (skład sił).

Rozbudować pozycję ryglową na rubieży ... frontem w kierunku ..., a ponadto ... (podać zakres i terminy rozbudowy inżynieryjnej pasa obrony).

Dywizji przydziela się ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Gotowość do obrony: ... (termin).

5. ... ABROT jest w gotowości do wykonania ... (liczba i moc) uderzeń jądrowych na styku z ... DPanc ... A na obiekty — według decyzji dowódcy ... DZ.

Wojska inżynieryjne armii siłami ... rozbudowują zapory ... (rodzaj zapór) w pasie obrony dywizji na kierunku ... . W celu przyspieszenia rozbudowy fortyfikacyjnej, dywizji przydziela się dodatkowo ... bminż na okres od ... do ... .

W toku operacji obronnej armijny oddział niszczeń w składzie ... jest w gotowości do wykonania niszczeń w pasie obrony dywizji na kierunkach: ... .

Wojska chemiczne armii na korzyść dywizji prowadzą rozpoznanie skażeń na kierunku ... oraz są w gotowości do udzielenia pomocy w likwidacji skutków uderzeń BMR siłami ... (skład).

Armijny OPanc: ... (skład) jest w gotowości do niszczenia czołgów nieprzyjaciela na kierunku ... z rubieży ogniowych nr 1 — ...; nr 2 — ... .

OZap nr 1: ... (skład) jest w gotowości do ustawienia zapór minowych na kierunku ...; rubieże minowania: nr 1 ...; nr 2 ... .

... (Inne zadania wykonywane na korzyść dywizji przez siły i środki armii).

6. SD armii od ... (termin) — w rejonie ...; ZSD od ... (termin) — w rejonie ...; KSD od ... (termin) — w rejonie ... .

Meldunki przedstawiać: ... (terminy i sposób).

7. Zastępcy: ... .

SZEF SZTABU ... ARMII

DOWÓDCA ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

**Zarządzenie bojowe armii dla
dywizji drugiego rzutu opera-
cyjnego do wykonania przeciw-
uderzenia w operacji obronnej**

Seria .....

T A J N E

Egz. Nr ....

DOWÓDCA ... DZ (DPanc)
ZARZĄDZENIE BOJOWE ... A nr ... . SD — ... (miejsce).
... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. Nieprzyjaciel o ... (godz.) wykonał na ugrupowanie operacyjne armii... (liczba) uderzeń jądrowych i ... (liczba) uderzeń chemicznych, obezwładniając (niszcząc) następujące obiekty: ... oraz wysadził desanty taktyczne w rejonach: ... . Do ... (godz.) siłami ... (skład) przełamał obronę na odcinku ... w pasie ... DZ (DPanc) i z trudem rozwija natarcie w kierunku ... . O ... (godz.) stwierdzono podciąganie ... odwołów nieprzyjaciela w sile ... na kierunku ...; czoła kolumn na rubieży ... .

Wykryto środki napadu jądrowego nieprzyjaciela ... w rejonach: ... .

2. ... DPanc z ... (środki wzmocnienia) wykonać wspólnie z ... DZ przeciwuderzenie z rubieży ... w kierunku ... . Rozbić przy współdziałaniu z ... DZ i ... DZ ... zgrupowanie nieprzyjaciela w rejonie ... i opanować rubież (rejon) ... . Następnie opanować rubież ..., na której przejść do obrony w gotowości do odparcia uderzenia nieprzyjaciela na kierunku ... .

Drogi marszu do rubieży rozwinięcia:

— nr 1 — ...;

— nr 2 — ... .

Dywizji przydziela się ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

Działanie dywizji wspiera ... (liczba) eskadrolotów ... (rodzaj lotnictwa).

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Gotowość do wykonania uderzenia: ... (termin).

3. W przodzie na rubieży ... broni się ... DZ z zadaniem utrzymania do ... (termin) rubieży ... i niedopuszczenia do przełamania obrony przez nieprzyjaciela na kierunku ... .

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Na prawo (lewo) ... DZ wykonuje uderzenie z rubieży ... w kierunku ... . Wspólnie z ... DPanc rozwija ... zgrupowanie nieprzyjaciela w rejonie ... i opanowuje rubież ..., na której przechodzi do obrony.

Linia rozgraniczenia z nią: ... .

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Gotowość do wykonania uderzenia: ... (termin).

5. ... BROT wykonuje o ... (godz.) ... (liczba i moc) uderzeń jądrowych na obiekty ... nieprzyjaciela w rejonie ... . Następnie ... (liczba i moc) naziemnymi uderzeniami jądrowymi stwarza strefę skażeń promieniotwórczych na rubieży ... w celu izolacji pola bitwy od podejścia ... odwodów nieprzyjaciela z kierunku ... .

... DLSzR uderzeniem ... (liczba) eskadrolotów obezwładnia odwody nieprzyjaciela w rejonie ... .

... paplot od ... (termin) zapewnia osłonę dywizji na rubieży rozwinięcia do przeciwuderzenia.

OPpanc: ... (skład) od ... (termin) z rubieży ogniowej ... zabezpiecza ... skrzydło zgrupowania uderzeniowego dywizji.

SZEF SZTABU ... ARMII

DOWÓDCA ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

**Zarządzenie bojowe armii dla
dywizji drugiego rzutu opera-
cyjnego do obrony w operacji
obronnej**

Seria .....

T A J N E

Egz. Nr ....

DOWÓDCA ... DZ (DPanc)
ZARZĄDZENIE BOJOWE ... A nr ... . SD — ... (miejsce).
... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. Nieprzyjaciel o ... (godz.) wykonał na ugrupowanie operacyjne armii ... (liczba) uderzeń jądrowych, obezwładniając (niszcząc) następujące obiekty: ... oraz wysadził desanty taktyczne w rejonach: ... . Do ... (godz.) siłami ... (skład) przełamał obronę w pasie ... DZ (DPanc) i rozwija natarcie w kierunku ... .

W rejon dokonanego wyłomu podciąga odwody ... w sile ..., których wejście do walki dla spotęgowania uderzenia możliwe jest o ... (godz.).

O ... godz.) wykryto środki napadu jądrowego nieprzyjaciela w rejonach: ... .

2. ... DZ (DPanc) z ... (środki wzmocnienia) przejść do obrony drugiego pasa na odcinku ... z zadaniem załamania natarcia ... zgrupowania nieprzyjaciela na kierunku ... we współdziałaniu z ... DPanc.

Dywizji przydziela się ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Gotowość do obrony: ... (termin).

3. W przodzie na rubieży ... prowadzi działania bojowe ... DZ (DPanc) z zadaniem ... (treść zadania).

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

Na prawo ... DPanc załamała natarcie ... zgrupowania nieprzyjaciela i przeszła do obrony w pasie ... z przednim skrajem na rubieży ... . Główny wysiłek dywizja skupiła na kierunku ... .

Linia rozgraniczenia z nią: ... .

SD — w rejonie ... .

Na lewo ... DZ przechodzi do obrony na rubieży ... w pasie ..., skupiając główny wysiłek na kierunku ... .

Linia rozgraniczenia z nią: ... .

SD od ... (termin) — w rejonie ... .

4. ... BROT ... wykonuje ... (liczba i moc) uderzeń jądrowych o ... (godz.) na obiekty ... w rejonach: ... .

... DLSzR uderzeniem ... (liczba) eskadrolotów opóźnia podejście ... odwodów nieprzyjaciela na kierunku ... .

OPpanc armii do ... (termin) rozwinie się na rubieży ogniowej nr ... .

SZEF SZTABU ... ARMII

DOWÓDCA ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

**Zarządzenie bojowe armii dla
dywizji do walki z desantem
powietrznym nieprzyjaciela w
operacji obronnej**

Seria .....

T A J N E

Egz. nr .....

DOWÓDCA ... DZ (DPanc)
ZARZĄDZENIE BOJOWE ... A nr ... . SD — ... (miejsce).
... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. W rejonie ... nieprzyjaciel wysadził operacyjny desant powietrzny w sile około ..., który do ... (termin) opanował ... obiekty i walczy o opanowanie ... (przepraw mostowych, lotnisk), węzłów drogowych itp.).

Główne zgrupowanie desantu stwierdzono w rejonie ... . Pododdziały w sile ... przeniknęły do rejonu i zniszczyły ... obiekty.

2. ... DZ (DPanc) do ... (termin) opanować i utrzymać ... (obiekty, rubieże) i nie dopuścić do ... (zniszczenia obiektów, przeniknięcia desantu w kierunku itp.). Następnie współdziałając z ... do ... (termin) zniszczyć desant nieprzyjaciela.

Na okres wykonania zadania podporządkowuje się: ... (wymienić siły i środki).

3. ... DLSzR wysiłkiem ... (liczba) eskadrolotów prowadzi rozpoznanie i wykonuje uderzenia na zgrupowanie desantu nieprzyjaciela w rejonie ... .

... pz ... DZ (DPanc) ogranicza działanie desantu nieprzyjaciela w rejonach ..., a następnie bierze udział w jego rozbiciu i zniszczeniu, wykonując uderzenie siłami ... w kierunku ... .

... (Zadania dla pozostałych wykonawców, którzy biorą udział w walce z desantem powietrznym nieprzyjaciela).

SZEF SZTABU ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

DOWÓDCA ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

**Zarządzenie armii o obronie
przed bronią masowego rażenia
dla dywizji w operacji obronnej**

Seria .....

T A J N E

Egz. nr ....

DOWÓDCA ... DZ (DPanc)

ZARZĄDZENIE ... A O OBRONIE PRZED BRONIĄ MASOWEGO RAŻENIA nr ... . SD — ... (miejsce). ... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

Nieprzyjaciel ... (charakter i sposób wykorzystania broni masowego rażenia). W rejonach ... powstały strefy skażeń promieniotwórczych o natężeniu promieniowania ... R. Rejon ... o godz. ... skażony został środkami trującymi typu ... .

Armia na korzyść ... DZ:

— prowadzi rozpoznanie skażeń i zakażeń siłami ... w rejonach (na kierunkach): ...; dane z rozpoznania przekazuje ... (kolejność i sposób przekazywania danych);

— jest w gotowości siłami ... (skład) do likwidacji skutków uderzeń BMR w rejonie ... .

Dane o warunkach meteorologicznych przekazuje się w sieciach radiowych ... o ... (terminy).

Dowódca armii r o z k a z a ł:

1. Określanie parametrów uderzeń jądrowych nieprzyjaciela zapewnić siłami i środkami ... . Dane o parametrach uderzeń jądrowych przekazywać natychmiast na stanowisko dowodzenia armii.

2. Rozpoznanie powietrzne i naziemne skażeń i zakażeń od ... (termin) prowadzić do rubieży ... . Podczas walki obronnej główny wysiłek rozpoznania dywizji skupić na kierunku (w rejonach) ... .

W wypadku powstania stref silnych skażeń w rejonach obrony pułków pierwszego rzutu przejść do obrony na rubieży... . W razie powstania stref skażeń w głębi obrony zmienić rejony rozmieszczenia zagrożonych skażeniem elementów ugrupowania bojowego dywizji stosownie do zaistniałej sytuacji.

3. Do likwidacji skutków użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia przewidzieć organizację grupy ratowniczo-ewakuacyjnej w składzie ... .

4. Do ... (termin) przeprowadzić ... dezaktywację składu osobowego ... (nazwa jednostek) oraz do .... (termin) zakończyć szczepienia ochronne całości stanu osobowego dywizji.

5. Do ... (termin) zgromadzić zapasy ruchome indywidualnych środków obrony przed bronią masowego rażenia na ... (liczba) dni. Fundusz

wymienny indywidualnych środków obrony przed bronią masowego rażenia posiadać w dywizji w ilości ... (liczba) kompletów.

Uzupełnienie dywizji w środki obrony przed bronią masowego rażenia — ze składu chemicznego armii w rejonie ... od ... (termin).

6. Sygnały powiadamiania wojsk o wykonaniu uderzeń bronią masowego rażenia: ... .

7. W wypadku napromienienia składu osobowego dawką ponad ... rentgenów — meldować natychmiast.

SZEF ODDZIAŁU OPERACYJNEGO
SZTABU ... ARMII

SZEF SZTABU ... ARMII

(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

Meldunek bojowy armii w
operacji obronnej

Seria .....

T A J N E

Egz. Nr ....

DOWÓDCA FRONTU ...
MELDUNEK BOJOWY ... A nr ... . SD — ... (miejsce).
... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. ... A do ... (godz.) utraciła na kierunku ... pierwszy pas obrony i siłami ... przeszła do obrony pozycji pośredniej, z trudem powstrzymując natarcie ... zgrupowania nieprzyjaciela. Na pozostałym odcinku pasa obrony armii siłami ... z powodzeniem utrzymuje pozycję ryglową ... i dalej przedni skraj obrony.

Armia posiada ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

a) ... DZ, ugrupowana w jednym rzucie, załamała natarcie ... DZ nieprzyjaciela na kierunku ... . Dywizja posiada ... (liczba i moc) rakiet jądrowych. OPpanc dywizji zniszczony o ... (godz.) uderzeniem jądrowym nieprzyjaciela.

b) ... DZ, do ... (godz.) przeszła do obrony pozycji ryglowej ..., na której skutecznie odpiera kolejne ataki ... sił nieprzyjaciela. Odwód dywizji ... (skład) rozmieszczony w rejonie ... odtwarza zdolność bojową po uderzeniu jądrowym nieprzyjaciela o mocy ... kt. Tyły dywizji skażone środkami trującymi typu ... . Dywizja rakiet z ładunkiem jądrowym nie posiada; ... drt w rejonie ... .

c) ... DZ została obezwładniona ... (liczba) uderzeniami jądrowymi, w wyniku których poniosła następujące straty: ... . Do ... (godz.) rozbitymi oddziałami przeszła do obrony drugiego pasa na odcinku ... z trudem odpierając natarcie ... zgrupowania nieprzyjaciela ... drt zniszczony.

d) ... DPanc ześrodkowana w rejonie. Na ugrupowanie dywizji nieprzyjaciela o ... (godz.) wykonał uderzenia bronią chemiczną, w wyniku którego ... pcz poniósł straty: ... . Dywizja jest w gotowości do natychmiastowych działań bojowych.

e) ... ABROT na stanowiskach startowych w rejonach: ... Brygada posiada ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

f) OPpanc zajmuje rubież ogniową ... w ugrupowaniu ... DZ, w celu odparcia natarcia czołgów nieprzyjaciela na kierunku ... .

Położenie pozostałych jednostek (armii) bez zmian.

2. Nieprzyjaciel o ... (godz.) wykonał na ugrupowanie operacyjne armii ... (liczba) uderzeń jądrowych i ... (liczba) uderzeń chemicznych oraz wysadził desanty taktyczne, każdy w sile ..., w rejonach:

Do godz. ... uderzeniem sił głównych ... (skład) na kierunku ... przełamał pierwszy pas obrony na odcinku ... i rozwija natarcie w kierunku ... .

Na pozostałym odcinku pasa obrony ... A natarcie nieprzyjaciela zostało załamane. O godz. ... stwierdzono podejście ... odwodów nieprzyjaciela na kierunku ..., które mogą być wprowadzane do bitwy za około ... (godz.).

3. Zdecydowałem:

Uderzeniem ... (liczba i moc) ładunków jądrowych obezwładnić główne zgrupowanie nieprzyjaciela w rejonie włamania na kierunku ... . Przy użyciu ... eskadrolotów ... (rodzaj lotnictwa) opóźnić podejście odwodów na kierunku ... . Przeciwuderzeniem ... DPanc z rubieży ... w kierunku ... rozbić ostatecznie obezwładnione zgrupowanie nieprzyjaciela w rejonie włamania i opanować rubież ..., w gotowości do odparcia uderzenia podchodzących z głębi ... odwodów.

Gotowość do przeciwuderzenia: ... (termin).

Taktyczne desanty powietrzne nieprzyjaciela w ... rejonach zniszczyć siłami ... we współdziałaniu z ... .

4. Proszę o zniszczenie bronią jądrową środków przenoszenia broni jądrowej nieprzyjaciela w rejonach: ... oraz podchodzących jego odwodów z kierunku ... .

Załącznik — zestawienie strat w stanie osobowym i podstawowym sprzęcie bojowym w poszczególnych związkach taktycznych i oddziałach ... A.

SZEF SZTABU ... ARMII

DOWÓDCA ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

**Sprawozdanie operacyjne armii
w operacji obronnej**

Seria .....

T A J N E
Egz. Nr ....

SZEF SZTABU FRONTU ...
SPRAWOZDANIE OPERACYJNE ... A nr ... . SD — ... (miejsce).
... (data, godz.). Mapa ... (skala), wydanie ... 19 ... r.

1. ... A od ... (godz., data) odpierała uderzenia ... zgrupowań nieprzyjaciela na kierunkach: ... . Do ... (godz.) utraciła na kierunku ... pierwszy pas obrony i przeszła do obrony pozycji pośredniej siłami ..., odpierając uderzenie sił głównych ... KA nieprzyjaciela. Na kierunku ... załamała natarcie ... zgrupowania nieprzyjaciela. O ... (godz.) armia prowadziła działania bojowe na rubieży ... .

W bitwie obronnej zużyto ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym, wykonując uderzenia na następujące obiekty: ... . Utworzono strefy skażeń promieniotwórczych w rejonach: ... .

Nieprzyjaciel w okresie od ... do ... wykonał na ugrupowanie operacyjne armii ... (liczba) uderzeń jądrowych i ... (liczba) uderzeń chemicznych i obezwładnił (zniszczył) następujące obiekty: ... . Ponadto o ... (godz.) wysadził desanty taktyczne w rejonach: ..., każdy w sile ... .

Po ... (min.) OPN, siłami ... przeszedł do natarcia, wykonując główne uderzenie w kierunku ... . Do ... (godz.) przełamał obronę na odcinku ... w pasie ... DZ (DPanc) i rozwijał natarcie w kierunku ... . O ... (godz.) stwierdzono podciąganie ... odwodów nieprzyjaciela na kierunku ... . Istnieje możliwość wprowadzenia ich do walki na kierunku ... za około ... (liczba) godz.

2. ... DZ (DPanc) ... (skład i środki wzmocnienia), ... (ogólny charakter działań dywizji i nieprzyjaciela).

Oddziały pierwszego rzutu dywizji ... (skład) o ... (godz.) prowadziły ... (rodzaj działań i położenie każdego oddziału).

Na dywizję o ... (godz.) w rejonie ... zostały wykonane ... (liczba) uderzeń jądrowych i ... (liczba) uderzeń chemicznych. Obezwładnione oddziały i pododdziały dywizji od ... (godz.) przystąpiły do otwarzania gotowości bojowej w rejonie (rejonach) ... .

... drt, rozmieszczony w rejonie ..., ma baterię dyżurną na stanowiskach startowych ...; jedna wyrzutnia załadowana rakietą z ładunkiem o mocy ... kt.

... drugi rzut (odwód) dywizji ... (skład, położenie i rodzaj działań).
Dywizja posiada ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

Srednia dawka napromienienia stanu osobowego dywizji — ... rentge-

nów. Największą dawkę w liczbie ... rentgenów otrzymały ... (nazwa oddziałów lub pododdziałów bezpośrednio podległych dywizji).

Straty: ... (w ludziach oraz głównych rodzajach uzbrojenia i sprzętu — w każdym oddziale i pododdziale podległym bezpośrednio dywizji).

Wzięto do niewoli ... (liczba), w tym oficerów ... (liczba). Zdobyto: ... (ilość i rodzaj zdobyczy).

Zapasy dywizji: ... (według zasadniczych środków materiałowych).

SD — ... (miejsce).

3. ... (skład, położenie i charakter działań pozostałych dywizji formuluje się w sposób podobny jak w punkcie drugim).

4. ... ABROT z ... (liczba i moc) rakietami na stanowiskach startowych w rejonie ... w gotowości nr ... . W toku działań obronnych brygada zużyła ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym. W baterii technicznej brygada posiada ... (liczba i moc) rakiet z ładunkiem jądrowym.

Średnia dawka napromienienia ludzi — ... (liczba) rentgenów.

Straty: ... (w ludziach oraz zasadniczym uzbrojeniu i sprzęcie).

SD — ... (miejsce).

5. Wojska OPL armii we współdziałaniu z lotnictwem myśliwskim ... AL osłaniały ... obiekty armii przed uderzeniem lotnictwa nieprzyjaciela. Od ... do ... (czas) środkami OPL armii zniszczono ... (liczba) samolotów nieprzyjaciela.

Ugrupowanie wojsk OPL: ... (położenie każdego oddziału).

Średnia dawka napromienienia stanu osobowego wojsk OPL — ... rentgenów.

Straty: ... (w ludziach oraz w zasadniczym uzbrojeniu i sprzęcie).

Zapasy materiałowe wojsk OPL: ... (według zasadniczych środków materiałowych — w każdym z oddziałów).

6. Wojska inżynierskie armii główny wysiłek skupiały na rozbudowie fortyfikacyjnej pasa obrony armii na kierunkach: ... (rubieżach), na utrzymaniu ... (liczba) przepraw na rz. ... oraz na utrzymaniu ... dróg manewru. Jednocześnie prowadziły rozbudowę systemu zapór i niszczeń szczególnie na kierunku ... (w rejonie).

Ugrupowanie wojsk inżynierskich: ... (położenie każdego oddziału).

Średnia dawka napromienienia stanu osobowego wojsk inżynierskich ... rentgenów.

Straty: ... (w ludziach oraz zasadniczym uzbrojeniu i sprzęcie).

Zapasy materiałowe wojsk inżynierskich: ... (według zasadniczych środków materiałowych — w każdym oddziale).

7. Wojska chemiczne armii od ... do ... (czas) prowadziły likwidację skażeń w ... DZ (DPanc) w rejonach: ... oraz rozpoznanie skażeń rejonów: ... i dróg: ... .

Ugrupowanie wojsk chemicznych ... (położenie każdego oddziału).

Średnia dawka napromienienia stanu osobowego wojsk chemicznych — ... rentgenów.

Straty: ... (w ludziach oraz zasadniczym uzbrojeniu i sprzęcie).

Zapasy materiałowe wojsk chemicznych: ... (według zasadniczych środków materiałowych — w każdym oddziale).

8. Odwody armii:

— OPpanc: ... (skład) ... (położenie, rodzaj działań i stan);

— OZap: ... (skład) ... (położenie, rodzaj działań i stan).

9. Na prawo ... A Frontu ... (położenie i rodzaj działań).

Na lewo ... A ... (położenie i rodzaj działań).

10. Według stanu na ... (godz.) armia posiada:

— raket z ładunkiem jądrowym: ... (liczba, typ i moc);

— raket przeciwlotniczych: ... (liczba i rodzaj);

— amunicji artyleryjskiej: ... (liczba) jo według rodzajów sprzętu,
z tego w składach armii: ... (liczba) jo;

— amunicji przeciwlotniczej: ... (liczba) jo, z tego w składach armii
... (liczba) jo;

— amunicji czołgowej: ... (liczba) jo, z tego w składach armii ...
(liczba) jo;

— MPS: ... (liczba) jn według rodzajów paliwa, z tego w składach
armii: ... .

11. Stan ... (łączności, pogody, dróg oraz skażeń promieniotwórczych
terenu).

SZEF ODDZIAŁU OPERACYJNEGO
SZTABU ... ARMII

SZEF SZTABU ... ARMII

...(stopień, imię i nazwisko)

...(stopień, imię i nazwisko)

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. Nr 1 — adresat

Egz. Nr 2 — a/a

Wyk.: ... (stopień, nazwisko)

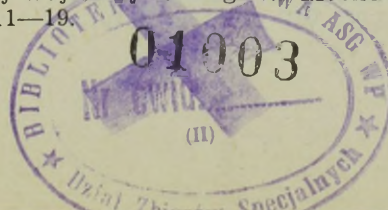
Druk: ... (inicjały maszynistki, data)

Nr ... (wg dziennika wykonanych dokumentów)

100

**PUBLIKACJE O OPERACJACH I DZIAŁANIACH OBRONNYCH
W ASPEKcie HISTORYCZNYM***

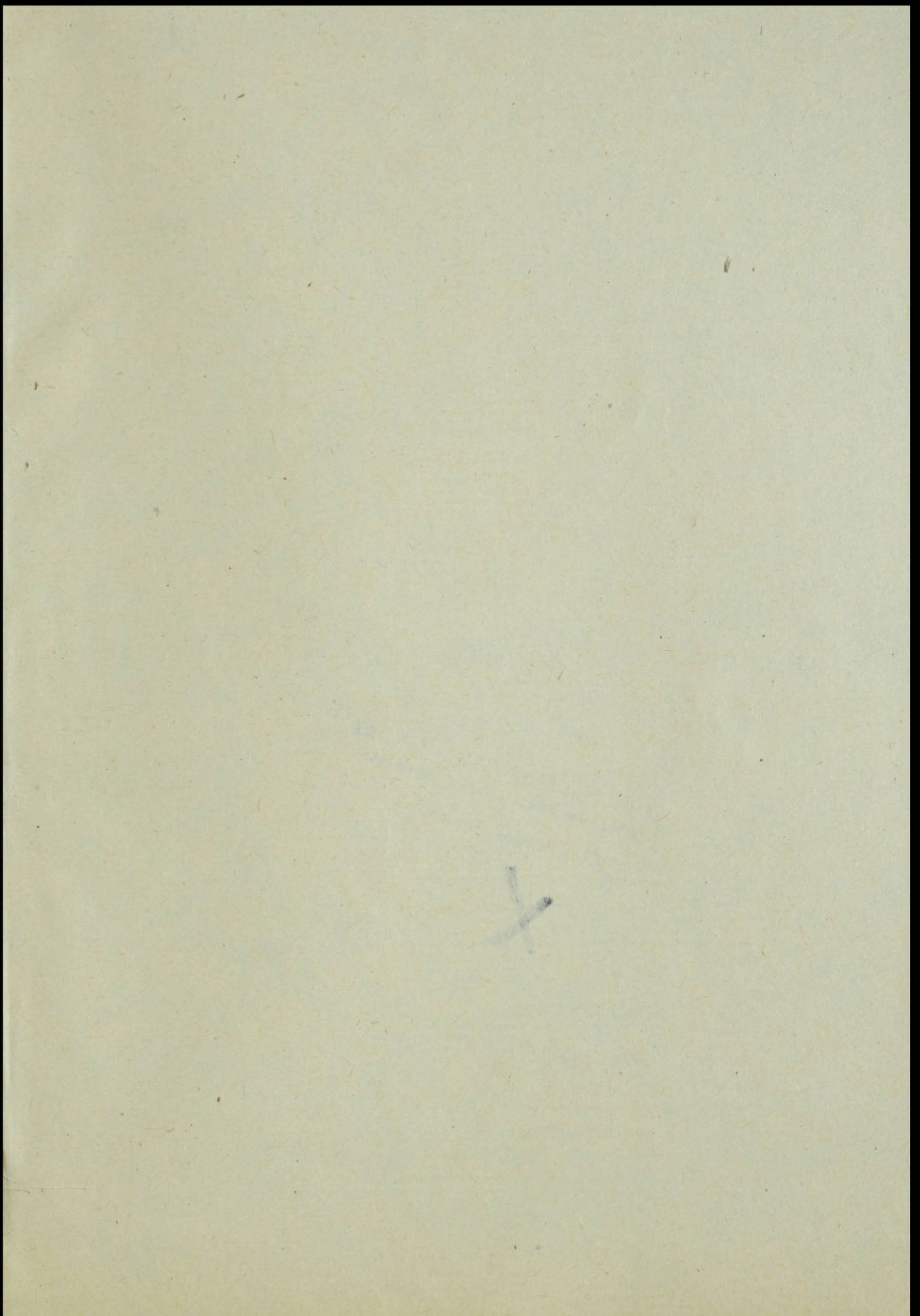
1. BEREZOWSKI M.: Rozwój obrony pozycyjnej w I wojnie światowej. W: Myśl Wojskowa 1951, nr 7/8, s. 155—186.
2. BIDWELL S.: Modern warfare. A study of men, weapons and theories. London: Allen, 1973.
3. BLEYER W.: Pläne der faschistischen Führung zum totalen Krieg im Sommer 1944.
4. CZERIEDNICZENKO M.: Ob osobiennostijach rozwitija wojennogo iskusstwa w poslewojennyj pieriod. W: Wojennyj Wiestnik 1970, nr 6, s. 19—30.
5. DANIŁOW F.: Opieratiwnaja oborona w nastupatielnych kampanijach trietiego pierioda Wielikoj Otieczestwiennoj wojny. W: Wojennyj Wiestnik 1966, nr 9, s. 3—17.
6. DUNCKER J. Z.: Eine neue Aera der Kriegführung? Finnische Gedanken zum modernen Kriegsbild. Darmstadt: Wehr u. Wissen, 1963, s. 205.
7. DZIPANOW R.: Elementy niemieckiej oceny położenia operacyjnego na kierunku berlińskim w styczniu 1945 r. W: Wojskowy Przegląd Historyczny 1964, nr 3, s. 242—248.
8. JEFIMOW G.: Rola i wpływ miast na działania bojowe. W: Przegląd Informacyjno-Dokumentalny 1971, nr 7, s. 7—11. (Przykłady obrony Brześcia, Mohylewa, Odessy, Sewastopola, walki o Królewiec, Berlin, Poznań, Wrocław. Rola miast w wiązaniu znacznych sił przeciwnika i opóźnianiu jego natarcia).
9. GALICAN A., PAWŁOW L.: Niekotoryje osobiennosti operatiwnogo iskusstwa i taktiki. W: Wojennyj Wiestnik 1973, nr 7, s. 31—40. (Niektóre specyficzne cechy sztuki operacyjnej i taktyki wojsk radzieckich w bitwie na łuku kurskim — w obronie i kontrofensywie).
10. GOERLITZ W.: Model: Strategie d. Defensive. Wiesbaden: Limes-Verl. 1975, s. 291.
11. HORNE A.: To lose a battle — France 1940. London: Macmillan, 1969, s. 555. (Chronologia i naukowa analiza operacji bojowych niemieckich i alianckich we Francji w 1940 r.).
12. Inżyniernoje obiesieczienije oboronitielnych operacij wojsk Sowietsoj Armii w Wielikoj Otieczestwiennoj wojnie 1941—1945 gg. (Sbornik statiej). Moskwa 1970, s. 115.
13. IWANOW S.: Naczalnyj pieriod Wielikoj Otieczestwiennoj wojny sowietsoj Sojuz. W: Wojennaja Mysl 1971, nr 6, s. 20—34. (M. in. doświadczenia z pierwszych operacji obronno-odwrotowych Armii Czerwonej na terenie republik nadbałtyckich, na Białorusi i Ukrainie).
14. IWANOWSKI W.: Operacja stalingradzka. Studium operacyjne. W: Wojskowy Przegląd Historyczny 1962, nr 3, s. 45—102 nr 4, s. 97—148.
15. K woprosu o pieriechodie germanskich woorozonnych sił k strategiczeskoj oboronie w diekabrie 1941 goda. W: Wojennyj Wiestnik 1960, nr 12, s. 70—76.
16. KOCH H.: Kampferfahrungen in der Verteidigung. Deutsche Erfahrungen in den Kurlandschlachten 1945. W: Allg. schweiz. Milit. 1957, styczeń, s. 31—41.
17. KORSZUNOW W., CHABAROW B.: Organizacyja i osyszczestwienije uprawlenija wojskami w armiejskich oboronitielnych operacijach. W: Wojennyj Wiestnik 1977, nr 8, s. 20—27.
18. LACKI M.: Ataki na bazy morskie i ich obrona w czasie drugiej wojny światowej. Gdynia: WSMW, 1976, s. 173.
19. ŁOSZCZAGIN N. N., JAKOWLEW B. N.: Ob izmieniennijach niemieckoj oborony w chodie sowietso-giermanskoj wojny. Moskwa 1945.
20. MARAMZIN W.: Niekotoryje woprosy organizacyi i wiedenija frontowych oboronitielnych operacij. W: Wojennyj Wiestnik 1974, nr 5, s. 10—20.
21. MARAMZIN W.: Strategiczne operacje obronne wielkiej wojny narodowej ZSRR. W: Myśl Wojskowa 1971, nr 4, s. 54—66.
22. MAZUNIN N.: Obrona baz morskich w pierwszym okresie Wielkiej Wojny Narodowej. W: Przegląd Morski 1971, z. 6, s. 33—45.
23. MENNEL R.: Abwehr — und Durchbruchskämpfe im Gebirge. W: Allg. schweiz. Milit. 1974, nr 11, s. 576—581. (Walki obronne i zaczepne w górach — środkowe Włochy i Północne Apeniny. M. in. założenia operacyjno-strategiczne).
24. MURIEW D.: Niekotoryje woprosy Sowietsoj wojennoj strategii w Moskowskoj bitwie. W: Wojennyj Wiestnik 1971, nr 12, s. 11—19.

25. Naczalnyj pieriod wojny (Po opytu pierwych kampanii i operacyj wtorej mirowoj wojny). Moskwa: Wojenizdat, 1974, s. 356.
26. ODINCOW W., BUTKOW P.: Armiejskij tyl w oboronitielnych operacyjach pierwogo pierioda wojny. W: Wojennyj Wiestnik 1978, nr 5, s. 102—108.
27. POLUSKIN M.: Obrona operacyjna w pierwszym okresie Wielkiej Wojny Narodowej. W: Myśl Wojskowa 1971, nr 12, s. 75—84.
28. POPOW N.: Kontrudary w sowriemiennych oboronitielnych operacyjach. W: Wojennaja Mysl 1975, nr 7, s. 47—56.
29. PORWIT M.: Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku. Cz. 1—3. Warszawa: Czytelnik, 1969—1979 r.
30. RADIEJEWSKIJ A. I.: Armiejskije operacyi. Moskwa: Wojenizdat, 1977, s. 254.
31. SACHSENHEIMER M.: Panzer-Abwehr der Infanterie. W: Allg. schweiz. Milit. 1953, październik, s. 695—710; listopad, s. 791—806. (Ogólne zagadnienia obrony: operacja na południe od jeziora Ilmeń (marzec-kwiecień 1942); Kowel (lato 1944), przedmoście Puławy na Wiśle (styczeń 1943), pojedyncze operacje na Odrze (luty 1945).
32. SAMSONOW A. M.: Stalingradskaja bitwa. Ot oborony i odstuplenij k wielikoj pobiedie na Wołgie. Istoriczeskij oczerk. Moskwa: Izd. Akad. Nauk SSSR, 1960, s. 606. (Izd. 2. — 1968).
33. SAWICKI T.: Radzieckie i niemieckie koncepcje działań i ich realizacja w III etapie wiślańsko-odrzańskiej operacji 1 Frontu Białoruskiego. W: Myśl Wojskowa 1966, nr 1, s. 52—63.
34. SIDORENKO A.: Oborona 23-go gwardiejskiego strielkowego korpusa. W: Wojennyj Wiestnik 1974, nr 7, s. 38—45. (organizacja obrony korpusu znajdującego się w strefie obrony 6 armii gwardii w rej. na płn. od Biełgorodu).
35. SIDOROSKI R.: Rozwój form obrony w 2 wojnie światowej na wschodzie. W: Bellona 1948, z. 2/3, s. 201—215.
36. Strategische überlegungen der Wehrmachtführungsstabes für das Jahr 1943. W: Milit. — gesch. 1973, nr 1, s. 95—107.
37. TIMOCHOWICZ I. W.: Opieratiwnoje iskusstwo sowietskich WWS w Wielikoj Otieczestwiennoj wojnie. Moskwa: Wojenizdat, 1976, s. 238.
38. TOEPFER H.: „Triphibik” — Gemeinsame Kampfführung zu Lande, zur See und in der Luft. W: Truppenpraxis 1971, nr 6, s. 405—409; nr 9, s. 652—657. („Trójdziałanie” — Wspólne operacje na lądzie, morzu i w powietrzu. M. in. wymagania wobec wspólnych operacji obronnych).
39. Ukazanija Wojennogo Sowjeta Zapadnogo Fronta po organizacyi oborony. W: Wojennyj Wiestnik 1973, nr 5, s. 64—75. (Dot. organizacji obrony na kierunku zachodnim po 8.05.1942 r.).
40. WITKOW W.: Wykorzystanie wojsk pancernych w działaniach obronnych podczas II wojny światowej. W: Myśl Wojskowa 1974, nr 6, s. 73—83. (Analiza przykładów bojowych z kampanii francuskiej 1940, walk odwrotowych Armii Radzieckiej, bitwy pod Kurskiem, walk odwrotowych Niemców w Polsce, obrony wybrzeża morskiego we Francji w 1944 r., alianckich działań obronnych w Ardenach).
41. WILT A. F.: Atlantic Wall. Hitler's defenses in the West, 1941—1944. Ames, Iowa: The Iowa State Univ. P. 1975, s. 233. (Dzieje niemieckie obrony tzw. „Wału Atlantyckiego”).
42. WOLNY A.: Niektóre problemy działań odwrotowych wojsk niemieckich w 1944 r. W: Myśl Wojskowa 1960, nr 5, s. 105—118.
43. WOLNY A.: Węzłowe problemy organizacji przeciwdesantowej obrony na wybrzeżu morskim przez wojska niemieckie i włoskie w latach 1943—1944. W: Myśl Wojskowa 1964, nr 3, s. 68—83.
44. WOJCIK E.: Konflikt bliskowschodni. Aspekty militarne. Warszawa: Wydaw. MON, 1975, s. 440. (M. in. analiza operacyjno-taktyczna).
45. ZACHAROW M.: O sowietskomy wojennom iskusstwie w bitwie pod Kurskiem. W: Wojennyj Wiestnik 1963, nr 6, s. 15—25; nr 7, s. 9—20.
46. ŻUKOW G.: Bitwa pod Moskwą. (Oboronitielnyje operacyi). W: Wojennyj Wiestnik 1971, nr 10, s. 58—68.

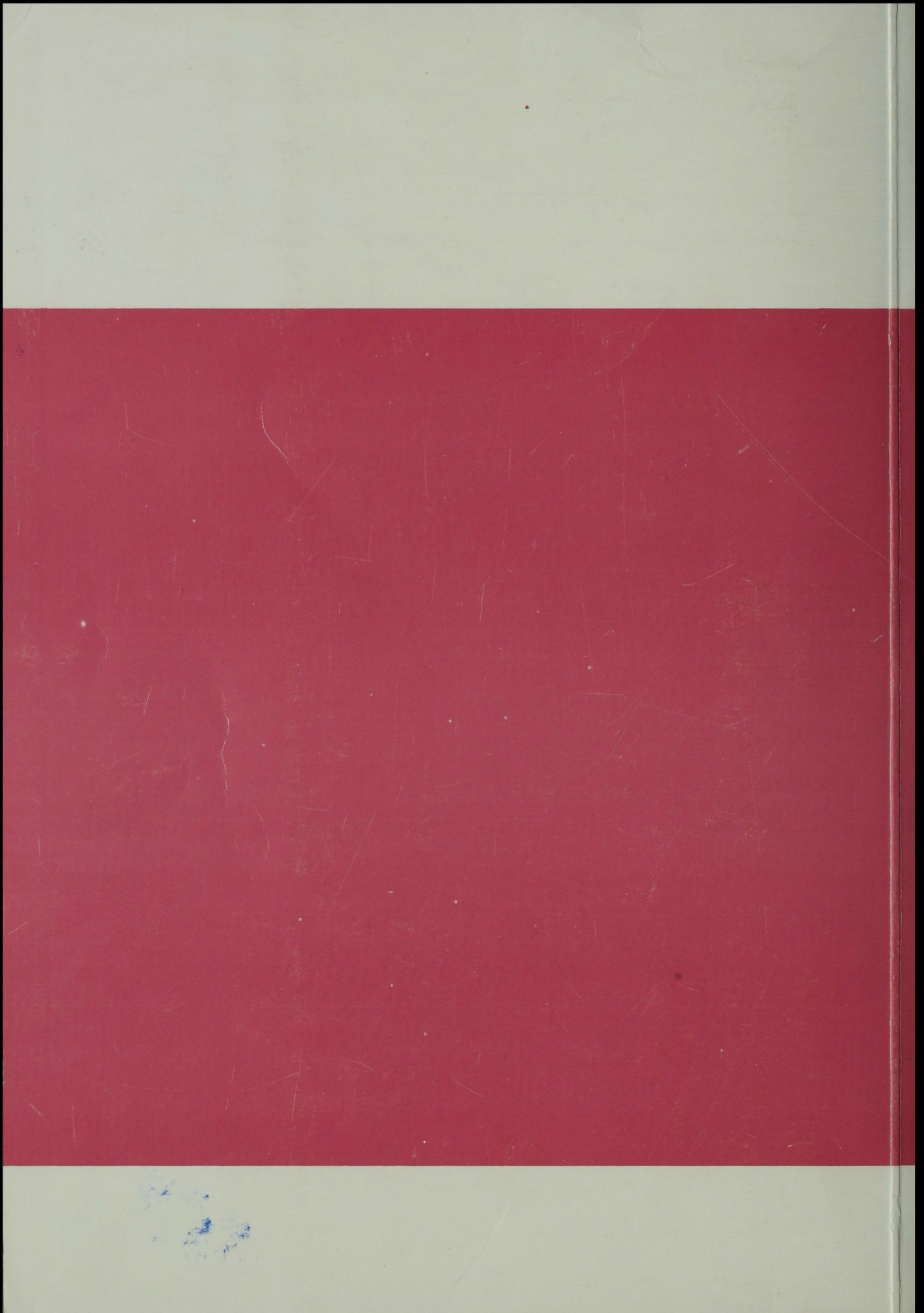
Wydrukowano 350 egz.
Egz. nr 1—350 Bibl. Nauk. OZS
Wyk. płk Nozko
Druk. ASG WP nr 01396/WW.

Opracowała:
mgr Anna Mochnacka-Wójcik
OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWEJ
I BIBLIOGRAFICZNEJ WIH-1980 r.

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WF
Archiwum Państwa Zakroczym Specjalnych
Nr ewid. _____

X 45386

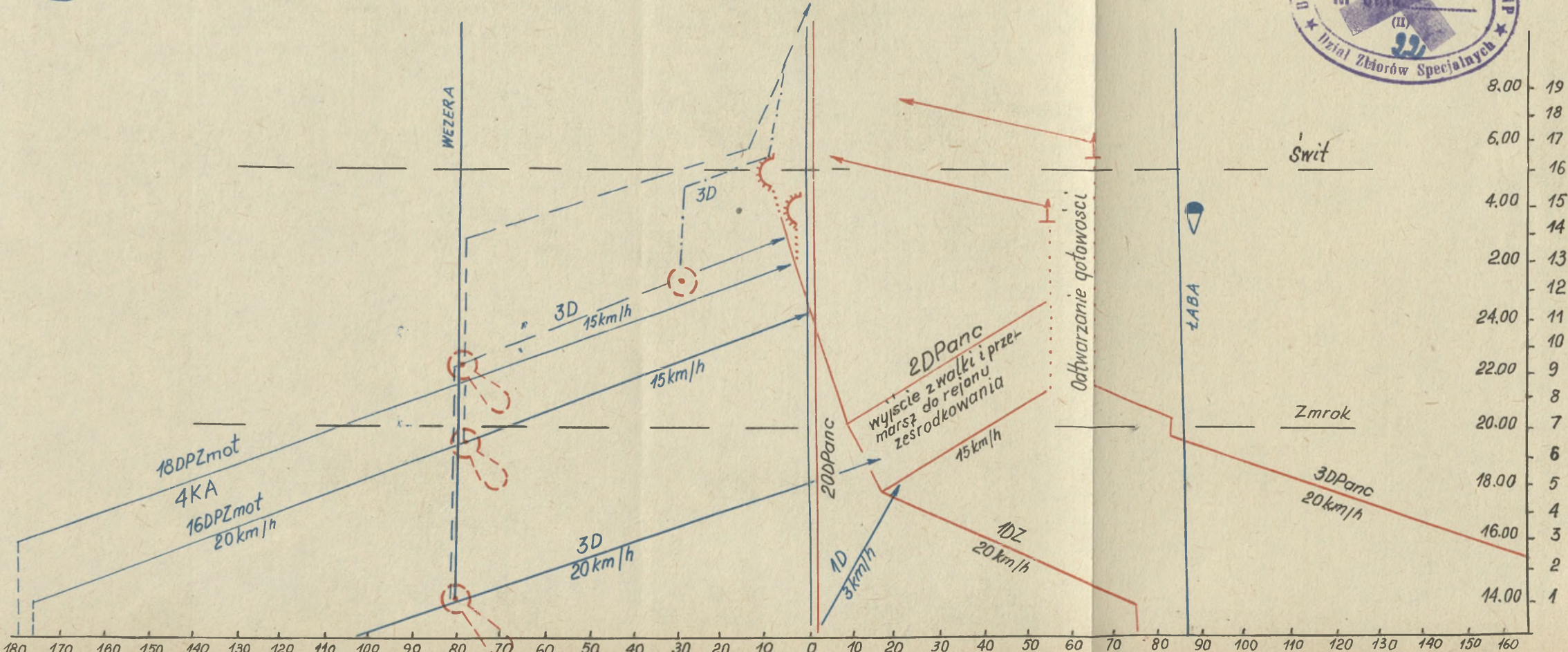
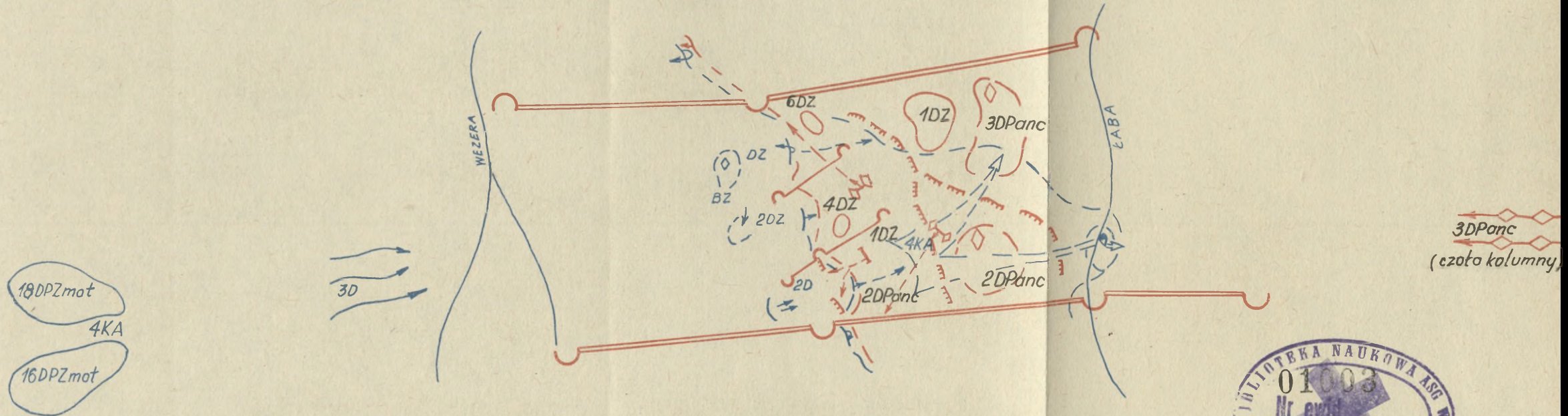

KALKULACJE PRZEJSCIA ARMII DO OPERACJI OBRONNEJ W TOKU OPERACJI ZACZEPNEJ

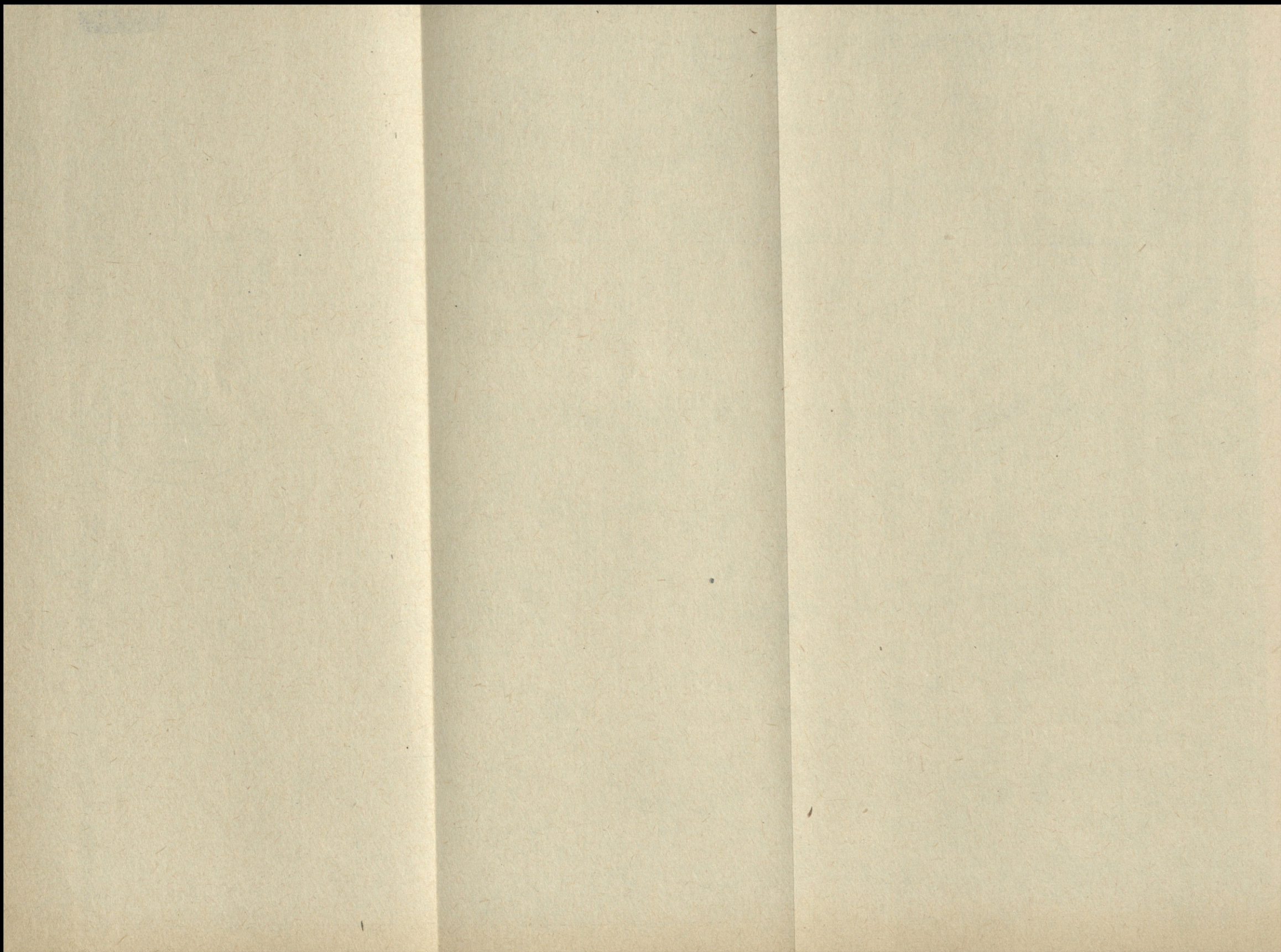
Załącznik nr 1

TAJNE

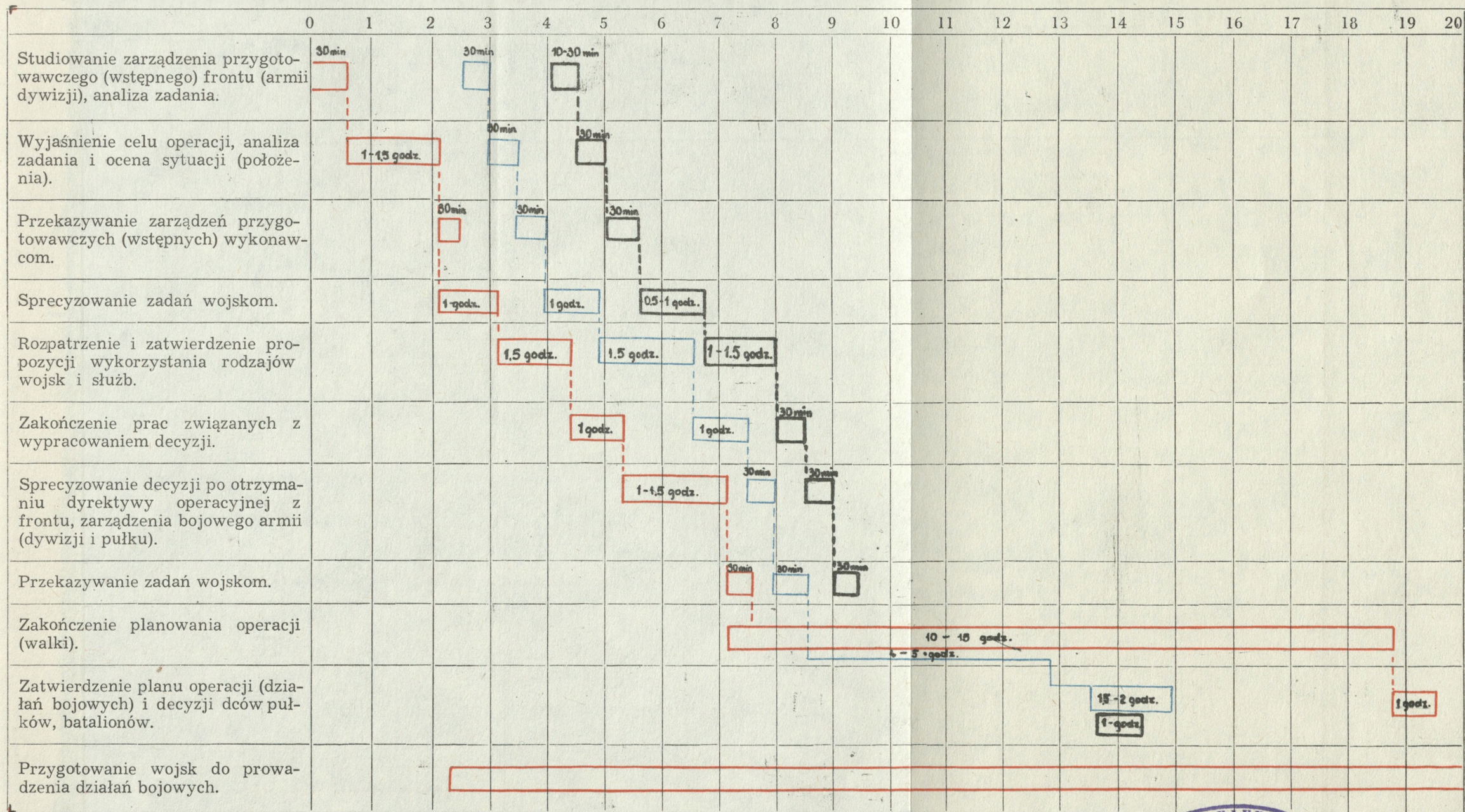
Eqz. III .....

Wyk. 350eqz.; eqz. 1-350 Bibl. Nauk. OZS; Oprac. płk NOŻKO; rys. H.B.; Druk ASG WP nr 01397/WW

GRAFIK PRACY RÓWNOLEGLEJ W CZASIE WYPRACOWYWANIA DECYZJI I PLANOWANIA OPERACJI OBRONNEJ

LEGENDA:

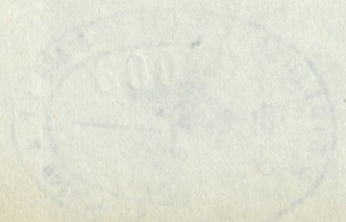
□ — praca w armii

□ — praca w dywizji

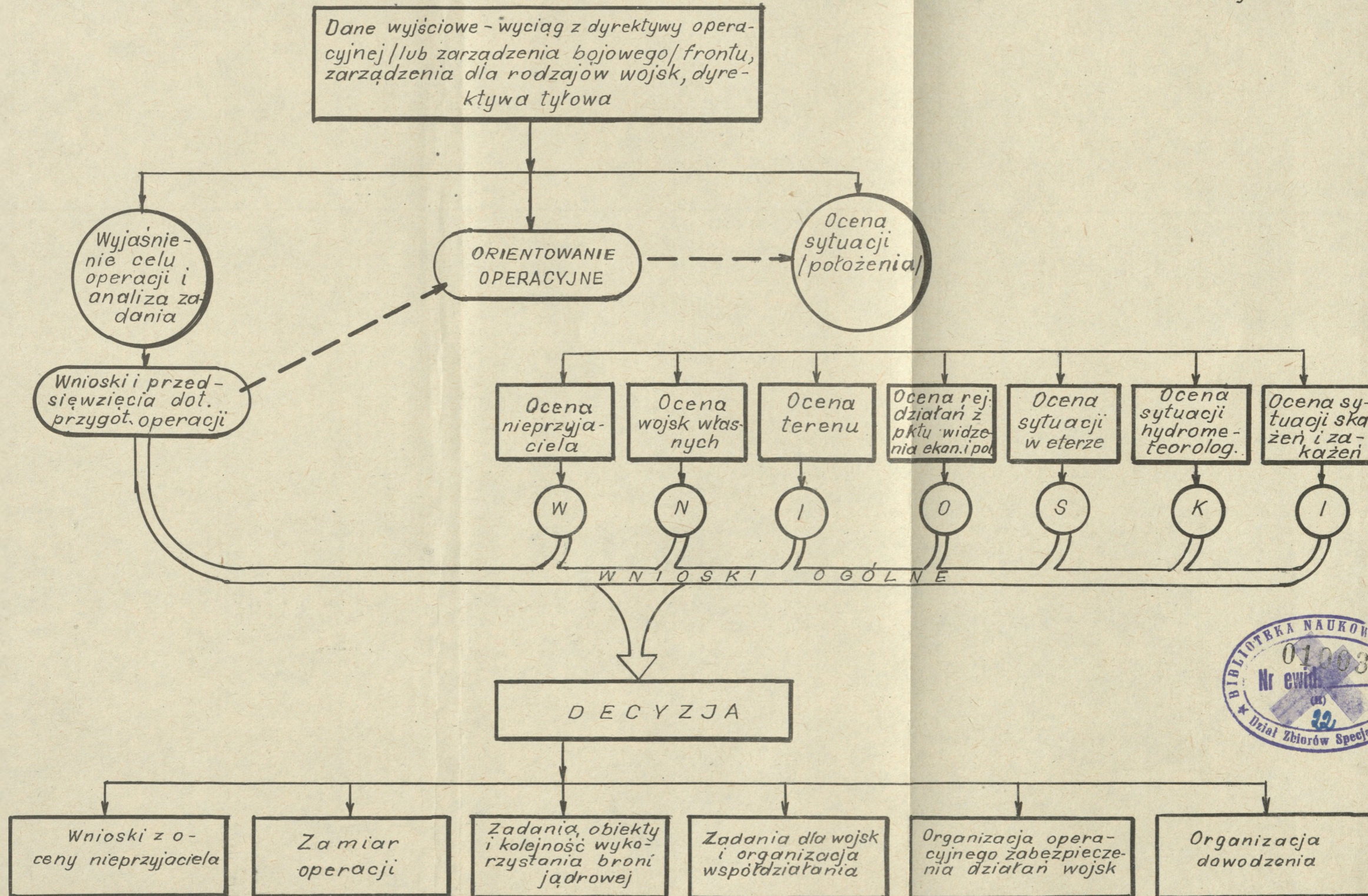
□ — praca w pułku

1934

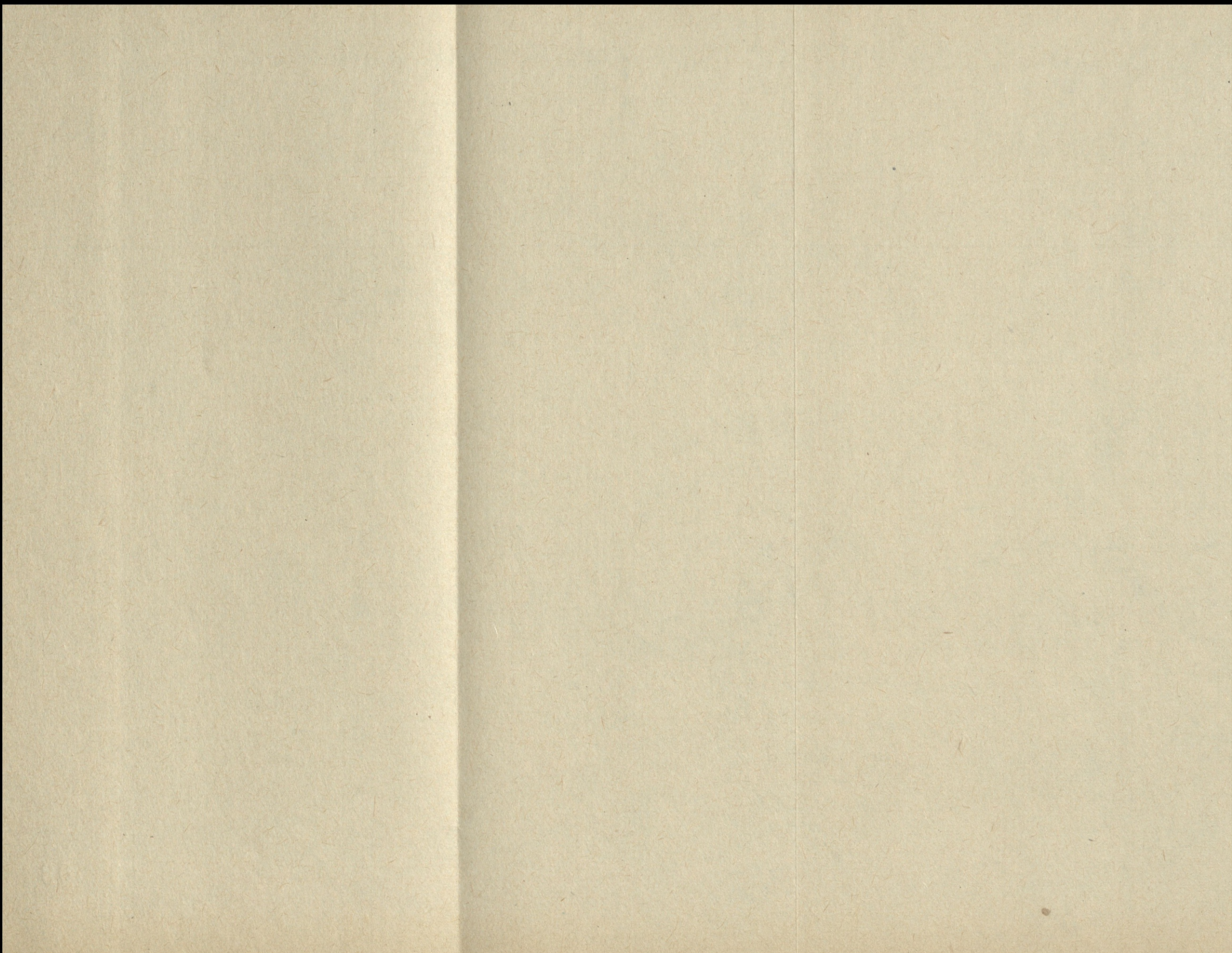
MODEL WYPRACOWANIA DECYZJI PRZEZ DOWÓDCĘ ARMII

1880-1881

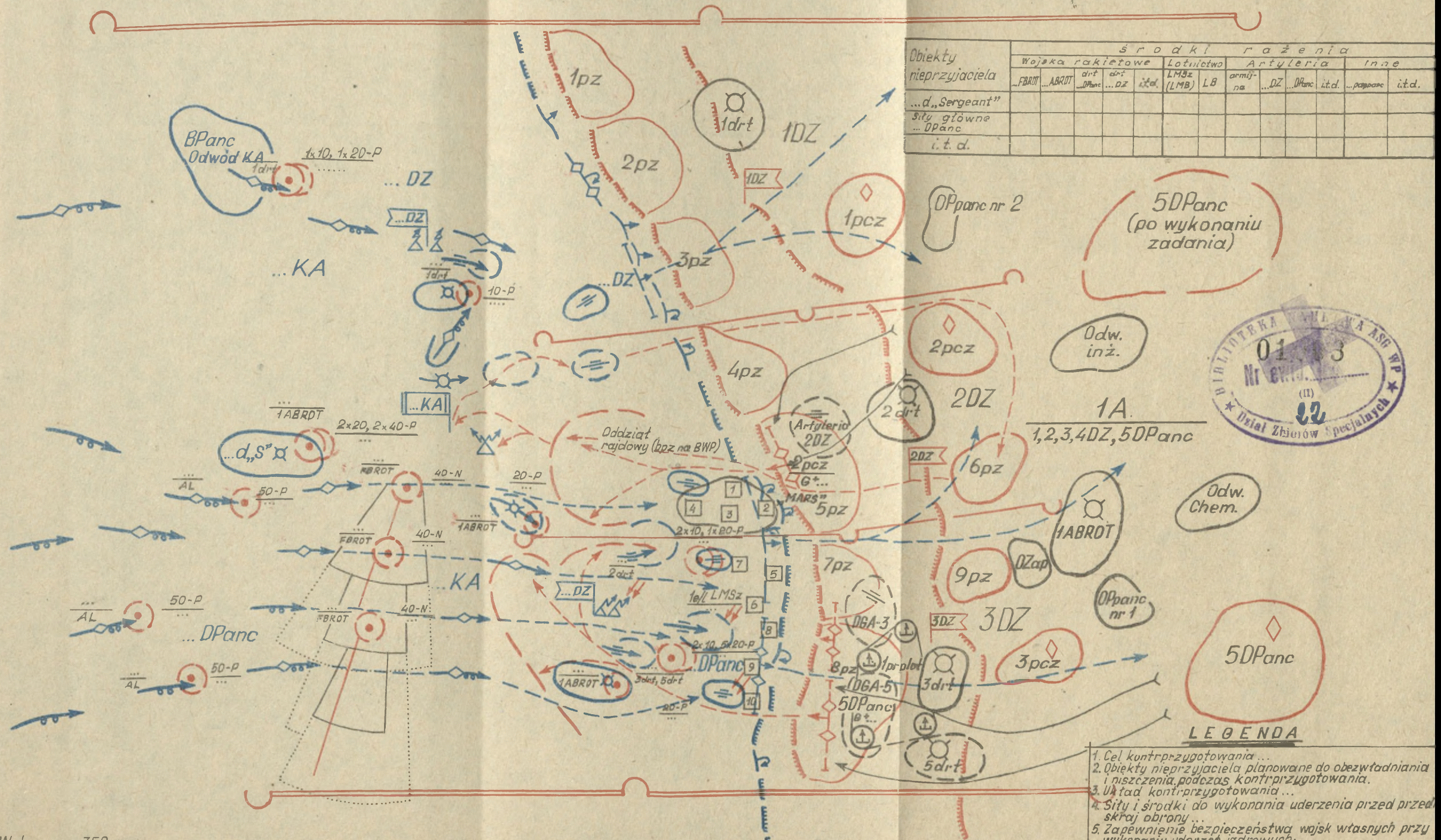

DECYZJA DOWÓDCY ... ARMII DO WYKONANIA KONTRPRZYKOTOWANIA I UDERZENIA PRZED PRZEDNI SKRAJ OBRONY

- 196 Zatwierdzony 17
Egz. Nr.....

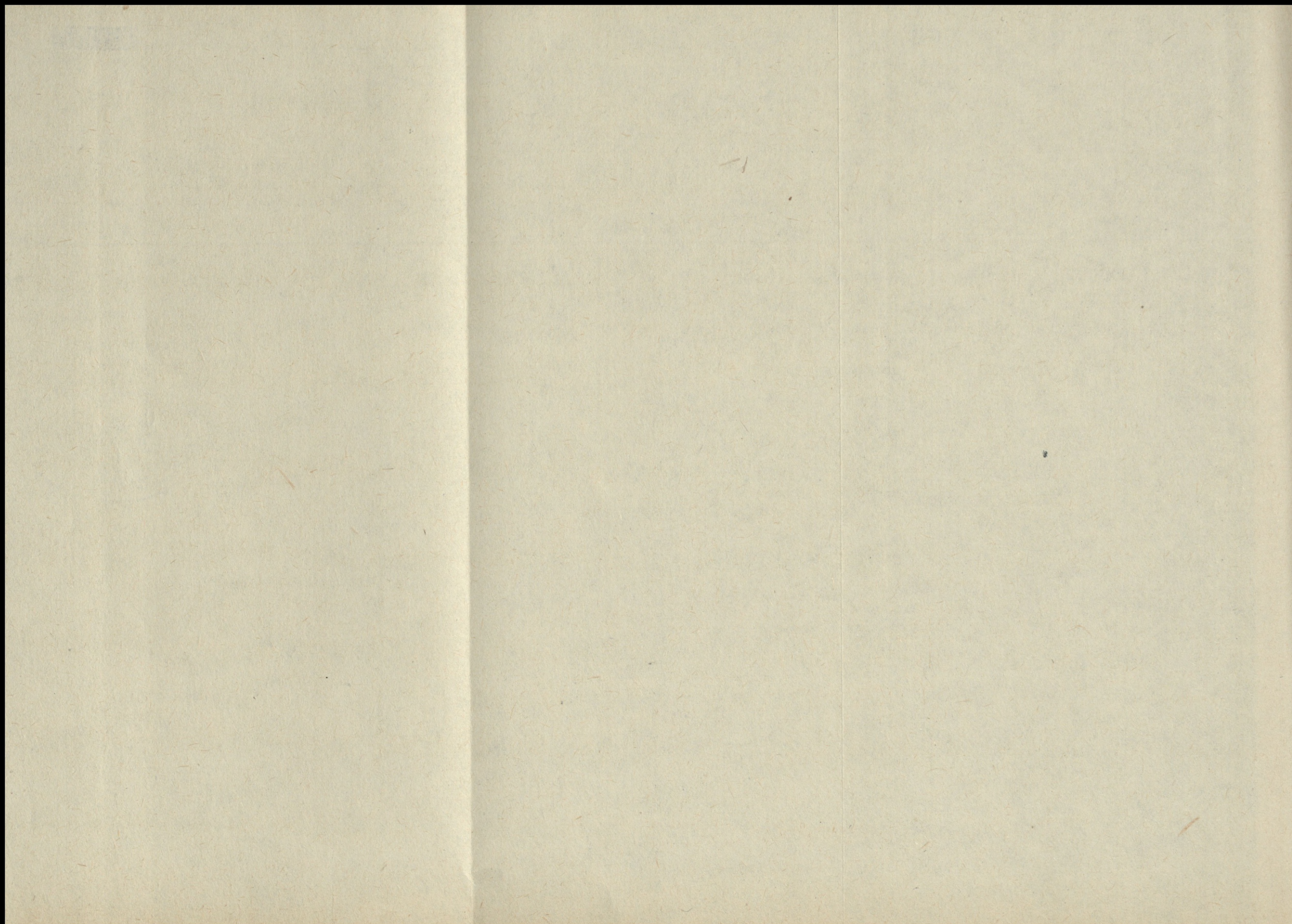

Obiekty nieprzyjaciela	środk i rażenia											
	Wojska rakietowe					Lotnictwo		Artyleria			Inne	
	FBROT	ABROT	drt DPanc	drt DZ	itd.	LMSz (LMB)	LB	armij- na	DZ DPanc	itd.	pozypanc	itd.
... d., "Sergeant"												
Sily główne												
... DPanc												
i. t. d.												

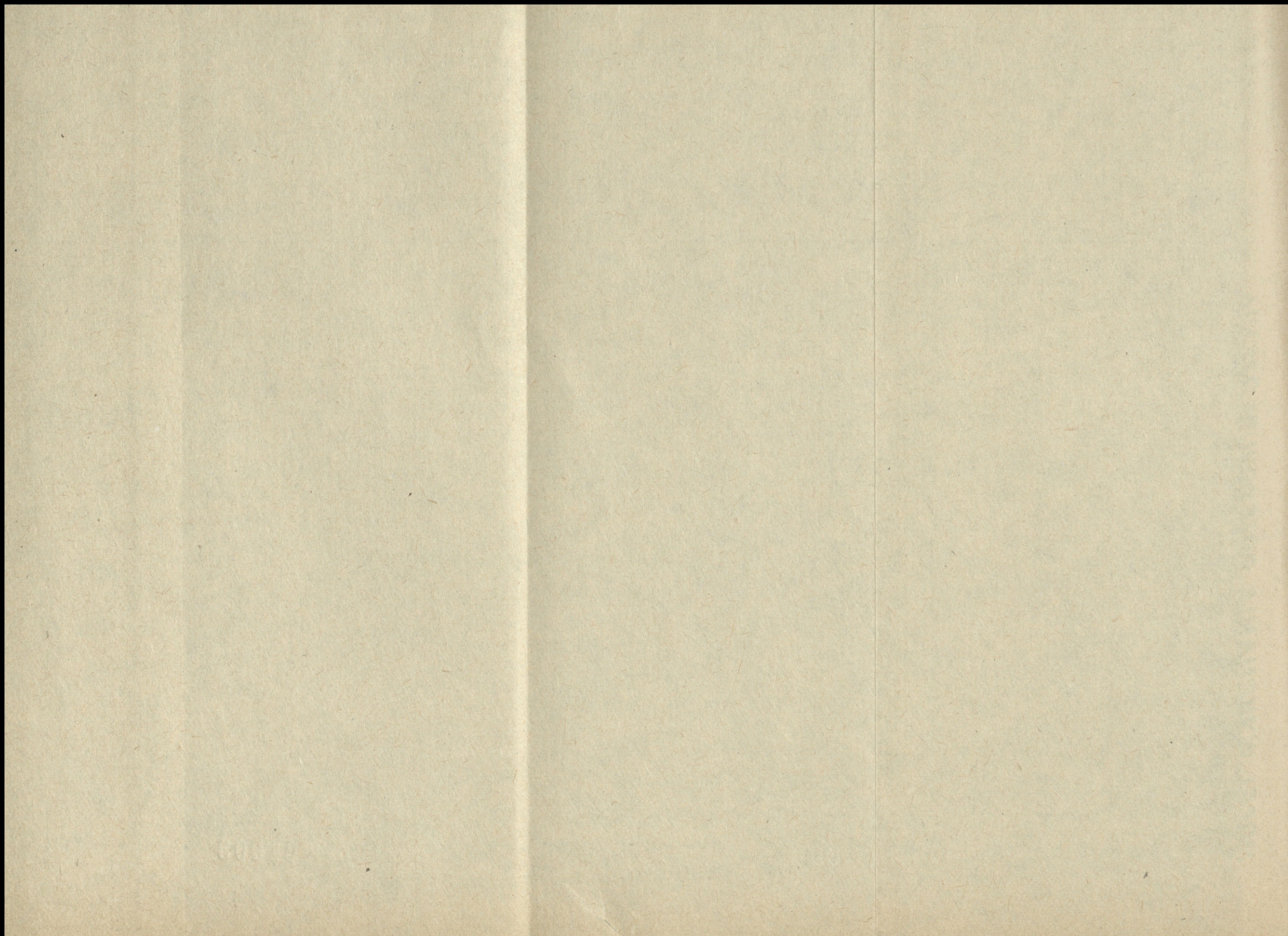

- LEGENDA**
1. Cel kontrprzygotowania ...
  2. Obiekty nieprzyjaciela planowane do obezwładnienia i niszczenia podczas kontrprzygotowania.
  3. Układ kontrprzygotowania ...
  4. Sily i środki do wykonania uderzenia przed przedni skraj obrony ...
  5. Zapewnienie bezpieczeństwa wojsk własnych przy wykonaniu uderzeń jądrowych:
    - a) Rubież bezpieczeństwa ...
    - b) Sygnaty powiadomienia ...
    - c) Sposób oznaczania przez wojska swego położenia i siły lotnictwa ...
  6. Gotowość do wykonania kontrprzygotowania i uderzenia przed przedni skraj obrony.

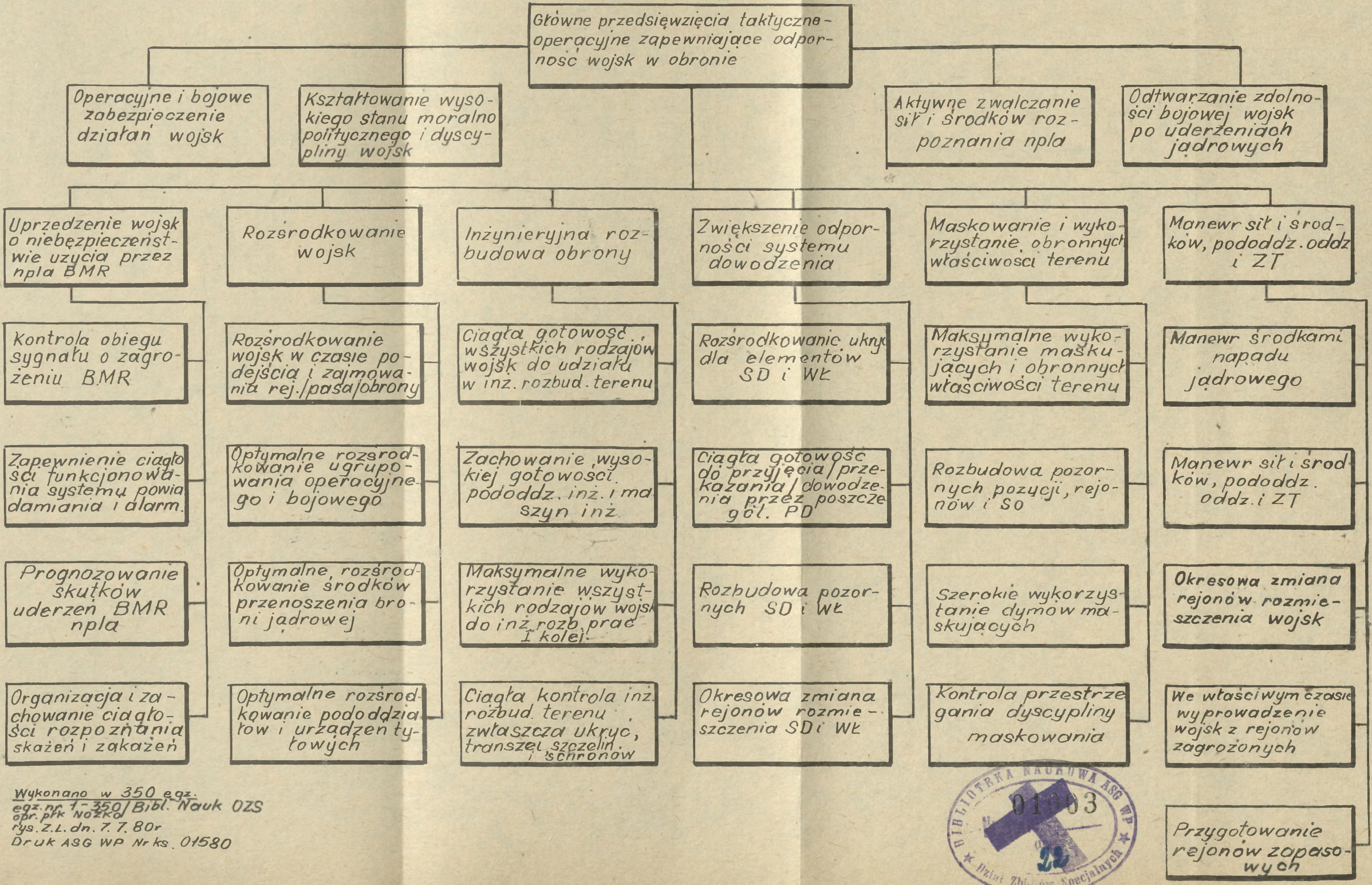
Wykonano 350 egz.
Egz. Nr 1-350 Bibl. Nauk. DZS.
Oprac. ofk NOŻKO
Ręč. J. G. dn. 2. 07. 1980 r.
Druk ASG WP. Nr poz. 04400/WW.

GŁÓWNE PRZEDSIĘWZIĘCIA OPERACYJNO - TAKTYCZNE ZAPEWNIAJĄCE ODPORNOŚĆ WOJSK W OBRONIE

Wykonano w 350 egz.
egz. nr 1-350/Bibl. Nauk OZS
opr. ptk Nozko
rys. Z.L. dn. 7. 7. 80r
Druk ASG WP Nr ks. 01580

1872

1872

1872